

ČETRТА DEŽELNA KONFERENCA O VARSTVU SLOVENSKE JEZIKOVNE MANJŠINE

Zbornik prispevkov

Uredil
Devan Jagodic

Trst, 9. in 16. maj 2025

**ČETRТА DEŽELNA KONFERENCA
O VARSTVU SLOVENSKE JEZIKOVNE MANJŠINE**

Zbornik prispevkov

**Uredil
Devan Jagodic**

Trst, 9. in 16. maj 2025

ČETRTA DEŽELNA KONFERENCA O VARSTVU SLOVENSKE JEZIKOVNE MANJŠINE

Zbornik prispevkov

IZDAJATELJ:

Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI)

UREDNIK:

Devan Jagodic

PREVODI:

Matejka Grgič, Jadranka Križman

JEZIKOVNI PREGLED:

Tea Kačar, Andreja Kalc, Zarja Zver

OBLIKOVANJE:

PiKa - grafične storitve

NAKLADA:

200 izvodov

TISK:

Grafica Goriziana

FOTOGRAFIJE:

ACON FVG

Damjan Balbi / Primorski dnevnik

Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI)

Trst, 2025

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in študijska knjižnica, Trst

323.15(450=163.6)(082)

342.724(450=163.6)(082)

341.234(450=163.6)(082)

DEŽELNA konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine (4 ; 2025 ; Trst)

Četrta deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine : zbornik prispevkov : Trst, 9. in 16. maj 2025 / uredil Devan Jagodic ; [prevodi Matejka Grgič, Jadranka Križman ; fotografije ACON FVG, Damjan Balbi, Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI)]. - Trst : Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), 2025

ISBN 978-88-95584-24-9

COBISS.SI-ID 267964163

KAZALO

<i>Spremna beseda</i>	
Mauro Bordin.....	7
<i>Predstavitev konference</i>	
Marko Pisani.....	9
<i>Pozdrav predstavnikov institucij</i>	
<i>(9. maj 2025)</i>	
Roberto Dipiazza.....	11
Tatjana Rojc.....	12
Matej Arčon.....	13
<i>(16. maj 2025)</i>	
Pierpaolo Roberti.....	14
Vesna Humar.....	15
<i>Uvodni nagovor</i>	
Sara Brezigar.....	17
<i>Prvi sklop</i>	
<i>Ocena izvajanja varstvenih ukrepov iz Deželnega zakona 26/2007: doseženi rezultati, opredeljene težave in morebitne pomanjkljivosti</i>	
<i>Strokovno poročilo</i>	
Zaira Vidau.....	22
<i>Razprava</i>	
Valentina Repini.....	53
Marjan Drufovka.....	55
Peter Ferfoggia.....	56
Livio Semolič.....	57
Martin Lissiach.....	58
<i>Zaključki</i>	
Marko Jarc.....	61
Pierpaolo Roberti.....	63
<i>Drugi sklop</i>	
<i>Pregled izvajanja ukrepov za rezijansčino ter jezikovnih različic Nadiških dolin, Terske in Kanalske doline</i>	
<i>Strokovno poročilo</i>	
Helena Lupinc in Katja Canalaz.....	66
<i>Razprava</i>	
Fabio Bonini.....	85
Igor Cerno.....	86
<i>Zaključki</i>	
Giorgio Banchig.....	89

Tretji sklop

Priznavanje strokovnih naslovov in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji: stanje, odprta vprašanja in možni razvojni scenariji

Strokovno poročilo

Maja Mezgec in Matejka Grgič.....	92
-----------------------------------	----

Druga poročila

Urban Kodrič.....	113
Chiara Finocchietti.....	115
Cristina Pellini.....	117

Razprava

Ksenija Dobrila.....	121
Katja Pasarit.....	122
Jasna Tomsic	123
Tatjana Rojc.....	125
Felice Ziza	126
Nives Cossutta	127
Peter Ferfoggia.....	128
Fulvia Premolin	129
Marija Doroteja Breclj.....	131

Zaključki

Jadranka Cergol.....	133
----------------------	-----

Sklepne misli

Marko Pisani.....	135
-------------------	-----

<i>Povzetek rezultatov konference</i>	139
---	-----

<i>Okrajšave in kratice</i>	147
-----------------------------------	-----

PRILOGE:

Zakonodaja	149
------------------	-----

Institucionalna telesa in komisije.....	179
---	-----

SPREMNA BESEDA

MAURO BORDIN

PRESEDNIK DEŽELNEGA SVETA FURLANIJE - JULIJSKE KRAJINE

Gospo in gospodje, predstavniki oblasti in institucij, strokovnjaki in člani skupnosti!

V veliko čast mi je, da lahko spregovorim na začetku četrte Deželne konference o varstvu slovenske jezikovne manjšine.

Dejstvo, da vas gostimo v dvorani Deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine, v simboličnem in institucionalnem jedru naše dežele, nima samo formalnega predznaka. Danes imamo konkretno priložnost, da okrepimo dialog in soočimo mnenja o temi, ki zadeva prav korenine našega prostora: to je varstvo jezikovne in kulturne identitete, ki je za vse nas tako zelo pomembna. Močna prisotnost slovenske manjšine v Furlaniji - Julijski krajini nas vsak dan spominja na to, da je različnost bogastvo, ne pa ovira. Naša dežela je zgleden primer dobrega sožitja, ki je sad dolgotrajnega dialoga in sodelovanja – ta pa nista nikoli dokončna in ju moramo ves čas spremljati, potrjevati in prilagajati novim izzivom. Zaradi tega je današnja konferenca zelo pomembna, saj nam bo omogočila razmislek o izvajanju Deželnega zakona 26 iz leta 2007; proučili bomo rezultate, izpostavili kritične točke in predlagali konkretne rešitve.

Zahvaljujem se svetniku Marku Pisaniju za prizadevanja, ki jih je vložil v pripravo konference, in vsem ustanovam, ki so sodelovale pri organizaciji dogodka, predvsem Slovenskemu raziskovalnemu inštitutu (SLO-RI). Prispevki strokovnjakov in predstavnikov lokalnih skupnosti bodo strokovno in temeljito obravnavali tri glavne teme dnevnega reda: izvajanje varstvenih določb v praksi, stanje rezijanščine in lokalnih jezikovnih različic ter priznavanje študijskih naslovov in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji.

Naj si za konec še zaželim, da bi bila ta dva delovna dneva za vse nas priložnost za rast. Ta dogodek naj tudi okrepi naša prizadevanja v korist jezikovnega in kulturnega pluralizma ter prispeva k oblikovanju vedno bolj vključujoče regije, ki bo spoštovala svoje manjšine in bo ponosna na različne identitete.

Želim vam veliko uspeha in tvornega sodelovanja.

Besedo bom predal svetniku Pisaniju, še prej pa h krajšemu pozdravu povabil nekaj uglednih gostov, ki so nas danes počastili s svojo navzočnostjo.

Rad bi še spomnil na besede novega papeža, ki je bil izvoljen včeraj (8. maja 2025) in bo v prihodnjih letih zastopal kristjane. V svojem nagovoru je večkrat omenil dialog. Mislim, da je zares bistvenega pomena, če se želimo pogovarjati, skupaj rasti, se spoštovati in ustvariti razmere za mir, kar je tudi beseda, ki jo je papež največkrat omenil v svojem uvodnem nagovoru. Mir, ki je v tem trenutku v svetu in tudi v naši neposredni bližini zelo krhek oziroma včasih popolnoma odsoten. Prepričan sem, da so naša prizadevanja za dialog in stalno soočanje mnenj dokaz, da želimo biti glasniki tega pozitivnega sporočila, ki temelji na upanju in vzajemnem spoštovanju. Furlanija - Julijska krajina je lahko v tem pogledu tudi tokrat zgleden primer prostora, v katerem sobivajo narodi, skupnosti in posamezniki z različnimi izbirami identitete, ki so znali preteklost pustiti za sabo in ki si prizadevajo za lepo sedanost in prihodnost, v kateri prevladujejo sožitje, mir in nenehen dialog. Mislim, da se lahko prav v tem duhu s ponosom ozremo na našo preteklost, ki naj bo temelj za prihodnost.

PREDSTAVITEV KONFERENCE

MARKO PISANI

SVETNIK AVTONOMNE DEŽELE FURLANIJE - JULIJSKE KRAJINE

Koordinator konference

Vsem prijazen pozdrav tudi v mojem imenu in zahvala, da ste danes tukaj v dvorani Deželnega sveta FJK na Četrta deželni konferenci o varstvu slovenske jezikovne manjšine. Pozdravljam tudi vse, ki konferenci sledite na spletu.

Kakor morda veste, nas je pred dnevi zapustil gospod Božo Zuanella, župnik v Trčmunu in Sovodnji, ki je veliko naredil za ohranjanje slovenske besede in prisotnosti Slovencev v Benečiji. Prav danes popoldne se bodo od njega poslovili v domači vasi Matajur in zato nekaterih že prijavljenih slušateljev iz Benečije in videmske pokrajine ne bo.

Naj na začetku spomnim, da na podlagi 10. člena Deželnega zakona 26/2007 predsednik Deželnega sveta FJK skliče – vsaj enkrat na pet let, v prvih štiriindvajsetih mesecih od začetka mandata – Deželno konferenco o varstvu slovenske jezikovne manjšine. Konferenco skliče z namenom, da skupaj z vsemi deležniki in organi, ki se ukvarjajo z vprašanji in težavami slovenske narodne skupnosti v Italiji, preveri izvajanje zakonskih določil in morebitne pomanjkljivosti ter ponudi nova izhodišča za spreminjajoče se družbene izzive, za varstvo in krepitev slovenskega jezika in slovenske identitete. Tej konferenci in deželnima konferencama za nemško in furlansko jezikovno manjšino, ki bosta še maja in junija, bo jeseni sledila skupna okrogla miza s primerjavo ravni varstva vseh treh skupnosti.

Četrta deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine bo tudi tokrat potekala v dveh popoldnevih, obakrat v Trstu. Prvotna želja je bila, da bi en sklop potekal v Gorici, ki je letos skupaj z Novo Gorico evropska prestolnica kulture, zaradi tehničnih omejitev v dvorani nekdanje goriške pokrajine pa bi bilo žal nemogoče zagotoviti kakovosten potek dela. Oba dneva je mogoče konferenci slediti v živo ali na deželni spletni strani.

V organizacijskem odboru, ki je svoje delo začel že poleti leta 2024, smo se odločili za nekoliko spremenjeno zasnovo konference, tudi na podlagi izzivov, s katerimi se srečuje naša skupnost, posebej mlajša generacija.

Današnji popoldan bo v prvem delu namenjen preverjanju izvajanja varstvenih ukrepov iz Deželnega zakona 26/2007 z vidika doseženih rezultatov, opredeljenih težav in morebitnih pomanjkljivosti. V drugem konferenčnem sklopu bo nato na vrsti pregled izvajanja ukrepov v korist rezijanščine ter jezikovnih različic v Nadiških, Terski in Kanalski dolini po 20. in 22. členu Deželnega zakona 26/2007. Predstavitvam strokovnih poročil bo nato sledila razprava, ki jo bosta moderirala odvetnik Marko Jarc za prvi sklop in Giorgio Banchig za drugi. K razpravi se lahko prijavijo vsi navzoči.

Drugi dan konference, v petek, 16. maja, bo namenjen problematiki priznavanja strokovnih naslovov in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji. To vprašanje ni v neposredni pristojnosti deželnih uradov, vendar ocenjujemo, da je zelo aktualno in tesno povezano z razvojem ter novimi potrebami zamejskega šolstva, saj je najbolj pereče in občuteno prav na pedagoškem področju. Po predstavitvi analize stanja in poročilih priznanih strokovnjakov bo na vrsti razprava, ki jo bo moderirala prof. Jadranka Cergol.

Slovenskemu raziskovalnemu inštitutu (SLORI) je bila tako kot ob prejšnjih deželnih konferencah zaupana naloga pripraviti strokovno podlago za razpravo. Poročila, ki so na voljo na spletni strani Avtonomne dežele FJK in SLORI-ja, prinašajo temeljito analizo izvajanja zakonskih določil. Ti strokovni prispevki naj ne bodo podlaga samo za konferenčno razpravo, temveč tudi za nadaljnje politične odločitve in konkretne ukrepe na obravnavanih področjih.

Vsem želim plodno in uspešno delo!

POZDRAV PREDSTAVNIKOV INSTITUCIJ

ROBERTO DIPIAZZA ŽUPAN OBČINE TRST

Prvi dan konference, 9. maj 2025

Pisalo se je leto 2001 in takrat naši medsebojni odnosi v mestu gotovo niso bili najboljši. Začele pa so se dogajati zanimive stvari. Moje govore v Rižarni so na primer začeli prevajati v slovenski jezik: to je bilo moje prvo dejanje v to smer. Ne smemo pozabiti na izjemno prireditev, na koncert treh predsednikov (takrat so bili tu Türk, Josipovič in Napolitano), ki je bil pomemben korak naprej. Pa na vrnitev Narodnega doma slovenski narodni skupnosti, na rokovanje Mattarelle in Pahorja. To so bili zares ganljivi trenutki, tako pred bazoviško fojbo kot pred spomenikom ustreljenim Slovincem in Hrvatom. Gre za izredne dogodke, na katere ne smemo pozabiti in ki jih želim danes obuditi. To je prava pot, po kateri moramo nadaljevati. Na

eni ali na drugi strani se vedno najde kdo, ki nas želi ovirati pri delu. Ste videli napise, ki sem jih dal odstraniti? Danes zjutraj smo odstranili še enega, ki sicer ni imel zveze s slovensko narodno skupnostjo, vendar kaže na to, da nam nekateri brez prestanka mečejo polena pod noge. Vsepovsod po svetu smo priča prizorom, zaradi katerih se moramo povezati. Mislim na vojno v Ukrajini, na Izrael, Hamas, zdaj pa še dogajanje v Indiji in Pakistanu. Delam na tem, da bi 20. junija 2025 ponovili koncert predsednikov na Velikem trgu; tokrat naj bi bilo predsednikov pet. Mislim, da lahko vsi skupaj naredimo marsikaj lepega in dobrega. Z Markom Pisanim in z vsemi župani naše dežele imamo odlične odnose, ki jih želimo ohranjati še naprej. Moje današnje sporočilo je naslednje: dobro smo sejali, dobro smo tudi poželi in nadaljujmo po tej poti, kajti prepričan sem, da je prava za naše ljudi. Furlanski župan, ki vodi Trst: to je bilo pred leti nekaj nepojmljivega, pa vendar mi je v veliko čast, da sem na čelu tega mesta. In verjemite mi, cenim vašo narodno skupnost. Negujem tudi prijateljske odnose z Igorjem Gabrovcem in na primer z repentaborsko in zgoniško županjo. Nadaljevati moramo po tej poti, saj moramo živeti in delati skupaj za rast tega prostora. Mislim, da nam vse to zelo dobro uspeva. Hvala.

TATJANA ROJC SENATORKA ITALIJANSKE REPUBLIKE

Prvi dan konference, 9. maj 2025

Iskrena hvala za trud in delo, ki sta omogočila to srečanje, zato da skupaj razmislimo o tem, kar bi lahko imenovali narodnostni, družbeni, institucionalni in identitetni trenutek Slovencev v Italiji.

Dovolite mi, da se na tem mestu spomnim velikega moža, ki ga bodo danes pokopali v njegovi Benečiji. To je župnik Božo Zuanella. Njegovo ime je povezano tudi in predvsem s knjigo *Mračna leta Benečije*, ki je na podlagi dokumentov razkrila pritiske in muko v povojni raznarodovalni politiki v Nadiških dolinah. Svojim ljudem je vračal dostojanstvo in za to smo mu hvaležni.

Osrednja tema letošnje deželne konference je osredotočena na šolo in šolstvo.

Pred dvema letoma sem z bistvenim prispevkom predstojnika Urada za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu FJK Igorja Giacominija sklicala štiri poglobljena srečanja z ravnatelji, javnimi upravitelji, predstavniki krovnih organizacij in deželnim svetnikom Markom Pisanijem v prepričanju, da je treba stanje državnih šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji temeljito analizirati, tudi glede na družbeno sliko, ki se je v desetletjih globoko spremenila. Izseljevanje mladih v tujino, ekonomska negotovost, ki močno ovira možnost družinskega načrtovanja, spremembe družinskih ravnovesij, skrb vzbujajoča mednarodna slika gotovo prispevajo k demografskemu upadu in s tem k upadu števila šolarjev in dijakov.

Tudi etnična slika našega prostora je doživela temeljite spremembe: identitetni element ni več edini, ki zaznamuje družine, ko se odločajo za vpis otrok v slovenske šole. Na eni strani to spodbuja medsebojno kulturno spoznavanje med otroki iz slovenskih in neslovenskih družin ter tako imenovanih mešanih zakonov, na drugi pa predvsem vzgojiteljem nalaga veliko odgovornost in potrebo po popolnoma drugačnem pristopu pri poučevanju, iz česar izhaja tudi potreba po utrjevanju poznavanja in znanja slovenskega jezika. To pa je tema, ki opredeljuje prav vse dejavnike naše skupnosti in je središčna tudi pri nekaterih programih, posebej pri mednarodnem programu *Beseda povezuje, prijateljstvo združuje*, ki se že dvanajst let uresničuje med šolami na Koroškem, v Italiji, Sloveniji in na Hrvaškem ter danes doživlja pravi preporod.

Zahvaljujem se deželnemu svetniku Marku Pisanju in seveda deželni upravi FJK za temo, ki je zelo potrebna skupne refleksije. Šola je temelj vsake družbe. Bolj ko je kakovostna, bolj kakovostna bo prihodnost naše slovenske narodne manjšine. Zato se zahvaljujem tudi Republiki Sloveniji, ki podpira naše potrebe in z Uradom Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ter s svojimi diplomatskimi predstavniki trdno stoji za nami.

Novi italijanski programi, ki jih je predlagalo pristojno ministrstvo za predšolski in šolski pouk prve stopnje, ne vključujejo poučevanja manjšinskih jezikov. Na to smo s poglobljenimi razgovori opozorili tehnični odbor na ministrstvu, poleg mene tudi združenje CONFEMILI in Furlansko filološko društvo (Società Filologica Furlana). Sama sem po razgovoru na prošnjo komisije tudi pisno podrobno predstavila povojni zgodovinski okvir, vključno s tem, kaj predstavljajo in kako delujejo naše šole. Osredotočila sem se na temo zakonskega varstva šol s slovenskim učnim jezikom in dvojezične šole Pavla Petričiča v Špetru ter tudi na dejstvo, da je slovenski jezik eden izmed uradnih jezikov v evropskem parlamentu in da je zahteva po ovrednotenju jezikov in kultur okolja pravzaprav bogatenje celotne skupnosti, kot je pravkar povedal predsednik Bordin. Zato je nujno, da se v šolske programe vse do univerzitetne stopnje vključijo tudi jeziki in kulture, ki s svojo kulturno dediščino zaznamujejo posamezne dežele Italijanske republike.

Vsem, ki se bodo vključili v današnja in naslednja omizja deželne konference, se zahvaljujem in želim plodne misli ter konstruktivne sklepe. Današnji dan Evrope je kot nalašč za to.

Hvala lepa!

MATEJ ARČON

PODPRESEDNIK VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE IN MINISTER ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Prvi dan konference, 9. maj 2025

Pozdravljam udeležence Četrte deželne konference o varstvu slovenske jezikovne manjšine.

Žal danes ne morem biti z vami, zato se organizatorju zahvaljujem, da mi je omogočil, da vas lahko pozdravim vsaj po tem videoposnetku.

Raziskovalci in znanstveniki nam bodo pomagali bolje razumeti delovanje slovenske skupnosti v Italiji. Predvsem se mi zdi pomembno, da je na podlagi analize okoliščin mogoče načrtovati ukrepe in dejavnosti za prihodnost.

Prepričan sem, da bo sodelovanje med slovensko narodno skupnostjo v Italiji, Republiko Slovenijo in Avtonomno deželo FJK še naprej učinkovito in uspešno ter da se bo razvijalo v duhu spoštovanja, sodelovanja in medsebojnega razumevanja. Dejansko si delimo številne skupne evropske vrednote in zaveze, zaradi katerih se zavedamo, da nas ta raznolikost bogati.

Zato vam želim vse dobro pri vašem delu in vas iz Ljubljane prisrčno pozdravljam v Trst.

PIERPAOLO ROBERTI

DEŽELNI ODBORNIK ZA LOKALNO SAMOUPRAVO, JAVNO UPRAVO,
VARNOST IN PRISELJEVANJE

Drugi dan konference, 16. maj 2025

Drugi dan Deželne konference o varstvu slovenske jezikovne manjšine bo namenjen obravnavi splošno pomembne teme, saj bo razprava potekala o priznavanju strokovnih naslovov. Čeprav to področje ni v izključni pristojnosti deželne uprave, ima lahko Dežela tudi pri tej temi pomembno politično težo. Vprašanje ne zadeva samo odnosov med Italijo in Slovenijo, temveč ima tudi širšo evropsko razsežnost. Kot obmejna regija se Furlanija - Julijska krajina precej pogosto srečuje z vprašanji, ki jih postavljajo državljani, ki prostovoljno izberejo, da se bodo izobraževali v drugi državi.

14

Glede na teme prvega dne konference in na vprašanja, ki so se porajala včeraj, bi vam želel sporočiti, da smo se že sinoči obrnili na pristojne službe in jim naročili, naj na dnevni red naslednjega sklica Deželne posvetovalne komisije za slovensko manjšino uvrstijo tudi Okvirni načrt za jezikovno politiko. Že od samega začetka želimo namreč spodbuditi razpravo o tej temi tudi v deželni posvetovalni komisiji, tako da bomo lahko razpolagali z natančnimi določbami in programom, ki naj bi jih čim prej posredovali deželnemu svetu. Naš namen je, da bi čim hitreje ponudili konkretne odgovore na zahteve, ki so bile poudarjene na tej konferenci in na konferenci med prejšnjim zakonodajnim obdobjem.

VESNA HUMAR

DRŽAVNA SEKRETARKA NA URADU VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Drugi dan konference, 16. maj 2025

Prav lep pozdrav na drugem delu tega izjemno pomembnega dogodka, te izjemno pomembne deželne konference.

Zelo sem vesela, da je tematika današnje predstavitve in razprave taka, kot je, torej, da se dotikamo prihodnosti. Danes se res dobesedno dotikamo prihodnosti narodnostne skupnosti Slovencev v Italiji in tudi na splošno skupnega obmejnega in čezmejnega prostora, tega srca Evrope, v katerem vsi skupaj živimo. Mislim, da če ne bodo znale nacionalne države dejansko omogočiti našim mladim ljudem, da ideal evropske mobilnosti in presejanja meja uresničujejo v vsakodnevem življenju – skozi izobraževalni proces in karierno pot –, potem nam ne bo uspelo nadgrajevati in razvijati niti tistih evropskih vrednot, na katerih sloni in raste evropska mobilnost. Ne gre torej samo za vprašanje, kako dinamični in izobraženi bosta narodnostna skupnost Slovencev v Italiji in italijanska narodnostna skupnost v Sloveniji; gre tudi za to, ali bomo sposobni vzpostaviti izmenjavo znanja, idej, moči in energije, ki je bistvena za to, da se bomo razvijali ne le v sožitju in medsebojnem razumevanju, temveč tudi v sinergiji, v iskanju skupnih presežnih vrednosti, ki izhajajo iz naše raznolikosti.

S to mislijo bi vsem današnjim razpravljavcem zaželela uspešno predstavitev, vsem vam, spoštovane udeleženke in udeleženci, pa uspešno delo ter veliko novih spoznanj in zamisli.

Ob tem mi dovolite, da se na koncu še enkrat zahvalim organizatorjem deželne konference in prisrčno pozdravim vse ugledne odločevalce in goste, ki ste ta dogodek počastili s svojo navzočnostjo.

Hvala lepa!

UVODNI NAGOVOR

SARA BREZIGAR

PRESEDNICA SLOVENSKEGA RAZISKOVALNEGA INŠTITUTA (SLORI)

V izjemno čast mi je, da vas lahko v imenu Slovenskega raziskovalnega inštituta pozdravim na Četrtni deželni konferenci o varstvu slovenske jezikovne manjšine v Italiji.

Deseti člen Deželnega zakona 26/2007 nalaga predsedniku Deželnega sveta FJK, da vsaj enkrat na pet let skliče deželno konferenco za potrebe preverjanja napredka pri uresničevanju ukrepov, predvidenih z Deželnim zakonom 26/2007, in za zbiranje predlogov v zvezi s prilagajanjem na nove potrebe.

Deželna konferenca je torej trenutek refleksije, ko akterji in organi, ki se ukvarjajo s slovensko manjšino, izmenjajo mnenja, naredijo pregled stanja in si načrtajo smernice za prihodnost.

Današnja konferenca je že četrta po vrsti in tretja, na kateri imam čast sodelovati kot predsednica SLORI-ja. Z zadovoljstvom ugotavljam, da se je od Prve deželne konference odnos sodelovanja med Avtonomno deželo FJK in manjšino bistveno okrepil. To se kaže na različnih ravneh in to potrjujejo tudi intervjuvanci iz prvega poročila, ki izpostavljajo izboljšanje sodelovanja in večjo angažiranost Avtonomne dežele FJK pri manjšinskih vprašanjih.

In to je pomembno. Skupno delo, ki temelji na strokovnosti in odprti komunikaciji, daje konkretne rezultate. Poleg tega pa krepi zaupanje, ki je nujno za konstruktivno sodelovanje tudi v prihodnosti.

Primer takšnega dobrega sodelovanja je omenjen tudi v poročilih, ki posebej poudarjajo delo deželne Službe za manjšinske jezike in rojake v tujini, ki ponuja dragoceno pomoč manjšinskim organizacijam pri vseh administrativnih postopkih.

Danes bomo razpravljali o treh poročilih, ki so jih pripravili raziskovalci pod okriljem SLORI-ja. Prvo obravnava pravno varstvo slovenske skupnosti v Italiji, drugo se ukvarja s stanjem na Videmskem, tretje, ki ga bomo obravnavali naslednji teden, pa posega na področje priznavanja nazivov, ki je za nas izjemno pomembno.

Poročila poudarjajo nekaj pozitivnih dosežkov iz zadnjega obdobja pa tudi nekaj vztrajno bolečih točk.

Z velikim zadovoljstvom lahko poudarim, da so se največje pozitivne spremembe zgodile na področju jezika, predvsem po zaslugi Centralnega urada za slovenski jezik pri Avtonomni deželi FJK in z njimi povezanih partnerskih organizacij. Vzpostavitev, delovanje in razvoj Centralnega urada so izjemen dosežek. To ni le administrativna struktura – to je inovacija, ki ustvarja nekaj novega, nekaj pionirskega v našem prostoru, še posebej v povezavi z Interregovim projektom *CrossTerm*. Urad se je uspešno pozicioniral kot referenčna točka za slovenski jezik znotraj deželne upravne infrastrukture in z živahnim razvojem svojih dejavnosti dokazuje, da je to zmagovalni konj, v katerega je smiselno še naprej vlagati in ga razvijati.

Toda kako?

Med naslednjimi razvojnimi koraki so nekateri manjši, npr. predlog, da bi se Deželni zakon 26/2007 nadgradil s posebnim členom, ki bi predvidel uradni seznam krajevnih imen po modelu seznama krajevnih imen v furlanščini, ki je že vključen v Deželni zakon 29/2997 za furlansko jezikovno skupnost.

Drugi izzivi so večji, kot npr. kako delo urada nadgraditi z neko smiselno rešitvijo, ki bo naredila preskok med prevajanjem, jezikovnim piljenjem, izobraževanjem in tistim, kar je srž jezikovne politike – vplivanjem na posameznikove odločitve o rabi jezika.

Naslednje pereče vprašanje zadeva področje financiranja. Izvajanje 8. člena iz Zakona 38/2001 v zvezi z

rabo slovenščine v javni upravi se večinoma financira iz državnih sredstev, predvidenih po 18. členu ante. Z izjemo dvojezičnih občin, ki to že počnejo, bi morale deželna in lokalne uprave prevzeti večji del bremena stroškov javne rabe slovenščine. Pri urejanju javne rabe slovenščine gre za pionirske, izjemno uspešne projekte, ki so prerasli svoj prvotni značaj začasnih rešitev in jih je zdaj treba finančno in institucionalno stabilizirati. Za dolgoročni obstoj in nadaljnji razvoj ter glede na to, da se manjšina ne namerava nikamor preseliti, si ne predstavljam, da bi te storitve usahnila. Zato jih ne moremo vedno znova financirati iz začasnih sredstev ali projektov. Potreben je jasn sistemski okvir, z dolgoročno vizijo in stabilnim financiranjem, ki ga morajo zagotoviti deželne in lokalne uprave in ki bo omogočilo tudi ustrezno zaposlitev posameznikov, ki zdaj delujejo kot začasna zunanja delovna sila. S tem si lahko obetamo, da bodo začeli tudi v večji meri delovati programsko, z načrtom za prihodnjih nekaj let in ne samo za dvanajst mesecev, kolikor traja njihova zaposlitev. Tako bo področje javne rabe slovenskega jezika dobilo stabilno osnovo in bo lahko postalo paradni konj Avtonomne dežele FJK, primer uveljavljene dobre prakse, s katerim se lahko pohvali navzven, in ne le njen uspešni začasni projekt.

Poleg tega bi ureditev tega vprašanja odpravila tudi nelagodje, ki ga je mogoče razbrati iz poročila o izrabi sredstev za slovenščino v javni upravi, za katera ni vedno jasno, ali se res uporabljajo namensko.

Centralni urad je zelo aktiven tudi na področju vidne dvojezičnosti in v preteklih letih se je tudi spletna stran Avtonomne dežele FJK obogatila z nekaj podstranmi v slovenskem jeziku. To je pomemben simboličen mejnik in zahvaljujem se odborniku za občutljivost do tega vprašanja. Strani v manjšinskih jezikih bi morale biti na spletni strani Avtonomne dežele FJK takoj opazne, saj so manjšine tiste, ki utemeljujejo njen status. Verjamem tudi, da se bodo s skokovitim razvojem tehnologij na področju prevajanja možnosti za krepitev vidne dvojezičnosti še naprej razvijale, in to na simbolni in praktični ravni.

Na prejšnji konferenci smo poročali, da na področju vidne dvojezičnosti obstajajo številne možnosti za izboljšave. Med njimi je tudi nadzor nad spoštovanjem deželnih uredb, ki podjetjem, ki opravljajo javne storitve, in koncesionarjem določajo uporabo dvojezičnih različic krajevnih imen – tu mislim predvsem na železnice, pošto, letališče in tudi na novo obujeni openski tramvaj, ki trenutno posluje samo z italijanskimi krajevnimi imeni. Ker deželne uredbe na tem področju že obstajajo in ker se podobnih predpisov lokalne uprave in deželne ustanove v glavnem držijo, bi bilo treba spodbuditi njihovo spoštovanje tudi pri koncesionarjih in zasebnih podjetjih, ki jih trenutno ne upoštevajo.

Če torej povzamem, na jezikovnem področju je kar nekaj razlogov za zadoščenje ob opravljenem delu pa tudi nekaj izzivov za prihajajoče mesece in leta.

A če želimo biti pošteni in tudi samokritični – kot se za resen posvet spodobi –, moramo omeniti tudi, da je bil napredek na nekaterih področjih manjši, na drugih pa ga ni bilo. V poročilu o implementaciji Deželnega zakona 26/2007 se v preveč poglavjih ponavljajo ugotovitve s prejšnjih konferenc o pomanjkljivi vpeljavi številnih členov, za nekatere pa sploh nimamo podatkov o njihovem morebitnem uveljavljanju. Ker je Deželni zakon 26/2007 nastal pred skoraj dvajsetimi leti, bi bilo smiselno zagristi v to kislno jabolko in pospešiti njegovo celovito implementacijo.

Nazadnje bi rada opozorila še na eno bolečo temo, ki se v takšni ali drugačni obliki vztrajno pojavlja na vseh konferencah: vprašanje politične participacije slovenske skupnosti v Italiji. Tokrat lahko v poročilu preberemo, da slovensko predstavništvo v deželni upravi ni urejeno v skladu s 14. členom Deželnega zakona 26/2007 o varstvu družbenih, gospodarskih in okoljskih interesov. Poleg tega so intervjuvanci izpostavili tudi pomanjkljivosti pri delovanju Deželne posvetovalne komisije za slovensko manjšino, in če mi dovolite, bi k tej točki rada dodala še nekaj misli, saj se mi zdi, da se pri vprašanju politične participacije skupnosti vedno znova obnašamo kot mačka, ki hodi okoli vrele kaše. Morda bodo te misli pomagale pojasniti ne le, zakaj je tako pomembno, kako deluje deželna posvetovalna komisija, temveč tudi, zakaj je treba urediti tudi druga vprašanja politične participacije slovenske skupnosti v Italiji.

V teorijah, ki se ukvarjajo s konceptom demokracije, velja temeljno načelo, da se kakovost demokratičnega sistema ne meri samo po tem, kako učinkovito omogoča odločanje večine, temveč predvsem po tem, kako varuje pravice in zagotavlja vključevanje manjšin. To je ključno merilo, ki loči resnično vključujočo demokracijo od formalnih ali večinsko usmerjenih sistemov.

Kot je poudaril Robert A. Dahl, eden od vodilnih teoretikov demokracije:

»Demokracija ni samo vladavina večine – je tudi zaščita manjšin in njihovo dejansko vključevanje v politični proces.«

Podobno John Rawls opozarja, da je stabilnost demokratične družbe odvisna od pravičnosti njenih institucij in od tega, ali tudi manjšinske skupnosti sistem doživljajo kot legitimen. Čeprav v demokraciji pogosto odloča večina, mora imeti tudi manjšina glas – ne le simboličen, temveč dejanski, s katerim lahko vpliva na odločitve.

S politološkega vidika so posvetovalna telesa, kot je Deželna posvetovalna komisija za slovensko manjšino, ključen instrument tako imenovane deliberativne demokracije. To pomeni, da politične odločitve niso le rezultat seštevanja glasov, ampak plod argumentirane razprave, v kateri imajo vsi deležniki – vključno z manjšinami – možnost prispevati svoje poglede in oblikovati končne rešitve.

Deželna posvetovalna komisija torej ni – in ne sme postati – le forum za izmenjavo individualnih mnenj brez zavezujoče teže. Ustanovljena je na podlagi Deželnega zakona 26/2007 kot referenčno telo Avtonomne dežele FJK za vsa pomembna vprašanja, povezana s slovensko manjšino. Njeno temeljno poslanstvo je oblikovati mnenja in priporočila, na pobudo Avtonomne dežele FJK ali na lastno pobudo, ter s tem prispevati k demokratičnemu odločanju zakonodajnih, izvršnih in upravnih struktur Avtonomne dežele FJK.

Če ta komisija ne deluje kot demokratični kolektivni organ – ne razpravlja argumentirano, ne sprejema sklepov, ne zavzema jasnih stališč –, potem ne opravlja svoje vloge. Demokratičnost ni le v tem, da telo obstaja, temveč v tem, da deluje.

Delovanje komisije torej ni neka interna tehnična zadeva, temveč pomemben kazalnik kakovosti demokratičnega procesa v deželni strukturi. Način, kako deluje, pokaže, ali Avtonomna dežela FJK samo formalno priznava manjšino ali pa ji zagotavlja dejansko politično participacijo – v duhu najvišjih demokratičnih standardov.

Zato je pomembno, da Deželna posvetovalna komisija svojo vlogo opravlja v smislu pristojnosti sprejemanja priporočil in sklepov. Da v odnosu do manjšinske skupnosti stoji za jasno oblikovanimi stališči in sklepi, saj govori v njenem imenu. Na drugi strani pa z jasno in nedvoumno izraženimi stališči tudi deželne strukture sili, da prevzamejo odgovornost za odločitve, če in ko te sprejemajo v nasprotju z mnenjem komisije. Gre za temeljni instrument demokratične participacije manjšinske skupnosti pri upravljanju tistih vidikov javnih zadev, ki jo zadevajo, in zato mora zaživeti v vsem svojem potencialu, tako v načinu delovanja kot tudi vsebinsko, s širokim spektrom pristojnosti, ki so navedene v 8. členu Deželnega zakona 26/2007.

Spoštovani,

pred nami je še pestro popoldne, polno vsebinskih poudarkov in pomembnih razprav. Današnja konferenca naj ne bo le priložnost za pregled stanja, temveč tudi odskočna deska za konkretne izboljšave – in naj bo naš skupni cilj enoten: da bo imela slovenska jezikovna skupnost v FJK stabilne, sodobne in sistemske razmere za razvoj. Da bo demokratično sodelovanje realnost – ne formalnost. In da bo ta dežela tudi v prihodnje prostor sobivanja, sodelovanja in spoštovanja različnih identitet.

PRVI SKLOP

Ocena izvajanja varstvenih ukrepov iz Deželnega zakona 26/2007: doseženi rezultati, opredeljene težave in morebitne pomanjkljivosti

STROKOVNO POROČILO

1 Uvod

Deželni zakon št. 26 z dne 16. 11. 2007 — Deželna pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine (v nadaljevanju Deželni zakon 26/2007) se uvršča v pravni okvir Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine (v nadaljevanju Avtonomna dežela FJK), ki ureja varstvo slovenske manjšine, furlanskega jezika in kulture ter manjšin nemškega jezika.

Sinergija in vzajemnost med deželno upravo in slovensko manjšino sta po skoraj dvajsetih letih od uvedbe Deželnega zakona 26/2007 tesni in ustaljeni. Kažeta se predvsem na ravneh:

- 1) sodelovanja na politični ravni med pristojnim deželnim odbornikom, slovenskim deželnim svetnikom ter drugimi slovenskimi izvoljenimi predstavniki in slovenskimi predstavniškimi organizacijami v FJK;
- 2) sodelovanja na administrativni ravni med Organizacijskim položajem za koordinacijo manjšinskih jezikov (v nadaljevanju OP za koordinacijo manjšinskih jezikov) v sklopu Službe za manjšinske jezike in rojake v tujini ter slovenskimi organizacijami in ustanovami v FJK;
- 3) sodelovanja med Centralnim uradom za slovenski jezik Avtonomne dežele FJK (v nadaljevanju Centralni urad za slovenski jezik ali Centralni urad) v sklopu Službe za manjšinske jezike in rojake v tujini:
 - a. z lokalno upravo v sklopu Mreže za slovenski jezik v javni upravi (v nadaljevanju Mreža) z namenom utrjevanja rabe slovenščine v javni upravi;
 - b. s slovenskimi organizacijami in ustanovami v FJK z namenom utrjevanja in širjenja slovenskega jezika na poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine.

Deželni zakon 26/2007 je temeljno pravno orodje, ki omogoča, da se določbe Zakona št. 38 z dne 23. 2. 2001 – Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini (v nadaljevanju Zakon 38/2001) izvajajo na poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine s poudarkom na dveh ciljnih skupinah:

- deželni in lokalni upravi;
- slovenskih organizacijah in ustanovah.

Z izvajanjem Deželnega zakona 26/2007 so državna finančna sredstva, predvidena v državnem Zakonu 38/2001, dodeljena z orodji in s postopki, ki so v pristojnosti Avtonomne dežele FJK.

2 Namen strokovnega poročila in metodološki okvir

Namen strokovnega poročila je orisati stanje izvajanja Deželnega zakona 26/2007 po posameznih členih, ki ga sestavljajo, in določiti smernice za nadaljnje delo. Pri analizi stanja smo upoštevali obdobje od zaključka Tretje deželne konference o varstvu slovenske jezikovne manjšine (v nadaljevanju Tretje deželne konference) v Trstu leta 2021, torej od 2021 do 2025. V ospredju so:

- rezultati;
- dopolnila k zakonu;
- predlogi dopolnil k zakonu;
- predlogi dodatnega izvajanja določil;
- določila, ki se ne izvajajo.

Poročilo predstavlja povzetek sedmih poglobljenih intervjujev s predstavniki institucij, ki so neposredno soudeleženi v izvajanju Deželnega zakona 26/2007 na politični, institucionalni, administrativni in jezikovni ravni. Spregovorili so: odbornik Avtonomne dežele FJK za lokalno samoupravo, sistem javnih uslužbencev, varnost, priseljevanje, deželne rojake v tujini in manjšinske jezike, vodji OP za koordinacijo manjšinskih jezikov in Centralni urad za slovenski jezik z zaposlenimi, slovenski deželni svetnik, predsednik Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine (v nadaljevanju Paritetni odbor) in predsednika krovnih organizacij slovenske jezikovne manjšine v Italiji, Slovenske kulturno-gospodarske zveze (SKGZ) in Sveta slovenskih organizacij (SSO). Intervjuje smo opravili med februarjem in aprilom 2025.

Da bi pridobili celostni oris izvajanja Deželnega zakona 26/2007, smo se z intervjuvanci pogovorili o izvajanju oziroma neizvajanju ukrepov po posameznih členih in s poudarkom na vsebinah, za katere je bil intervjuvanec bolj kvalificiran. Vsem intervjuvancem smo postavili vprašanje o splošni oceni Deželnega zakona 26/2007 in učinkovitosti v njem predvidenih ukrepov z vidika ohranjanja in razvoja slovenske skupnosti v FJK ter rabe slovenskega jezika v javnosti.

Da bi zagotovili preglednost sicer bogatih in raznolikih vsebin zakona, je predstavljena analiza razdeljena po členih Deželnega zakona 26/2007.

V analizi nismo preverjali izvajanja določil, ki so predmet ločenih strokovnih poročil, predstavljenih na tej konferenci, in sicer:

- 16. člena o ukrepih za promocijo znanja slovenskega jezika s poudarkom na priznavanju naslovov in nazivov, pridobljenih v Sloveniji;
- določil, namenjenih slovenskim organizacijam in lokalni upravi na Videmskem: 20. člen – Ukrepi za razvoj območij Nadiških dolin ter Terske, Železne in Kanalske doline; člen 21 bis – Posebni prispevek za Občino Špeter; 22. člen – Prispevki za ukrepe v korist rezijanščine ter jezikovnih različic v Nadiških dolinah ter Terski in Kanalski dolini.

Prav tako v poročilu nismo upoštevali 6. poglavja Deželnega zakona 26/2007, ki vsebuje prehodne, končne in finančne določbe.

Izrazi za osebe, zapisani v slovnični obliki moškega spola, so uporabljeni kot nevtralni za vse spole.

Uporabljeni izraz »slovenska jezikovna manjšina« je v skladu z deželno in državno zakonodajo. Slovenska skupnost v FJK se v skladu z Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope v javnosti sicer običajno predstavlja kot slovenska narodna skupnost.

3 Ocena izvajanja varstvenih ukrepov iz Deželnega zakona 26/2007

I. poglavje Splošne določbe

1. člen Splošna načela

Avtonomni deželi FJK 1. člen Deželnega zakona 26/2007 dodeljuje vlogo nosilke politik za ohranjanje in razvoj slovenske jezikovne manjšine, saj s tem zakonom uresničuje načelo varstva manjšin po 6. členu Ustave Italijanske republike ter podpira kulturno in jezikovno raznolikost deželnega ozemlja po 3. členu Posebnega statuta Avtonomne dežele FJK (Ustavni zakon št. 1 z dne 31. 1. 1963). Sklicuje se na temeljne mednarodne dokumente o manjšinskem varstvu in varstvu človekovih pravic (Splošno deklaracijo človekovih pravic Organizacije združenih narodov iz leta 1948, Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz leta 1950, Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope iz leta 1995, Instrument Srednjeevropske pobude za varstvo manjšinskih pravic iz leta 1994, listine Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi s področja zaščite jezikov, Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih iz leta 1992).

Deželni zakon 26/2007 temelji na državni zakonodaji o varstvu manjšin in jo dopolnjuje. Državno zakonodajo določata zlasti Pravila o varstvu avtohtonih jezikovnih manjšin (Zakon št. 482 z dne 15. 12. 1999, v nadaljevanju Zakon 482/1999) in Zakon 38/2001. Avtonomna dežela FJK je pristojna za varstvo manjšin tudi na podlagi Zakonske uredbe št. 223 z dne 12. 9. 2002 (Izvedbeni predpisi Posebnega statuta dežele Furlanije - Julijske krajine o prenosu pristojnosti na področju varstva jezika in kulture avtohtonih jezikovnih manjšin na območju dežele).

24

Na tej točki lahko omenimo, da je Ministrstvo za notranje zadeve Italijanske republike leta 2024 Svetu Evrope predstavilo šesto periodično poročilo o spremljanju izvajanja Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (ang. *Advisory Committee on the FCNM 2024*). Gre za orodje konvencije, ki države podpisnice obvezuje, da na pet let poročajo o varstvu svojih jezikovnih manjšin. Slovenski narodni skupnosti v FJK je namenjeno posebno poglavje, v katerem je poleg pravnega varstva predstavljena slika stanja o rabi slovenščine v javni upravi s poudarkom na dejavnosti Centralnega urada za slovenski jezik in Mreže. Dokument obravnava še medije v slovenskem jeziku ter delovanje Deželne posvetovalne komisije za slovensko jezikovno manjšino (v nadaljevanju Deželna posvetovalna komisija) in Paritetnega odbora. Vsebuje tudi povzetek vsebin Tretje deželne konference.

Delegacija Sveta Evrope je nedavno zasedala v Trstu. Dne 8. 4. 2025 se je z namenom preverjanja izvajanja Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin srečala s predstavniki slovenske manjšine v FJK.

2. člen Območje izvajanja

Poselitveno območje slovenske jezikovne manjšine je pravno določeno v Uredbi predsednika republike z dne 12. 9. 2007 (Potrditev seznama občin v Furlaniji - Julijski krajini, v katerih veljajo ukrepi za varstvo slovenske manjšine, v skladu s 4. členom Zakona 38/2001). Uredba določa seznam 32 občin v FJK, v katerih se izvajajo ukrepi za varstvo slovenske manjšine: 6 občin na Tržaškem, 8 občin na Goriškem in 18 občin na Videmskem. Tradicionalni slovenski poselitveni prostor v deželi FJK sicer obsega širše območje z večjim številom občin (Jagodić 2017).

Člen v tretjem odstavku poudarja, da se poselitveno območje slovenske jezikovne manjšine obravnava kot enotno ne glede na narečne različice slovenskega jezika in posledična identitetna opredeljevanja govorcev, ki so značilna za Videmsko. Člen izrecno navaja rezijanščino in lokalne narečne različice v Nadiških dolinah ter Terski in Kanalski dolini.

3. člen Mednarodni odnosi

V prvem odstavku 3. člena so obravnavani mednarodni odnosi s poudarkom na politikah ter dejavnosti za krepitev in razvoj kulturne in jezikovne raznolikosti, še posebno v povezavi z jezikovnimi manjšinami na deželnem območju.

Drugi odstavek obravnava institucionalne odnose z Republiko Slovenijo. Ti so usmerjeni tako v spodbujanje in podpiranje dejavnosti za zagotavljanje višje ravni varstva slovenske skupnosti v FJK in italijanske skupnosti v Sloveniji kot tudi v izboljšanje znanja in rabe manjšinskih jezikov na posameznih območjih poselitve.

V tretjem odstavku so omenjene možne oblike sodelovanja in vzpostavitve skupnih teles med deželno upravo, RS in obema omenjenima narodnima skupnostma.

Na podlagi intervjujev smo opredelili nekatere prednostne oblike odnosov in sodelovanja med Avtonomno deželo FJK, RS, slovensko narodno skupnostjo v FJK in italijansko narodno skupnostjo v Sloveniji, ki jih navajamo v nadaljevanju.

Skupni odbor Republike Slovenije in Avtonomne dežele FJK

Skupni odbor RS in Avtonomne dežele FJK (v nadaljevanju Skupni odbor) je bil ustanovljen leta 2015, in sicer s ciljem krepitve neposrednih stikov in sodelovanja med ministrstvi in službami Vlade RS in Deželnim odborom FJK. Sodelovanje poteka na različnih področjih, med katerimi je tudi Delovno omizje, namenjeno manjšinskim vprašanjem, kulturi in izobraževanju. Na omizju tudi z oblikovanjem vsebin in mnenj redno sodelujejo vodji OP za koordinacijo manjšinskih jezikov in Centralnega urada za slovenski jezik ter predstavniki slovenskih organizacij v FJK, tudi krovnih organizacij SKGZ in SSO.

Peto zasedanje Skupnega odbora je potekalo 22. 3. 2024 v Trstu. V Skupni izjavi sta strani poudarili »pomen vezi, ki jo v odnosih med Slovenijo in Furlanijo - Julijsko krajino predstavljata slovenska narodna skupnost v Furlaniji - Julijski krajini in italijanska narodna skupnost v Sloveniji. Obe sta obravnavani kot ključna akterja in partnerja pri razvoju čezmejnih območij. Republika Slovenija in Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina posvečata posebno pozornost ukrepom za napredek in promocijo obeh narodnih skupnosti ter jima nudita vso podporo, potrebno za polno uresničevanje pravic pripadnikov manjšin ter ohranjanje in nadaljnji razvoj njihove identitete.« (Skupni odbor Republike Slovenije in Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine 2024)

V Skupni izjavi (Skupni odbor Republike Slovenije in Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine 2024) sta se obe strani zavzeli za spodbujanje ukrepov v podporo dejavnostim, ki jih v drugem in tretjem odstavku predvideva 3. člen Deželnega zakona 26/2007, in sicer:

- za izboljšanje znanja in rabe manjšinskih jezikov na obmejnih območjih – omenjena je pomembna vloga, ki jo imata Centralni urad za slovenski jezik in Urad za dvojezičnost v Kopru;
- za izboljšanje kakovosti izobraževanja pripadnikov manjšin s povečanjem čezmejne mobilnosti učiteljev in učencev, kar bi spodbudilo interakcijo med mladimi in vzajemno učenje jezikov, kulture in zgodovine;
- za nadaljevanje poskusne uvedbe slovenščine na Večstopenjski šoli na Trbižu oziroma uvedbe štirijezničnega pouka v Kanalski dolini z namenom utrjevanja večjezičnosti in kulturne raznolikosti;
- za povečanje zmogljivosti manjšinskih organizacij z namenom sodelovanja na evropskih razpisih in natečajih – omenjena sta projekt *PRIMIS* v okviru programa Interreg Italija-Slovenija in projektna pisarna Slovenskega deželnega gospodarskega združenja (SDGZ), ki zagotavlja tehnično podporo pri prijavih na javne razpise v okviru Sklada za male projekte Evropske prestolnice kulture ECOC2025;
- za zagon kulturnih dejavnosti v Narodnem domu pri Sv. Ivanu v Trstu, in sicer z željo, da bi ta postal osrednji prostor za dialog in izmenjavo, zlasti med mladimi, in učinkoval kot spodbuda za zagon kulturnih dejavnosti v tržaškem Narodnem domu v Ulici Filzi in sploh širše sodelovanje med kulturnimi ustanovami v deželi FJK.

Sodelovanje z italijansko narodno skupnostjo v Sloveniji

Centralni urad za slovenski jezik je z Obalno samoupravno skupnostjo italijanske narodnosti v Sloveniji sklenil sporazum, katerega temeljni cilj je krepitev sodelovanja pri prevajanju strokovne terminologije, predvsem na upravnopravnem področju. Skupaj sodelujeta v evropskem projektu *CrossTerm - Crossborder standardization of institutional terminology*, ki je podrobneje predstavljen v naslednjem poglavju. Lokalne uprave, v katerih živi italijanska narodna skupnost v Sloveniji, se namreč soočajo s sorodnimi prevajalskimi izzivi kot lokalne uprave na poselitvenem območju slovenske narodne skupnosti v FJK.

Deželni svetnik je omenil plodno sodelovanje, še posebno s poslancem italijanske narodne skupnosti v državnem zboru Republike Slovenije.

Evropska združenja za teritorialno sodelovanje

Deželni svetnik je izpostavil pomembno vlogo Evropskih združenj za teritorialno sodelovanje (v nadaljevanju EZTS) na ravni čezmejnega sodelovanja med Italijo in Slovenijo, ki vključujejo slovensko narodno skupnost v Italiji in italijansko narodno skupnost v Sloveniji, predvsem z namenom krepitve gospodarskega razvoja. Zaradi Evropske prestolnice kulture v Novi Gorici in Gorici (v nadaljevanju EPK) je v središču pozornosti trenutno EZTS med Občino Gorica, Mestno občino Nova Gorica in Občino Šempeter - Vrtojba. EZTS Kras-Carso se ustanavlja in bo združeval 17 občinskih uprav na obeh straneh meje. Intervjuvanec ugotavlja, da bi slovenski skupnosti v FJK z namenom zagona turistične dejavnosti koristila vzpostavitev EZTS med Benečijo, Rezijo in Posočjem. Strateško pomembna bi bila tudi ustanovitev EZTS-ja med Kanalsko dolino, Trbižem ter obmejnimi občinami v Sloveniji in Avstriji.

Iz intervjujev izhaja tudi predlog ustanovitve ožjih lokalnih čezmejnih odborov med predstavniki slovenske manjšine v FJK in lokalno upravo, ki bi bil usmerjen k sodelovanju po modelu odbora med predstavniki slovenske manjšine v FJK in organizatorji EPK-ja.

4. člen

Sodelovanje med deželnimi jezikovnimi skupnostmi

Avtonomna dežela FJK v 4. členu podpira sodelovanje in dialog med ustanovami in združenji, ki so izraz različnih narodnih in jezikovnih skupnosti na deželnem območju, še posebno pa poudarja pomen medsebojnega poznavanja in širjenja manjšinskih jezikov.

V drugem odstavku omenja izvajanje skupnih projektov za krepitev kulturne in jezikovne raznolikosti ter medkulturnosti. Omenjeni so tudi poskusni projekti v sodelovanju s šolami, ki bi spodbudili poznavanje in rabo manjšinskih jezikov.

Na podlagi intervjujev je bilo mogoče opredeliti naslednje prednostne oblike sodelovanja in dialoga med ustanovami in združenji, ki so izraz različnih narodnih in jezikovnih skupnosti na deželnem območju.

Skupna zaključna okrogla miza treh deželnih konferenc

Predsedstvo Deželnega sveta FJK je 21. 10. 2022 v Vidmu priredilo zaključno okroglo mizo, na kateri so bili predstavljeni zaključki posameznih deželnih konferenc za slovensko, furlansko in nemško govorečo skupnost ter začrtane smernice za utrjevanje manjšinskih jezikov in skupnosti v deželi FJK. Med zaključki okrogle mize je bil tudi predlog ustanovitve skupnega telesa med predstavniki treh jezikovnih skupnosti, ki bi nudil prostor za soočanje mnenj in praks ter sodelovanje. Ta predlog je bil ponovno izpostavljen tudi v intervjujih.

Zaključna okrogla miza je po izvedbi ločenih deželnih konferenc za slovensko, furlansko in nemško govorečo skupnost predvidena tudi letos.

Intervjuvanci so ocenili, da se je sodelovanje s furlansko skupnostjo okrepi predvsem zaradi nekaterih pomembnih dejavnosti:

- skupnega članstva v evropski zvezi narodnih in jezikovnih manjšin FUEN;
- skupnih strokovnih srečanj o Zakonu 482/1999;
- skupnih srečanj o programih v manjšinskih jezikih na deželnem sedežu RAI.

Z nemško govorečo skupnostjo se sodelovanje izvaja na lokalni ravni na Trbižu in v Kanalski dolini, kjer so prisotne kulturne organizacije obeh skupnosti.

Projekt CrossTerm

Evropski projekt *CrossTerm – Crossborder standardization of institutional terminology* (www.ita-slo.eu/sl/crossterm), ki ga financira Program čezmejnega sodelovanja med Italijo in Slovenijo Interreg 2021–2027 in vodi Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), je primer dobre prakse sodelovanja med Avtonomno deželo FJK in organizacijami narodnih skupnosti na obmejnem območju in deželni ravni. Namen projekta CrossTerm je utrjevanje normiranja slovenske upravno-pravne terminologije v FJK in širjenje dobre prakse tudi na območja italijanske skupnosti v Sloveniji in furlanske skupnosti v FJK. Poudariti je treba partnersko naravo projekta, ki vključuje Centralni urad za slovenski jezik, raziskovalne ustanove (Fakulteto za računalništvo in informatiko Univerze v Ljubljani in Znanstveno-raziskovalno središče Koper) in vodilne manjšinske organizacije na obmejnem in deželnem območju (Agencijo za furlanski jezik ARLeF in Obalno samoupravno skupnost italijanske narodnosti).

Nogometno prvenstvo narodnih manjšin v Evropi – Europeada

Avtonomna dežela FJK je organizacijsko in finančno podprla nogometno prvenstvo narodnih manjšin v Evropi – Europeada (www.europeada.eu). Materialno podporo je namenila Združenju slovenskih športnih društev v Italiji (ZSŠDI) in furlanskemu društvu Associazione Sportive Furlane. Europeada se bo odvijala v deželi FJK, saj je prvenstvo leta 2024 osvojila furlanska manjšina. Na tekmovanju bodo sodelovale vse tri deželne jezikovne manjšine.

Večjezično šolanje v Kanalski dolini

V Kanalski dolini se razvija in uvaja inovativen model večjezičnega šolanja, ki vključuje vse tri deželne manjšinske jezike, vključno s slovenščino. Model je bil podrobno predstavljen s strokovnim poročilom na Tretji deželni konferenci (Mezgec 2022).

II. poglavje Institucionalna ureditev

5. člen

Deželni register organizacij slovenske jezikovne manjšine

Člen ureja vodenje evidence slovenskih organizacij v FJK prek Deželnega registra organizacij slovenske jezikovne manjšine (v nadaljevanju Deželni register).

Po tretjem odstavku je vpis v Deželni register nujen pogoj za sklepanje sporazumov z deželno upravo in upravičenost do finančnih sredstev iz Deželnega zakona 26/2007. Vpis v Deželni register ureja Pravilnik za opredelitev postopkov in meril za vpis in izbris iz Deželnega registra organizacij slovenske jezikovne manjšine ter njegovo vodenje, ki je bil sprejet z Uredbo predsednika dežele št. 213 z dne 5. 10. 2010.

V Deželni register je trenutno vpisanih 227 slovenskih organizacij v FJK, ki se deli v šest razdelkov, določenih z drugim odstavkom tega člena (Preglednica 1). V vsakem razdelku je navedena po ena kategorija slovenskih organizacij. Deset organizacij je vpisanih v dva razdelka, tako da je seštevek organizacij po razdelkih višji od skupnega števila vpisanih organizacij (227). V obdobju 2021–2025 je bilo v Deželni register vpisanih osem novih slovenskih organizacij. V istem obdobju sta bili iz registra izbrisani dve organizaciji.

Preglednica 1: Slovenske organizacije v FJK, ki so vpisane v Deželni register

GLAVNI VPISNI RAZDELEK	ŠT. SLOVENSkih ORGANIZACIJ
a) referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine iz 6. člena tega zakona;	2
b) kulturna društva, vključno z nepridobitnimi združenji, organizacijami in zadrugami, dejavnimi na področju kulture, šolstva in znanstvenega raziskovanja, ter njihovimi reprezentativnimi organizacijami na nekdanji pokrajinski ali deželni ravni;	148
c) športna društva, vključno z nepridobitnimi združenji in organizacijami, dejavnimi na področju športa in rekreacije;	52
d) socialne in panožne organizacije, kot so: 1) nepridobitna združenja, inštituti in organizacije, vključno z zadrugami, ki izvajajo dejavnost na področju zdravstvenega in socialnega varstva, prostovoljstva ter varstva in pomoči mladoletnikom, tudi z vzgojnimi ali obšolskimi dejavnostmi, ter organizacije, ki delujejo na področju upravljanja in razvoja prostora; 2) gospodarska panožna združenja in sindikalne organizacije v skladu z 22. členom Zakona 38/2001;	18
e) sredstva javnega obveščanja, vključno z založbami, organiziranimi v obliki zadrug ali gospodarskih družb, ki izdajajo revije in časopise, knjige, avdiovizualne in multimedijske izdelke, tudi na magnetnih ali digitalnih nosilcih zapisa, ter radijske in televizijske postaje;	10
f) ustanove, ki so lastnice nepremičnin in/ali upravljajo nepremičnine, namenjene kulturnim, vzgojnim, raziskovalnim, športnim, rekreativnim, socialno-varstvenim, panožnim ali založniškim dejavnostim, ki jih izvajajo ustanove ali organizacije iz tega odstavka.	11

Po mnenju intervjuvancev Deželni register jamči, da so organizacije, ki so vanj vpisane, resnično upravičene do finančnih sredstev iz Zakona 38/2001, saj delujejo znotraj slovenske skupnosti in z namenom njenega ohranjanja in razvoja. Ocenili so, da je sistem vodenja evidence slovenskih organizacij uspešen in koristen. Po vzoru tega modela je deželna uprava uvedla tudi Deželni register organizacij furlanske jezikovne manjšine.

Prednost Deželnega registra je po mnenju intervjuvancev v racionalnem in učinkovitem upravljanju z javnimi sredstvi. Ocenjujejo, da so vanj vpisane vse glavne slovenske organizacije, katerih delovanje je redno, čeprav se verjetno ne krijejo potrebe vseh slovenskih organizacij na terenu. Vsekakor gre za prožno orodje, ki omogoča vpis in izbris ter posledično pretok organizacij v skladu s potrebami na družbeno-kulturni ravni.

Intervjuvanci sicer opozarjajo, da vpis v Deželni register v skladu s šestim odstavkom tega člena od slovenskih organizacij v FJK zahteva urejene računovodske izkaze. Z vpisom v Deželni register organizacije postanejo prejemnice javnega denarja, zato so za njihovo vodenje potrebne ustrezne strokovne kompetence, na primer pri pripravi prošenj in obračunov. To je lahko za društva, ki delujejo na vaški ali krajevni ravni, zahteven izziv. Zelo pomembna v FJK je torej vloga slovenskih področnih krovnih zvez in združenj, ki naj še naprej nudijo primerno tehnično in administrativno podporo svojim članicam. Le na ta način lahko organizacije članice še naprej urejajo pravno in računovodsko dokumentacijo na strokovni ravni in v skladu z zahtevami nedavne reforme tretjega sektorja, čeprav njihovo delovanje temelji predvsem na prostovoljnem delu.

6. člen

Referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine

30

Kot določa odločba odbornika št. 2714 z dne 14. 10. 2011, sta referenčni organizaciji slovenske jezikovne manjšine Slovenska kulturno-gospodarska zveza (SKGZ) in Svet slovenskih organizacij (SSO).

7. člen

Sindikalne organizacije in dejavnosti

Člen predvideva, da se v skladu s tem členom in 22. členom Zakona 38/2001 reprezentativne organizacije slovenske jezikovne manjšine določijo s sklepom deželnega odbora.

Deželni odbor je s sklepom št. 760 z dne 1. 4. 2009 določil, da je Sindikat slovenske šole, ki združuje pedagoško in nepedagoško osebje na šolah s slovenskim učnim jezikom v FJK, reprezentativna organizacija slovenske jezikovne manjšine.

Kmečka zveza (KZ) in Slovensko deželno gospodarsko združenje (SDGZ) sta v postopku odločanja o tem, ali naj postaneta prepoznani kot reprezentativni organizaciji slovenske jezikovne manjšine. Medtem ko je Paritetni odbor že sklepal, Deželna posvetovalna komisija in deželni organi vprašanja še niso obravnavali.

8. člen

Deželna posvetovalna komisija za slovensko jezikovno manjšino

Deželna posvetovalna komisija za slovensko jezikovno manjšino je splošni posvetovalni organ za vsebine in vprašanja v zvezi s slovensko skupnostjo v FJK. Člen določa okoliščine, v katerih je predvideno mnenje komisije, njeno sestavo in delovanje.

Kot izhaja iz opravljenih intervjujev, je delovanje Deželne posvetovalne komisije kontinuirano. Sestaja se dvakrat letno, ko odloča o finančnem zakonu (za naslednje leto ali z rebalansom). Za drugačne namene se trenutno ne sestaja.

Za sekretariat komisije skrbi OP za koordinacijo manjšinskih jezikov, ki obenem ureja postopek imenovanja komisije ob začetku mandata nove vlade in imenovanju pristojnega odbornika. Intervjuvanci so ocenili, da OP za koordinacijo manjšinskih jezikov opravlja dragoceno pripravljalno delo, saj zbira in pripravi povzetke različnih predlogov, kar omogoča nemoten potek sej komisije.

Delovanje Deželne posvetovalne komisije ureja poseben pravilnik. Delovna jezika sta slovenščina in italijanščina. Na sejah se uporabljata oba jezika, odvisno od vsebine in člana komisije, ki spregovori. Za tolmačenje na sejah skrbi Centralni urad za slovenski jezik. Komisija se sestaja v deželnih prostorih, med pandemijo pa se je sestajala na daljavo.

Intervjuvanci so ocenili, da je delovanje Deželne posvetovalne komisije dobro. Gre za prostor, v katerem pridejo do izraza raznoliki obrazi in interesi družbeno-politične sestave slovenske skupnosti v Italiji, saj so njeni člani bodisi predstavniki slovenskih organizacij bodisi izvoljeni predstavniki lokalne uprave. Kadar pride do soočenja različnih in nasprotujočih si mnenj in zahtev, je včasih potrebna mediacija.

Nekateri intervjuvanci so glede delovanja komisije izrazili tudi pomisleke. Iz intervjujev izhaja, da bi se moralo o posameznem sklepu na sejah glasovati z opredelitvijo posameznega člana, kot je bilo to običajno v prejšnjih mandatnih dobah. Na tak način bi se ponovno upoštevalo večinsko mnenje znotraj komisije. Izstopa tudi prepričanje, da mora vsak sklep o financiranju dejavnosti in projektov pridobiti obvezno predhodno mnenje komisije. V nasprotnem primeru prihaja do spodkopavanja avtoritete komisije in nespoštovanja njenih pristojnosti. Intervjuvanci menijo še, da bi se morala komisija z namenom pregledovanja dejavnosti in poglobljene razprave o razporeditvi sredstev pogosteje sestajati pred sejo, na kateri se sklepa financiranje. Delovanje bi lahko bolj programsko usmerjeno z opredeljenimi letnimi prioritetami. Ker ima načeloma široka pooblastila in zadolžitve, bi bilo njeno delovanje smiselno razširiti tako, da bi postala referenčni sogovornik deželne uprave.

9. člen

Sekretariat Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine

Na podlagi Uredbe predsednika republike št. 65 z dne 27. 2. 2002 (Pravila o ustanovitvi in delovanju Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine, sprejeta po 3. členu Zakona 38/2001) deželna uprava zagotovi organizacijsko podporo in sekretariat Paritetnemu odboru.

V sklopu sekretariata je Paritetnemu odboru zagotovljena podpora za organizacijo zasedanj. Deželna uprava nudi prostor za zasedanja v palači deželne vlade. Na zasedanjih je prisotna oseba, ki skrbi za zapisnik, Centralni urad za slovenski jezik pa skrbi za tolmačenje. Na deželnem sekretariatu vodijo arhiv zapisnikov in dokumentacije Paritetnega odbora ter so zadolženi za tajniška opravila.

10. člen

Deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine

Deželno konferenco o varstvu slovenske jezikovne manjšine (v nadaljevanju Deželna konferenca) skliče predsednik Deželnega sveta FJK vsaj enkrat na pet let. Namenjena je preverjanju stanja izvajanja ukrepov iz tega zakona, zbiranju predlogov za prilagoditev ukrepov ugotovljenim potrebam in oblikovanju novih smernic. Pri organizaciji deželnih konferenc sodelujejo Deželni svet, OP za koordinacijo manjšinskih jezikov in Centralni urad za slovenski jezik ter SLORI kot servis za zagotavljanje strokovnih poročil. Po novem so deželne konference sklicane na polovici mandata Deželnega sveta, saj naj bi to olajšalo izvajanje sklepov, sprejetih na konferenci.

Deželne konference so bile doslej redno izpeljane, in sicer:

- Prva deželna konferenca v Gorici dne 12. 10. 2012;
- Druga deželna konferenca v Gorici dne 24. 11. 2017 in v Trstu dne 25. 11. 2017;
- Tretja deželna konferenca v Trstu dne 12. 11. 2021 in 19. 11. 2021.

Kot omenjeno v 4. členu, je bila z namenom celostnega ovrednotenja sistema deželnega pravnega varstva jezikovnih manjšin leta 2022 uvedena dodatna skupna zaključna okrogla miza deželnih konferenc za slovensko, furlansko in nemško govorečo skupnost. Razprava na tem omizju zadeva pravno varstvo vseh treh deželnih jezikovnih skupnosti v primerjalni perspektivi ter njegove prednosti in pomanjkljivosti.

Intervjuvanci so ocenili, da so strokovni prispevki na deželnih konferencah zelo kakovostni in koristni. Vendar pa so bili kritični do zaključkov teh konferenc, saj se ti po njihovih ocenah izvajajo v zelo skromni meri. Pozvali so k upoštevanju vsebin in sklepov deželnih konferenc na politični ravni, na kateri naj služijo kot izhodišče in temelj političnih programov in smernic. Če predstavljene analize in zaključni sklepi deželnih konferenc nimajo vidnega učinka na splošni skupnostni in institucionalni ravni, sta njihova vloga in vpliv omejena, smisel pa vprašljiv.

III. poglavje Raba slovenskega jezika

11. člen

Odnosi med deželno in državljani, pripadniki slovenske jezikovne manjšine

Člen obravnava pravice pripadnikov slovenske jezikovne manjšine, ki izhajajo iz 8. člena Zakona 38/2001, v skladu s katerim lahko ti v odnosih z deželno upravo uporabljajo slovenski jezik, tako ustno kot pisno. Prav tako imajo pravico, da prejmejo odgovor v slovenskem jeziku ali v italijanskem jeziku s priloženim slovenskim prevodom.

Vsebine 11. člena in oceno intervjuvancev predstavljamo po poglavjih.

Zaposleni v deželni upravi z znanjem slovenskega jezika

V drugem odstavku 11. člena je predvideno, da so v uradih deželne uprave zaposlene tudi osebe z znanjem slovenskega jezika. Člen določa tudi, da deželna uprava v središčih Trsta, Gorice in Čedadada – tudi v sodelovanju z drugimi organi javne uprave – ustanovi posebne urade, namenjene institucionalnemu komuniciranju in odnosom z javnostmi v slovenskem jeziku.

Na podlagi informacij, zbranih z intervjuji s predstavniki OP za koordinacijo manjšinskih jezikov in Centralnega urada za slovenski jezik, so osebe z znanjem slovenskega jezika zaposlene v različnih deželnih uradih (gl. preglednico 2).

Preglednica 2: Število zaposlenih z znanjem slovenskega jezika v spodaj omenjenih uradih deželne uprave

	SKUPAJ	ZA NEDOLOČEN ČAS	ZA DOLOČEN ČAS	ZA DOLOČEN ČAS PREK AGENCIJE ZA POSREDOVANJE DELA
OP za koordinacijo manjšinskih jezikov	8	4		4
Centralni urad za slovenski jezik	14	5	2	7
Urad za stike z javnostjo	2	1		1
Urad za promet Trst, Gorica, Videm	3			3

V OP za koordinacijo manjšinskih jezikov je zaposlenih osem oseb z znanjem slovenskega jezika. Od tega so štiri osebe zaposlene za nedoločen čas, vključno z vodjo službe, in štiri za določen čas preko agencije za posredovanje dela. Sedem oseb je zaposlenih na tržaškem uradu, ena oseba z znanjem slovenskega jezika pa je na videmski izpostavi.

Centralni urad zaposluje štirinajst oseb z znanjem slovenskega jezika: pet administrativnih sodelavcev in devet prevajalk. Od petih zaposlenih v administraciji sta vodja službe in še ena oseba zaposleni za nedoločen čas, ena je zaposlena za določen čas in dve za določen čas preko agencije za posredovanje dela. Od devetih prevajalk so tri zaposlene za nedoločen čas, ena za določen čas, pet pa za določen čas preko agencije za posredovanje dela, od tega dve s polovičnim delovnim časom (18 ur tedensko).

Dve osebi z znanjem slovenskega jezika zaposluje Urad za stike z javnostjo v Trstu. Ena oseba je zaposlena za nedoločen čas, druga pa ima sklenjeno pogodbo prek agencije za posredovanje dela. Po en zaposlen z znanjem slovenskega jezika, ki ima sklenjeno pogodbo prek agencije za posredovanje dela, opravlja delo na Uradu za promet v Trstu, Gorici in Vidmu.

Stroški zaposlenih za nedoločen in določen čas so v breme deželne uprave, medtem ko se stroški za zaposlene prek agencije za posredovanje dela krijejo iz postavke za izvajanje 8. člena Zakona 38/2001, s katerimi upravlja Centralni urad.

Intervjuvanci s Centralnega urada sicer ugotavljajo, da popis vseh zaposlenih z znanjem slovenskega jezika v deželni upravi ne obstaja. Ocenili so, da so v različnih direkcijah številni zaposleni z znanjem slovenščine. Centralni urad je z njimi v stiku, kadar se prijavljajo na jezikovne tečaje ali iščejo osebe z določenim strokovnim profilom. Na primer, v terminološko delovno skupino Centralnega urada na področju urbanizma, ki deluje v sklopu projekta CrossTerm, so vključili deželno uslužbenko, ki je strokovnjakinja za prostorsko načrtovanje in obenem ima znanje slovenskega jezika. Odzvala se je na vabilo, čeprav je prej niso poznali. Centralni urad je še posebno pogosto v stiku z različnimi deželnimi uslužbenci z znanjem slovenskega jezika, ki jih prosijo za prevode.

Intervjuvanci so pozitivno ocenili povečano število zaposlenih z znanjem slovenskega jezika. Menijo, da so profili ustrezni in da je znanje slovenščine kakovostno. Vsekakor pa izpostavljajo potrebo po dodatnem zaposlovanju osebja z znanjem slovenskega jezika in sploh strukturirani rabi slovenščine za javnost predvsem v odborništvu, zadolženem za kmetijstvo, saj gre za primaren gospodarski sektor slovenske jezikovne skupnosti v FJK. Ponovno so opozorili tudi na še vedno nerešeno vprašanje oseb z znanjem slovenskega jezika, ki so zaposlene prek agencije za posredovanje dela, saj je ta oblika pogodbe sporna iz vsaj dveh razlogov. Prvič, plače zaposlenih prek agencije za posredovanje dela so v breme financiranja iz 8. člena Zakona 38/2001. Drugič, prekarna zaposlitev otežuje izvajanje rednih dejavnosti ter srednje- in dolgoročno načrtovanje dela.

Jezikovni in izpopolnjevalni tečaji

V tretjem odstavku 11. člena je predvideno, da deželna uprava podpira organizacijo jezikovnih in izpopolnjevalnih tečajev ter spodbuja osebe k udeležbi na omenjenih tečajih, in sicer z namenom širjenja znanja slovenskega jezika med zaposlenimi.

Centralni urad je v sodelovanju s podjetjem Insiel od leta 2019 priredil več kot deset izobraževalnih programov za zaposlene v deželni upravi in lokalnih upravah, in sicer:

- a) 40-urne tečaje slovenščine na ravni A1 in A2;
- b) 20-urne specifične izpopolnjevalne tečaje slovenskega jezika za slovensko govoreče zaposlene v deželni upravi in drugih lokalnih upravah v Mreži.

Nekateri tečaji so bili namenjeni prevajalcem in referentom za slovenski jezik pri t. i. jezikovnih okencih. Tečaje je izvajal SLORI v sodelovanju z zunanjimi strokovnjaki. Leta 2019 so tečaji potekali v živo, od leta 2020 dalje pa se tečaji odvijajo na daljavo preko spletnih aplikacij.

Predvidena je tudi organizacija tečaja o terminoloških vprašanjih, povezanih s prevajanjem slovenske in italijanske ustave.

Omenimo še, da je v akademskem letu 2022/23 potekal podiplomski izpopolnjevalni program s področja prevajanja pravnih besedil iz italijanščine v slovenščino in obratno, ki ga je organiziral Oddelek za pravne in jezikoslovne študije, tolmačenje in prevajanje Univerze v Trstu v sodelovanju s Centralnim uradom, ki je program tudi finančno podprl. Program je bil namenjen utrjevanju kompetenc udeležencev na področju prevajanja in oblikovanja pravnih besedil ter širjenju znanja o italijanski in slovenski pravni ureditvi. Trenutno poteka druga izvedba programa s podobnimi vsebinami in večjim poudarkom na sodobnih tehnoloških orodjih za prevajanje.

Informacije za javnost v slovenskem jeziku

Na podlagi četrtega odstavka 11. člena morajo deželne službe in uradi ter odvisni deželni zavodi poskrbeti, da so informacije za javnost in informacije s posebnim pomenom za manjšino na voljo tudi v slovenskem jeziku, ter zagotoviti, da so uradne in promocijske informacije na deželnem ozemlju objavljene tudi v slovenskem jeziku v periodičnem tisku.

Intervjuvanci ocenjujejo, da se člen vsaj delno izvaja, vendar zaradi širokega obsega vpletenih deželnih subjektov nimamo podrobnejšega pregleda nad obsegom in tipologijo informacij, ki gredo v javnost tudi v slovenskem jeziku.

Urad za medije in komuniciranje objavlja oglase v Primorskem dnevniku in drugih slovenskih medijih, pri čemer za prevod običajno zaprosi Centralni urad. To, katera informacija bo objavljena tudi v slovenščini, določata tipologija in naslovnik.

Navajamo nekaj primerov informacij, ki so običajno objavljene tako v italijanskem kot v slovenskem jeziku:

- informacije o cepljenju proti gripi (med pandemijo o cepljenju proti covidu-19);
- informacije o volitvah;
- informacije o evropskih projektih in programih, kot je Interreg med Italijo in Slovenijo;
- vabila na javna posvetovanja.

Na spletni strani Avtonomne dežele FJK so nekatera gradiva in informacije dostopni v slovenskem jeziku. Po navedbah intervjuvancev strani in zavihke v slovenščini ponujajo naslednje institucije oz. so v slovenščini na voljo naslednje storitve:

- Deželni svet;¹
- OP za koordinacijo manjšinskih jezikov;²
- Centralni urad za slovenski jezik;³
- Omrežje GNSS Službe za upravljanje informacijskih sistemov;⁴
- brošura Šolski vodnik;⁵
- nekatere novice v razdelku Izobraževanje;⁶
- Deželna agencija za pravico do izobraževanja FJK – ARDIS⁷, na kateri je v slovenščini dostopen tudi Enoten javni razpis za dodelitev deželnih ugodnosti;
- Deželni kataster jam;⁸
- Portal za karierno orientacijo *Plan your future*, ki ga ureja deželna Služba za izobraževanje, poklicno orientacijo in spodbujanje pravice do izobraževanja: če odpremo kateri koli zavihek na domači strani in izberemo »Friuli Venezia Giulia«, se pojavijo ikone za izbor jezika, vključno s slovenščino – stran je v nastajanju in vsebine se prevajajo sproti;⁹

¹ Dostopno na: www.consiglio.regione.fvg.it/cms/multisito/sl/crfvg.html?sessionid=7AA400119CF0829AEF365C5C6F8D66OC?__locale=sl.

² Dostopno na: www.regione.fvg.it/rafvfg/cms/RAFVG/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/FOGLIA27/

³ Dostopno na: [www.regione.fvg.it/rafvfg/cms/RAFVG/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/FOGLIA25/.](http://www.regione.fvg.it/rafvfg/cms/RAFVG/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/FOGLIA25/)

⁴ Dostopno na: [www.regione.fvg.it/rafvfg/cms/RAFVG/ambiente-territorio/conoscere-ambiente-territorio/FOGLIA13/.](http://www.regione.fvg.it/rafvfg/cms/RAFVG/ambiente-territorio/conoscere-ambiente-territorio/FOGLIA13/)

⁵ Dostopno na: [www.regione.fvg.it/rafvfg/cms/RAFVG/istruzione-ricerca/regione-per-orientatori/FOGLIA23/.](http://www.regione.fvg.it/rafvfg/cms/RAFVG/istruzione-ricerca/regione-per-orientatori/FOGLIA23/)

⁶ Dostopno na: www.regione.fvg.it/rafvfg/cms/RAFVG/istruzione-ricerca/regione-per-scuole/news/O210.html.

⁷ Dostopno na: www.ardis.fvg.it/contenuti.php?view=page&id=313.

⁸ Dostopno na: catastogrotte.regione.fvg.it.

⁹ Dostopno na: www.planyourfuture.eu/#intro.

- spletna prijavnica na brezplačno deželno brezžično omrežje FVG-WI FI;¹⁰
- dve publikaciji deželnega Naravoslovnega didaktičnega centra v Bazovici: Fotografija vstopi v gozd¹¹ in Gašenje gozdnih požarov v kraškem okolju.¹²

Centralni urad je v sodelovanju z lokalno upravo prevedel še dve spletni strani, ki ju je treba omeniti zaradi pomembnih vsebin in širokega zanimanja zanj:

- Nacionalni register prebivalstva, preveden v sodelovanju z Občino Dolina, ki je bila nosilec projekta;¹³
- Portal Občine Devin - Nabrežina, preveden je bil nov model občinskih spletnih strani, ki je bil financiran s sredstvi evropskega programa *NextGenerationEU*.¹⁴

Centralni urad redno prevaja vsebine spletnega portala Programa za čezmejno sodelovanje Interreg med Italijo in Slovenijo ter vsebine, povezane z nekaterimi projekti, ki se izvajajo v okviru tega programa. Med projekti v tekočem programskem obdobju lahko omenimo *Adriancycletour* in *Geokarst*, v prejšnjem programskem obdobju pa projekte *Crossmoby*, *Fortis* in *Primis*.¹⁵

Intervjuvanci so vsekakor izpostavili, da slovenščina na spletni strani deželne uprave ni dovolj vidna. Deželno upravo pozivajo, naj po vzoru že prevedenih strani in zavihkov poskrbi, da bodo tudi dodatne vsebine dostopne v slovenskem jeziku. Sicer se zavedajo, da upravljanje dvojezičnosti v javnosti ni enostavno, saj je prevajanje finančno in časovno zahtevno, vsega pa ni mogoče prevesti. Pomemben korak k širjenju dvojezičnosti mora zato predstavljati opredelitev priorit.

Dvojezični obrazci in vloge

36

Peti odstavek 11. člena predvideva, da so obrazci in vloge deželnih uradov dvojezični, torej v italijanskem in slovenskem jeziku. Pregled stanja je pokazal, da tako Centralni urad kot OP za koordinacijo manjšinskih jezikov uporabljata dvojezično dokumentacijo, na primer razpise, vloge in obrazce. Tudi sporočila za zunanje subjekte, kot so slovenske ustanove in organizacije ter dvojezične občine v Mreži, so v slovenščini. Deželni pravni akti, kot so uredbe, so načeloma v italijanščini.

Težko ocenimo, koliko dvojezičnega gradiva zagotavljajo druge deželne službe in uradi, saj bi bilo za to treba opraviti dodatno namensko poglobljeno preverjanje.

Javni napisi in oznake deželnih uradov in operativnih enot v slovenskem jeziku

Šesti odstavek 11. člena predvideva, da so napisi in oznake, ki so na poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine izobešeni v javnih stavbah deželnih uradov in operativnih enot, opremljeni s slovenskim prevodom.

Intervjuvanci s Centralnega urada in OP za koordinacijo manjšinskih jezikov ocenjujejo, da takih napisov načeloma ni. Izjema so posterji in informativno gradivo o projektih Interreg med Italijo in Slovenijo, na katerih je prisotnost slovenščine obvezna.

Celostna ocena o vidni dvojezičnosti na pravno opredeljenem območju dvaintridesetih občin v FJK, kjer je ob italijanščini predvidena raba slovenščine v toponomastiki in javnih napisih na podlagi izvajanja določil iz 10. člena Zakona 38/2001 je bila podrobno predstavljena s strokovnim poročilom na Tretji deželni konferenci (Vidau 2022).

¹⁰ Dostopno na: account.fvgwifi.it/fvgwifi/login.

¹¹ Dostopno na: www.regione.fvg.it/rafvfg/export/sites/default/RAFVG/economia-impres/agricoltura-foreste/foreste/allegati/13082024_Fotografija_vstopi_v_gozd_2024.pdf.

¹² Dostopno na: www.regione.fvg.it/rafvfg/export/sites/default/RAFVG/ambiente-territorio/Centro_didattico-naturalistico_di_Basovizza/FOGLIA9/allegati/SLO_operazioni_di_spegnimento_degli_incendi_boschivi_in_ambiente_carsico_finale.pdf.

¹³ Dostopno na: www.anagrafenazionale.interno.it/home-slo.

¹⁴ Dostopno na: www.comune.duino-aurisina.ts.it/sl.

¹⁵ Dostopno na: www.ita-slo.eu/sl

12. člen Slovenska imena, priimki in poimenovanja

Člen v prvem odstavku predvideva, da se v deželnih aktih zagotavlja pravilno zapisovanje slovenskih imen in priimkov ter imen nekdanjih pokrajin, občin in zaselkov, vključno z diakritičnimi znaki slovenske abecede. S tem namenom mora deželna uprava prilagoditi tehnično in računalniško opremo deželnih uradov.

Iz zbranih intervjujev sledi, da se ta člen, kadar gre za akte, s katerimi upravlja Avtonomna dežela FJK, v glavnem izvaja. Intervjuvanec je navedel primer zaposlenega na deželni upravi, katerega ime in priimek sta bila na kartici za registracijo delovnega časa zapisana brez strešic. Deželna uprava je po opozorilu poskrbela za zamenjavo kartice in pravičen zapis strešic.

Intervjuvanci so poudarili, da težave običajno nastopijo tedaj, ko je dokumentacija v pristojnosti ministrstev, državnih institucij in koncesionarjev za opravljanje javnih služb. To se dogaja denimo zato, ker pri oblikovanju ali nakupu aplikacij ne izberejo funkcije za večjezično uporabo. Težave se pojavljajo tudi v ustanovah, ki so v preteklosti že uredile pravilno zapisovanje imen in priimkov: ko pride do menjave zaposlenih ali uvedbo nove programske opreme, za diakritična znamenja ni poskrbljeno.

Intervjuvanci so opozorili na naslednje primere nepravilnega zapisovanja strešic v imenih in priimkih:

- vozniška dovoljenja – primeri se rešujejo sproti s krajevno izpostavo Urada za promet;
- enotno potrdilo o prometnem dovoljenju in lastništvu avtomobila, s katerim upravlja zunanji servis ACI – iskanje rešitev v sodelovanju z Uradom za promet še poteka;
- zdravniška potrdila za podaljšanje veljavnosti vozniškega dovoljenja;
- aplikacija IO za javne e-storitve.

Primere nepravilnega zapisovanja imen in priimkov spremljata Paritetni odbor in krovni organizaciji SKGZ in SSO s pravno službo za jezikovne pravice Za jezik (www.zajezik.eu).

13. člen Raba slovenskega jezika za posameznike

Člen predvideva, da lahko združenja in podjetja na javno izobešenih napisih in oznakah na poselitvenem območju slovenske manjšine, tudi na nalepkah kmetijskih, obrtniških ali industrijskih proizvodov, poleg italijanskega uporabljajo tudi slovenski jezik.

Intervjuvanci ugotavljajo, da je javna raba slovenščine pri podjetnikih šibka predvsem na nalepkah kmetijskih, obrtniških ali industrijskih proizvodov.

SLORI-jeve raziskave o rabi slovenščine v javnih napisih in jezikovni krajini v FJK so pokazale, da imajo javni napisi zasebnikov ključno vlogo, vendar je izbira jezika prepuščena njihovi odločitvi predvsem zaradi nezadostne institucionalne podpore referenčnih organizacij in organizacij civilne družbe, ki ne nudijo primernih smernic, jezikovnih politik in spodbude (Mezgec in Vidau 2024, 94).

Intervjuvanci so pohvalili projekt PosluJEMO (tudi) v slovenščini, ki je namenjen spodbujanju rabe slovenskega jezika v gostinstvu in drugih storitvenih dejavnostih na območju dežele FJK. Projekt izvaja SLORI v sodelovanju s Slovenskim deželnim gospodarskim združenjem, Kmečko zvezo, Zadružno kraško banko in Primorskim dnevnikom.

Intervjuvanca SKGZ in SSO sta poudarila, da je slovenska jezikovna skupnost v FJK pridobila novo celostno podobo s prepoznavnim znakom, s katero želijo spodbujati javno rabo slovenščine tudi med podjetniki.

IV. poglavje Sektorski ukrepi

14. člen

Zaščita družbenih, gospodarskih in okoljskih interesov

Člen določa, da mora biti slovenska jezikovna manjšina ustrezno zastopana v deželnih posvetovalnih kolegijskih organih, pristojnih za področja, povezana z upravno ureditvijo, rabo tal, prostorskim, gospodarskim in družbenim načrtovanjem.

V drugem odstavku člen določa postopek oblikovanja uradnega seznama kolegijskih organov, v katere mora biti po predhodnem posvetovanju s Posvetovalno komisijo vključeno ustrezno število predstavnikov manjšine.

Tretji odstavek predvideva dopolnitev organov deželne uprave z uredbo predsednika dežele, ki se izda na podlagi sklepa deželnega odbora.

Četrty in peti odstavek opredelujeta postopke namenjene dopolnitvi organov deželne uprave. Predviden je tudi sprejem pravilnika.

Na podlagi intervjujev lahko domnevamo, da se člen ne izvaja.

Intervjuvanca SKGZ in SSO sta sicer povedala, da nekatere občinske uprave in deželne direkcije ob novem mandatu zaprosijo za slovenske predstavnike v nekaterih komisijah, na primer na področju okolja in krajine. Poudarila sta tudi, da je nujno, da se v institucionalne spremembe, ki zadevajo poselitveno območje slovenske jezikovne manjšine, vključi slovenske predstavnike in javno rabo slovenščine že v fazi načrtovanja območja, statotov in pravilnikov. Omenila sta možnost ponovne oživitve pokrajin v Avtonomni deželi FJK in nova posvetovalna telesa Občine Gorica, ki nadomeščajo prejšnje rajonske svete.

38

15. člen

Razvoj in promocija kulturne, zgodovinske in umetnostne dediščine slovenske jezikovne manjšine

Člen obravnava vlogo deželne uprave na področju varstva in razvoja kulturne, zgodovinske in umetnostne dediščine slovenske jezikovne manjšine. Člen predvideva, da deželna služba, ki se ukvarja s katalogizacijo in restavriranjem kulturne dediščine v FJK, vodi in posodablja register ob strokovni pomoči in svetovanju kulturnih in znanstvenih ustanov manjšine.

Na podlagi zbranih intervjujev ni mogoče oceniti, v kolikšnem obsegu se člen izvaja. Da bi lahko podali natančno oceno, bi morali opraviti namensko preverjanje v sodelovanju z Deželnim zavodom za kulturno dediščino Furlanije - Julijske krajine (ERPAC) ter kulturnimi in znanstvenimi ustanovami manjšine, ki se ukvarjajo z zgodovinsko in umetnostno dediščino, na primer z Narodno in študijsko knjižnico ter drugimi knjižnicami in muzeji na poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine.

Na spletni strani Kataloga kulturne dediščine FJK sicer najdemo značilne slovenske kulturne elemente, med drugim Kraško hišo v Repnu, Etnografski muzej v Škednju in pust v Benečiji. V didaskalijah so poleg italijanskih navedena tudi slovenska poimenovanja.

17. člen

Ukrepi za oddajanje radijskih in televizijskih programov v slovenskem jeziku

S prvim odstavkom 17. člena je deželna uprava pooblaščenca za financiranje izvedbe in zaključka del, potrebnih za vzpostavitev ali nadgradnjo naprav za radiodifuzijo koncesionarja za storitve javne radiotelevizijske službe, in sicer mora lokalnim upravam na tem območju odobriti sredstva za kapitalne naložbe. Ta dejavnost je namenjena zagotavljanju sprejemanja radijskih in televizijskih oddaj v slovenskem jeziku na celotnem poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine.

Drugi odstavek opredeljuje možnost, ki deželni upravi omogoča, da s koncesionarjem za storitve javne

radiotelevizijske službe in z zasebnimi lokalnimi radiotelevizijskimi postajami sklepa ustrezne sporazume za pripravo programov in prispevkov v slovenskem jeziku.

Deželni svetnik je opozoril na odprto vprašanje naprav za radiodifuzijo na deželnem ozemlju. Po ukinitvi srednjevalovnih oddajnikov signal Radia Trst A ne pokriva več celotnega poselitvenega območja slovenske skupnosti v FJK. Težava zadeva tudi italijanske programe RAI, ki so namenjeni italijanski skupnosti v Sloveniji. Nov sistem digitalnega oddajanja DAB+, ki bo nadomestil prejšnjega, naj bi to težavo presegel, vendar pa je potrebno zagotovilo, da bo Radio Trst A vključen v digitalno frekvenco, dodeljeno na deželni ravni ali v sklopu namenske čezmejne frekvence, ki naj bi vključevala še druge radijske postaje v Sloveniji in Avstriji ter na Hrvaškem.

Na področju javnega radia in televizije je več odprtih vprašanj, ki sicer niso v pristojnosti tega člana, a že vrsto let ostajajo nenaslovljena. Med nerešenimi vprašanji lahko izpostavimo večletno odlašanje z obnovo pogodbe med RAI in Ministrskim svetom o slovenskih programih ter neizvajanje 59. člena Enotnega besedila o storitvah avdiovizualnih medijev na ravni deželnega sedeža RAI FJK in slovenskih programov.

V. poglavje Finančni instrumenti

Člen 18 ante

Prerazporeditev finančnih sredstev iz državnega sklada za slovensko jezikovno manjšino

Deželna uprava v skladu s prvim odstavkom tega člena določa razporeditev državnih sredstev za slovensko jezikovno skupnost, ki jih ta prejema iz Zakona 38/2001. Financiranje je določeno s finančnim zakonom, ki ga sprejme Deželni svet. V namenski prilogi je navedena razdelitev sredstev po deležih, ki jih predhodno predlaga Posvetovalna komisija. Na deleže razdeljeno financiranje ustreza posameznim členom Deželnega zakona 26/2007, in sicer:

- a) 18. členu – sklad za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske jezikovne manjšine;
- b) 19. členu – letni državni prispevki za rabo slovenskega jezika v javni upravi;
- c) 20. členu – ukrepi za razvoj območij Nadiških dolin ter Terske, Železne in Kanalske doline;
- d) člen 18 ante – sredstva za rezervacije.

Državna sredstva, dodeljena po Zakonu 38/2001, v obdobju 2021–2025 znašajo približno 10.000.000 EUR letno.

Po prvem odstavku bis deželna uprava določa tudi sredstva za rezervacije, ki se dodeljujejo za nepredvidljive ali izredne potrebe.

Čeprav vprašanje ni v pristojnosti deželne uprave, so intervjuvanci izrazili zahtevo po zvišanju državnih sredstev, ki jo utemeljujejo z občutnim padcem kupne moči prebivalstva v zadnjem desetletju. Ocenjujejo, da bi se morala dotacija z namenom kritja inflacije zvišati do višine vsaj 14.000.000 EUR letno.

40

18. člen

Sklad za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske jezikovne manjšine

V skladu s 16. členom Zakona 38/2001 ta člen ureja postopke financiranja dejavnosti in projektov organizacij slovenske skupnosti, ki jim dežela priznava status organizacije primarnega pomena in so v interesu slovenske manjšine. S tem namenom je v deželni proračun vključen sklad za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske manjšine. V ta sklad se na podlagi prerazporeditve po členu 18 ante stekajo državna sredstva.

Prispevke, ki se financirajo iz omenjenega sklada, ureja Pravilnik o odobritvi finančnih sredstev ustanovam in organizacijam slovenske jezikovne manjšine iz dvanajstega odstavka 18. člena Deželnega zakona 26/2007, ki je bil sprejet z Uredbo predsednika dežele št. 246 z dne 25. 11. 2015.

Slovenske organizacije, ki so prejemnice financiranja, se predhodno vpišejo v Deželni register organizacij slovenske jezikovne manjšine, ki ga predvideva 5. člen tega zakona.

V 18. členu je opredeljenih več kategorij slovenskih ustanov in organizacij v FJK. Delitev ustanov in organizacij temelji na tipologiji in področju njihovega delovanja (Preglednica 3).

Preglednica 3: Tipologija in število slovenskih ustanov in organizacij v FJK, ki so prejemnice finančnih sredstev iz 18. člena Deželnega zakona 26/2007.

USTANOVE IN ORGANIZACIJE PRIMARNEGA POMENA	ŠT. ORGANIZACIJ
Tretji odstavek 18. člena: informativna in založniška dejavnost v slovenskem jeziku.	6
Četrty odstavek 18. člena: storitve primarnega pomena za slovensko jezikovno manjšino na področju humanistične, književne in znanstvene kulture, znanstvenega in humanističnega raziskovanja, kinematografije, muzejskih dejavnosti in ohranjanja zgodovinske dediščine.	4
Četrty odstavek bis 18. člena: produkcija in ponudba gledaliških in drugih predstav z organizacijo gledaliških sezonskih programov, festivalov in kulturnih dogodkov.	3
Peti odstavek 18. člena: zveze in združenja, katerih dejavnost zajema predvsem spodbujanje, podpiranje in združevanje društev in združenj slovenske jezikovne manjšine s področja kulturnih, umetnostnih, rekreativnih in športnih dejavnosti na širšem ozemlju, vsaj na nekdanji pokrajinski ravni.	4
Šesti odstavek 18. člena: vzgojne dejavnosti in obšolsko izobraževanje za slovensko govoreče mladoletnike.	8
Šesti odstavek bis 18. člena: socialne, vzgojne in rekreacijske dejavnosti, ki so primarnega pomena za slovensko jezikovno manjšino.	3

Na podlagi stošestnajstega odstavka 9. člena Deželnega zakona št. 13 z dne 30. 12. 2024 (t. i. Zakon o stabilnosti 2025) je bilo leta 2024 na seznam dodanih 7 primarnih organizacij (Mladinski dom Gorica, Slovenski taborniki v Italiji Rod modrega vala Trst-Gorica, Slovenska zamejska skavtska organizacija, Zavod za slovensko izobraževanje Špeter, Sklad Mitja Čuk, Krožek za kulturno, športno in podporno udejstvovanje KRUT, Študijski center Melanie Klein), in sicer z namenom, da bi poenostavili sistem financiranja. Vse te organizacije so bile namreč že pred tem vrsto let prejemnice izrednih finančnih podpor iz sredstev za rezervacije. Financiranje je tako postalo redno, ko je Posvetovalna komisija ocenila, da so te ustanove strateške in pomembne: ukvarjajo se pretežno z mladimi in zasledujejo pomemben cilj utrjevanja slovenščine.

OP za koordinacijo manjšinskih jezikov je leta 2024 objavil tudi naslednje namenske razpise:

- 1) javni razpis, namenjen financiranju rednih vzdrževalnih del v prostorih in na objektih, namenjenih kulturnim, rekreativnim, športnim in družbenim dejavnostim ustanov in organizacij, ki so vpisane v Deželni register organizacij slovenske jezikovne manjšine;
- 2) javni razpis, namenjen financiranju programov obšolskih dejavnosti za učence in dijake vseh vrst in stopenj šol s slovenskim učnim jezikom v nekdanjih pokrajinah Trst in Gorica ter večstopenjskega dvojezičnega zavoda v Špetru, katerih namen je utrjevanje, krepitev in širjenje rabe slovenskega jezika ter podpora družinam ter šolskim ustanovam.

Intervjuvanci ocenjujejo, da sistem deželnega javnega financiranja z državnimi sredstvi iz Zakona 38/2001 v splošnem deluje. Ob tem je bil podan predlog za oblikovanje triletnega programa, ki bi razporeditev sredstev določil za obdobje treh let, kot je to že predvideno za financiranje organizacij furlanske jezikovne skupnosti.

19. člen

Letni državni prispevki za rabo slovenskega jezika v javni upravi

Člen ureja porazdelitev sredstev za namene, določene v 8. členu Zakona 38/2001, ki se dodelijo deželni upravi za delovanje Centralnega urada za slovenski jezik iz člena 19 bis, lokalnim upravam, vzgojno-izobraževalnim ustanovam prek Urada za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu FJK, organom javne uprave in koncesionarjem za opravljanje javnih služb na poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine.

Za upravljanje s postopki financiranja javne uprave iz tega člena je zadolžen Centralni urad. V ta namen je vzpostavil Mrežo za slovenski jezik v javni upravi, ki je začela delovati januarja 2019. Delovanje Mreže temelji na podpisu triletnega sporazuma med Avtonomno deželo FJK ter institucijami v Mreži.

Mreža je bila po predhodnem sklepu Paritetnega odbora z dne 12. 6. 2018 prvič sestavljena s sklepom deželnega odbora št. 1990 z dne 26. 10. 2018 za triletje 2019–2021. Sledil je sklep deželnega odbora št. 1535 z dne 8. 10. 2021 za triletje 2022–2024. Trenutno sestavo Mreže in deleže financiranja institucij v Mreži je za triletje 2025–2027 potrdil Deželni odbor s sklepom št. 1536 z dne 18. 10. 2024. Sklep določa financiranje v višini 1.200.000 EUR letno od skupnih 3.600.000 EUR za triletje 2025–2027.

Kot je razvidno iz Priloge A k sklepom deželnega odbora 1536/2024, Mrežo sestavlja 40 institucij:

- 32 občin;
- Deželna agencija za okolje ARPA;
- 2 javni zdravstveni podjetji: Julijsko-posoško univerzitetno javno zdravstveno podjetje (ASUGI) in Univerzitetno javno zdravstveno podjetje za Osrednjo Furlanijo (ASUFC);
- Trgovinska zbornica za Trst in Gorico;
- Deželni šolski urad FJK;
- Glasbeni konservatorij Giuseppe Tartini iz Trsta;
- Vladni komisariat v deželi FJK;
- 1 konzorcij občinskih uprav: Kulturni konzorcij Tržiča.

Občine na Videmskem in nekatere občine na Goriškem imajo skupna jezikovna okenca za slovenski jezik.

Institucije, ki so podpisnice sporazuma o Mreži, so upravičene do jezikovnih storitev Centralnega urada in do sredstev za delovanje slovenskih jezikovnih okenc. Prejeta sredstva lahko institucije porabijo za različne namene, na primer za zaposlitev referenta na jezikovnem okencu ter za kritje stroškov zaposlenega osebja na okencu ali zunanjega prevajalskega servisa.

Nekatere institucije v Mreži, kot sta Glasbeni konservatorij Giuseppe Tartini iz Trsta in Vladni komisariat, koristijo storitve Centralnega urada, a niso prejemnice sredstev. Poseben status ima tudi Urad za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu FJK, ki mu bo Centralni urad namesto financiranja nudil prevajalske storitve. V ta namen bo Centralni urad dodatno razširil svoj kader.

Institucije podpisnice sporazuma o Mreži lahko za prevode zahtevnejših besedil zaprosijo zunanji prevajalski servis, s katerim ima Centralni urad sklenjeno pogodbo. Intervjuvanci Centralnega urada menijo, da ta možnost razbremeni osebje na slovenskih jezikovnih okencih, predvsem kadar referenti sicer imajo znanje slovenščine, a nimajo prevajalske izobrazbe.

Med naloge Centralnega urada spada tudi zbiranje poročil o dejavnostih institucij v Mreži in preverjanje obračunske dokumentacije o porabljenih sredstvih. Centralni urad sicer nima pristojnosti za preverjanje vsebine in učinkov izvedenih dejavnosti. Sporazumi od leta 2025 dalje priporočajo, da mora biti slovensko jezikovno okence vidno za javnost. Poleg tega so institucije v Mreži dolžne prevesti določen obseg svoje dokumentacije.

Centralni urad dodeljuje sredstva tudi na podlagi namenskih razpisov za prejem finančne podpore za spodbujanje rabe slovenščine v javni upravi na projektni ravni. Na razpise se lahko prijavijo lokalne uprave in koncesionarji za opravljanje javnih služb na poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine, tudi brez članstva v Mreži. Z odločbo centralnega direktorja št. 1344 z dne 31. 7. 2019 je bilo v ta namen dodeljenih 770.000 EUR za triletje 2019–2021. Z odločbo centralnega direktorja št. 4507 z dne 20. 12. 2021 je bilo nato dodeljenih 500.000 EUR za triletje 2022–2024. Aprila 2025 je bil objavljen nov razpis za novo triletje v skupni vrednosti 700.000 eur.

Iz intervjujev izhaja ostra kritika, da se izvajanje 8. člena iz Zakona 38/2001 v javni upravi večinoma financira iz državnih sredstev, predvidenih po členu 18 ante. Izjema pri tem so dvojezične občine, na katerih imajo vsi ali vsaj večina zaposlenih znanje slovenskega jezika. Po mnenju intervjuvancev bi morale deželna uprava in lokalne uprave v večji meri prevzemati strošek javne rabe slovenščine, saj deželna avtonomija temelji na jezikovni raznolikosti.

Člen 19 bis Centralni urad za slovenski jezik

Člen predvideva, da je Centralni urad za slovenski jezik zadolžen za vodenje in usklajevanje dejavnosti, povezanih z rabo slovenskega jezika v javni upravi. Člen določa funkcije, strukturo in delovanje Centralnega urada.

Analiza delovanja Centralnega urada je bila podrobneje predstavljena na drugi in tretji deželni konferenci (Grgič 2018, Grgič in Paclich 2022). Na tem mestu izpostavljamo dodatne aktualne vsebine, ki izhajajo iz intervjujev.

V skladu s tretjim odstavkom tega člena Centralni urad skrbi za uveljavljanje slovenskega jezika v javni upravi, in sicer za:

- prevajanje in tolmačenje za potrebe deželne uprave;
- jezikovno izobraževanje zaposlenih v deželni upravi in institucijah podpisnicah sporazuma o Mreži;
- terminološko normiranje in jezikovno usklajevanje.

Centralni urad institucijam v Mreži nudi predvsem jezikovno svetovanje, lektoriranje prevodov ter podporo pri uporabi programa za računalniško podprto prevajanje Trados.¹⁶

Jezikovne storitve za institucije v Mreži so se razširile, saj jim Centralni urad po potrebi nudi tudi tolmačenje. Denimo Občina Gorica je nedavno zaprosila za tolmačenje na podelitvi nagrade Mesta Gorica, ki sta jo 15. 3. 2025 v Gorici prejela predsednika Sergio Mattarella in Borut Pahor. Centralni urad za občine občasno prevaja besedila, ki so uporabna za vse občine v Mreži. Primer takšne situacije je bila enovita posodobitev spletnih strani občin v Mreži. Tovrsten sistem enotnega prevajanja na Centralnem uradu ocenjujejo kot zelo učinkovit in menijo, da bi se moralo več sredstev vlagati v to smer tudi v prihodnje.

Po potrebi Centralni urad nudi svetovanje na področju toponomastike. Nekatere institucije v Mreži so že zaprosile za svetovanje o slovenskih krajevnih imenih, ko so postavljale nove table, predvsem na Videmskem. Za mnenje so že zaprosila podjetja Strade FVG, ANAS in druge prometne službe ter nekatere občine. Centralni urad si prizadeva za enoten uraden seznam vseh krajevnih imen v slovenščini na deželnem območju. V ta namen so predvidena toponomastična terminološka srečanja v sodelovanju s SLORI-jem. Na Centralnem uradu predlagajo, da bi Deželni zakon 26/2007 nadgradili s posebnim členom, ki bi predvidel uraden seznam krajevnih imen po modelu seznama krajevnih imen v furlanščini, vključenem v Deželni zakon 29/2007 za furlansko jezikovno skupnost.

Intervjuvanci Centralnega urada opažajo, da se je povpraševanje različnih deželnih direktij in služb po njihovih jezikovnih storitvah znatno okrepilo, in sicer predvsem po prevajanju in tolmačenju. Povečanje

¹⁶ Program za računalniško podprto prevajanje omogoča delo na skupni platformi z enotnim pomnilnikom prevodov in preverjeno terminološko bazo. (Grgič in Paclich 2022, 116).

povpraševanja je povezano tudi z okrepljenim bilateralnim sodelovanjem s Slovenijo zaradi EPK-ja v Novi Gorici in Gorici, ki poteka poleg že ustaljenih dejavnosti na ravni Programa za čezmejno sodelovanje Interreg Italija-Slovenija, v okviru katerega je sodelovanje z Organom upravljanja in Skupnim sekretariatom že uveljavljeno.

Centralni urad nudi tolmačenje denimo na sejah Deželne posvetovalne komisije in Paritetnega odbora.

Centralni urad vodi tudi lastne jezikovne projekte. Letos je poskrbel za nov prevod Ustave Republike Italije v slovenski jezik, ki bo kmalu natisnjen in razdeljen šolam in različnim ustanovam.

Leta 2023 je izšla dvojezična publikacija *La normativa di tutela degli Sloveni in Italia/Predpisi o varstvu Slovencev v Italiji*, ki vsebuje slovenski prevod Posebnega statuta Avtonomne dežele FJK, Zakona 482/1999, Zakona 38/2001, Deželnega zakona 26/2007 in Uredba predsednika republike z dne 12. 9. 2007. Publikacijo je pripravila Služba za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini, Centralni urad in SLORI pa sta poskrbela za prevod, lektoriranje ter jezikovni in terminološki pregled.

V tretjem odstavku člena 19 bis je predvideno, da je Centralni urad pristojen za vzpostavitev in upravljanje spletnega portala za spodbujanje rabe slovenskega jezika v javni upravi. V sodelovanju s SLORI-jem ureja prosto dostopen spletni portal *Jezik na klik* (www.jeziknaklik.it), na katerem so objavljeni rezultati večletnega dela: Zvezek standardiziranih terminov, dvojezični dokumenti in obrazci, podatkovne baze ter drugo jezikovno in terminološko gradivo.¹⁷

Vsi intervjuvanci so zelo pohvalili zgledno in učinkovito delovanje Centralnega urada. Kljub temu so izpostavili vprašljivost rabe slovenščine in izvajanja 8. člena Zakona 38/2001 predvsem med koncesionarji za opravljanje javnih služb. Čeprav bi bilo treba razmisliti o vključitvi tudi teh institucij v Mrežo, trenutna finančna dotacija tega ne dovoljuje. To bi bilo izvedljivo le, če bi se zvišalo državno financiranje za izvajanje 8. člena Zakona 38/2001.

44

Intervjuvanci Centralnega urada kritično ugotavljajo, da so se tečaji o uporabi programske opreme Trados le delno obrestovali. Nekateri prevajalci so orodje motivirano sprejeli in ga redno uporabljajo, medtem ko ga drugi niso uporabili predvsem zaradi pogostih menjav v jezikovnih službah in omejene potrebe po prevajanju.

Na tem mestu je treba opozoriti na Deželni program jezikovne politike za slovenščino, ki je bil predstavljen na Tretji deželni konferenci (Brezigar, Grgič in Jagodic 2022), vendar ostaja v celoti neizpolnjen. Intervjuvanci so opozorili na predlog, da bi se v Deželni zakon 26/2007 vneslo člen 19 tris, ki bi urejal vprašanje jezikovne politike. Nekateri intervjuvanci ugotavljajo, da bi morali vprašanje jezikovne politike upravljati sistemsko v sodelovanju z deželno upravo, med drugim zato, ker je slovenska skupnost v FJK postavljena pred pomembne družbene izzive, med katerimi je demografska zima eden izmed najbolj aktualnih. Drugi intervjuvanci so do tega predloga nekoliko zadržani, saj menijo, da bi ga bilo treba predhodno dodatno premisliti v skladu z družbeno-kulturnimi potrebami slovenske manjšine.

¹⁷ Več o spletnem portalu *Jezik na klik* v Grgič in Paclich (2022).

21. člen

Deželni sklad za slovensko jezikovno manjšino

Deželni sklad za slovensko jezikovno manjšino je vključen v deželni proračun. Člen določa tipologijo dejavnosti in organizacij, ki jih lahko deželna uprava financira iz tega sklada, in sicer:

- a) dejavnosti, ki jih izvajajo javne vzgojno-izobraževalne ustanove za spodbujanje razvoja vzgojne in izobraževalne ponudbe šol vseh vrst in stopenj;
- b) dejavnosti za krepitev vzajemnega spoznavanja različnih kulturnih in jezikovnih stvarnosti v deželi FJK;
- c) dejavnosti lokalne uprave za spodbujanje čezmejnega sodelovanja na področju kulture, vzgoje, športa in rekreacije;
- d) obnovitvena dela in izredno vzdrževanje na stavbah, ki se uporabljajo za kulturne, rekreativne, športne in družbene dejavnosti slovenske jezikovne manjšine.

Pri dejavnostih pod točkama a) in c) člen spodbuja sodelovanje z ustanovami in lokalnimi skupnostmi Republike Slovenije.

Deželni sklad od leta 2021 znaša 100.000 EUR letno, ki se z razpisom dodelijo javnim vzgojno-izobraževalnim ustanovam za spodbujanje razvoja vzgojne in izobraževalne ponudbe, kot je predvideno pod točko a). Po prehodnem mnenju Deželne posvetovalne komisije o objavi razpisa in financiranju ustanov odloča Deželni odbor. Intervjuvanci so opozorili, da so bila v obdobju, ko se je Deželni zakon 26/2007 začel izvajati, sredstva v skladu znatno višja.

4 Zaključki

Intervjuvanci soglasno ocenjujejo, da Deželni zakon 26/2007 zagotavlja primeren okvir pravnega varstva slovenske skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini. Ocenili so, da je delovanje OP za koordinacijo manjšinskih jezikov, ki ima vlogo sekretariata za Deželno posvetovalno komisijo, ureja Deželni register in postopke financiranja slovenskih organizacij, ustrezno vpeljana. Menijo tudi, da se je zaradi delovanja Centralnega urada raba slovenščine v deželni upravi dodatno utrdila in razširila, predvsem pa se je znatno zvišala kakovost prevajanja in tolmačenja v deželni in lokalni upravi.

Iz intervjujev obenem izhaja nekaj težav in pomanjkljivosti, ki jih predstavljamo po točkah. Namen deželne konference je namreč prav opozoriti na morebitne težave in predlagati rešitve za izboljšanje stanja. Odprta vprašanja so bila v ospredju že na prejšnjih deželnih konferencah in jih je z namenom oblikovanja primernih rešitev treba čim prej vključiti v procese političnega odločanja.

Povečanje obsega državnih in deželnih sredstev za namene izvajanja Deželnega zakona 26/2007

V strokovnem poročilu ugotavljamo, da je deželna uprava razširila in utrdila kader z znanjem slovenskega jezika, vendar je polovica osebja na OP za koordinacijo manjšinskih jezikov in Centralnem uradu zaposlena prek agencije za posredovanje dela. Kot že poudarjeno na Tretji deželni konferenci (Janežič 2022, 35), moramo tudi ob tej priložnosti izpostaviti, da je bilo financiranje rabe slovenskega jezika po 8. členu Zakona 38/2001 načrtovano kot prehodno in zagonsko. Po začetni fazi naj bi deželna in lokalna uprava ter koncesionarji za opravljanje javnih služb osebje z znanjem slovenščine v čim večjem obsegu zaposlovali z lastnimi sredstvi. Namesto tega pa se je ustalil sistem financiranja osebja prek agencije za posredovanje dela, ki črpa državna sredstva iz 8. člena Zakona 38/2001. Tovrsten način zaposlovanja za določen čas onemogoča učinkovito dolgoročno načrtovanje in je namenjeno upravljanju zgolj tekočih zadev v posameznem proračunskem letu (Janežič 2022, Grgič in Paclich 2022). Kot omenjeno v tem poročilu, je posledično omejen denimo učinek izobraževalnih programov, ki jih nudi Centralni urad, saj se na novo usposobljeni kadri po preteku pogodbe porazgubijo.

Intervjuvanci so izrazili potrebo, da se višina sredstev v Deželnem skladu za slovensko jezikovno manjšino poveča, saj bi to omogočilo izvajanje dejavnosti pod točkami b), c) in d) 21. člena. Deželna uprava bi se

lahko tako še dodatno vključila v dejavnosti, ki podpirajo rabo slovenskega jezika v FJK med mladimi in v lokalni upravi, utrdila mednarodne odnose z Republiko Slovenijo ter finančno podrla sodelovanje med jezikovnimi skupnostmi v FJK.

Po ocenah intervjuvancev se mora znesek državnih sredstev iz Zakona 38/2001, ki ga deželna uprava upravlja po členu 18 ante, nujno povešati z dosedanjih 10.000.000 EUR na 14.000.000 EUR letno, kar bi bilo v skladu tudi z letno inflacijo. To bi omogočilo na primer okrepljeno financiranje tistih organizacij, ki trenutno prejemajo premajhen delež sredstev, ter predvsem izvajanje dodatnih dejavnosti za utrjevanje slovenskega jezika med mladimi. Določanje višine državnih sredstev sicer ni v pristojnosti deželne uprave, vendar se nam zdi primerno, da na tem mestu ponovno opozorimo na to temeljno odprto vprašanje.

Dodatno širjenje in utrjevanje rabe slovenskega jezika v deželni in lokalni upravi

Iz ocen intervjuvancev izhaja, da se je raba slovenščine v deželni upravi dodatno utrdila in razširila predvsem zaradi učinkovitega strokovnega dela OP za koordinacijo manjšinskih jezikov in Centralnega urada.

Odprti ostajata dve temeljni vprašanji. Prvič, intervjuvanci predlagajo, naj deželna uprava na spletni strani dodatno razširi ponudbo informacij v slovenščini, saj pri rabi slovenščine trenutno ni dosledna. V poročilu smo sicer navedli nekatere strani in podstrani na deželni spletni strani, ki so na voljo v slovenskem jeziku, vendar pa tega jezika na primer ni že na naslovni strani. Intervjuvanci menijo, da bi morali popisati še druge deželne urade in enote, na katerih se raba slovenščine kaže kot nujna, kot to velja za denimo deželne informacije in storitve na področju kmetijstva.

Drugič, deželna uprava naj čimprej poskrbi za primerno rabo slovenščine na javnih izobešenih napisih in oznakah deželnih uradov in operativnih enot. Iz poročila namreč izhaja, da je raba na tem področju trenutno zelo pomanjkljiva.

46

Iz poročila izhaja tudi, da je treba institucije v Mreži spodbujati k čim bolj obsežni rabi jezikovne ponudbe Centralnega urada, saj se gradivo, prevedeno za širše potrebe lokalnih uprav, prosto dostopna jezikovna orodja in pripomočki na spletnem portalu Jezik na klik ter program za računalniško podprto prevajanje Trados ne koristijo v celoti. Iz intervjujev sicer izhaja uspešnost prevajanja zahtevnejših enotnih besedil za več subjektov v Mreži, zato lahko sklepamo, da bi bilo primerno nadaljevati v tej smeri.

Intervjuvanci so izpostavili, da je raba slovenščine pomanjkljiva predvsem na nekaterih občinskih upravah in med koncesionarji za opravljanje javnih služb, kar sicer ni v dosegu Deželnega zakona 26/2007, vendar je kljub temu vredno omembe. Posebno zaskrbljujoče so razmere na Občini Trst, ki občinskemu svetu in tudi rajonskima svetoma na vzhodnem in zahodnem Krasu trenutno ne nudi prevajalskega servisa.

Kot že poudarjeno na prejšnjih deželnih konferencah, delovanje slovenskih jezikovnih okenc, ki delujejo v sklopu Mreže, zaznamujejo nekatere pomanjkljivosti, ki otežujejo utrjevanje statusa slovenskega jezika v javnosti in rabo slovenščine med uporabniki. Med pomanjkljivostmi izstopajo časovna omejitve financiranja in delovanje na obdobje treh let ter v nekaterih primerih težave z dostopnostjo do okenc zaradi omejenih urnikov in slabe vidnosti.

Iz intervjujev s predstavniki Centralnega urada izhaja, da bi bilo v Deželni zakon 26/2007 priporočljivo dodati namenski člen, ki bi urejal področje toponomastike in bi ga dopolnjeval seznam slovenskih krajevnih imen, saj to področje trenutno ni pravno in jezikovno urejeno. Člen bi oblikovali po modelu sorodnega člena v Deželnem zakonu 29/2007 za furlansko jezikovno skupnost.

Neuresničevanje Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino

Med neizpolnjenimi rezultati Tretje deželne konference velja poudariti tudi neuresničitev predlaganih korakov za vzpostavitev Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino (Brezigar, Grgič in Jagodic

2022). Koncept je bil zastavljen na jasn in pregleden način, zato je bil na konferenci sprejet sklep, da ga je treba čim prej uresničiti.

Na konferenci je bilo opredeljeno, da slovenska skupnost v Italiji potrebuje strokovno zasnovan program aktivne in eksplicitne jezikovne politike, saj lahko le tako preseže golo izvajanje zaščitnih določil iz veljavne zakonodaje in se dejavno zavzame za krepitev slovenščine v tem prostoru. Ob tem je bila na konferenci izpostavljena potreba po večji vlogi in angažiranosti Avtonomne dežele FJK po zgledu že vpeljanega modela za furlanščino. Predlagani koncept Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino namreč uvaja potrebo po pripravi petletnega Okvirnega načrta jezikovne politike za slovenščino, kakršnega ima furlanska skupnost. Takšen načrt predstavlja temeljen strateški dokument, saj opredeljuje strateške cilje jezikovne politike, prednostna področja ukrepanja, naloge in odgovornosti posameznih akterjev ter pričakovane rezultate. Na organizacijski ravni vzpostavlja tudi okvir in mehanizme, ki bi omogočili sistematično načrtovanje in uresničevanje ukrepov na področju rabe, učenja in promocije slovenskega jezika v FJK. Deželna vlada naj bi v tesnem sodelovanju s strokovnimi institucijami in organizacijami slovenske civilne družbe prevzela večjo vlogo pri načrtovanju teh ukrepov prek vzpostavitve posebnega namenskega organa.

Za uresničitev Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino je v prvi vrsti nujna prilagoditev deželnega zakonodajnega okvira. Deželni zakon 26/2007 sicer obravnava pravila in ukrepe za varstvo slovenščine v več členih, vendar bi bilo treba zakon dopolniti s členom, ki bi utemeljil potrebo po izdelani jezikovni politiki, orisal strateške cilje programa, uvedel postopek priprave petletnega Okvirnega načrta, ki bi bil nato predstavljen na vsaki deželni konferenci, predstavil mehanizme in postopke izvajanja tega načrta ter opredelil finančni in kadroviski okvir. Temeljnega pomena je tudi vzpostavitev strokovne službe za izvajanje teh ukrepov, bodisi znotraj pristojnosti Centralnega urada ali v obliki ločene namenske službe oz. agencije. Ker gre za dodatne ukrepe, ki v trenutni pravno-varstveni ureditvi nimajo ustrezne finančne podlage, bi morali za udejanjanje Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino nujno predvideti dodaten namenski večletni finančni prispevek.

Deželni program jezikovne politike za slovenščino je ključnega pomena, če želimo prispevati k opolnomočenju sedanjih in novih govorcev ter k uveljavljanju slovenskega jezika v Italiji. Aktivna in vključujoča jezikovna politika izhaja iz prepričanja, da večjezičnost bogati celotno skupnost danega območja in omogoča napredek na vseh ravneh družbenega življenja.

Neprimerno zapisovanje imen in priimkov ter raba strešic

Kljub pozivom na prejšnjih deželnih konferencah (Janežič 2018, 2022) in različnih institucionalnih in političnih omizjih nepravilno zapisovanje imen in priimkov ostaja prisotno, kot izhaja iz evidence pravne službe Za jezik pod okriljem SKGZ in SSO. Iz intervjujev izhaja, da se težava pojavi predvsem takrat, ko se v državi, deželni ali lokalni upravi začnejo uporabljati nova programska oprema in aplikacije, še posebno če z njimi upravljajo koncesionarji za opravljanje javnih služb. Vendar pa vzrok težave ni povsem jasn, če upoštevamo, da je v globaliziranem svetu mogoča uporaba večjezičnih digitalnih storitev. Gre za neizvajanje varstvenih določil, ki je izraz pomanjkljive pozornosti, nepoznavanja manjšinskega pravnega varstva in malomarnosti. Težave se posledično rešujejo sproti, rešitve pa so odvisne od dobre volje vodilnih oseb. Intervjuvanci so opozorili na pomanjkljivosti v Zakonu 38/2001 in Deželnem zakonu 26/2007, saj nobeden ne predvideva administrativnih posledic, ki bi omogočale, da se postopek v primeru nepravilnega zapisovanja strešic v imenih in priimkih razveljavi.

Povečanje učinkovitosti evalvacije Deželnega zakona 26/2007

Intervjuvanci menijo, da so bile evalvacije izvajanja Deželnega zakona 26/2007 v obliki deželnih konferenc doslej koristne in kakovostne. Vendar je treba poudariti, da ostajajo same sebi namen, če se sprejeti zaključki, smernice in sklepi ne vključijo v nadaljnjo politično razpravo in procese političnega odločanja na deželni in širši ravni. Na tem mestu lahko ponovno poudarimo predlog intervjuvancev za ustanovitev

skupnega telesa med predstavniki treh jezikovnih skupnosti, ki bi pod okriljem deželne uprave deloval z namenom soočanja mnenj in praks ter krepitev sodelovanja.

Vprašanje evalvacije se po mnenju intervjuvancev postavlja tudi na ravni učinkov financiranja javnih uprav v Mreži. Deželna uprava namreč trenutno ne razpolaga s primernimi orodji, ki bi ji omogočili, da preveri: a) da se financiranje dejansko porabi za utrjevanje in širjenje slovenščine; b) učinke v rabi slovenščine v okolju, kjer deluje lokalna uprava.

Prav tako bi bilo primerno, da se uvede preverjanje usvojenega znanja slovenščine ob zaključku izobraževalnih programov Centralnega urada. Na ta način bi lahko bolje ovrednotili učinkovitost izobraževalnih dejavnosti in kakovost izobraževalne ponudbe.

Širjenje delovanja Deželne posvetovalne komisije

Iz intervjujev izhaja potreba po širjenju delovanja Deželne posvetovalne komisije v skladu s pravno opredeljeno vlogo v Deželnem zakonu 26/2007. Kot že poudarjeno na tretji deželni konferenci (Blažina in Jarc 2022, 44), se Deželna posvetovalna komisija večinoma ukvarja s porazdelitvijo sredstev, namenjenih slovenski manjšini. Vendar pa so njene pristojnosti po zakonu širše, saj gre za splošen posvetovalni organ za vsa vprašanja in vsebine v zvezi s slovensko jezikovno manjšino v FJK. Komisija je po zakonu pristojna za podajanje mnenj na zahtevo Deželnega sveta in odbora ali deželnih organov in agencij ter za samostojno pripravo pripomb in predlogov v zvezi s cilji iz 1. člena Deželnega zakona 26/2007.

Intervjuvanci so kritično ocenili postopke glasovanja in odločanja znotraj Deželne posvetovalne komisije. Poudarili so, da morajo biti sklepi sprejeti z glasovanjem posameznih članov in članic, sprejme pa naj se mnenje večine. Prav tako so poudarili, da mora komisija predhodno sprejeti vse sklepe o financiranju, saj se v nasprotnem primeru spodkopava njeno vlogo in avtoriteto.

Zagotavljanje participacije predstavnikov slovenske manjšine v deželnih organih

Ob koncu moramo ponovno opozoriti na temeljno vprašanje izvolitve slovenskih predstavnikov v Deželnem svetu FJK in italijanskem parlamentu, ki sicer ni v izrecni pristojnosti Deželnega zakona 26/2007. Izvajanje pravnega varstva je namreč izraz kompleksnega političnega dogovarjanja in vključevanja slovenskih izvoljenih predstavnikov in predstavnic v procese političnega odločanja. Brez teh bi bilo izvajanje pravnega varstva na deželni in širši ravni močno okrnjeno ali celo nemogoče.

Iz poročila obenem izhaja, da slovensko predstavništvo v deželni upravi ni urejeno v skladu s 14. členom Deželnega zakona 26/2007 o Zaščiti družbenih, gospodarskih in okoljskih interesov, kar bi omogočilo, da so interesi slovenske jezikovne manjšine neposredno zastopani v deželnih posvetovalnih kolegijskih organih, pristojnih za področja, povezana z upravno ureditvijo, rabo tal, prostorskim, gospodarskim in družbenim načrtovanjem. Ta člen se dejansko ne izvaja.

Krepitev sodelovanja na evropskih razpisih in natečajih

Z namenom izvajanja 3. člena o mednarodnih odnosih in 4. člena o sodelovanju med deželnimi jezikovnimi skupnostmi naj deželna uprava še naprej podpira organizacije slovenske jezikovne manjšine pri sodelovanju na evropskih razpisih in natečajih, bodisi v obliki neposrednega partnerstva bodisi v obliki načelne podpore. Pozitivna izkušnja s projektom *CrossTerm* je pokazala, da sodelovanje deželnih in manjšinskih institucij, ki se ukvarjajo z jezikovno politiko in širjenjem manjšinskih jezikov na obmejnem in deželnem območju, pripomore h konstruktivnemu reševanju skupnih problematik.

Zagotoviti digitalno frekvenco za Radio Trst A

V skladu s 17. členom Deželnega zakona 26/2007 o ukrepih za oddajanje radijskih in televizijskih programov v slovenskem jeziku naj deželna uprava na pristojnih omizjih z RAI-jem zagotovi digitalno frekvenco, namenjeno oddajanju slovenskih programov Radia Trst A v sklopu novega sistema oddajanja DAB+, in tako omogoči signal na celotnem poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine.

5 Sklepna misel

Strokovno poročilo lahko sklenemo z željo, da bi si deželna uprava in lokalne uprave kljub opredeljenim pomanjkljivostim še naprej prizadevale za nadgradnjo in utrditev izvajanja Deželnega zakona 26/2007, in sicer z namenom izboljšanja družbeno-političnega položaja ne le slovenske jezikovne skupnosti v FJK, temveč celotne deželne edinstvene večjezične in večkulturne skupnosti. Gre za izraz zrelega pluralizma in pravne države, na katerih mora temeljiti sodobna družbeno-politična ureditev.

Bibliografija

Advisory Committee on the FCNM - Framework Convention for the Protection of National Minorities, Council of Europe, 2024. *Sixth Report submitted by Italy. Pursuant to Article 25, paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities – received on 14 March 2024*, rm.coe.int/6th-sr-italy-en/1680aef223.

Brezigar, S., Grgič, M. in Jagodic, D., 2022. Koncept deželne jezikovne politike za slovenščino: teoretska izhodišča, cilji, področja ukrepanja in institucionalni okvir. V: Jagodic, D. (ur.), *Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine. Trst, 12. in 19. november 2021*. Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina, Trst, 133–158.

Grgič, M., 2018. Centralni urad za slovenski jezik in mreža storitev na obravnavanem geografskem območju: ocena trenutnega stanja, teoretski vidiki in organizacijski modeli. V: Janežič, A. in Jagodic, D. (ur.), *Druga deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine. Gorica, 24. november 2017, Trst, 25. november 2017*. Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina, Trst, 67–82.

Grgič, M. in Paclich, F., 2022. Centralni urad za slovenski jezik pri Avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini: pregled delovanja in novi izzivi. V: Jagodic, D. (ur.), *Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine. Trst, 12. in 19. november 2021*. Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina, Trst, 113–127.

Jagodic, D., 2017. Slovenci v Italiji: poselitveni prostor in demografsko gibanje. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. SLORI-ZTT, Trst, 40–49.

Janežič, A., 2018. Deset let po sprejetju deželnega zakona 26/2007. Doseženi rezultati, težave z izvajanjem predpisov in pomanjkljivosti sedanje zakonodajne ureditve. V: Janežič, A. in Jagodic, D. (ur.), *Druga deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine. Gorica, 24. november 2017, Trst, 25. november 2017*. Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina, Trst, 31–44.

Janežič, A., 2022. Ocena izvajanja določil zaščitne zakonodaje: opažene težave in morebitne pomanjkljivosti. V: Jagodic, D. (ur.), *Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine. Trst, 12. in 19. november 2021*. Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina, Trst, 29–41.

Mezgec, M., 2022. Večjezično šolanje v Kanalski dolini: mit ali realen scenarij? V: Jagodic, D. (ur.), *Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine. Trst, 12. in 19. november 2021*. Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina, Trst, 47–69.

Mezgec, M. in Vidau, Z., 2024. Jezikovna krajina na naselitvenem območju Slovenk in Slovencev v Italiji. V: Grgič, M. (ur.), *Slovenščina v Italiji*, SLORI, Trst, 79–100.

Skupni odbor Republike Slovenije in Avtonomne dežele Furlanije-Julijske krajine, 2024. *Peto zasedanje Skupnega odbora Republike Slovenije - Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine – Skupna izjava*, www.gov.si/novice/2024-03-26-peto-zasedanje-skupnega-odbora-republike-slovenije-avtonomne-dezele-furlanije-julijske-krajine/.

Vidau, Z., 2022. Ocena izvajanja določil iz 10. člena Zakona št. 38/2001 o krajevnih imenih in javnih napisih. V: Jagodic, D. (ur.), *Tretja deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine. Trst, 12. in 19. november 2021*. Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina, Trst, 75–107.

RAZPRAVA

VALENTINA REPINI

SVETNICA OBČINE TRST

V svojem prispevku bom predstavila krajše poročilo o pomanjkljivem in nedoslednem uresničevanju Zakona 38/2001 v praksi Občine Trst, hkrati pa prikazala, kakšno je stanje rabe slovenskega jezika v občinskem svetu.

Raba slovenskega jezika v občinskem svetu Trsta še vedno ni sistemsko urejena. Trenutno je dovoljena le v obliki pozdrava ob začetku sej ter pri spominskih slovesnostih, povezanih s slovensko narodno skupnostjo, govornik pa mora poskrbeti tudi za prevod v italijanščino – in še to je le prijazna gesta predsednika sveta, kar pomeni, da ni nobenega pravnega zagotovila, da bo ta pravica v prihodnje ohranjena.

V številnih pogovorih s predsednikom občinskega sveta, generalnim direktorjem in vodjo sektorja za splošne in institucionalne zadeve smo obravnavali napačno tolmačenje Zakona 38/2001 Občine Trst. Občina se je vedno sklicevala le na uredbo predsednika Avtonomne dežele FJK, vezano na 10. člen zakona, ki ureja javne napise in zemljepisna imena, in določa uporabo slovenskega jezika le na nekaterih območjih – na primer le v določenih rajonih Trsta. Pri tem smo dosegli, da se upošteva širša veljavnost 9. člena, ki zajema delovanje izvoljenih teles na celotnem območju iz 4. člena zakona ter na uredbo predsednika republike iz leta 2007.

Ker pravica do uporabe slovenskega jezika ni predvidena niti v statutu niti v poslovniku občinskega in rajonskih svetov, si prizadevamo za njihove spremembe. Pripravili smo konkretne predloge dopolnitev, ki bi omogočili uradno uporabo slovenščine ter tolmačenje vsaj ob slavnostnih priložnostih in spominskih slovesnostih.

Občina Trst je v zaostanku tudi pri opremljanju sejne dvorane z napravami za tolmačenje in nima niti tolmača, medtem ko je bila edina slovenska prevajalka premeščena na slovensko okence pri podjetju Esatto.

Marca 2025 je občina z veliko zamudo pristopila k Mreži za slovenski jezik FJK, a brez jasnega načrta in brez dodatnega strokovnega kadra. Rajoni z izrazito močno prisotnostjo slovenske narodne skupnosti, kot je vzhodnokraški, ostajajo od decembra 2024 brez tajniške in tolmaške podpore – kar kaže na pomanjkanje systemskega pristopa.

Nedosledno se izvaja tudi vidna dvojezičnost na območjih, na katerih je zakonsko predpisana (npr. pri javnih delih, prometnih storitvah, obvestilih za volitve ipd. – primer openskega tramvaja brez slovenskih zapisov). Prav tako občina s starši otrok, vpisanih v slovenske občinske vrtce, pogosto komunicira samo v italijanščini. Na neskladja je treba redno opozarjati, saj samodejne uresničitve zakonskih določb ni.

Zato predlagamo:

1. spremembo statuta in poslovnika občinskega in rajonskih svetov, zadnji je trenutno v obravnavi. Kar bi sistemsko in trajno zagotovilo pravico do uporabe slovenskega jezika na sejah občinskega in rajonskih svetov;
2. zaposlitev dodatnega strokovnega kadra za prevajanje in delo na slovenskih okencih;
3. vzpostavitev vseh predvidenih slovenskih okenc skladno s triletno konvencijo z Mrežo za slovenski jezik FJK za obdobje 2025–2027;
4. redno tolmaško in tajniško podporo v rajonskih svetih, zlasti tam, kjer je prisotnost slovenske narodne skupnosti močna.

Poudariti je treba, da brez politične volje izboljšanja ne bo – trenutna večina v občinskem svetu temu ni naklonjena. Zato bomo nadaljevali pritisk tako znotraj občine kot tudi prek nadzornih organov, pri čemer mora imeti Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine osrednjo in bolj učinkovito vlogo.

Ob koncu bi želela omeniti še eno ključno temo. Upoštevati moramo, da so se splošne razmere – demografske, družbene in tehnološke – bistveno spremenile od leta 2001, ko je bil sprejet državni zaščitni zakon za slovensko manjšino. Takrat je bila uporaba interneta bistveno manj razširjena, družbena omrežja pa sploh še niso obstajala. Danes pa ravno digitalno okolje ustvarja veliko vrzel, ki je trenutna zakonodaja ne vključuje – ta namreč spletnih storitev ne upošteva. Občanke in občani vse pogosteje uporabljajo digitalne platforme, ki pa so pogosto dostopne le v italijanskem jeziku. Dodatna težava so družbena omrežja, ki so postala ključni kanal

za vidnost in prepoznavnost občin. Naj navedem majhen, a poveden primer: ko občina na svojih uradnih profilih objavlja kratke posnetke, fotografije ali druge vsebine o lokalnem okolju, so ti pogosto objavljeni izključno v italijanščini. V takšnih primerih se postavlja vprašanje – ali gre za nespoštovanje določil o vidni dvojezičnosti, ko gre za vsebine, povezane s kraji znotraj območja, v katerih je ta zakonsko predpisana? Ali morda celo za zakonsko praznino? Če imamo na vhodu v naselje dvojezično tablo, na spletu pa se isto naselje omenja le v italijanski obliki – da o predstavitvi izključno v italijanskem jeziku sploh ne govorimo –, ali se s tem res lahko strinjamo? Ta na videz drobn primer kaže, kako digitalna realnost odpira nova, a zelo pomembna vprašanja, ki jih bo treba reševati tako na politični kot zakonodajni ravni.

MARJAN DRUFOVKA ŽUPAN OBČINE ŠTEVERJAN

V naši občini, občini Števerjan, ki je res majhna (imamo manj kot tisoč prebivalcev), se zavedamo pomembnosti ohranjanja in krepitve slovenskega jezika v javni upravi. Trenutne razmere so stabilne – vsi uradi so ustrezno pokriti z osebjem z znanjem slovenskega jezika –, vendar smo se v preteklosti že spoprijemali z resnimi težavami, ki so neposredno vplivale na kakovost in dostopnost storitev za slovensko govoreče prebivalce. Te izkušnje utrjujejo naše prepričanje, da je treba zagotoviti dolgoročno kadrovsko stabilnost, zlasti pri izvajanju storitev v slovenščini.

Ena ključnih težav je pomanjkanje kadra, ki obvlada slovenski jezik. Ob objavi razpisov za delovna mesta pogosto ugotavljamo, da je izjemno težko pridobiti ustrezne kandidate s potrebnim znanjem slovenščine. V duhu solidarnosti zato trenutno pomagamo Občini Doberdob, kateri naš zaposleni iz tehničnega urada (kategorija D) nekaj ur na teden pomaga pri delu. Mogoče bi bilo dobro razmišljati v smeri povezovanja, da bi na primer uslužbenec ene občine sledil javnim gradbenim delom na dveh povezanih občinah, uslužbenca druge občine, nižje kategorije seveda, pa bi urejala za obe občini vsakdanja dela, kot so odnosi z javnostjo, preverjanje na terenu, nakup goriva ipd. Kadrovski izzivi pa so tudi na drugih področjih. V kratkem se bo v naši občini upokojila uslužbenka računovodskega urada, zato bo treba zagotoviti ustrezno nadomestitev in nemoteno delovanje tega pomembnega oddelka.

Posebej pereča pa je še vedno problematika slovenskega okenca v občinah, ki spadajo pod državni zaščitni zakon 38/2001. Zaposlitve se trenutno lahko sklenejo le za določen čas, zaradi česar se kader pogosto menja, saj zaposleni iščejo varnejše in dolgoročneje delovne priložnosti. Na Občini Števerjan imamo že več let izjemen kader. Posledično gredo znanje, izkušnje in finančna vlaganja – tako občin kot dežele – pogosto v nič. Zaposleni na slovenskih okencih se redno udeležujejo strokovnih delavnic in izobraževanj, ki jih organizira Centralni urad za slovenski jezik pri Avtonomni deželi FJK, ter uporabljajo zahtevne in drage prevajalske programe, ki jih financira Avtonomna dežela FJK. Za učinkovito uporabo teh orodij so potrebna dodatna usposabljanja, ki zahtevajo čas, trud in sredstva. Stabilizacija slovenskih okenc v občinah, ki spadajo pod Zakon 38/2001, bi to preprečila.

Poleg kadrovskih težav pa je v vsaki občini bistvenega pomena ohranitev vsaj ene slovenske osnovne šole. Osredotočati se le na število otrok, ki obiskujejo posamezno šolo, je preozko – vrtec in osnovna šola sta namreč srce vsake skupnosti. Kjer je šola, tam so življenje, prihodnost in priložnost za razvoj. Zapiranje šol bi imelo uničujoče posledice za naše občine, ki se ponašajo z bogato zgodovino in obetavno prihodnostjo. Šole in vrtci oblikujejo naše otroke v odgovorne, samozavestne posameznike, ki bodo gradili prihodnost teh skupnosti. Vsako zaprtje bi pomenilo hud udarec slovenski skupnosti.

Opozoriti želim tudi na problematiko državnega arhiva hišnih števil ANNSCU, v katerem so imena krajev navedena brez upoštevanja slovenskih zemljepisnih imen oziroma toponimov. To ni samo tehnično vprašanje, temveč gre za spoštovanje naše kulturne dediščine in zgodovine. Uporaba slovenskih toponimov je bistvenega pomena za ohranitev naše identitete ter priznanje prispevka slovenske skupnosti k zgodovinskemu in kulturnemu bogastvu tega območja. Zato sta ključna dosledna uporaba dvojezičnih nazivov občin (npr. San Floriano del Collio / Števerjan) ter pravilno zapisovanje osebnih imen, vključno z uporabo strešic, v vseh programih in aplikacijah, ki so vezani na izdajo potrdil, obračunov, dokumentov ipd.

Svoj prispevek pa bom končal s pozitivno noto. Zelo me veseli, da je Centralni urad za slovenski jezik prevedel ustavo Italijanske republike in statut Avtonomne dežele FJK. Gre namreč za pomemben korak v smeri dosledne dvojezičnosti, s katerim smo pridobili dragoceno orodje za približevanje političnega in državljanškega delovanja mladim, ki so prihodnost naše skupnosti. Če želimo, da se mladi čutijo vključene in pripravljene sodelovati pri oblikovanju naše skupne prihodnosti, jim moramo omogočiti dostop do temeljnih pravnih dokumentov v jeziku, ki jim je domač.

Skupaj lahko ustvarimo okolje, v katerem bo slovenski jezik živ, spoštovan in enakopraven.

PETER FERFOGLIA

ŽUPAN OBČINE DOBERDOB

Najprej bi se rad iskreno zahvalil Avtonomni deželi FJK in vsem organizatorjem za to dragoceno priložnost za izmenjavo mnenj. Za nas, lokalne upravitelje, taka srečanja niso le trenutek ovrednotenja prehojene poti, temveč tudi spodbuda za odločen zagon politik v podporo naši slovenski skupnosti.

V Doberdobo sta slovenski jezik in kultura bistveni del naše identitete. Uresničevanje Deželnega zakona 26/2007 je za nas konkretna potreba, vendar majhne občine, kot je naša, potrebujejo predvsem praktična orodja za učinkovito izvajanje varstvenih določil.

V tem smislu bi rad izrazil pozitivno mnenje o prizadevanjih Avtonomne dežele FJK za ponovno vzpostavitev pokrajin. Za območja, na katerih živi slovenska jezikovna manjšina, in zlasti za manjše občine bi bile lahko pokrajine ključen steber podpore in povezovanja.

Močno se strinjam, da je treba rešiti vprašanje osebja tehničnih uradov, o čemer smo slišali že prej, zato mi dovolite podati konkreten predlog, in sicer zagotovitev enega ali več občinskih tajnikov na pokrajinski ravni, namenjenih predvsem manjšim občinam. Ta kader pa bi moral poznati problematiko manjšin in, če je le mogoče, obvladati tudi slovensko. Tajnik bi lahko tako nepretrgoma spremljal skupino občin in bil fizično navzoč po načelu kroženja, tudi samo enkrat ali dvakrat na teden na posamezni občini, kar bi bil pomemben napredek. Tako bi se znižali stroški, hkrati pa bi se izboljšali kakovost in kontinuiteta upravnih storitev, še posebej na področjih, na katerih je vloga občinskega tajnika ključna.

LIVIO SEMOLIČ

DEŽELNI TAJNIK SLOVENSKE KULTURNO-GOSPODARSKE ZVEZE (SKGZ)

Malo sem zmeden: to bi bilo lahko zaradi let, vendar mislim, da je vzrok Četrta deželna konferenca o varstvu slovenske manjšine. Mislil sem, da je to priložnost za poglobljeno predstavitev stanja na podlagi strokovnih spoznanj – in pri tem je SLORI izvrstno opravil svojo nalogo, saj smo slišali zelo dragoceno analizo glavnih kritičnih točk. Predstavljeno pa ne bi smelo biti le izhodišče za razpravo izključno med nami (*med predstavniki in pripadniki slovenske narodne skupnosti*), kar danes v resnici je, temveč bi morala biti današnja konferenca predvsem priložnost za strokovno spopadanje s predstavniki Avtonomne dežele FJK, ki pa jih, žal, ni tukaj.

Kot sem poudaril na začetku, sem nekoliko zmeden, saj očitno še vedno slabo razumem smisel teh deželnih konferenc. Ali pa si delam utvare. Ob vseh referatih ni treba veliko pisati niti govoriti. Kritične točke so bile zelo natančno izpostavljene, te pa niso od danes zjutraj, niti od prejšnjega tedna, niti od prejšnjega meseca ali leta. To so težave, ki se vlečejo že leta. Izhodišče je Deželni zakon 26/2007, ki je merilo za to, da razumemo, ali so se stvari spremenile na bolje ali ne. Predsednica SLORI-ja je svoj nagovor začela optimistično, češ da se stanje izboljšuje, potem pa je sama jasno pokazala, da stvari ne gredo v pravo smer. Podobno je naredila tudi raziskovalka Zaira Vidau. Kot primer naj poudarim, da bi morala Avtonomna dežela FJK nadgraditi obstoječa državna sredstva z lastnimi, a se to ne dogaja, saj slovenski manjšini le porazdeli državna sredstva. To je velika nedorečenost, ki se z leti še pogloblja.

Dodal bom anekdoto o poučevanju in promociji slovenskega jezika na italijanskih šolah. Ne le da za to ni denarja in se taki projekti torej ne morejo financirati, pred enim mesecem se je celo zgodilo, da je iz predsedstva vlade prek Deželnega šolskega urada FJK prišlo na italijanske šole obvestilo, da so na voljo sredstva iz Zakona 482/1999 za promocijo manjšinskih jezikov v FJK; italijanska srednja šola iz Gorice je na tej podlagi zaprosila za več informacij, ker je želela izpeljati projekt za promocijo slovenskega jezika. In kakšne povratne informacije je prejela? Da je Avtonomna dežela FJK denar, ki ga je državna vlada namenila promociji slovenskega jezika iz Zakona 482/1999, preusmerila furlanskemu jeziku. Torej ne le dejstvo, da iz Deželnega zakona 26/2007 ni ustreznega finančnega sklada za slovensko manjšino, kot to predvideva sam deželni zakon, celo iz Zakona 482/1999 deželna vlada preusmerja denar, namenjen Slovencem, furlanski manjšini, seveda brez vsakega soočanja ali soodločanja Deželne posvetovalne komisije za slovensko manjšino.

Podprl bi to, kar je povedal gospod Semolič. V spominu imam leto 2012, ko je potekala Prva deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine. V Rimu se je takrat zataknilo. Videti je bilo, da bodo zaposleni v slovenskih ustanovah ostali na cesti, brez plač. Zbrali smo se na protestu pred goriškim avditorijem, v katerem je potekala Deželna konferenca. Jaz sem imel pripravljeno domačo nalogo, tako sem modro razpredal in začel brati. V dvorani smo se znašli sami (*samo Slovenci*), saj je bil iz vrst Avtonomne dežele FJK navzoč le takratni svetnik Igor Kocijančič. Naenkrat sem z roko udaril po mizi in rekel, da ne bom več govoril, češ da govorimo sami sebi. Slovenci razpravljamo med sabo, če pa nadaljujem, kar je povedal že Livio Semolič, naj bi bila Deželna konferenca namenjena preverjanju opravljenega v petih letih.

Na podlagi izčrpnih poročil SLORI-ja bi rekel, da gremo lahko kar domov. Na pretekli Deželni konferenci sem bil s kolegico Fulvio Premolin odgovoren za koordinacijo delovne skupine za jezikovno politiko. Sodelujočih je bilo veliko, dela tudi. SLORI-jevo poročilo, ki sem ga ob tej priložnosti ponovno prebral, je takratna delovna skupina označila kot brezhibno. Bilo nam je nerodno, saj nismo mogli pripomniti, da pravzaprav nimamo česa dodajati; videti bi bilo namreč, da se sestajamo za prazen nič. Dejansko smo se z besedilom vsi strinjali. To, kar je pripravil SLORI, je bilo treba nadaljevati in poiskali smo tudi pot. Po načelu, po katerem je bil ustanovljen Centralni urad za slovenski jezik pri Avtonomni deželi FJK, in sicer da bi bil 19. člen *ter* Deželnega zakona 26/2007 namenjen jezikovni strategiji. Operativni koraki so bili načrtani: poslati predlog v Deželni svet, se pogovoriti s pristojnim odbornikom in deželno vlado.

SKGZ je zelo dosledno poudarjala potrebo, da se morajo uresničiti sklepi pretekle Deželne konference. Če pa izpostavljamo zahteve do javnih upraviteljev, bi bilo lepo, da nas vsaj slišijo, saj je drugače videti, da poročila s konference bere le malokdo. Z zadnje konference se tudi spomnim poročila Adriane Janežič, ki se je upravičeno spraševala, kako se financirajo zaposleni v deželnih strukturah. V tokratnem poročilu je bilo to bolj jasno napisano: iz sredstev državnega zaščitnega zakona 38/2001. Tudi to je stvar, o kateri bi bilo treba razpravljati. Vprašajmo se, koliko Avtonomna dežela FJK dejansko podpira slovensko narodno skupnost iz lastnega proračuna. In v kolikšni meri se sklepi preteklih deželnih konferenc, tudi prve in druge, uresničujejo oziroma kdo naj bi za to skrbel. Sicer namreč ob priložnostih, kot je današnja, zapravljamo čas.

ZAKLJUČKI

MARKO JARC

PRESEDNIK INSTITUCIONALNEGA PARITETNEGA ODBORA ZA VPRAŠANJA SLOVENSKE MANJŠINE

Moderator prvega sklopa konference

Zahvaljujem se predsednici SLORI-ja Sari Brezigar za uvodni nagovor, raziskovalki Zairi Vidau pa za strokovno poročilo. Zahvaljujem se hkrati tudi vsem, ki so posegli v razpravo. Iz poročila SLORI-ja in razprave so izšli nekateri ključni poudarki:

- 1) Najprej bi poudaril potrebo po prilagajanju oziroma povečanju obsega državnih in deželnih sredstev, namenjenih izvajanju varstvene zakonodaje za slovensko skupnost v Italiji. Še posebej problematično je izvajanje 8. člena Zakona 38/2001, ki obravnava rabo slovenskega jezika v odnosih z javno upravo. Ko je bil zakon v pripravi, so bila ta sredstva namreč mišljena le kot začasna rešitev, saj bi morale javne ustanove nato te storitve financirati iz svojega proračuna, kar pa se ni zgodilo. Dokler so sredstva zagotovljena, bodo javne ustanove omogočale uresničevanje pravice do rabe slovenskega jezika; ko pa sredstev ne bo več, nas upravičeno skrbi, da teh pravic upravičenci ne bodo več koristili. S to perspektivo se seveda ne moremo strinjati.

Hkrati tudi finančnih virov ni več dovolj. Financiranje iz Zakona 38/2001 se ni nikoli prilagodilo inflaciji, zato je skrajni čas, da se začnejo te dotacije prilagajati. Mreža za slovenski jezik FJK se čedalje bolj širi in posledično zahteva več zagonskih sredstev: če želimo še naprej zagotavljati uresničevanje določil iz 8. člena, a se vrednost financiranja ne bo spremenila, bo treba sredstva črpati iz drugih virov. Javne ustanove je treba pozvati, naj nase prevzamejo breme zagotavljanja pravice do rabe slovenskega jezika, to breme pa so v glavnem zaposleni.

V javni upravi je treba zato izrecno spodbujati zaposlovanje uslužbencev z ustreznimi veščinami in znanjem slovenskega jezika. Na deželni ravni je to vprašanje dokaj dobro urejeno. Na občinski pa so razmere nezadovoljive, in sicer predvsem zato, ker prevajalce, tolmače in odgovorne za slovenska okenca zaposlujejo za določen čas. Taka praksa ne zagotavlja kakovosti in niti kontinuiranosti storitev. Zato ponavljam, da naj breme izvajanja določil iz 8. člena Zakona 38/2001 prevzamejo javne ustanove same. Zadevo je treba rešiti sistemsko, saj ni mogoče, da so prevajalci in tolmači še vedno zaposleni le začasno.

- 2) Poudarjena je bila tudi potreba po širjenju in utrjevanju rabe slovenskega jezika v izvoljenih telesih. Svetnica Valentina Repini je posebej poudarila potrebo po prilagajanju poslovnikov izvoljenih teles na primeru Občine Trst in rajonskih svetov. Poleg tega je bilo delovanje sistema slovenskih jezikovnih okenc ocenjeno kot neučinkovito, zlasti glede zaposlovanja.
- 3) Pokazala se je tudi potreba po uresničevanju deželnega programa jezikovne politike za slovenščino in evalvaciji jezikovnega programa. Prvi pomembni korak naj bo prenos nekaterih členov iz Deželnega zakona 29/2007 za furlanščino v Deželni zakon 26/2007 za slovensko manjšino, seveda na ustrezno prilagojen način, ki ustreza specifičnim potrebam slovenske skupnosti. Resno je treba začeti izvajati jezikovno politiko, ki naj bo zasnovana celovito.

- 4) Zelo aktualno je tudi vprašanje pravilnega zapisovanja imen in priimkov ter rabe strešic, pa tudi potreba po večji prisotnosti slovenščine na spletnih straneh javnih ustanov. Več kot očitno je, da velik del informacij, objavljenih na spletnih straneh javnih ustanov v deželi FJK, ni prevedenih v slovenščino, zato je treba za to poskrbeti.
- 5) Strinjam se tudi s potrebo po preverjanju sklepov in iztočnic z Deželnih konferenc o varstvu slovenske jezikovne manjšine, s čimer je tesno povezana tudi vloga Deželne posvetovalne komisije za slovensko manjšino. Ta ima po zakonu več funkcij in pristojnosti od tistih, ki jih zares opravlja. Med temi naj bo tudi preverjanje izvajanja sklepov deželnih konferenc.
- 6) Zadnje pereče vprašanje zadeva frekvenco za Radio Trst A. Pri prehodu iz analognega v digitalni sistem bo treba paziti, da bo RAI dodeljena ustrezna digitalna frekvenca.

PIERPAOLO ROBERTI

DEŽELNI ODBORNIK ZA LOKALNO SAMOUPRAVO, JAVNO UPRAVO, VARNOST IN PRISELJEVANJE

Deželna uprava je pripravljena prilagoditi pravila, ki veljajo za delovanje Deželne posvetovalne komisije za slovensko manjšino.

V zvezi s sprejetjem Okvirnega načrta za jezikovno politiko želimo poudariti, da se za slovenski jezik ne more preprosto ponoviti to, kar velja za furlanščino, saj gre v tem primeru za dva različna zakonodajna in operativna konteksta. Glede tega vprašanja je potrebna širše zasnovana razprava, ki mora zajemati tudi novo opredelitev prednostnih nalog za financiranje in presojo vplivov na splošno ureditev.

Poudariti je treba, da bi lahko z uvedbo Okvirnega načrta za jezikovno politiko škodo utrpela druga področja, ki se trenutno financirajo po določbah o varstvu slovenske narodne manjšine. Zavedamo se objektivnih težav v preteklosti in potrjujemo, da želimo sodelovati tudi z Deželno agencijo za furlanski jezik (ARLeF), ki je odgovorna za pripravo Okvirnega načrta za furlanski jezik, da bi to izkušnjo razširili tudi na slovensko stvarnost.

Tudi glede črpanja sredstev iz državne blagajne za delovanje jezikovnih pisarn javne uprave smo pripravljene na dialog. Vendar bi takšna izbira lahko vplivala tudi na proračun organov lokalne uprave, ki imajo že tako ali tako težave pri iskanju primernih kadrov, predvsem v manjših občinah, za katere je organizacija izbirnih postopkov precej zapletena.

V zvezi z Deželno posvetovalno komisijo ponavljamo, da smo pripravljene razmisliti o tem, ali naj se njene pristojnosti razširijo tudi onkraj tega, kar predvideva veljavna zakonodaja, če bi presodili, da je treba spremeniti varstvene določbe. Poudarjamo pa, da bi sprejetje Okvirnega načrta za jezikovno politiko, tako kot velja za furlanski jezik, zahtevalo načrtovanje ukrepov za petletno obdobje, zaradi česar bi bil potem odbor manj fleksibilen pri upravljanju sredstev.

Ob koncu bi še potrdil, da se deželna uprava in deželni svet zavzemata za sprejetje vseh potrebnih sprememb za okrepitev varstva slovenske narodne skupnosti. Zavedamo se, da so pred nami kompleksne izbire, ki jih je treba temeljito pretehtati, da ne bodo vodile v konflikte in bodo zares prispevale k izboljšavi trenutnih razmer. Tako kot smo dokazali tudi v prejšnjih letih, smo še vedno popolnoma odprti za sodelovanje.

DRUGI SKLOP

Pregled izvajanja ukrepov za rezijanščino ter jezikovnih različic Nadiških dolin, Terske in Kanalske doline

STROKOVNO POROČILO

1 Uvod

V poročilu je predstavljena analiza izvajanja ukrepov za razvoj rezijanščine in narečnih različic slovenskega jezika v Nadiških dolinah ter Terski in Kanalski dolini, ki jih določata 20. in 22. člen Deželnega zakona št. 26 z dne 16. 11. 2007 »Deželna pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine«.

Ukrepi predvidevajo financiranje vrste dejavnosti in projektov, ki reflektirajo razvejanost slovenske skupnosti v videmski pokrajini, za katero je značilen samosvoj družbeni, gospodarski, kulturni in jezikovni razvoj. Poznano je dejstvo, da so se območja avtohtone slovenske poselitve v videmski pokrajini zaradi zgodovinskih okoliščin razvijala drugače od preostalega dela slovenske skupnosti v Italiji (Brezigar 2017, 26). Beneški Slovenci in Slovenke so na primer postali del Kraljevine Italije že leta 1866, zaradi česar niso imeli možnosti izobraževanja v šolah s slovenskim učnim jezikom, kot je to veljajo za preostale Slovence in Slovenke v Avstro-Ogrski. Ta zgodovinska razlika je povzročila, da se je slovenščina v poldrugem stoletju v videmski pokrajini razvijala ločeno in da so danes razlike s tržaško in goriško pokrajino izrazite, tudi na jezikovni ravni. Opisane razmere so spodbudile okrepitev zakonodajnega varstva slovenske skupnosti na Videmskem, izraženega tako v Zakonu št. 38 z dne 23. 2. 2001 – Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini (v nadaljevanju Zakon 38/2001), kot tudi v Deželnem zakonu št. 26 z dne 16. 11. 2007 – Deželna pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine (v nadaljevanju Deželni zakon 26/2007).

Oba zakona namreč predvidevata posebne ukrepe za videmsko pokrajino – priznavata potrebo po podpori družbenega, gospodarskega in okoljskega razvoja območja, na katerem živi slovenska skupnost, ter določata dodeljevanje namenskih sredstev v podporo rezijanščini in drugim narečnim različicam Nadiških dolin, Terske in Kanalske doline. Omenjene ukrepe Deželnega zakona 26/2007 definira v 20. in 22. členu ter členu 21 bis, v tem poročilu pa sledi analiza njihovega izvajanja.

20. člen Deželnega zakona 26/2007 predvideva letno financiranje za namene iz tretjega odstavka 21. člena Zakona 38/2001. Financiranje je bilo namenjeno medobčinskim teritorialnim unijam (Medobčinska teritorialna unija za Železno in Kanalsko dolino, Medobčinska teritorialna unija za Tersko dolino in Medobčinska teritorialna unija za Nadiške doline), dokler jih Deželni zakon št. 21 iz leta 2019 ni ukinil in jih s 1. januarjem 2021 nadomestil z drugimi upravnimi enotami na lokalni in regionalni ravni. Večina sredstev iz 20. člena je danes pretežno namenjena Skupnosti gorskega območja Železne in Kanalske doline ter Skupnosti gorskega območja Nadiža in Ter, v manjši meri pa tudi nekaterim lokalnim društvom. Na podlagi 20. člena se financirajo dejavnosti za spodbujanje družbenega, gospodarskega in okoljskega razvoja občin na obravnavanem območju ter so del poselitvenega območja slovenske skupnosti.

Člen 21 bis Deželnega zakona 26/2007 predpisuje posebni prispevek za Občino Špeter. Deželna uprava naj bi vsako leto odobrila poseben prispevek za kritje stroškov, ki jih ima občinska uprava za redno vzdrževanje in upravljanje Večstopenjske šole s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru, vključno s stroški za obšolske dejavnosti ter za prilagoditev in ureditev šolskih prostorov. Člen se sicer že vrsto let ne izvaja, zato smo ga iz naše analize izvzeli.

22. člen Deželnega zakona 26/2007 določa prispevke za izvajanje ukrepov za rezijanščino ter jezikovnih različic v Nadiških dolinah ter Terski in Kanalski dolini. Predvideno je financiranje dejavnosti za rezijanščino, za katero se lahko prijavijo Občina Rezija ter organizacije in društva z registriranim sedežem v tej občini. Za spodbujanje narečnih različic v Nadiških dolinah ter Terski in Kanalski dolini pa je zagotovljeno financiranje dejavnosti, ki jih predlagajo občine ter organizacije in društva z registriranim sedežem in izpričanim delovanjem na tem območju.

Izvora sredstev za prispevke na podlagi 20. in 22. člena se razlikujeta. Sredstva, ki jih dodeljujejo na podlagi 20. člena Deželnega zakona 26/2007, se črpajo iz italijanskega državnega proračuna v skladu s tretjim odstavkom 21. člena Zakona 38/2001. Sredstva, ki jih dodeljujejo na podlagi 22. člena Deželnega zakona 26/2007, pa se financirajo iz proračuna Avtonomne dežele FJK.

V poročilu predstavljamo natančno analizo izvajanja ukrepov iz 20. in 22. člena Deželnega zakona 26/2007. Poročilo ponuja pregled financiranih dejavnosti in projektov, ki so bili izpeljani v letih 2021, 2022, 2023 in 2024 na obravnavanem poselitvenem območju slovenske skupnosti, tudi na osnovi zbranih pričevanj s predstavniki nosilcev teh projektov in odgovornih oseb, ki so vključeni v postopke dodeljevanja sredstev. V nadaljevanju bova izpostavili problematične točke, povezane s postopki dodeljevanja sredstev za izvedbo predvidenih ukrepov, a tudi nekatere predloge izboljšav. V sklepnem delu bova ugotovitve primerjali s izsledki zadnje temeljite analize o izvajanju ukrepov za rezijanščino ter jezikovnih različic Nadiških dolin ter Terske in Kanalske doline, ki sta jo izvedli Ilaria Ciccone in Živa Gruden za Drugo deželno konferenco o varstvu slovenske jezikovne manjšine.

2 Metodologija

Pri pripravi poročila o izvajanju ukrepov, ki jih za videmsko pokrajino predvideva Deželni zakon 26/2007, sva najprej pregledali deželne odločbe o dodelitvi finančnih sredstev po 20. in 22. členu tega zakona. Dokumente je posredovala Služba Avtonomne dežele FJK za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini, pristojna za izvajanje ukrepov, namenjenih slovenski manjšini. Nato sva pregledali finančna sredstva, izplačana v štiriletnem obdobju 2021–2024, torej v obdobju med tretjo in četrto deželno konferenco. Da bi preverili učinkovitost izvedenih dejavnosti ter morebitne kritične točke v postopkih dodeljevanja sredstev in izvajanja projektov, sva nazadnje opravili intervjuje s predstavniki organizacij in društev, ki prejemajo ta sredstva.

Od skupaj petnajstih (15) upravičenih organizacij in društev jih je v zadnji fazi intervjuvanja sodelovalo le devet (9).

Od devetih subjektov, ki so se udeležili razgovora:

- sta 2 upravičena samo do sredstev iz 20. člena;
- je 5 upravičenih samo do sredstev iz 22. člena;
- sta 2 upravičena do sredstev iz 20. in 22. člena.

Preglednica 1: Seznam intervjuvanih organizacij po načelu teritorialnosti in členu, po katerem se dejavnost financira

	Upravičenci v skladu z 20. členom	Upravičenci v skladu z 22. členom
	<i>Kanalska in Železna dolina</i>	
1	Skupnost gorskega območja Železne in Kanalske doline	
	<i>Nadiške doline in Terska dolina</i>	
2	Inštitut za slovensko kulturo	
3	Zavod za slovensko izobraževanje	
4		Center za kulturne raziskave Bardo
5		Kulturno društvo Rečan Aldo Klodič
6	Skupnost gorskega območja Nadiža in Ter	
	<i>Rezija</i>	
7		Občina Rezija
8		Kulturno društvo "Rozajanski Dum"
9		PS Krama, mercanti di storie ETS

Intervjuje sva opravili marca in aprila 2025, neposredno pred Četrto deželno konferenco. Razgovori so potekali na različne načine: osebno (v živo), na daljavo (videokonferenčno) ali v pisni obliki. Šlo je za polstrukturirane intervjuje, sestavljene iz sedmih glavnih vprašanj, ki sva jih po potrebi prilagodili posameznim skupnostim.

Intervjuvancem sva postavili naslednja vprašanja:

1. Katere ukrepe (dejavnosti, projekte ...) je subjekt, ki ga zastopate, izvedel s sredstvi iz 20. in 22. člena Deželnega zakona 26/2007?
2. Ali menite, da dodeljena sredstva zadostujejo? Če menite, da ne: katere ukrepe bi bilo po vašem mnenju treba dodatno podpreti?
3. Kako ocenjujete postopek za dostop do sredstev in njihovo upravljanje?
4. Kako so izvedene dejavnosti vplivale na družbeni, gospodarski in okoljski razvoj ter jezikovno politiko poselitvenega območja slovenske manjšine?
5. Ali obstajajo dejavnosti, ki so bile sicer načrtovane, a jih niste mogli izvesti? Na katere težave ste naleteli?
6. Kako ocenjujete komunikacijo s pristojno deželno službo?
7. Ali imate predloge v zvezi s temi vprašanji?

Da bi dobili čim popolnejšo sliko, sva vprašalnik posredovali tudi nekaterim predstavnikom Avtonomne dežele FJK, ki so vključeni v postopke dodeljevanja sredstev. Za razgovor sva tako zaprosili Odbornika za lokalno samoupravo, sistem javnih uslužbencev, varnost, priseljevanje, deželne rojake v tujini in manjšinske jezike ter vodjo (t. i. nosilca organizacijskega položaja) Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini. Nazadnje sva pridobili še mnenje člana Deželne posvetovalne komisije za slovensko jezikovno manjšino (v nadaljevanju deželne posvetovalne komisije), izvoljenega za videmsko pokrajino, ki trenutno opravlja tudi funkcijo odbornika in podžupana v občini Dreka.

3 Ukrepi na podlagi 20. člena Deželnega zakona 26/2007

3.1 Financirani projekti in dejavnosti

Dvajseti člen Deželnega zakona 26/2007, v katerega se prenašajo določila 21. člena Zakona 38/2001, določa, da se del državnih finančnih sredstev nameni Nadiškim dolinam in Terski dolini ter Železni in Kanalski dolini za financiranje projektov na področju družbenega, gospodarskega in okoljskega razvoja. Na podlagi mnenja deželne posvetovalne komisije glede dodelitve in razporeditve sredstev pristojno deželno odborništvo seznanj upravičene organizacije z zneskom financiranja ter okvirno določi njegovo namembnost.

Pred analizo zbranih podatkov objavljamo preglednico s podatki o sredstvih, dodeljenih v štiriletnem obdobju 2021–2024: za vsako leto so prikazani področje ukrepanja, upravičena organizacija, znesek financiranja in načrt porabe sredstev.

Preglednica 2: Pregled sredstev, dodeljenih na podlagi 20. člena Deželnega zakona 26/2007 v obdobju 2021–2024

Področje ukrepanja	Upravičena organizacija	Znesek financiranja	Načrt porabe sredstev
2021			
Kanalska in Železna dolina	Skupnost gorskega območja Železne in Kanalske doline	340.000 EUR	Podpora trgovskim, kmetijskim, gozdarskim in obrtnim podjetjem, ki delujejo na območjih, kjer živi slovenska manjšina, z namenom delnega zmanjšanja stroškov poslovanja v skladu z evropskimi predpisi.
		204.000 EUR	Vzdrževalna dela na javnih nepremičninah; izvedba javnih gradenj in nakup strojev za okoljska vzdrževalna dela.
		80.000 EUR	Organizacija tečajev slovenskega in nemškega jezika v sodelovanju s šolami na območju Kanalske doline.
Skupaj			624.000 EUR
Nadiške doline in Terska dolina	Skupnost gorskega območja Nadiža in Ter	660.000 EUR	Podpora trgovskim, kmetijskim, gozdarskim in obrtnim podjetjem, ki delujejo na območjih, kjer živi slovenska manjšina, z namenom delnega zmanjšanja stroškov poslovanja v skladu z evropskimi predpisi.
		396.000 EUR	Vzdrževalna dela na javnih nepremičninah; izvedba javnih gradenj in nakup strojev za okoljska vzdrževalna dela.
		200.000 EUR	Podpiranje in pospeševanje pridelave avtohtonega sadja in zelenjave na hribovitih območjih.
	Zavod za slovensko izobraževanje	35.000 EUR	Organizacija in upravljanje šolskega prevoza učencev dvojezične večstopenjske šole v Špetru, ki ne prebivajo v občini Špeter in Nadiških dolinah. Organizacija in upravljanje šolskega prevoza nekdanjih učencev dvojezične večstopenjske šole v Špetru, ki zdaj obiskujejo drugostopenjske srednje šole v Gorici.
Skupaj			1.291.000 EUR
Skupno financiranje v skladu z 20. členom za leto 2021			1.915.000 EUR

Področje ukrepanja	Upravičena organizacija	Znesek financiranja	Načrt porabe sredstev
2022			
Kanalska in Železna dolina	-	-	-
Nadiške doline in Terska dolina	<i>Skupnost gorskega območja Nadiža in Ter</i>	80.000 EUR	Adaptacija in sanacija objekta, v katerem se nahajata Etnografski muzej in Kulturni center slovenske manjšine
	<i>Zavod za slovensko izobraževanje</i>	35.000 EUR	Organizacija in upravljanje šolskega prevoza učencev dvojezične večstopenjske šole v Špetru, ki ne prebivajo v občini Špeter in Nadiških dolinah. Organizacija in upravljanje šolskega prevoza nekdanjih učencev dvojezične večstopenjske šole v Špetru, ki zdaj obiskujejo drugostopenjske srednje šole v Gorici.
Skupaj			115.000 EUR
Skupno financiranje v skladu z 20. členom za leto 2022			115.000 EUR
2023			
Kanalska in Železna dolina	<i>Skupnost gorskega območja Železne in Kanalske doline</i>	381.150 EUR	Podpora trgovskim, kmetijskim, gozdarskim in obrtnim podjetjem, ki delujejo na območjih, kjer živi slovenska manjšina, z namenom delnega zmanjšanja stroškov poslovanja v skladu z evropskimi predpisi.
		163.350 EUR	Vzdrževalna dela na javnih nepremičninah; izvedba javnih gradenj in nakup strojev za okoljska vzdrževalna dela.
Skupaj			544.500 EUR

Področje ukrepanja	Upravičena organizacija	Znesek financiranja	Načrt porabe sredstev
Nadiške doline in Terska dolina	<i>Skupnost gorskega območja Nadiža in Ter</i>	663.300 EUR	Podpora trgovskim, kmetijskim, gozdarskim in obrtnim podjetjem, ki delujejo na območjih, kjer živi slovenska manjšina, z namenom delnega zmanjšanja stroškov poslovanja v skladu z evropskimi predpisi.
		331.650 EUR	Vzdrževalna dela na javnih nepremičninah; izvedba javnih gradenj in nakup strojev za okoljska vzdrževalna dela.
		110.550 EUR	Nadaljnje izvajanje in implementacija projekta za podpiranje in pospeševanje pridelave avtohtonega sadja in zelenjave na hribovitih območjih.
	<i>Inštitut za slovensko kulturo</i>	450.000 EUR	Implementacija in usklajevanje turistične ponudbe v v Nadiških dolinah in v Terski dolini ter v Železni in Kanalski dolini v okviru projekta <i>Mi smo tu</i> .
	<i>Zavod za slovensko izobraževanje</i>	35.000 EUR	Organizacija in upravljanje šolskega prevoza učencev dvojezične večstopenjske šole v Špetru, ki ne prebivajo v občini Špeter in Nadiških dolinah. Organizacija in upravljanje šolskega prevoza nekdanjih učencev dvojezične večstopenjske šole v Špetru, ki zdaj obiskujejo drugostopenjske srednje šole v Gorici.
		5.000 EUR	Program izobraževalnih in rekreativnih dejavnosti v slovenskem jeziku, namenjenih mladim, ki se je izvajal leta 2024.
		Skupaj	1.595.500 EUR
Skupno financiranje v skladu z 20. členom za leto 2023			2.140.000 EUR

Področje ukrepanja	Upravičena organizacija	Znesek financiranja	Načrt porabe sredstev
2024			
Kanalska in Železna dolina	-	-	-
Nadiške doline in Terska dolina	Zavod za slovensko izobraževanje	40.000 EUR	Organizacija in upravljanje šolskega prevoza učencev dvojezične večstopenjske šole v Špetru, ki ne prebivajo v občini Špeter in Nadiških dolinah. Organizacija in upravljanje šolskega prevoza nekdanjih učencev dvojezične večstopenjske šole v Špetru, ki zdaj obiskujejo drugostopenjske srednje šole v Gorici.
		5.000 EUR	Program izobraževalnih in rekreativnih dejavnosti v slovenskem jeziku, namenjenih mladim, ki se bo izvajal leta 2024.
Skupaj			45.000 EUR
Skupno financiranje v skladu z 20. členom za leto 2024			45.000 EUR
ZNESEK FINANCIRANJA V ŠTIRILETNEM OBDOBJU 2021–2024			4.215.000 EUR

Iz preglednice je razvidno, da znašajo finančna sredstva, izplačana v skladu z 20. členom Deželnega zakona 26/2007 za štiriletno obdobje 2021–2024, skupaj 4.215.000 evrov. Večji del sredstev je bil dodeljen Nadiškim dolinam in Terski dolini (3.046.500 evrov), manjši pa območju Kanalske in Železne doline (1.168.500 evrov). Pomemben delež financiranih dejavnosti se izvaja v obliki triletnih projektov.

Glavna upravičenca do sredstev na podlagi 20. člena Deželnega zakona 26/2007 sta obe skupnosti gorskih območij: približno dve tretjini sredstev sta bili dodeljeni Nadiškim dolinam in Terski dolini, ena tretjina pa Kanalski in Železni dolini. Druga upravičenca sta Inštitut za slovensko kulturo in Zavod za slovensko izobraževanje – oba imata sedež v Špetru.

3.2 Ocene predstavnikov upravičenih organizacij

V nadaljevanju so predstavljene glavne ugotovitve, ki izhajajo iz intervjujev s predstavniki upravičenih organizacij in društev.

3.2.1 Postopek dodeljevanja sredstev

Skupnost gorskega območja Kanalske in Železne doline je podala pripombe na postopek dodeljevanja sredstev, obenem pa je opozorila tudi na vprašanja, ki zahtevajo posebno pozornost. Po sedanjem postopku se financiranje dodeli skupnosti gorskega območja, vendar ta nima pravice do podaje mnenj ali pripomb glede namembnosti sredstev. Intervjuvanci poudarjajo, da je bila v preteklosti uporaba sredstev v celoti prepuščena lokalnim subjektom, kar je zavodu omogočilo, da je predstavil razvojni načrt, skladen s potrebami posameznega gorskega območja. Tako je skupnost gorskega območja v dogovoru s tremi lokalnimi občinami, za katere je pristojna, opredelila prednostne ukrepe in jih vključila v teritorialni razvojni program, nato pa jih je posredovala deželni upravi v dokončno potrditev. Skupnost gorskega območja ugotavlja, da v zadnjem času ni vključena v postopke določanja razvojnih ciljev. Zavzema se tudi za dostop do dodatnih sredstev za lažje izvajanje manjših naložb.

Na splošno so vse anketirane organizacije izrazile zadovoljstvo s komunikacijo v odnosu z deželno upravo – ocenile so, da je ta v vseh fazah postopka odlična.

3.2.2 *Upravljanje dodeljenih sredstev*

Nobena izmed skupnosti gorskih območij ni imela posebnih težav pri upravljanju dodeljenih sredstev – z nekaj posamičnimi izjemami. Skupnost gorskega območja Nadiža in Ter na primer izpostavlja nekatere problematične vidike pri vzdrževalnih delih na javnih površinah: zlasti opozarja na pomanjkanje osebja in nenehne spremembe predpisov, odločilna dejavnika, ki upočasnjujeta izvajanje načrtovanih dejavnosti.

Na tem mestu velja izpostaviti *Projekt Benečija*, ki ga vodi Inštitut za slovensko kulturo. Gre za pomemben triletni projekt, katerega cilj je spodbuditi razvoj turizma v petnajstih (15) občinah od Nadiške doline do Režije. Med drugim je cilj projekta povezati vse deležnike (javne zavode, gostince, hotelirje in lokalna podjetja) za podporo izmenjavi mnenj in sodelovanju ter s tem za spodbujanje učinkovitega gospodarskega razvoja na področju turizma. Glede na zapletenost projekta organizacija opozarja na nekatera nerešena vprašanja v zvezi s časovnico nakazovanja sredstev na račun upravičenca: akontacija v višini 80 % letne dotacije se izplača šele aprila, po odobritvi poročila o porabi sredstev v prejšnjem proračunskem letu. To omejuje ali celo onemogoča načrtovanje projektnih dejavnosti v prvih mesecih leta. Dodatna težava je v samem postopku finančnega poročanja, pri katerem mora biti pokrit celoten znesek letnega financiranja, zato mora organizacija, ki je prejemnica subvencije, zaprositi za bančno posojilo (za kritje preostalih 20 % letne dotacije). Vse to prispeva k nestabilnosti in negotovosti, ne le v smislu načrtovanja in izvajanja dejavnosti, temveč tudi plačevanja sodelavcev, ki delajo na projektu, ali zaposlovanja novega kadra.

Po drugi strani predstavnik Zavoda za slovensko izobraževanje ni izpostavil težav pri izpolnjevanju načrtovanih projektnih obveznosti. Te predvidevajo predvsem organizacijo in upravljanje šolskih prevozov za učence, ki obiskujejo večstopenjsko dvojezično šolo v Špetru, ter prevozov za nekdanje učence, ki so se odločili za nadaljevanje šolanja v slovenskem jeziku na drugostopenjskih šolah v Gorici.

3.2.3 *Vpliv izvajanja ukrepov na gospodarski razvoj območja in dodatne pripombe*

Na splošno so vsi subjekti zadovoljni z rezultati izvedenih dejavnosti.

Skupnosti gorskih območij še posebej cenita finančna sredstva za podporo malim lokalnim podjetjem in se zavedata njihove vrednosti. V zadnjih letih so pomen takšnih ukrepov prepoznala tudi podjetja sama. Vendar pa Skupnost gorskega območja Železne in Kanalske doline prosi za sistemizacijo financiranja in povišanje sredstev, kar bi omogočilo izvedbo nekaterih manjših naložb za spodbujanje gospodarskega in regijskega razvoja.

Pomembni so tudi ukrepi, namenjeni podpiranju in pospeševanju pridelave avtohtonega sadja in zelenjave na hribovitih območjih. Zlasti Skupnost gorskega območja Nadiža in Ter meni, da so ti ukrepi zelo koristni za razvoj lokalnega gospodarstva, pozitivno pa vplivajo tudi na turistični sektor.

Tudi obsežen projekt spodbujanja in razvoja turizma, ki ga koordinira Inštitut za slovensko kulturo, daje prve zadovoljive rezultate. Veliko je prizadevanj za mreženje in sodelovanje z najpomembnejšimi deželnimi in mednarodnimi turističnimi organizacijami.

3.3 *Ocene odgovornih za postopke dodeljevanja sredstev*

Zbrana pričevanja prejemnikov prispevkov bova v nadaljevanju poročila dopolnili z ocenami, ki sva jih pridobili od nekaterih odločevalcev oziroma uradnih akterjev, pristojnih za načrtovanje in izvajanje postopkov dodeljevanja subvencij. Kot sva opisali v metodoloških pojasnilih, sva za namene raziskave intervjuvali odbornika Avtonomne dežele FJK za lokalno samoupravo, sistem javnih uslužbencev, varnost, priseljevanje, deželne rojake v tujini in manjšinske jezike, vodjo Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini Avtonomne dežele FJK in predstavnika videmske pokrajine v Deželni posvetovalni komisiji.

Vodja Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini je nazorno orisal postopek porazdelitve financiranja na podlagi 20. člena. Ključno vlogo pri tem ima Deželna posvetovalna komisija, ki jo sestavljajo a) pristojni deželni odbornik ali njegov pooblaščenec, ki opravlja funkcijo predsednika; b) šest članov, po dva za vsako izmed treh nekdanjih pokrajin – tržaško, goriško in videmsko – ki jih imenujeta krovni organizaciji slovenske manjšine; c) trije člani, po eden za vsako izmed nekdanjih treh pokrajin, ki jih izvoli skupščina slovensko govorečih voljenih predstavnikov v lokalnih upravah; d) en član Deželne šolske komisije za izobraževanje v slovenskem jeziku.

Vodja Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini pojasnjuje, da znesek ni fiksni, saj ga Deželna posvetovalna komisija vsakokrat določi posebej. Porazdelitev sredstev se torej določa vsako leto na podlagi potreb lokalnih skupnosti in prednostnih usmeritev Deželne posvetovalne komisije. Deželni odbornik, pristojen za manjšinske jezike, pojasnjuje, da Deželna posvetovalna komisija ni vedno mogla ugoditi vsem potrebam in željam, kljub temu pa si člani komisije prizadevajo za najboljše možne odločitve.

Deželna uprava skuša ustrezno skrb posvečati zlasti lokalnim javnim ustanovam, posebej pa še tistim, ki delujejo na območjih Nadiških dolin in Terske doline. Te namreč izpostavljajo težave pri zaposlovanju strokovnega kadra, posebej zaradi izseljevanja mlajše generacije, ki je v tem okolju značilen in izredno razširjen pojav. Deželni odbornik opozarja na možno obliko podpore, ki bi jo za te potrebe lahko ponudilo Evropsko združenje za teritorialno sodelovanje (EZTS), saj bi zlasti v Nadiških dolinah lahko bilo orodje za razvoj turizma in s tem pred begom zadrževalo lokalno delovno silo.

Predstavnik videmske pokrajine v Deželni posvetovalni komisiji poziva k temeljitemu premisleku o namembnosti uporabe sredstev, ki se dodeljujejo skupnostim gorskega območja v skladu z 20. členom. Opozarja namreč na potrebo po večjem financiranju malim podjetjem, ki poslujejo na obravnavanem območju in nosijo temeljno vlogo pri spodbujanju družbeno-ekonomskega razvoja teh dolin.

74

V nadaljevanju strnjeno ponazarjava obseg letnih prispevkov za financiranje ukrepov, ki so namenjeni družbenemu, gospodarskemu in okoljskemu razvoju območja Železne in Kanalske doline oziroma Nadiških dolin in Terske doline v skladu z 20. členom Deželnega zakona 26/2007. Iz preglednice izhaja, da je v zadnjih obravnavanih dveh letih (2023–2024) obseg prispevka za Nadiške doline in Tersko dolino narastel v primerjavi s predhodnima letoma 2021–2022 (+ 234.000 EUR), medtem ko se je prispevek za Kanalsko in Železno dolino zmanjšal (- 69.500 EUR).

Preglednica 3: Pregled nakazanih sredstev v obdobju 2021–2024 na podlagi 20. člena Deželnega zakona 26/2007

	Nakazana sredstva v letu 2021	Nakazana sredstva v letu 2022	Nakazana sredstva v letu 2023	Nakazana sredstva v letu 2024
Kanalska in Železna dolina	624.000 EUR		554.500 EUR	
Nadiške doline in Terska dolina	1.291.000 EUR	115.000 EUR	1.595.500 EUR	45.000 EUR
Skupni znesek	1.915.000 EUR	115.000 EUR	2.140.000 EUR	45.000 EUR
Skupaj 2021–2024: 4.215.000 EUR				

Čeprav v preglednici opazimo določena nihanja višine dodeljenih zneskov, so organizacije – kot sva že poudarili v analizi intervjujev – razmeroma zadovoljne s prejetimi sredstvi. Vendar zatrjujejo tudi, da bi okrepljena finančna podpora nedvomno utrdila in spodbudila razvoj delovanja prejemnikov, ki stremijo k vse večji strokovnosti in kakovosti dejavnosti.

4 Ukrepi na podlagi 22. člena Deželnega zakona 26/2007

4.1 Financirani projekti in dejavnosti

Prispevke za rezijanščino in jezikovne različice Nadiških dolin ter Terske in Kanalske doline predvideva 22. člen Deželnega zakona 26/2007. Kriterije in načine financiranja dejavnosti in projektov, namenjenih rezijanščini, določi deželni odbor s posebnim sklepom, s katerim tudi dodeli dotacije za tovrstne dejavnosti. Dalje se financirajo projekti in dejavnosti, namenjeni promociji in spodbujanju rabe narečnih različic Nadiških dolin ter Terske in Kanalske doline, ki jih oblikujejo občine, organizacije in društva na omenjenem območju.

V skladu s tem členom so bili od leta 2021 do 2024 letno nakazani namenski prispevki (2021: Odločba. 1663/AAL; 2022: Odločba 2088/AAL; 2023: Odločba 35436/GRFVG; 2024: Odločba 32856/GRFVG).

Načrtovani in nato izvedeni projekti so bili dokaj raznoliki. V Preglednici 2 povzemava kronološki pregled projektov in dodeljenih zneskov glede na organizacijo in teritorialno razporeditev v obdobju 2021–2024.

Preglednica 4: Kronološki pregled projektov in odobrenih prispevkov po posameznih organizacijah in teritorialni razporeditvi v obdobju 2021–2024.

Območje	Organizacija	Projekt	Odobreni prispevki
Leto 2021			
Rezija ¹	Občina Rezija	<i>Grammatica resiana</i>	15.000,00 EUR
Skupaj			15.000,00 EUR
Nadiške doline in Terska dolina ²	Kulturno društvo Rečan Aldo Klodič	<i>Piha čez doline</i>	15.000,00 EUR
	Inštitut za slovensko kulturo	<i>Zlate roke</i>	15.000,00 EUR
	Občina Podbonesec	<i>Lingua e tradizioni delle Valli del Natisone</i>	15.000,00 EUR
	Center za kulturne raziskave Bardo	<i>Quattro sentieri. Sulle tracce delle donne dei boschi</i>	15.000,00 EUR
	Centro culturale Jacopo Stellini	<i>Marve</i>	5.000,00 EUR
Skupaj			65.000,00 EUR
Kanalska dolina	-	-	-
Skupaj			-
Skupaj celotno območje 2021			80.000,00 EUR

¹ Leta 2021 so v podporo rezijanščini prijavi še tri projekte, in sicer *Skrite baside*, *Trak-piccola audioteca in Po nas za te mlade - Il resiano per i millennials e la generazione Z*. Prva dva nista prejela financiranja zaradi pomanjkanja sredstev, tretji pa je bil zavržen v skladu s 4. členom in črko c) 5. člena pravilnika.

² V podporo narečnim različicam Nadiške doline je bil leta 2021 prijavljen še projekt *PotiDoVasi 2.0*, ki je bil zavržen v skladu s črko g) 5. člena pravilnika.

Območje	Organizacija	Projekt	Odobreni prispevki
Leto 2022			
Rezija ³	Istituto Zones contenuti culturali (IZCC)	<i>Trak_2022</i>	5.000,00 EUR
Nadiške doline in Terska dolina	Zavod za slovensko izobraževanje	<i>Piha čez doline 2</i>	15.000,00 EUR
	Center za kulturne raziskave Bardo	<i>Quattro sentieri. Sulle tracce delle donne dei boschi</i>	15.000,00 EUR
	Inštitut za slovensko kulturo	<i>Zlate roke</i>	15.000,00 EUR
	Wild Routes APS	<i>Divje korenine - Radici selvagge - Wild roots</i>	15.000,00 EUR
	Občina Podbonesec	<i>Lingua e tradizioni delle valli del Natisone</i>	13.800,00 EUR
	Istituto Zones contenuti culturali (IZCC)	<i>Trak_2022</i>	5.000,00 EUR
	Circolo culturale Jacopo Stellini	<i>Piuramaura</i>	1.200,00 EUR
Skupaj			75.000,00 EUR
Kanalska dolina	-	-	-
Skupaj			-
Skupaj celotno območje 2022			80.000,00 EUR

³ Leta 2022 je bil v podporo rezijanščini sprejet tudi projekt *Progetto sulla grammatica resiana*, ki pa financiranja ni prejel zaradi pomanjkanja sredstev.

Območje	Organizacija	Projekt	Odobreni prispevki
Leto 2023			
Rezija ⁴	Kulturno društvo "Rozajanski Dum"	<i>Na stujmo zabit naš jazek</i>	14.125,50 EUR
	Občina Rezija	<i>Ti stari za te mlade / Gli anziani incontrano i giovani</i>	13.500,00 EUR
Skupaj			27.625,50 EUR
Nediške doline in Terska dolina	Inštitut za slovensko kulturo	<i>Dikle zgodovina spominov / Dalla memoria alla storia</i>	15.000,00 EUR
	Zavod za slovensko izobraževanje	<i>Piha čez doline 3</i>	15.000,00 EUR
	Center za kulturne raziskave Bardo	<i>Quattro sentieri. Sulle tracce delle donne dei boschi. Terza edizione</i>	15.000,00 EUR
	Circolo culturale Jacopo Stellini	<i>Biela Uodà</i>	7.374,50 EUR
Skupaj			52.374,50 EUR
Kanalska dolina		-	-
Skupaj			-
Skupaj celotno območje 2023			80.000,00 EUR
Leto 2024			
Rezija	APS Krama, mercanti di storie ETS	<i>Shakespeare po nās</i>	15.000,00 EUR
	Občina Rezija	<i>Ti stari anu ti mladi wkop - Anziani e giovani insieme</i>	13.000,00 EUR
	Kulturno društvo "Rozajanski dum"	<i>Na stujmo zabit nās jazek 2</i>	5.110,00 EUR
Skupaj			33.110,00 EUR
Nediške doline in Terska dolina ⁵	Zavod za slovensko izobraževanje	<i>Piha čez doline 4</i>	15.000,00 EUR
	Wild Routes APS	<i>Divje korenine - Radici selvagge - Wild roots</i>	15.000,00 EUR
	Center za kulturne raziskave Bardo	<i>Terska Diskografija</i>	15.000,00 EUR
	Associazione Pro Loco Alta Val Torre - Lusevera	<i>Le vie dei contrabbandieri - Tihotapske poti</i>	1.890,00 EUR
Skupaj			46.890,00 EUR
Kanalska dolina		-	-
Skupaj			-
Skupaj celotno območje 2024			80.000,00 EUR

⁴ Leta 2023 je bil v podporo rezijanščini sprejet tudi projekt Lis'ičica, ki pa financiranja ni prejel zaradi pomanjkanja sredstev.

⁵ V podporo narečnim različicam Nediške doline je bil leta 2024 sprejet tudi projekt Isica Bisica, ki pa ni prejel financiranja zaradi pomanjkanja sredstev.

4.2 Ocene predstavnikov upravičenih organizacij

4.2.1 Postopek dodeljevanja sredstev

Predstavniki vseh sedmih sodelujočih organizacij navajajo, da je razpisni postopek preprost, informacije so pregledne in lahko dostopne. Vsi so izrazili zadovoljstvo tudi v zvezi s komunikacijo z deželno upravo.

Tri organizacije so izrazile kritiko o časovnici, s katero je določeno podeljevanje sredstev. Sogovornika iz združenja PS Krama, mercanti di storie ETS sta izpostavila, da zaradi poznega nakazila sredstev ne zmorejo organizirati dejavnosti v poletnih mesecih in se zato soočajo z vse manjšo udeležbo na projektnih prireditvah. Poleg priložnostnih obiskovalcev se v poletnih mesecih v doline vračajo izseljenci in napolnijo vasi. Prilagoditev časovnice s premikom nakazovanja dotacij na začetek leta bi torej pripomogla k vidljivosti projektov in sami obiskanosti teh območij.

Do podobnih ugotovitev so prišli tudi na Inštitutu za slovensko kulturo in Zavodu za slovensko izobraževanje. Aktivnosti in projekte so v času od oddaje prijave in do prejetja sredstev prijavitelji kljub vsemu izvajali, morebitna zavrnitev prijave pa je lahko negativno vplivala na delovanje organizacij. Sogovornika z Inštituta za slovensko kulturo sta poudarila, da je delovanje organizacije živo in dinamično, kar zahteva neprekinjeno dejavnost in posledično sprotne kritje vseh stroškov, povezanih z izpeljavo dogodkov, vključno s stroški za plačila sodelavcev. Osebe je omenila tudi sogovornica iz Zavoda za slovensko izobraževanje, ki je izpostavila, da projektne dejavnosti izvajajo tudi prostovoljci. Razpis zahteva vnaprejšnjo natančno opredelitev števila sodelavcev pri posameznem projektu, kar je zaradi variabilne razpoložljivosti možnih sodelavcev, posebej prostovoljcev, težko predvideti.

Pripombe sta posredovala tudi predstavnika APS Krama, mercanti di storie ETS, ki sta kot težavo izpostavila omejitve pri sklepanju partnerstev. Ta namreč predvideva, da določena organizacija lahko nastopa kot partnerica samo v enem projektu. Zaradi skromnega števila društev, ki delujejo na tem območju, ta pogoj krepi občutek pomanjkanja sodelovanja. Težave z vzpostavljanjem partnerstev je omenila tudi sogovornica iz združenja Rozajanski dum, in sicer so organizacije, ki sklepajo partnerstva v več pokrajinah, deležne višjega točkovanja. Tak pristop načeloma podpira sodelovanje med različnimi člani skupnosti, vendar je zaradi nezanemarljivih geografskih razdalj med njimi uresničevanje dejavnosti zahtevno. Omenja tudi, da so bili postopki podeljevanja sredstev pred ukinitvijo pokrajin veliko preprostejši; po tem se je količina dela povečala, delo pa je postalo še bolj zapleteno.

Županja Občine Rezija je izpostavila morebitno oviro, ki jo lahko predstavlja subjektivno razumevanje pojmov v razpisu. Leta 2022 je na primer občina oddala prošnjo za izvedbo projekta, ki je predvideval poglobljeno študijo rezijanske slovnice. Projekt je bil zavržen zaradi »pomanjkanja inovativnosti«, čeprav je po mnenju snovalcev projekta temeljito raziskovanje in razvoj rezijanščine nujno in nadvse inovativno. Županja pojasnjuje, da se znotraj manjšinske skupnosti dojemanje prioritet najverjaneje razlikuje od dojemanja znotraj večinskega prebivalstva. Izrazila je obžalovanje, ker se zaradi tovrstnih neskladij projekti ne izvedejo.

4.2.2 Upravljanje sredstev

Večina predstavnikov v raziskavi sodelujočih organizacij je zatrnila, da jim prejeta sredstva zadostujejo. Nasprotno pa združenje APS Krama, mercanti di storie ETS izjavlja, da prejeti prispevki ne pokrivajo finančnih potreb projekta. Zato sofinanciranje takih projektov navadno zagotavljajo partnerji iz lastnih proračunskih sredstev. Tudi sogovornici z Občine Rezija sta izpostavili, da bi višji prispevki pozitivno vplivali na kakovostnejše oblikovanje projektov in zagotovili njihovo trajnost. Zavod za slovensko izobraževanje izpostavlja, da je finančni vidik pomemben predvsem zaradi kadrovanja. Višja sredstva bi namreč omogočila zaposlitev kadrov, ki bi se ciljno ukvarjali s projektnim delom. Tudi Inštitut za slovensko kulturo poudarja, da dodeljeni prispevki ne omogočajo izvedbe večjih projektov v celoti. Organizacije ciljajo na izboljševanje kakovosti ponudbe in morebitne dodatne dotacije bi jim izredno koristile.

Vse financirane projekte so izvajalci izpeljali.⁶ Pri tem velja izpostaviti primer Inštituta za slovensko kulturo, ki je leta 2022 prejel sredstva za izvedbo projekta Zlate roke. Projekt je bil že izveden, ko je deželna uprava zahtevala povračilo celotnega zneska, in sicer v skladu s VII. in VIII. poglavjem Pravilnika o odobritvi finančnih sredstev za spodbujanje rezijanščine, jezikovnih različic Nadiških in Terskih dolin ter Kanalske doline.⁷ Inštitut je sicer omenil, da se je preklic financiranja zgodil zaradi zamude pri objavah o poteku projekta na spletni strani organizacije ter zaradi izvedbe nezadostnega števila predvidenih srečanj za predstavitev rezultatov projekta. Ta dva kriterija sicer nista izrecno omenjena v VII. poglavju pravilnika, ki obravnava vprašanje Preklicev, preverjanja in kontrole, ali v VIII. poglavju, ki določa Obveznosti upravičencev. Predstavniki Inštituta za slovensko kulturo so se posvetili reševanju primera, vendar so ostale posledice nespremenjene.

4.2.3 Vpliv izvajanja ukrepov na skupnost z vidika jezikovne politike

Vse organizacije v tovrstnih oblikah financiranja prepoznavajo izreden potencial, predvsem zaradi spodbujanja razvoja in promocije lokalnih skupnosti ter lokalnih narečnih različic.

Sogovornici z Občine Rezija sta glede vpliva ukrepov, izhajajočih iz navedene zakonodaje, posebej izpostavili dejstvo, da se problematika rezijanščine zaradi drugih vse večjih težav, ki so povezane predvsem z izseljevanjem in sorodnimi družbeno-geografskimi izzivi, zapostavlja. Povedali sta, da ima rezijanska skupnost trdne korenine in čuti potrebo po kolektivnem premoščanju zahtevnih preizkušenj. Možnost izvajanja tovrstnih ukrepov zagotavlja vitalnost skupnosti, jo opolnomoči, da varuje in obenem načrtuje vizijo sedanjosti in prihodnosti.

Predstavnika Inštituta za slovensko kulturo izpostavljata, do so nekateri večji projekti, ki so jih izvedli v preteklih letih, okrepi tudi čezmejno sodelovanje. Na tak način je postal potencial Inštituta tudi širše zaznaven. Veliko dejavnosti posvečajo promociji kulture in krajevnih narečnih različic, ki jih povezujejo z napredkom gospodarstva in skupnosti nasploh.

Kulturno društvo Rečan Aldo Klodič in Center za kulturne raziskave Bardo izpostavljata, da je tovrstno financiranje koristno in nujno za ozaveščanje o narečnih različicah, kar še dodatno opolnomoči lokalno slovensko skupnost.

4.2.4 Splošna priporočila

Rozajanski dum opozarja na nujnost soudeležbe strokovnjakov za rezijanščino in slovenska narečja pri samem oblikovanju razpisa, ki bi na tak način bolj strokovno in ciljno pripomogel k razvoju in ohranjanju narečij. Občina Rezija poudarja, da bi ji morebitna dodatna sredstva lahko izjemno koristila. Zavod za slovensko izobraževanje pa spodbuja k poenostavitvi kriterijev razpisa. Organizacije so primorane posvetiti veliko pozornosti pravilnemu izpolnjevanju zahtev, zaradi tega pa zanemarjajo dejanske potrebe projektov in organizacij samih. Veliko je formalnosti, ki zasenčijo namen razpisa. Zavod spodbuja tudi segment povezovanja med organizacijami. Menijo, da bi bilo dobro, če bi delovanje na tem območju izkoristili za namene povezovanja in krepitve vezi.

Inštitut za slovensko kulturo predlaga prilagoditve v deželnem pravilniku, posebej za odpravo neskladja med rokom začetka izvajanja projektov in rokom prejema sredstev. Izredno koristno bi bilo, če bi bila sredstva nakazana že na začetku leta, kar bi organizacijam zagotovilo načrtovanje delovanja na podlagi lastnih zmožnosti. Omenjeni predlog podpirata tudi Zavod za slovensko izobraževanje in APS Krama, mercanti di storie ETS.

Kulturno društvo Rečan Aldo Klodič in Center za kulturne raziskave Bardo nista podala nobenih predlogov.

⁶ Glej pripombe k Preglednici 3 za pregled projektov, ki niso bili potrjeni ali niso prejeli financiranja.

⁷ Pravilnik o odobritvi finančnih sredstev za spodbujanje rezijanščine, jezikovnih različic nadiških in terskih dolin ter kanalske doline iz tretjega odstavka 22. člena Deželnega zakona št. 26 z dne 16. 11. 2007 (Deželna pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine).

4.3 Ocene odgovornih za postopke dodeljevanja sredstev

Tretji odstavek 22. člena Deželnega zakona 26/2007 predvideva, da se z deželnim pravilnikom določijo merila in način dodeljevanja dotacij ter roki in oblika predložitve prijav in obračuna. Zaradi pripombe prejemnikov subvencij po prilagoditvi časovnice, na podlagi katere se nakazujejo sredstva, sva pridobili mnenje vodje Službe za manjšinske jezike in deželne rojake v tujini Avtonomne dežele FJK, v katerem je ocenil, da objava letnih razpisov za dodeljevanje prispevkov iz 22. člena ni najustreznejša rešitev. Ugotavlja namreč, da je tak postopek za prejemnike sredstev težaven, ker se termini razpisa spreminjajo vsako leto. Da bi prejemnikom zagotovili večjo mero stabilnosti, je deželna uprava sicer določila fiksni termin za oddajo vlog. Prav tako ostaja fiksni tudi datum za predložitev obračunov zaradi zagotavljanja kontinuitete, ki organizacijam omogoča večjo stabilnost.

Spodnja preglednica ilustrira dinamiko dodeljevanja sredstev v skladu z 22. členom z vidika dolgoročnosti. Prva dva stolpca prikazujeta podatke iz analize, ki sta jo Ilaria Ciccone in Živa Gruden pripravili za Drugo deželno konferenco o varstvu slovenske jezikovne manjšine leta 2017. Takrat sta ugotovili, da je obseg dotacij v letih pred konferenco postopoma upadal. Nakazana sredstva v obdobju 2012–2016 so bila namreč veliko skromnejša od sredstev v obdobju 2008–2011, kar je povzročilo določeno mero nezadovoljstva med intervjuvanimi tedanjimi prejemniki.

Preglednica 5: Pregled dodeljenih sredstev na podlagi 22. člena za daljše obdobje

80

	Zbrani podatki za Drugo deželno konferenco o varstvu slovenske jezikovne manjšine leta 2017		Dodeljena sredstva v obdobju 2021–2024
	Dodeljena sredstva v obdobju 2008–2011	Dodeljena sredstva v obdobju 2012–2016	
Kanalska dolina	108.800 EUR	76.000 EUR	0 EUR
Rezija	128.800 EUR	81.000 EUR	80.735 EUR
Nadiške doline in Terska dolina	158.000 EUR	122.440 EUR	224.264 EUR ⁸
Skupni znesek	395.600 EUR	279.440 EUR	305.000 EUR

Če pri omenjeni longitudinalni primerjavi upoštevamo tudi sodobnejše podatke dodeljenih sredstev v zadnjem štiriletju (2021–2024), ki sva jih tu analizirali, opazimo, da je obseg teh prispevkov v zadnjem obdobju narasel v primerjavi s petletnim obdobjem 2012–2016, in sicer za 25.560 evrov. Zanimiva je ugotovitev, da v zadnjem obdobju prvič niso dodelili sredstev organizacijam iz Kanalske doline, ker s tega območja ni bila podana nobena vloga za financiranje. Nihanja v višini dejansko nakazanih sredstev so zato lahko tudi odraz spreminjajočih se potreb in načrtov vpletenih organizacij oziroma njihovega namena za razvijanje dejavnosti, ki so predmet subvencioniranja. Po drugi strani pa tudi drži, da sva pri analizi rezultatov vseh razpisov, objavljenih v obdobju 2021–2024, zasledili primere projektov, ki so bili odobreni, vendar niso prejeli financiranja zaradi pomanjkanja proračunskih sredstev.

⁸ Vsota ne upošteva zneska 15.000 evrov, ki ga je moral Inštitut za slovensko kulturo vračati deželni upravi leta 2022.

5 Sklepne ugotovitve

Pričujoči pregled izvajanja ukrepov za rezijansčino ter jezikovnih različic Nadiških dolin, Terske in Kanalske doline zaključujemo z nekaterimi sklepnimi ugotovitvami, ki se še najbolj navezujejo na zbrana pričevanja predstavnikov nosilcev financiranih projektov. Ponoviti je treba, da so organizacije, ki so deležne prispevkov, tako v skladu z 20. kot tudi z 22. členom Deželnega zakona 26/2007, izrazile relativno zadovoljstvo s postopkom dodeljevanja sredstev. Nepremostljivih težav iz izvedenih intervjujev nisva razbrali, pač pa so intervjuvanci izpostavili le nekatere kritične točke ali predloge izboljšav, ki jih povzemamo v spodnji preglednici.

Preglednica 6: Povzetek kritičnih točk in/ali predlogi izboljšav v zvezi z dodeljevanjem sredstev iz 20. oziroma 22. člena Deželnega zakona 26/2007

Kritične točke na podlagi 20. člena Deželnega zakona 26/2007
<ul style="list-style-type: none">• Pomanjkljivo je posvetovanje z lokalnimi akterji, predvsem s skupnostma gorskega območja, in sicer glede ciljne uporabe in namembnosti sredstev.• Časovnica, na kateri temelji postopek dodeljevanja sredstev, ne ustreza potrebam organizacij. Ključno bi bilo prejemanje sredstev že na začetku leta, kar bi omogočilo ciljno načrtovanje projektov, ustrezno razporeditev dejavnosti in kontinuiteto delovanja.• Občutno je pomanjkanje strokovnega kadra, kar ob nenehno spreminjajoči se zakonodaji povzroča upočasnjevanje izvajanja projektov.
Kritične točke na podlagi 22. člena Deželnega zakona 26/2007
<ul style="list-style-type: none">• Višina dodeljenih prispevkov v nekaterih primerih ne zadošča za kritje vseh finančnih potreb, posebej pri večjih projektih.• Časovnica dodeljevanja sredstev ne ustreza potrebam nekaterih organizacij, saj onemogoča njihovo neprekinjeno delovanje in torej pokrivanje stroškov (za izvajanje dejavnosti ter sodelavcev) v vseh projektnih fazah.• Priprava projektne vloge zahteva posredovanje natančnih informacij, ki niso vedno že na voljo in njihova nepopolnost lahko negativno vpliva na končni izid. Vnaprejšnja opredelitev števila sodelavcev projekta je na primer včasih nemogoča, zlasti ko gre za prostovoljce, katerih razpoložljivost je variabilna.• Pri postopku priprave projektne vloge je veliko formalnosti, zaradi česar prijavitelji zapostavljajo dejanske zahteve samih projektov in organizacij.• Pravila o sestavi partnerstev omejujejo potencial možnega sodelovanja in krepijo občutek pomanjkanja sodelovanja in povezanosti.• Zahteva po inovativnosti, ki jo prednostno zagovarjajo razpisi, ima pri lokalnih skupnostih drugačen pomen kot med pripadniki večine. Tovrstne razlike pri interpretaciji lahko povzročijo zavrnitve projektov, ki bi sicer lahko ključno pripomogli k teritorialnemu in jezikovnemu razvoju.• Nekatero organizacije pogrešajo soudeležbo strokovnjakov za rezijansčino in narečne različice pri samem oblikovanju razpisa, kar bi prispevalo k boljšemu opredeljevanju potreb in večji kakovosti samih projektov.

Zbrane ocene so potrdile potrebo po nekaterih izboljšavah. Nekatere so bile že ustrezno obravnavane na Drugi deželni konferenci o varstvu slovenske jezikovne manjšine leta 2017, kot so na primer: a) optimizacija sistema dodeljevanja sredstev, ki jih predvideva 20. člen Deželnega zakona 26/2007 in ki bi jih bilo treba po možnosti povečati oziroma dopolniti glede na opredeljene strateške cilje celotnega obravnavanega območja b) večja fleksibilnost pri načrtovanju postopkov in pravilnikov, vključno z možnostjo dopolnjevanja projektov z inovativnimi ali dopolnilnimi elementi, ki sprva niso bili del načrta. To sta bili prednostni potrebi, h katerima je treba dodati še tretjo, ki je bila prav tako izpostavljena pred osmimi leti, in sicer c) prilagoditev časovnice dodeljevanja sredstev, ki naj bolj odgovarja dejanskim potrebam organizacij.

Analiza je pokazala, da je delovanje organizacij v videmski pokrajini, ki prejemajo sredstva na podlagi 20. in 22. člena Deželnega zakona 26/2007, živo in razvejano ter v manjšinskem kontekstu bistveno za razvoj okolja in jezika, kar udeležujejo s financiranimi družbenimi, gospodarskimi in jezikovnimi dejavnostmi. Dojemanje prednostnih nalog in načini izvajanja ukrepov se zlasti med odločevalci in načrtovalci postopkov na eni strani ter konkretnimi izvajalci projektov in prejemniki prispevkov na drugi lahko pomenljivo razlikuje. Zaradi tega so fleksibilnost, redna komunikacija in soočanje med različnimi soudeleženiimi akterji ključnega pomena za načrtovanje strateških in učinkovitih ukrepov, ki lahko temeljito prispevajo k družbenemu, gospodarskemu in okoljskemu razvoju obravnavanih območij in ohranjanju njihove značilne jezikovne raznolikosti.

Bibliografija

Avtonomna dežela Furlanija – Julijska krajina (2023), *Predpisi o varstvu Slovencev v Italiji: Statut Avtonomne dežele FJK, Zakon 482/1999, Zakon 38/2001, Deželni zakon 26/2007, UPR z dne 12. 9. 2007*. II. izdaja, Trst: Tiskovni center Avtonomne dežele Furlanije – Julijske krajine. www.regione.fvg.it/rafvfg/export/sites/default/RAFVG/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/FOGLIA25/allegati/La_normativa_di_tutela_degli_sloveni_in_Italia_2_ed._2023.pdf

Avtonomna dežela Furlanija – Julijska krajina (2025) *Pravilnik o odobritvi finančnih sredstev za spodbujanje rezijanščine, jezikovnih različic Nadiških in Terskih dolin ter Kanalske doline iz tretjega odstavka 22. člena Deželnega zakona št. 26 z dne 16. 11. 2007 (Deželna pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine)*. www.regione.fvg.it/rafvfg/export/sites/default/RAFVG/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/FOGLIA32/allegati/Regolamento_Pravilnik_DEF.PDF

Brezigar S. (2017), *Slovenska skupnost v Italiji med preteklostjo in prihodnostjo*. V: N. Bogatec in Zaira Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst, ZTT: Slori.

Ciccione I. in Gruden Ž. (2017), *Pregled izvajanja ukrepov v korist rezijanščine ter jezikovnih različic nediških dolin, terske in kanalske doline*, v A. Janežič in D. Jagodic (ur.), *Druga deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine*. Gorica in Trst, Deželni svet FJK : Slori. www.slori.org/wp-content/uploads/2021/10/de%C5%BEelna_konferenca_referati_slori.pdf

Pravne podlage dodeljenih prispevkov v skladu z 20. čl. DZ 26/2007:

Leto 2021:

Deželni zakon št. 26/2020, čl. 10, odst. 123-133, Avtonomna dežela Furlanija – Julijska krajina. lexview-int.regione.fvg.it/fontinormative/xml/xmllex.aspx?anno=2020&legge=26

Leto 2022:

Deželni zakon št. 24/2021, čl. 10, odst. 26 in 29, Avtonomna dežela Furlanija – Julijska krajina. lexview-int.regione.fvg.it/fontinormative/xml/xmllex.aspx?anno=2021&legge=0024

Leto 2023:

Deželni zakon št. 13/2023, čl. 9, odst. 25-31, Avtonomna dežela Furlanija – Julijska krajina. lexview-int.regione.fvg.it/FontiNormative/xml/xmlLex.aspx?anno=2023&legge=0013&id=art6&fx=art

Deželni zakon št. 22/2022, čl. 10, odst. 12, črka h), Avtonomna dežela Furlanija – Julijska krajina. lexview-int.regione.fvg.it/FontiNormative/xml/xmlLex.aspx?anno=2022&legge=0022&id=art6&fx=art#art6-com24

Deželni zakon št. 22/2022, čl. 10, odst. 22, Avtonomna dežela Furlanija – Julijska krajina. lexview-int.regione.fvg.it/FontiNormative/xml/xmlLex.aspx?anno=2022&legge=0022&id=art6&fx=art#art6-com24

Leto 2024:

Deželni zakon št. 16/2023, čl. 9, odst. 113, črka h), Avtonomna dežela Furlanija – Julijska krajina. lexview-int.regione.fvg.it/FontiNormative/xml/xmlLex.aspx?anno=2023&legge=16&fx=art&lista=O&lang=ita#art12

Deželni zakon št. 16/2023, čl. 9, odst. 116, Avtonomna dežela Furlanija – Julijska krajina. lexview-int.regione.fvg.it/FontiNormative/xml/xmlLex.aspx?anno=2023&legge=16&fx=art&lista=O&lang=ita#art12

RAZPRAVA

Skupščina izvoljenih slovenskih predstavnikov nekdanje videmske pokrajine želi predstaviti nekaj mnenj, ki smo jih odobrili pred dnevi. Prebral jih bom v imenu našega predstavnika v Deželni posvetovalni komisiji za slovensko manjšino, ki je zadržan drugje.

Ukrepi v korist lokalnih narečnih različic imajo veliko kulturno vrednost ter so kulturno in zgodovinsko bogastvo našega območja. Poleg domačega jezika je sicer treba spodbujati tudi znanje slovenskega knjižnega jezika, kajti poznavanje knjižne slovenščine prispeva tudi k ohranjanju narečnih oblik.

Znanje slovenskega jezika je treba spodbujati tudi v italijanskih šolah. Dobrodošlo bi bilo, da se pouk slovenskega jezika in narečij vključi v vse šole na ozemlju, kjer je slovenska manjšina zgodovinsko prisotna, posebej pa v drugostopenjske srednje šole v Špetru. Tukaj je nujno vzpostaviti dvojezično drugostopenjsko srednjo šolo ali licej. Dvojezična izobraževalna pot v Benečiji se namreč prekine v osmem razredu, kajti šol na višji stopnji trenutno ni. Nujno potrebujemo ukrepe za krepitev izobraževanja naših mladih v slovenskem jeziku na vseh ravneh, od vrtca do drugostopenjske srednje šole. Tudi do univerze, zakaj ne, kajti le s pridobitvijo trdnih temeljev znanja jezika se lahko naša mala skupnost reši. Izguba jezika pomeni izgubo naše skupnosti. Naša odgovornost je, da storimo vse, kar je v naših močeh, da zaščitimo in spodbujamo slovenski jezik. Sicer nam grozi dokončna asimilacija.

Če želimo ohraniti slovensko manjšino, moramo tudi zagotoviti, da ljudje in družine ostanejo na našem ozemlju. Zato so potrebni ukrepi za gospodarsko sodelovanje med Benečijo, Kanalsko dolino in Posočjem na področju turizma in v drugih gospodarskih panogah, vključno z priložnostmi, ki jih ponujajo evropski programi kot je na primer Interreg. Upajmo, da bodo ozemlju, na katerem živi slovenska manjšina, namenjeni številni projekti gospodarske podpore. Avtonomno deželo FJK pozivamo, naj pripravi celovit in učinkovit načrt za preporod našega ozemlja, ki ga je hladna vojna pripeljala v globoko socialno in gospodarsko krizo, ki se ni nikoli zacelila. V tem okviru bi morale imeti gorske skupnosti na našem ozemlju priložnost, da sprožijo ustrezne naložbe. Deželo tudi pozivamo, naj od vlade zahteva prilagoditev postopkov deljenja majhnih sredstev, ki so določena z Zakonom 38/2001, o katerih smo slišali v strokovnem poročilu. Pri uporabi teh in drugih sredstev, ki vplivajo na naše ozemlje, je namreč treba vedno upoštevati mnenje slovenskih izvoljenih predstavnikov. To so namreč edini formalni predstavniki lokalne slovenske skupnosti.

Še nekaj bi rad poudaril. Iz poročila izhaja, da finančna sredstva iz 20. in 22. člena Deželnega zakona 26/2007 prejemajo številni upravičenci, na primer tudi Circolo culturale Jacopo Stellini, čeprav društvo ni naklonjeno slovenskemu jeziku in narečju. Je to mogoče? To bo treba čim prej dobro premisliti.

IGOR CERNO SVETNIK OBČINE BARDO

Sem Igor Cerno, svetnik opozicije v Bardu, beneški gorski občini s petsto prebivalci. Najpomembnejši organiziran subjekt na našem območju je občina, kar pomeni, da je dolžnost njenega vodstva, da si prizadeva za družbeni razvoj skupnosti in promocijo lokalnega kulturnega bogastva ob spoštovanju različnih delov skupnosti. V zadnjem letu ni tako, saj politični predstavniki občine, ki jih vodi župan Mauro Pinosa, s svojo zastarelo in preseženo politiko spet ustvarjajo mračno vzdušje, podobno tistemu, ki je obmejna območja v Benečiji dušilo v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Tako uničujejo pomembno delo, ki so ga na področju povezovanja, sodelovanja in prijateljskih odnosov opravili prejšnji politični predstavniki, kar je naši skupnosti dalo upanje, da bo v goratih krajih prišlo do kulturnega in gospodarskega preroda.

Naj naštejemo samo nekaj primerov:

- Župan je z odredbo prepovedal procesijo ob prazniku Marijinega vnebovzvetja v določenem delu dneva, saj mu predvideni urnik ni ustrezal.
- Na srečanju s predsednico Republike Slovenije Natašo Pirc Musar je zanikal prisotnost slovenske manjšine v naši občini.
- Društvom, ki jih ne odobrava, je neutemeljeno prepovedal uporabo družbenih centrov v Bardu in Teru, ki sta ju nemški mesti Stolberg in Lemgo podarili naši skupnosti po potresu leta 1976, da bi imelo lokalno prebivalstvo na voljo prostore za druženje.
- Brez kakršnega koli uradnega akta so namestili verige, s čimer je bila onemogočena uporaba javne zunanje površine pred centrom Stolberg.
- Tri najbolj dejavna društva v občini, ki jih župan ne odobrava, so bila deležna diskriminacije. Kljub bogatemu programu dogodkov in dejavnosti so brez kakršnekoli utemeljitve prejela simbolični prispevek v višini dvesto evrov, medtem ko je bilo za dejavnosti lokalnih društev skupaj na voljo kar 12.000 evrov.
- Omenim naj še nesprejemljiv županov govor ob 25. aprilu, prazniku osvoboditve, ki je v naši deželi upravičeno sprožil javno ogorčenje.

To je le nekaj primerov, ki kažejo, kako sedanje vodstvo Občine Bardo s svojim delovanjem izolira, deli in šibi lokalno skupnost, ki se mora že tako spopadati s težavami življenja v goratih krajih.

Pri tem čutim dolžnost, da povem, da si naša skupnost v Bardu zasluži veliko več. Imamo mlade, ki želijo pustiti za sabo to zastarelo politiko ustvarjanja trenj, ki nikoli ne prinese nič dobrega. Imamo družine in društva, ki želijo ohraniti družbeno tkivo in izboljšati življenjske razmere ob vzpostavljanju stikov, sodelovanj in vezi v sodobnem in evropskem kulturnem okviru.

Zato prosim predstavnike Avtonomne dežele FJK in navzoče kolege, naj odločno izrazijo nestrinjanje s trenutno politiko Občine Bardo in namenijo pozornost potrebam naše skupnosti, ki si ne želi nič drugega kot to, da se širši javnosti pokaže na najboljši način.

ZAKLJUČKI

GIORGIO BANCHIG
PRESEDNIK INŠTITUTA ZA SLOVENSKO KULTURO
Moderator drugega sklopa konference

Oba obravnavana člena Deželnega zakona 26/2007 – 20. in 22. člen – sta zelo pomembna za našo skupnost: beneško, rezijansko in kanalsko. Na eni strani upoštevata posebnost naše skupnosti, na drugi pa jo povezujeta s celotno manjšinsko skupnostjo v Italiji in slovenskim kulturnim prostorom v širšem pomenu besede.

V sklepih ne bi dodajal velikih razmišljanj, saj so bila poročila in izvajanja zelo jasna in izčrpna. Zahvaljujem se SLORI-ju in obema poročevalkama, da sta nam podali tako izčrpno poročilo.

Rad bi le še enkrat omenil dve točki na temo financiranja.

Prva zadeva potrebo, ki jo je v intervjujih poudaril prav Inštitut za slovensko kulturo, čeprav ne velja samo za našo organizacijo, in sicer da naj bodo financiranja redna in dodeljena že ob začetku leta, drugače bo treba na banko po posojilo, zato da lahko plačamo osebje, kar smo na inštitutu doživljali vsako leto. To velja pretežno za ustanove in društva, ki imajo redno zaposleno osebje.

Druga je izjava deželnega odbornika o izseljevanju mlajše generacije iz Nadiških in Terskih dolin. Deželni odbornik opozarja na možno obliko podpore, ki jo ponuja Evropsko združenje za teritorialno sodelovanje (EZTS), saj bi bilo lahko to zlasti v Nadiških dolinah sredstvo za razvoj turizma in posledično zadrževalo lokalno delovno silo pred izseljevanjem. O tem združenju se govori že veliko časa. Odnosi z javnimi ustanovami v Soški dolini so zelo plodni, tamkajšnji župani podpirajo ta projekt za razvoj naših dolin. Deželo zato pozivam, naj se angažira pri vzpostavitvi EZTS med Benečijo, Rezijo, Kanalsko dolino in občinami na drugi strani meje – od Bovca do Kobarida in Tolmina. Res mislim, da je to dobra perspektiva, ne samo za ekonomski razvoj in napredek, temveč tudi za kulturno rast, kajti povezava med skupnostmi na eni in drugi strani meje bi veliko pripomogla k razvoju znanja slovenskega jezika v naših dolinah.

Ob koncu bi poudaril še to, kar je Fabio Bonini povedal o povpraševanju po učenju slovenskega jezika v italijanskih šolah. Povpraševanje se širi tudi v mešanih občinah Tavorjana, Fojda, Neme in Ahten. Napočil je čas, da se lotimo tega vprašanja, saj državni zaščitni zakon 38/2001 v 12. členu predvideva ukrepe za poučevanje slovenskega jezika tudi v italijanskih šolah. Mislim, da bi se morala deželna uprava lotiti tudi tega vprašanja.

TRETJI SKLOP

Priznavanje strokovnih naslovov in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji:

stanje, odprta vprašanja
in možni razvojni scenariji

STROKOVNO POROČILO

1 Uvod

V zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja je postala meja med Italijo in Slovenijo prepustnejša, posamezniki pa jo prehajajo tudi zaradi izobraževanja in dela.¹ Pojav lahko razumemo kot posledico verižnih reakcij na vrsto pomembnih prelomnic, ki so od osamosvojitve Slovenije (1991) povezane predvsem z evropskimi integracijskimi procesi: vstop v Evropsko unijo (2004) in schengenski prostor (2007). Raziskave kažejo, da v obmejnem prostoru narašča število čezmejnih delavcev (Mezgec 2008) ter nakupov in naložb v nepremičnine (Jagodic 2014); krepí se selitev proizvodnje, med obmejnimi prebivalci pa je tudi več čezmejnih obiskov oziroma prehodov meja (Bufon 2014).

Tudi na področju izobraževanja opazamo podobne procese. Do nedavnega je bilo zanimanje za izobraževalno ponudbo v Sloveniji usmerjeno predvsem v visoko šolstvo, zdaj pa je čedalje več zanimanja tudi za vpise v vrtce ter osnovne in srednje šole. Pripadniki manjšin na obeh straneh meje oziroma dvojezični obmejni prebivalci imajo pri tem prednost: prvič zato, ker so navajeni na prehajanje meje in je to del njihovega vsakdanjika, drugič gre za dvojezično populacijo, ki se lahko izobražuje v obeh jezikih, in tretjič tudi zato, ker poznajo oba sistema.

92

Pri pregledu področnih raziskav je treba posebej omeniti tisto, ki je proučevala izbiro šole in vrtca v Sloveniji (Mezgec 2023). Na področju visokega šolstva je bilo raziskano predvsem področje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju² (Baloh in Mezgec 2017; Krmac idr. 2019, Mezgec idr. 2019). Opredeljene so bile tudi konceptualne razlike med pojmom *čezmejni študenti* (angl. *cross border students*³) in *mednarodni študenti* (angl. *international students*), ki se v strokovni literaturi pojavljata kot sopomenki, v resnici pa je pojav čezmejnih študentov specifičen za (ob)mejne regije in malo raziskan (Mezgec 2019). Med čezmejnimi študenti je bila opravljena tudi raziskava na primeru Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem (Krmac idr. 2021). Drugih raziskav, ki bi proučevale prehajanje meje zaradi izobraževanja v slovensko-italijanskem obmejnem prostoru, ni na voljo. Posamezne raziskave se sicer dotikajo različnih vidikov izobraževanja v obmejnem prostoru in prispevajo predvsem k razumevanju konteksta, v katerega se umešča naš raziskovalni problem (Čok in Pertot 2010; Sossi 2015 in 2017; Bogatec in Zudič Antonič 2014; Bogatec 2019; Cavaion 2019 in druge).

Pravica do mobilnosti je ena izmed temeljnih svoboščin, ki jih EU zagotavlja državljanom članic, v Pogodbi o delovanju Evropske unije (20. člen) pa je določeno, da državljanom EU pripada pravica do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic. Pravica do čezmejne mobilnosti pa prinaša številne izzive, ki vključujejo tudi problem priznavanja izobrazbe ali poklicne kvalifikacije, pridobljene v sosednji državi. Pogosto se namreč posameznik izobražuje v eni državi, zaposlil pa bi se rad v drugi ali pa je v eni državi že pridobil poklicno kvalifikacijo in bi poklic rad opravljal tudi v drugi. V obmejnem območju so tovrstne potrebe po priznavanju izobraževalne poti, opravljene v sosednji državi, ali pridobljene poklicne licence še bolj izražene kot sicer.

Postopki priznavanja se razlikujejo glede na namen, zaradi katerega posameznik zaprosi za priznavanje tujega naslova. V glavnem ločujemo dve vrsti postopkov priznavanja tujih naslovov:

¹ Izjema je obdobje pandemije covid-19, ko je bila meja zaprta.

² Glej tudi projekt EDUKA2 (www.eduka2.eu).

³ Čezmejni študentje so študentje, ki študirajo v sosednji državi in se dnevno ali tedensko vračajo v državo stalnega ali začasnega prebivališča.

- o *akademsko priznavanje* (angl. *academic recognition* ali it. *riconoscimento accademico*): priznavanje za nadaljevanje izobraževanja ali pridobitev pravice do uporabe akademskega naslova (v Italiji npr. pravico do uporabe naslova it. *dottore* ali *dott.*).
- o *strokovno priznavanje* (angl. *professional recognition* ali it. *riconoscimento professionale*): priznavanje za vstop na trg dela.

Za lažje pridobivanje informacij o izobraževanju in kvalifikacijah v drugih državah je bila ustanovljena mreža nacionalnih informacijskih centrov. Mreža ENIC (*European Network of Information Centres*) povezuje informacijske centre držav, vključene v Svet Evrope in UNESCO/CEPES, mreža NARIC (*National Academic Recognition Information Centres*) pa deluje na pobudo Evropske komisije in jo sestavljajo informacijski centri držav članic Evropske unije in nekaterih drugih držav.

Na podlagi opravljenih analiz za obmejni prostor med Italijo in Slovenijo v nadaljevanju poudarjamo dve pogosti težavi: priznavanje izobraževanja, posebej diplom, in priznavanje poklicnih kvalifikacij, posebej na področju vzgoje in izobraževanja.

Namen poročila je prikazati postopke priznavanja naslovov in poklicnih kvalifikacij, ki jih pripadniki slovenske manjšine v Italiji pridobijo v Sloveniji, z namenom, da se oblikujejo ustreznejše rešitve, ki bi, zlasti mladim generacijam, omogočale nemoteno prehajanje meje tudi zaradi zaposlovanja. Zato smo v naslednjih poglavjih podrobneje analizirali, kako poteka priznavanje slovenskih diplom in poklicnih kvalifikacij. Za potrebe analize smo opravili tudi niz intervjujev z deležniki in drugimi kvalificiranimi sogovorniki. Zbrane podatke smo nadgradili z analizo stanja med Italijo in Avstrijo, saj gre za soroden primer urejanja čezmejnega prostora, v katerem živi manjšina. Izsledili smo vrsto dobrih praks, ki temeljijo na bilateralnem sporazumu. Sporazum je, predvsem za pripadnike nemške manjšine v Italiji, dragocena zakonska podlaga za hitro priznavanje avstrijskih diplom. V sklepnem delu poročila smo strnili še priporočila, ki so jih deležniki podali med intervjuji in so lahko dragocena pri odpravljanju izzivov, s katerimi se srečujejo pripadniki slovenske manjšine v Italiji pri priznavanju slovenskih diplom in poklicnih kvalifikacij.

2 Opredelitev problema

Obmejni prostor je razvidno zaznamovala meja, vendar sta za prebivalstvo ob meji med Italijo in Slovenijo značilni njeno intenzivno prehajanje in uporaba čezmejnih storitev. Evropski integracijski procesi in skupna normativna podlaga so veliko pripomogli k urejanju čezmejnih vprašanj. Na področju vzgoje in izobraževanja ter priznavanja nazivov in poklicnih kvalifikacij je trenutno sosednja država izenačena s poljubno drugo državo članico. Slovenija je sicer od Jugoslavije prevzela specifične ukrepe na področju izobraževanja in jih uzakonila v Zakonu o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja. V 34. členu je določeno, da se Slovenci v zamejstvu in po svetu lahko v Republiki Sloveniji vpisujejo v izobraževalne programe javnih visokošolskih zavodov pod ugodnejšimi pogoji in pod ugodnejšimi pogoji pridobivajo tudi štipendije. Glede na bogato ponudbo študijskih programov, možnost šolanja v slovenskem jeziku in finančno ugodnejše pogoje študija (v primerjavi z Italijo ni šolnin in imajo študentje iz zamejstva možnost pridobivanja štipendij) se vsako leto določeno število maturantov iz zamejstva odloča za študij v Sloveniji. Ob koncu študija pa so v postopkih priznavanja diplome ali pridobljene poklicne kvalifikacije izenačeni s kolegi, ki so doštudirali v drugi članici. Obstaja sicer bilateralni sporazum, ki ga je Slovenija prevzela od Jugoslavije, o vzajemnem priznavanju visokošolskih diplom z Italijo, vendar je, kot bomo videli v nadaljevanju, sporazum zastarel in ni več v rabi. Zaradi zapletov na področju priznavanja nazivov in poklicnih kvalifikacij se poveča tveganje, da se mladi po koncu študija v Sloveniji ne vrnejo v domovino in s tem je manjšina bolj izpostavljena t. i. begu možganov oz. begu mlajše generacije.

Pri tem je treba poudariti, da prinaša študij v matici številne koristi tudi na jezikovnem področju, česar ne smemo spregledati, saj je jezik ključni gradnik manjšinske identitete. Dodana vrednost šolanja v slovenskem jeziku je pomembna zlasti za poklice s področja vzgoje in izobraževanja. Za pedagoški kader je namreč ustrezno obvladovanje jezika prednostna naloga, ker pomeni jezikovni vzor mlajšim generacijam. Zato smo temu področju namenili posebno pozornost. Pri nadaljnji analizi jezikovnega

izpopolnjevanja zaradi izobraževanja v Sloveniji izhajamo iz nekaterih socioloških in sociolingvističnih ugotovitev iz raziskav čezmejnih manjšinskih skupnosti, kakršna je slovenska v Italiji (in italijanska v Sloveniji). V čezmejnih manjšinskih skupnostih, ki živijo na območju Furlanije - Julijske krajine in v njeni sosesčini, opažamo nekatere pojave jezikovne regresije (erozije), ki se jih je treba v naslednjem triletju – zlasti ob upoštevanju hitrega razmaha umetno-inteligenčnih orodij – lotiti z vso resnostjo.

2.1 Sociolingvistični vidik obravnavanega problema

Študenti, ki izhajajo iz slovenske manjšine v Italiji in italijanske manjšine v Sloveniji, se pogosto srečujejo z omejeno jezikovno izpostavljenostjo, saj njihovo vsakdanje jezikovno okolje ne omogoča (predvsem pa ne zahteva) stalne in raznovrstne rabe manjšinskega jezika v vseh sporazumevalnih okoliščinah (domenah). Študij v sosednji državi je zato enkratna priložnost za potopitev v okolje, v katerem je dani jezik prevalentni sporazumevalni kod, in je zato ključen dejavnik pri oblikovanju dolgoročnih strategij za ohranjanje in razvoj sporazumevalnih zmožnosti.

Eden temeljnih vidikov čezmejnega študija je možnost dolgoročne, dosledne in raznovrstne izpostavljenosti jezikovnim rabam v širokem spektru sporazumevalnih položajev, od formalnih (akademski diskurz, administrativna komunikacija, pravna dokumentacija) do neformalnih (družbene interakcije, vsakodnevna opravila, kulturna udejstvovanja). V okolju, v katerem je dani jezik prevalentni sporazumevalni kod, se študenti srečujejo z avtentično, spontano rabo različnih jezikovnih kodov, kar neposredno vpliva na razvoj njihove pragmatične in sociolingvistične kompetence. Za razvoj jezikovnih veščin in sporazumevalne zmožnosti je ključno, da zlasti mlajši govorci živijo v okolju, v katerem je raba ciljnega jezika ne samo mogoča (kar je glede na trenutno stopnjo zakonskega varstva zagotovljeno tudi v njihovi izvorni državi), ampak tudi pričakovana v vseh kontekstih. To pomeni, da so govorci ne samo izpostavljeni jeziku, ampak tudi motivirani, da ga uporabljajo v različnih (ne le formalnih, institucionalnih ali pa lokalnih, družinskih) kontekstih, kar krepi njihovo jezikovno prilagodljivost. Poleg standardnega jezika namreč čezmejni študenti srečujejo tudi različne regionalne različice, substandardne oblike in standarde, kar prispeva k razumevanju jezikovne dinamike in variantnosti.

Raziskave kažejo, da učenje jezika v zgolj didaktično strukturiranih okoljih ne zadošča za doseganje visoke sporazumevalne zmožnosti (Grgič 2019), hkrati pa njegova tudi dosledna raba v pretežno lokalnem okolju ne zagotavlja več možnosti za razvoj vseh kompetenc, ki jih v sodobnih, kompleksnih družbenih dinamikah potrebujemo govorci. Pri posameznikih, ki so v vsakdanjem življenju v stiku z ožjim jezikovnim repertoarjem, omejenim le na lokalne narečne ali knjižne (formalne, akademske, šolske) zvrsti, namreč opažamo pojave funkcionalne redukcije jezika, kar ima dolgoročne negativne posledice, saj vpliva ne samo na trenutno sporazumevalno zmožnost, ampak tudi na jezikovno samozavest in na percepcijo jezikovnega kontinuuma.

Stik z različnimi jezikovnimi zvrstmi ima ključno vlogo pri oblikovanju sporazumevalne zmožnosti, a hkrati tudi jezikovne ozaveščenosti. Manjšinske skupnosti so kljub bolj ali manj učinkovitemu zakonskemu varstvu in zagotavljanju pravice do rabe jezika *de facto* pogosto omejene na rabo jezika v specifičnih domenah (ne nujno samo neformalnih!), kar lahko vodi do primanjkljaja v rabi splošno uveljavljenih, sodobnih jezikovnih različic. Take pojave, ki so hkrati vzrok in posledica kompleksnih dinamik, na primer klasične in »obrnjene« diglosije, arhaizacije marginaliziranih jezikovnih različic in »ohranitvenih« jezikovnih ideologij, ki promovirajo prej tradicijo kot inovacijo, opažamo zlasti pri tistih skupnostih, ki so zakonsko dokaj učinkovito zaščitene in družbeno uveljavljene. Skratka, če povzamemo (in rahlo pretiravamo): lahko se zgodi, da zna povprečen pripadnik take skupnosti zrecitirati Prešernov ali Petrarcev sonet, ne zna pa si naročiti sladoleda – vsaj ne brez nekaj truda in kakšne vmesne nerodnosti, kot so *tri žogice v stožcu* (dobeseden prevod iz italijanščine *tre palline in cono*) ali *tre grumi nel pentolino* (dobeseden prevod iz slo *tri kepice v lončku*).

Čezmejni študij je ključna jezikovnopolitična strategija za krepitev jezikovnih kompetenc, kulturne identitete in družbene integracije, v času hitrega razvoja jezikovnih tehnologij pa tudi za razvijanje kognitivnih sposobnosti, socialnih veščin in medkulturnih izkušenj. Ti dejavniki niso pomembni samo za manjšinske skupnosti, ampak za obmejne regije na splošno, saj zagotavljajo jezikovno raznovrstnost in kulturno pestrost celotnih območij, hkrati pa podpirajo kohezijske in integracijske procese znotraj EU.

3 Metodološka in terminološka pojasnila

Pri analizi ureditve priznavanja izobraževanja in poklicnih kvalifikacij smo izhajali iz strokovne literature in namenskih uradnih spletnih strani. Proučili smo normativni okvir priznavanja v evropskem in širšem prostoru ter analizirali postopke priznavanja slovenskih diplomskih listin in poklicnih kvalifikacij v Italiji. Poudariti moramo, da ne gre za primerjalno študijo, saj je poudarek na prenosu pravic imetnikov listin in kvalifikacij iz Slovenije v Italijo. V ta namen smo opravili niz intervjujev s kvalificiranimi sogovorniki in deležniki. Na institucijah, navedenih v nadaljevanju, smo opravili intervju z odgovornimi za vodenje postopka priznavanja.

- CIMEA (it. *Centro di Informazione sulla Mobilità e le Equivalenze Accademiche*), ki v Italiji deluje kot informacijska točka mreže Enic-Naric
- Univerza v Trstu
- Univerza v Vidmu
- Univerza v Bocnu
- Avtonomna pokrajina Bocen - Južna Tirolska
- Urad za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu Furlanije - Julijske krajine (v nadaljevanju Urad za slovenske šole FJK)
- Sindikat slovenske šole

Intervjuji so potekali v živo ali prek videokonferenčnih sistemov in izjemoma po elektronski pošti. V analizo smo vključili tudi mnenja čezmejnih študentov in diplomantov, ki so bila zbrana med projektom Interreg EDUKA 2 (Krmac, Kovačič in Mezgec 2021).

Analizi stanja smo dodali še primerjavo s postopki, ki se izvajajo na podlagi bilateralnega sporazuma med Italijo in Avstrijo, pretežno v Avtonomni pokrajini Bocen. Gre namreč za soroden primer urejanja čezmejnega prostora med Italijo in Avstrijo, ki sta sklenili namenski sporazum o vzajemnem priznavanju univerzitetnih diplom. Sporazum se še danes aktivno uporablja in je še posebej med pripadniki nemške manjšine v Italiji dragocena zakonska podlaga za hitro priznavanje avstrijskih diplom.

V nadaljevanju se termin *diploma* uporablja posplošeno za visokošolska spričevala prve in druge stopnje. Besedno zvezo *poklicna kvalifikacija* pa uporabljamo za formalno priznanje, da je posameznik usposobljen za opravljanje določenega poklica, navadno reguliranega. S formalnim priznanjem usposobljenosti pridobi tudi pravico do opravljanja reguliranega poklica. Kratica KT pa se uporablja za kreditne točke, ki so merska enota za vrednotenje obremenitve dela, ki ga v povprečju opravi študent.

4 Akademsko priznavanje ali priznavanje izobrazbe

Po evropski ureditvi področje šolstva in visokega šolstva urejajo same države članice. Priznavanje diplom v drugi članici ni samodejno. Za uveljavljanje stopnje izobrazbe in pravic, ki iz nje izhajajo, je treba sprožiti postopek priznavanja diplome. Pri tem obstajata dve pravni podlagi za priznavanje izobraževanja:

- a) Lizbonska konvencija
- b) bilateralni sporazumi.

Lizbonska konvencija iz leta 1997 o priznavanju visokošolskih kvalifikacij v evropski regiji je mednarodna konvencija pod pokroviteljstvom Unesca in Sveta Evrope ter temeljni dokument za postopke priznavanja v evropski regiji.⁴ Države podpisnice in njihovi pristojni organi (med katerimi so tudi visokošolske institucije) so zavezani k upoštevanju načel, zapisanih v konvenciji. Določila Lizbonske konvencije so države podpisnice prenesle v nacionalno zakonodajo (v Italiji zakon 148/2002, v Sloveniji 45/99).

⁴ Celotno besedilo konvencije je na voljo na spletni strani: www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publicacije/konvencije/165/index.html

Z Lizbonsko konvencijo je bila presežena praksa nostrifikacije oz. enakovrednosti, ko je ocenjevanje izobraževanja, opravljenega v tujini, za potrebe priznavanja temeljilo na primerjavi študijskih programov, pri čemer je moral imeti vsak element tujega programa ustrezen element primerljivega programa v državi prejemnici. Ob pomanjkanju ujemanja in primerljivih elementov priznavanje ni bilo mogoče. Lizbonska konvencija pa temelji na ideji sprejemanja, kar pomeni, da je temeljna domneva, da bodo razlike v študijskih programih in izobraževalnih sistemih vedno obstajale, vendar jih ne gre dojemati kot oviro za priznavanje in mobilnost. Omenjene domneve so pomemben korak naprej v postopkih priznavanja izobraževanja. Predmet priznavanja postane študijska pot kot zaključena celota in ne njeni posamezni elementi. Načelo sprejemanja je postalo prevladujoča praksa v postopkih priznavanja in je dodana vrednost pri internacionalizaciji visokega šolstva.

Po določitih Lizbonske konvencije se postopki priznavanja izobraževanja po namembnosti delijo v tri kategorije:

1. priznavanje izobraževanja za namen nadaljevanja izobraževanja na izobraževalnih institucijah,
2. priznavanje delno opravljenega študija v tujini oz. študijskega obdobja, opravljenega v tujini, in
3. priznavanje zaključnega spričevala oz. v primerih, ki so predmet obravnave, pridobitev enakovredne italijanske diplome in naziva.

V prvih dveh primerih gre za priznavanje tuje izobrazbe za nadaljevanje izobraževanja. Po italijanski ureditvi te postopke priznavanja izvaja izobraževalna institucija, pri kateri želi imetnik tuje listine nadaljevati izobraževanje. Izobraževanje, opravljeno v tujini, je lahko tudi delno (npr. en semester ali en letnik). Priznava se samo za nadaljevanje izobraževanja, kar pomeni, da se preveri, ali kandidat izpolnjuje pogoje za nadaljevanje izobraževanja, in to na vseh stopnjah: osnovna in srednja šola in visokošolsko izobraževanje. Opravljeno izobraževanje ni predmet priznavanja, preverja in priznava se samo izpolnjevanje pogojev za nadaljevanje izobraževanja. Primer priznavanja za nadaljevanje študija je tudi vpis na visokošolski študij v Sloveniji z italijanskim maturitetnim spričevalom. Pri omenjenem postopku ni težav, saj italijansko spričevalo srednje šole druge stopnje omogoča vpis na katerikoli visokošolski program v Italiji in tujini in seveda posledično tudi v Sloveniji. Treba pa je omeniti, da so na slovenskih visokošolskih programih predvidene omejitve vpisa.

V tretjem primeru pa gre za pridobitev enakovrednega italijanskega akademskega naziva (npr. *dottore* ali *dottore magistrale*) po končanem študiju in s tem vseh pripadajočih pravic. To je akademski postopek, ki posamezniku ne prinaša nobenih pravic na področju priznavanja poklicne kvalifikacije. Nekoč se je imenoval nostrifikacija, vendar je to poimenovanje danes preseženo. Imetniki tuje listine (državljeni EU ali tretjih držav) oddajo vlogo na italijansko visokošolsko institucijo, na kateri izvajajo primerljiv program. Postopek se lahko konča z neposredno podelitvijo italijanskega naziva (it. *riconoscimento diretto*) ali z določitvijo diferencialnih izpitov oz. drugih obveznosti, ki jih mora opraviti posameznik, da pridobi italijanski naziv (it. *abbreviazione di percorso*). V tem primeru se izobrazba, pridobljena v tujini, ne priznava v celoti, ampak samo delno. Za pridobitev italijanskega naziva in diplome se mora diplomant, ki je v Sloveniji že končal študij, vpisati v primerljiv študijski program v Italiji in opraviti manjkajoče obveznosti (izpite, prakso in/ali zaključno delo). Pri priznavanju v Sloveniji pridobljenega naziva mora posameznik v Italiji plačati stroške postopka, pri diferencialnih izpitih pa šolnino. Ker gre za priznavanje na podlagi ujemanja študijskega programa, opravljenega v tujini, s primerljivim programom, ki se izvaja na izbrani univerzi, se lahko izid postopka razlikuje glede na visokošolski zavod, na katerega posameznik naslovi vlogo. Zaradi avtonomije visokošolskih zavodov lahko namreč nastanejo razlike med sorodnimi študijskimi programi na različnih univerzah, čeprav spadajo pod isto študijsko področje (it. *classe di laurea*). V nadaljevanju smo preverjali, kako ti postopki potekajo na univerzah v obmejnem prostoru v Furlaniji - Julijski krajini, kjer živi slovenska manjšina.

4.1 Priznavanja diplom iz Slovenije na Univerzi v Trstu in Univerzi v Vidmu

Za zbiranje informacij smo intervjuvali zaposlene vpisnih služb na univerzah v Trstu in Vidmu, pristojne za vodenje postopka. Na začetku so nas na tržaški univerzi seznanili s podatkom, da je ta praksa čedalje manj pogosta, češ da so druge oblike priznavanja prijaznejše do uporabnikov, zato nekatere univerze

teh postopkov ne izvajajo več, saj so večinoma sami sebi namen, razen pri nekaterih reguliranih poklicnih profilih, denimo s področja vzgoje in izobraževanja. Sicer je priznavanje teh naslovov v izključni pristojnosti posameznih univerz v okviru njihove organizacijske in pedagoške avtonomije, v skladu z njihovimi predpisi in/ali medvladnimi sporazumi. Neposredno priznavanje predvideva priznanje oziroma pridobitev italijanskega akademskega naslova, ki ima enako pravno veljavnost kot že pridobljeni tuji naziv. Gre za pravnomočno odločbo, ki velja na celotnem ozemlju Italijanske republike.

Možnosti priznavanja študija, opravljenega v Sloveniji, na Univerzi v Trstu in Univerzi v Vidmu so omejene na študijske programe, sorodne tistim, ki se na omenjenih univerzah dejansko izvajajo, se pravi na diplome, ki jih ti univerzi podeljujeta.

Pri oddaji vloge je treba spoštovati roke, ki so objavljeni na spletni strani (navadno od maja do konca novembra na Univerzi v Trstu in od aprila do septembra na Univerzi v Vidmu). Postopek se mora zaključiti v istem akademskem letu, saj lahko priznavajo samo diplome študijskih programov, ki se izvajajo v tekočem akademskem letu oz. za katere imajo še vpisane študente (če gre za starejše programe). Celotna dokumentacija o opravljenih študijskih obveznostih mora biti prevedena oz. na voljo vsaj v angleškem jeziku. Na Univerzi v Trstu izpostavljajo še drugi dejavnik, ki je v postopku priznavanja pomemben, in sicer dejstvo, da mora študijski program, ki je predmet priznavanja, predvidevati tudi zaključno (diplomsko ali magistrsko) delo. Z vlogo mora kandidat oddati tudi prevod tega dela v italijanščino ali angleščino ali pa kopijo v izvornem jeziku, opremljeno z daljšim povzetkom v italijanščini ali angleščini. Postopek traja nekaj mesecev. Najprej pristojna pisarna preveri popolnost vloge in dokumentacije, pri čemer z listinami, izdanimi v Sloveniji, ni večjih težav. Nato gre dokumentacija na oddelek, na katerem izvajajo primerljiv študijski program. Svet oddelka ali svet študijskega programa po pooblastilu sveta oddelka prouči vlogo in sprejme odločitev. Pri tem upošteva pet kazalnikov:

- stopnjo pridobljene izobrazbe,
- obseg dela, ki se meri v kreditnih točkah,
- kakovost, ki jo jamči državna agencija ali drugi subjekt, pristojen za presojo kakovosti v visokem šolstvu,
- profil diplomanta, ki ga definira zaključna listina, in pridobljen naziv, ki mora biti akademski in ne poklicni,
- učne izide: skupek znanj in kompetenc, ki jih pridobi študent (splošne in predmetno specifične).

Če se postopek konča pozitivno, mora sklep še v potrditev na senat univerze. Na koncu se konča s sklepom rektorja in kandidatu se izda italijanska diploma (it. *diploma di laurea*). Postopek takega priznavanja pa ne predvideva priznavanja posameznih izpitov, ker je predmet priznavanja končni izid izobraževanja (diploma) in ne posamezni elementi (izpiti ali druge obveznosti, predvidene po študijskem programu). Če se po preveritvenem postopku akademski naziv ne prizna neposredno, prejme kandidat sklep oddelka z zahtevami za dokončanje študija in pridobitev naziva po skrajšanem postopku (npr. z dodatnimi izpiti, ki jih mora kandidat opraviti). V kolikor se kandidat odloči za dokončanje študija, se mora na navedeni študijski program vpisati v roku 30 dni.

Stroški postopka za priznavanje diplomskih listin so sorazmerno visoki. Na Univerzi v Trstu kandidat ob začetku postopka plača 150 evrov, ob koncu pa še 400. Upoštevati je treba še stroške morebitnih prevodov dokumentacije in overitev. Za vpis s priznavanjem obveznosti, opravljenih v tujini, pa diplomant plača 150 evrov za postopek priznavanja in stroške šolnine za zaključek študija.

Na Univerzi v Trstu opozarjajo, da za poklice s področja vzgoje in izobraževanja samo priznavanje diplome ne zadostuje, zlasti za poučevanje na sekundarni stopnji, ker morajo izkazovati KT s predmetnih področij, ki so predpisana za izbrano habilitacijsko področje. V teh primerih si s priznavanjem diplome ne morejo pomagati pri dokazovanju o izpolnjevanju pogojev za zaposlitev. Izkušnje kažejo, da je boljša rešitev ponovni vpis s priznavanjem obveznosti, opravljenih v tujini (t. i. *abbreviazione di corso*). V tem primeru se kandidat vpiše na sorodni italijanski študijski program in prosi za priznavanje študijskih obveznosti, opravljenih v Sloveniji. Tako se mu na koncu izda potrdilo, v katerem so razvidne KT za

posamezna predmetna področja. Ko je vloga za priznavanje izpitov, opravljenih v Sloveniji, potrjena, študent dobi seznam predmetov, ki jih mora še opraviti. Svet oddelka ali svet študijskega programa, pristojen za priznavanje, se sestaja enkrat mesečno. Včasih pa se postopki zavlečejo, ker je treba dopolniti dokumentacijo. Vsak primer se obravnava individualno.

S priznavanjem diplomskih listin za študijske programe razrednega pouka, ki neposredno usposablajo za reguliran poklic učitelja in vzgojitelja predšolskih otrok, na Univerzi v Trstu še nimajo izkušenj, saj so začeli program izvajati šele nedavno in zadnjega letnika posledično še niso imeli, torej ne morejo priznavati diplom, ki jih (še) ne izdajajo.

Tudi na Univerzi v Vidmu opravljajo podobne postopke in pristojna komisija odloča o priznavanju v tujini pridobljene diplome. Pri njih se da zaprositi za priznavanje diplome in izpitov s kreditnimi točkami. Na videmski univerzi pa poudarjajo, da na podlagi izkušenj z diplomanti, ki so v Sloveniji končali študij razrednega pouka, ne morejo pridobiti enakovrednega italijanskega naziva (it. *scienze della formazione primaria*). Lahko pa se vpišejo v študijski program in zaprosijo za priznavanje obveznosti, opravljenih v Sloveniji. Stroški postopka znašajo 316 evrov ob oddaji vloge in še 330, če je prošnja za priznavanje odobrena.

Postopek akademskega priznavanja diplom, pridobljenih v Sloveniji, torej ni tako preprost, avtomatiziran in tudi izid ni samoumeven: uspešno se izide le, če obstaja primerljiv program in če se vsi elementi in kazalniki ujemajo.

4.2 Bilateralni sporazumi

Lizbonska konvencija se uporablja, kadar državi nimata sklenjenih posebnih bilateralnih sporazumov, ki bi sicer normirali to področje. Če med državama obstaja bilateralni sporazum za priznavanje izobraževanja, potem se postopki akademskega priznavanja urejajo po določilih bilateralnega sporazuma. Meddržavni sporazumi na področju visokega šolstva na splošno olajšujejo dostop do študija in priznavanje naslovov.

Italija ima na tem področju sklenjene tri pomembne bilateralne sporazume: z Vatikanom, z republiko San Marino in z Avstrijo. Tudi z Jugoslavijo je leta 1983 podpisala bilateralni sporazum o vzajemnem priznavanju visokošolskih listin. Leta 1995 je Slovenija omenjeni sporazum z Italijo prevzela kot naslednica Jugoslavije,⁵ in sicer v pričakovanju novejšega sporazuma, ki bi upošteval reforme na področju visokega šolstva. Po bolonjski reformi so namreč države članice preuredile sistem visokega šolstva in oblikovale študijske programe po modelu 3 + 2 (triletni dodiplomski študij in dvoletni magistrski študij) ali enovite magistrske študijske programe. Omenjeni bilateralni sporazum med Slovenijo in Italijo vključuje seznam visokošolskih diplom, ki jih državi pogodbenici samodejno priznavata, vendar gre za diplome in študijske programe iz obdobja pred bolonjsko reformo. Študijski programi so se skladno z reformo preimenovali, diplome pa se delijo v diplome prve stopnje in diplome druge stopnje. Državi pogodbenici seznama do danes še nista osvežili, niti se nista dogovorili o enakovrednosti starih programov, zajetih v sporazumu, in novih programov. Sporazum tudi ni bil nikoli preklican, vendar zaradi navedenega njegovih določil ne moremo uveljavljati.

Tudi tržaška in videmska univerza predvidevata postopek po zakonu (*ope legis*) za države, s katerimi ima Italija sklenjene bilateralne sporazume. V teh primerih se lahko vloga odda kadarkoli, proces pa je hitrejši in izid pričakovan, saj gre za administrativni postopek. Stroški pa ostajajo nespremenjeni. Na tržaški univerzi opozarjajo, da je vse potekalo hitreje, kadar so lahko uporabljali ta postopek za priznavanje diplom iz Slovenije, saj so bile v sporazumu določene diplome, ki so se po tej poti priznavale samodejno. Ker vsebina sporazuma ni bila osvežena, ga ne uporabljajo več, čeprav ni bil nikoli preklican.

⁵ Memorandum di intesa sul reciproco riconoscimento dei diplomi e dei titoli accademici italiani e sloveni, 10 luglio 1995 www.edizionieuropee.it/LAW/HTML/55/zn94_01_755.html

4.3 Primer dobre prakse iz Bocna: redni postopek priznavanj tujih listin in posebni postopek priznavanja avstrijskih listin

Bilateralni sporazum med Italijo in Avstrijo je še v rabi in normira področje priznavanja avstrijskih listin v Italiji. S tem omogoča študentom in študentkam obiskovanje avstrijskih univerz in olajšuje medsebojno priznavanje študijskih naslovov.

Na Univerzi v Bocnu tako ločujejo med:

- rednim postopkom priznavanja izobrazbe: uporablja se za vse tuje naslove (ne samo avstrijske) in je enak postopkom priznavanja, ki jih izvajajo in za katere so pristojne tudi druge italijanske univerze.
- posebnim postopkom priznavanja izobrazbe: ima posebno pravo podlago, in sicer bilateralni sporazum z Avstrijo. Uporablja se izključno za priznavanje avstrijskih diplom, ki so predmet sporazuma.

Sporazumu je namreč priložen seznam diplom, ki se samodejno priznavajo v obeh državah. Trenutno je v veljavi novejši sporazum iz leta 2007, ki se uporablja po bolonjski reformi in se po potrebi obnavlja. V zadnjem niso imensko zapisani posamezni študijski programi, saj so pri poimenovanju na podlagi avtonomije visokošolskih zavodov lahko odstopanja. Zato so za Italijo zapisana predmetna področja študijskih programov (it. *classi di laurea*), za Avstrijo pa so področja oštevilčena po avstrijski klasifikaciji.

Diplomant z avstrijsko diplomo lahko kadarkoli odda elektronsko vlogo za priznavanje v pristojni pisarni Univerze v Bocnu, to pomeni, da ni predpisanih rokov. Pozneje prejme elektronsko potrdilo, da postopek priznavanja poteka. Z omenjenim potrdilom se lahko že prijavi na razpise za prosta delovna mesta v javni upravi, za strokovni izpit idr. Ko se postopek konča, priloži še končno potrdilo. Oddano vlogo pregledajo v pristojni pisarni. Komisija, pristojna za postopek priznavanja, se sestane enkrat na mesec; sestavljata jo dva člana univerze in en predstavnik Avtonomne pokrajine Bocen - Južna Tirolska iz službe, pristojne za šolstvo in visoko šolstvo (it. *ripartizione diritto alla studio*). Komisija pregleda vlogo in izda pravno mnenje. Predmet obravnave so formalne značilnosti vloge, ne pa vsebina študijskih programov. Če je študijski program, na podlagi katerega je posameznik pridobil avstrijsko diplomsko listino, vključen v seznam študijskih programov bilateralnega sporazuma, je priznavanje samodejno. Univerza v Bocnu neposredno preveri verodostojnost izdane listine pri avstrijski univerzi. Po pregledu ustreznosti dokumentacije univerza izda odločbo, ki jo podpiše rektor. Z njo se tuja listina uradno prizna v Italiji (it. *valore legale*) in posameznik pridobi vse pripadajoče pravice. Po priznavanju je v Italiji dovoljena raba tako izvirnega avstrijskega naslova kot tudi italijanskega akademskega naziva »*dottore*«, medtem ko je v Avstriji dovoljena samo raba avstrijskega izvirnega naslova.

Univerza v Bocnu vsako leto obravnava približno 500 vlog za priznavanje avstrijskih listin. Sicer diplomanti lahko oddajo vlogo za priznavanje tudi na druge italijanske univerze in uveljavljajo isto pravno podlago. Dejansko pa večina priznavanja med Avstrijo in Italijo poteka prek Univerze v Bocnu, saj dokumentacije ni treba prevajati in overiti. Univerza ima zaradi svojega položaja pri uveljavljanju pravic nemško govorečega dela prebivalstva tudi poseben položaj in lahko priznava tudi listine študijskih programov, ki jih sama ne izvaja (kar po rednem postopku ni mogoče).

V bilateralnem sporazumu je določeno, da postopek traja največ štiri mesece, a v resnici povprečno traja le mesec ali dva. Stroški znašajo 150 evrov. Poleg opisanih postopkov bilateralni sporazum med drugim predvideva, da pogodbeni stranki, Italija in Avstrija, imenujeta svoje predstavnike v mešano komisijo, ki se sestaja vsake dve ali tri leta in je med drugim pristojna, da preveri potrebe po osvežitvi vsebin sporazuma, predvsem v smislu seznama študijskih programov, ki so predmet priznavanja. Italijansko stran v komisiji predstavljajo dva predstavnika Avtonomne pokrajine Bocen-Južna Tirolska in predstavnik centra ENIC-NARIC.

Bilateralni sporazum med Italijo in Avstrijo torej bistveno prispeva k hitrejšemu priznavanju diplom, ki so predmet sporazuma, mešana komisija pa poskrbi, da med pogodbenimi strankami nenehno poteka dialog in se vsebina sporazuma po potrebi osvežuje.

5 Strokovno priznavanje ali priznavanje poklicnih kvalifikacij

Prost pretok oseb, ki je določen že v ustanovitvenih pogodbah Evropske unije, poleg prostega gibanja delavcev, koordinacije sistemov socialnih varnosti in državljskih pravic vključuje tudi vzajemno priznavanje kvalifikacij. Vsaka država ima namreč vrsto t. i. reguliranih poklicev. Te lahko opravljajo samo posamezniki, ki izpolnjujejo predpisane posebne pogoje. Reguliran poklic oziroma regulirana poklicna dejavnost je tisti poklic oziroma poklicna dejavnost, katere izvajanje zakonsko ureja nacionalna zakonodaja: zakon določa tako obvezen strokovni oz. akademski naziv⁶ kot nadaljnje zahteve za poklicno praktično usposabljanje (npr. pripravništvo in/ali državni izpit za poklicno kvalifikacijo) in predpise poklicne deontologije. Pri poklicih, ki niso regulirani, za njihovo opravljanje ne potrebujemo posebnega strokovnega naziva. Kdor namerava v Italiji ali Sloveniji opravljati poklic, ki ni reguliran in ima tuj naziv, ne potrebuje pravnega ali uradnega priznanja, da bi se lahko vključil na trg dela.

Regulirani poklici so ovira za prost pretok strokovnjakov v EU, saj se zahteve za opravljanje istega poklica med državami lahko razlikujejo. Zato so evropske institucije uvedle pravila, ki poenostavljajo vzajemno priznavanje poklicnih kvalifikacij med državami članicami. V ta namen je bila sprejeta Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta z dne 7. septembra 2005 (2005/36/ES) o priznavanju poklicnih kvalifikacij (nadgrajena z Direktivo 2013/55/ES), ki ureja sistem priznavanja kvalifikacij ter omogoča državljanom držav članic EU dostop in opravljanje reguliranih poklicev oziroma dejavnosti v drugih državah članicah pod enakimi pogoji, kot veljajo za državljane države članice gostiteljice.

Okvirni seznam poklicev, za katere se uporablja Direktiva 2005/36/ES, je na voljo v zbirki podatkov na namenski spletni strani Evropske komisije.⁷ Nekatere poklice pa obravnavajo posebne področne direktive in je zato postopek priznavanja drugačen.

V nadaljevanju je najprej opisan postopek priznavanja poklicnih kvalifikacij na splošno, v zadnjem delu pa je posebna pozornost namenjena priznavanju poklicnih kvalifikacij s področja vzgoje in izobraževanja.

Če želi posameznik opravljati svoj poklic v drugi državi članici, ne pa v tisti, v kateri je pridobil kvalifikacijo, bodisi v obliki samozaposlitve ali pa v okviru t. i. svobodnega poklica, mora najprej preveriti, ali je poklic reguliran. Če je, mora pristojnim organom sprejemne države članice predložiti prošnjo za priznavanje poklicne kvalifikacije. Pristojni organ je navadno ministrstvo, pristojno za področje in poklicne kvalifikacije s področja (npr. ministrstvo za zdravstvo za poklice s področja zdravstva, ministrstvo za šolstvo za poklice s področja vzgoje in izobraževanja itd.). Postopek priznavanja poklicne kvalifikacije praviloma traja največ tri mesece. Vključuje ugotavljanje usposobljenosti kandidata in njegove poklicne kompetence, ne vključuje pa odločanja o izobrazbi, pridobljeni v tujini. Zato je predmet priznavanja poklicna usposobljenost in ne pridobljena izobrazba.

Sistem priznavanja kvalifikacij, ki ga določa Direktiva 2005/36/ES, sestavljajo trije podsistemi, ki temeljijo na:

- *avtomatičnem priznavanju* – za t. i. sektorske poklice, pri katerih so bile minimalne zahteve glede usposobljenosti usklajene na ravni EU in prenesene v nacionalno zakonodajo (harmonizacija študijske poti) – npr. diplomirana medicinska sestra/diplomiran zdravstvenik, zdravnik, zobozdravnik, veterinar, babica, arhitekt;
- *poklicnih izkušnjah* – za poklice v obrtništvu, industriji in trgovini (navedene v četrtem členu aktov o sprejetju Direktive 2005/36/ES), ki se samodejno priznavajo na podlagi poklicnih izkušenj;
- *splošnem sistemu* – ki se uporablja za vse druge poklice in temelji na vzajemnem zaupanju med državami članicami; sicer priznavanje ni samodejno: če je posameznik pooblaščen za opravljanje določenega poklica v izvorni državi, lahko priznanje pridobi tudi v drugi državi, na podlagi primerjave med usposabljanji; če pristojni organi ugotovijo velike razlike, lahko zahtevajo dopolnilne ukrepe (preizkus poklicne usposobljenosti ali prilagoditveno obdobje v okviru pripravništva).

⁶ V nekaterih državah prejme diplomant na koncu študija strokovni naziv (npr. v Sloveniji), v drugih pa akademskega (npr. v Italiji).

⁷ ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/

Poudariti pa je treba, da je pri reguliranih poklicih priznavanje omejeno na poklicne profile, za katere obstaja primerljiv poklic.

Direktiva 2005/36/ES predvideva tudi možnost, da lahko državljan z izvornim poklicnim nazivom začasno in priložnostno opravlja svojo dejavnost v drugi državi članici, ne da bi moral pri tem zaprositi za priznavanje kvalifikacije ali strokovnega naziva. Če je poklic v državi izvora reguliran, pristojni organ zahteva le dokazilo, drugače mora pridobiti potrdilo o poklicnih izkušnjah.

5.1 Postopki priznavanja poklicnih kvalifikacij s področja vzgoje in izobraževanja, potrebnih za poučevanje na šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji

Postopki priznavanja poklicnih kvalifikacij za področje vzgoje in izobraževanja potekajo po sistemu splošnega priznavanja kvalifikacij, ki temelji na pravilu vzajemnega zaupanja. To pomeni, da mora biti strokovnjaku, ki je v matični državi v celoti usposobljen za opravljanje določenega poklica, enakovredno priznana pravica do opravljanja istega poklica tudi v drugi državi, če ni večjih odstopanj od pogojev, ki jih za opravljanje poklica postavljajo nacionalni predpisi.

V nadaljevanju je opisan postopek priznavanja poklicnih kvalifikacij s področja vzgoje in izobraževanja v Italiji za posameznike, ki so poklicno kvalifikacijo pridobili v Sloveniji in želijo poučevati na šolah s slovenskim učnim jezikom oz. dvojezični šoli v Furlaniji - Julijski krajini. Gre torej za usposobljene strokovnjake, ki so ustrezno izobrazbo pridobili v Sloveniji in tam opravili tudi strokovni izpit.

Postopke priznavanja poklicnih kvalifikacij s področja vzgoje in izobraževanja v Italiji vodi Ministrstvo za šolstvo in zaslužnost (it. *Ministero dell'Istruzione e del Merito*). Poklici, kot so vzgojitelj predšolskih otrok, učitelj v osnovni šoli, učitelj v srednji šoli prve stopnje in učitelj v srednji šoli druge stopnje, so v Italiji regulirani. Glede na zapisano lahko torej vsak strokovnjak, ki si želi opravljati navedene poklice v Italiji in je pridobil celotno poklicno kvalifikacijo v eni izmed držav članic Evropske unije, vloži zahtevo za priznavanje poklicne kvalifikacije. Če ministrstvo na podlagi pregledane vloge ugotovi, da ujemanje med izvorno poklicno kvalifikacijo in kvalifikacijo, ki je predvidena v italijanski ureditvi, ni popolno, zahteva dopolnilne ukrepe (preizkus poklicne usposobljenosti ali prilagoditveno obdobje na šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji).

Za postopke priznavanja poklicnih kvalifikacij s področja vzgoje in izobraževanja, ki jih izda Republika Slovenija za poučevanje na šolah s slovenskim učnim jezikom in na dvojezični šoli v Furlaniji - Julijski krajini, je pooblaščen Urad za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu FJK (odločba generalnega direktorja 53/2017 pri Ministrstvu za šolstvo, visoko šolstvo in raziskovanje). Slovenski strokovni izpit ima enako veljavo kot italijanski izpit o poklicni usposobljenosti ali habilitacija za poučevanje, zato posameznik, ki je strokovni izpit opravil v Sloveniji, lahko zaprosi, da se mu prizna za poučevanje na slovenski šoli v Italiji. V postopku priznavanja se navadno določijo dopolnilni ukrepi, katerih cilj je, da kandidat pridobljeno strokovno usposobljenost dopolni z znanjem, potrebnim v državi, v kateri prosi za priznavanje poklicne kvalifikacije. Dopolnilni ukrepi med drugim predvidevajo poznavanje italijanske šolske ureditve, kurikulumov in področne zakonodaje.

Postopek za priznavanje kvalifikacije se začne na zahtevo kandidata. Stroški postopka znašajo 32 evrov, obrazec za vlogo pa je na voljo na spletni strani Urada za slovenske šole. Kandidat mora vlogi priložiti tudi Potrdilo o poklicni kvalifikaciji, ki ga izda Ministrstvo za šolstvo Republike Slovenije. V omenjenem potrdilu je izrecno navedeno delovno mesto, za katero se je kandidat usposobil, vključno s predmeti in starostnimi skupinami, ki jih lahko poučuje.

Po proučitvi vloge in priloženih dokazil o pridobljeni poklicni kvalifikaciji ter ob upoštevanju nacionalnih predpisov Urad za slovenske šole FJK lahko izda:

- odločbo o priznanju kvalifikacije ali
- začasno odločbo (v primeru dopolnilnega ukrepa) ali
- odločbo o nepriznavanju kvalifikacije.

Zodločbo o priznavanju kvalifikacije se strokovnjaku prizna poklicna kvalifikacija za opravljanje reguliranega poklica oziroma reguliranih poklicev, ki so navedeni v odločbi. Kandidati s priznano poklicno kvalifikacijo lahko kandidirajo na razpisih ministrstva za delovna mesta s pogodbo o zaposlitvi za nedoločen čas. V italijanskem šolskem sistemu je torej priznavanje tuje poklicne kvalifikacije pogoj za zaposlitev za nedoločen čas. Posamezniki, ki ga nimajo, se uvrstijo na manj ugoden prednostni seznam (t. i. drugi pas) za nadomeščanja (suplence). Pogoji, ki jih morajo kandidati izpolnjevati za priznavanje poklicne kvalifikacije, pa se razlikujejo glede na stopnjo šole, za katero so usposobljeni za poučevanje.

Za diplomante *razrednega pouka*, ki imajo opravljen strokovni izpit v Sloveniji, se navadno v postopku priznavanja poklicne kvalifikacije zahtevajo dopolnilni ukrepi. Njihova vsebina in/ali trajanje pa sta odvisna tudi od morebitnih poklicnih izkušenj, ki jih kandidat ustrezno dokumentira. Vsebina izpita navadno zajema poznavanje italijanske šolske zakonodaje, italijanske učne načrte za osnovno šolo in za šole s slovenskim učnim jezikom v Italiji. Včasih je težava z angleščino, ker je v Italiji predvideno poučevanje angleščine od prvega do petega razreda, medtem ko na nekaterih programih razrednega pouka v Sloveniji angleščina in didaktika angleškega jezika nista obvezna predmeta. V takih primerih se upoštevajo tudi druga dokazila o poznavanju angleškega jezika. Pri kandidatih, ki niso maturirali na italijanskih šolah s slovenskim učnim jezikom, je težava tudi izkazovanje znanja italijanskega jezika. Po uspešno opravljenem izpitu ali prilagoditvenem odboju v obliki delovne prakse izda pristojni organ odločbo o priznavanju poklicne kvalifikacije. Z njo pa se kandidati, med čakanjem na razpis ministrstva za zaposlitev za nedoločen čas, vključijo v t. i. prvi pas lestvic za nadomeščanja in so s tem izenačeni s kolegi, ki so doštudirali v Italiji. Kandidati, ki so v Sloveniji zaključili študijski program razrednega pouka, vendar nimajo opravljenega strokovnega izpita, se ne morejo prijaviti na razpise ministrstva za zaposlitev za nedoločen čas in so vključeni v t. i. lestvice drugega pasu, namenjene samo nadomeščanju oz. zaposlitvi za določen čas. Kandidati iz zamejstva lahko ure pripravnništva, ki so predvidene za strokovni izpit v Sloveniji, opravljajo v obliki nadomeščanj na šolah s slovenskim jezikom v Italiji.

102

Tudi diplomanti študijskih programov predšolske vzgoje potrebujejo za priznavanje poklicne kvalifikacije potrdilo o opravljenem strokovnem izpitu v Sloveniji in potrdilo o poklicni kvalifikaciji z navedbo delovnega mesta, za katero so se usposobili, vključno z opredelitvijo predmetov in starostnih skupin, ki jih lahko poučujejo. Navadno se v postopku priznavanja poklicne kvalifikacije pojavijo dopolnilne zahteve. Kandidat mora nadomestiti tudi razliko v trajanju študijskega programa, saj omenjeni študij v Italiji traja pet let, v Sloveniji pa tri. S priznano poklicno kvalifikacijo pa se v pričakovanju na selekcijski postopek vključilo v t. i. prvi pas lestvic za nadomeščanja in s tem so izenačeni s kolegi, ki so doštudirali v Italiji. Priznavanje velja za poučevanje v državnih vrtcih s slovenskim učnim jezikom oz. v dvojezičnih italijansko-slovenskih vrtcih v Italiji. Pogoje za delo v občinskih vrtcih pa določa občina.

Drugače je pri posameznikih, ki so v Sloveniji usposobljeni za poučevanje na *predmetni stopnji* in prosijo za priznavanje poklicne kvalifikacije za poučevanje na drugostopenjskih šolah (prve in druge stopnje) v Italiji. Za prijavo na razpis ministrstva za zaposlitev za nedoločen čas potrebujejo tako priznano diplomu (glej poglavje 4.1.) kot tudi priznano poklicno kvalifikacijo. Pri tem moramo izpostaviti tudi pomembne razlike med ureditvijo v Italiji in Sloveniji, kar posameznikom povzroča kar nekaj nevšečnosti v postopkih priznavanja poklicne kvalifikacije in zaposlovanja za nedoločen čas. V Italiji delovna mesta na srednji šoli prve in druge stopnje niso povezana z učnim predmetom, temveč s habilitacijskim področjem (ki združuje predmete sorodnih ved). To se pravi, da bo moral kandidat v Italiji poučevati več predmetov, kot bi jih sicer lahko v Sloveniji. Habilitacijska področja in pogoji za poučevanje posameznih področij so določeni na ministrski ravni z Ministrsko uredbo 255/23. Interesenti morajo sami preveriti, ali izpolnjujejo pogoje za poučevanje na izbranem habilitacijskem področju. Priporočeno je, da kandidat že med študijem preveri, ali dosega dovolj študijskih kreditnih točk iz predmetov, ki so predpisani za poučevanje določenega habilitacijskega področja.

Posamezniki, ki so v Sloveniji opravili strokovni izpit in pridobili poklicno kvalifikacijo, lahko zaprosijo za priznavanje poklicne kvalifikacije. Urad za slovenske šole pregleda vlogo ter ob primerjanju predmetnika študijskega programa, priloženega potrdila o pridobljeni poklicni kvalifikaciji in zahtev italijanskega ministrstva za poučevanje na izbranem habilitacijskem področju prizna poklicno kvalifikacijo, opredeli ustrezno/-a habilitacijsko/-a področje/-a in določi dopolnilne ukrepe. Ker vsako habilitacijsko področje

vključuje več sorodnih ved, so dopolnilni ukrepi namenjeni preverjanju znanja za tiste predmete, ki v študijskem predmetniku kandidata niso zastopani v zadostni meri, so pa vključeni v habilitacijsko področje, ki je predmet priznavanja. Priznavanje velja za poučevanje na šolah s slovenskim učnim jezikom oz. na dvojezičnih italijansko-slovenskih šolah v Italiji. S priznano poklicno kvalifikacijo se posameznik lahko prijavi na selekcijski postopek za delovno mesto za nedoločen čas oz. prednostne lestvice prvega pasu za nadomeščanja in mu ni treba opraviti habilitacijskega tečaja v Italiji, mora pa imeti priznano tudi diplomo.

Posameznik, ki v Sloveniji ni pridobil poklicne kvalifikacije, mora skozi habilitacijski postopek v Italiji. Ta predvideva, da mora pred zaposlitvijo za nedoločen opraviti habilitacijski tečaj, ki ga za ministrstvo vsako leto izvajajo izbrane univerze (it. *Percorso universitario e accademico di formazione iniziale e abilitazione all'insegnamento per le scuole secondarie di I e II grado*). Po novem obsega 60 KT. Šolnina znaša od 1.600 do 2.000 evrov in jo vsako leto določi ministrstvo. Za vpis se zahtevata priznana diploma (to pomeni, da mora kandidat prej skozi postopek priznavanja slovenske diplome) in priznavanje izpitov oz. KT, ki so značilne za izbrano habilitacijsko področje. Sindikat slovenske šole opozarja, da tako obliko priznavanja izvajajo samo nekateri visokošolski zavodi. Zato mora kandidat previdno izbrati univerzo, na katero bo poslal prošnjo za priznavanje. Če je njegov študijski naslov že priznan, izpiti pa ne, ne more ponovno v postopek, saj ni mogoče dvakrat prositi za priznavanje iste diplome. Univerza v Trstu opravlja samo postopek priznavanja končne listine, ne pa izpitov in KT. Na Univerzi v Vidmu in še na nekaterih drugih italijanskih univerzah je mogoče zaprositi za priznavanje diplome in KT. Če kandidat nima ali pa ne more izkazovati potrebnih KT za izbrana habilitacijska področja, potem mora na izbrani univerzi opraviti dodatne diferencialne izpite, da jih pridobi.

Program pedagoško-andragoškega izpopolnjevanja v Sloveniji ni enakovreden italijanskemu habilitacijskemu tečaju.

Urad za slovenske šole FJK in tudi Sindikat slovenske šole poudarjata, da je kombiniranje študija v tujini z zahtevami italijanskega ministrstva po habilitacijskih področjih velik izziv. Urad za slovenske šole FJK poroča, da postopek priznavanja sam po sebi ni zahteven in praksa kaže, da se navadno izide pozitivno. Toda ker vlog ni veliko, se komisije za dopolnilne ukrepe sklicujejo le nekajkrat letno. S tem v zvezi diplomanti iz Slovenije omenjajo, da se postopki zavlačujejo in da so zaradi izbire študija v Sloveniji oškodovani v primerjavi z vrstniki, ki so doštudirali v Italiji.

Iz pogovorov s študenti in različnimi deležniki je razvidno tudi, da je pravočasno informiranje o študijskih izbirah, ki lahko pogojujejo možnosti za poučevanje v zamejskih šolah, pomanjkljivo. Študenti težko pravočasno pridobijo vse potrebne informacije iz zanesljivih virov; veliko informacij pridobijo prosilci med sabo. Svetovanje kot v primeru Bocna ni na voljo. Zato se posamezniki obrnejo na Sindikat slovenske šole ali na Urad za slovenske šole FJK. Dobro bi bilo razmisliti o namenskem modelu svetovanja z vključitvijo različnih deležnikov, ki so vpeti v postopke priznavanja.

5.2 Primer dobre prakse iz Bocna: priznavanje poklicnih kvalifikacij s področja vzgoje in izobraževanja

Na uradu Avtonomne pokrajine Bocen - Južna Tirolska, ki je pristojen za informiranje na področju visokega šolstva (it. *Informazione Universitaria Alto Adige*), veliko pozornosti namenjajo informiranju študentov, ki se odločajo za študij v Avstriji. Že v zadnjem letniku srednje šole druge stopnje začenejajo informativno kampanjo, ki se potem nadaljuje na univerzi. Študentom želijo ponuditi čim natančnejše informacije o priznavanju nazivov in poklicnih kvalifikacij, tudi s področja vzgoje in izobraževanja. Če namreč študent v Avstriji izbere smer, ki ga usposobi za poučevanje, tam pridobi tudi poklicno kvalifikacijo. Na podlagi posebne pravne podlage mu lahko v Italiji priznavajo poklicno kvalifikacijo in s tem habilitacijo za poučevanje izključno na šolah z nemškim učnim jezikom v regiji oz. za habilitacijska področja, ki so predvidena na teh šolah. Na pristojnem deželnem šolskem uradu je bila v ta namen imenovana posebna strokovna skupina. Če pa študent ne izbere smeri, ki ga neposredno usposobi za poučevanje, potem mora ob koncu študija opraviti postopek za priznavanje diplome in namenski habilitacijski tečaj v Italiji. Trenutno omenjenega programa na Univerzi v Bocnu ne izvajajo.

Informacijske in svetovalne storitve so pomemben steber in ključna strategija pri upravljanju čezmejnih študijskih in poklicnih izbir, saj napačne odločitve lahko bistveno podaljšajo pot do priznavanja oz. pridobitve poklicne kvalifikacije v Italiji. Tudi na univerzi v Innsbrucku, Gradcu in Salzburgu imajo sodelavce, ki so odgovorni za tovrstno informiranje in svetovanje. Študente še pred izbiro študija ozaveščajo, da morajo biti zelo previdni in pozorni pri kombinaciji izbire študija v materinščini v sosednji državi in izpolnjevanju pogojev, ki jih nalaga italijansko ministrstvo za potrebe poučevanja. Ker gre za različna sistema, je taka kombinacija velik izziv. Še najbolj je to občutno na predmetni stopnji, kjer gre za pogoje, ki so določeni za posamezna habilitacijska področja. Za študente prirejajo redna srečanja in skupaj proučujejo, katere študijske smeri so najprimernejše za poučevanje in katere pogoje mora diplomant izpolnjevati, da lahko poučuje v italijanskem sistemu, glede na različna habilitacijska področja. S tem študentom pomagajo, da se bolj samozavestno odločajo in pravočasno poskrbijo, da med svoje izpite vključijo vse potrebne predmete (npr. kot izbirne predmete ali dodatne izbirne predmete). V ta namen so pripravili tudi pisna priporočila, ki vsebujejo povzetek pogojev, ki jih morajo izpolnjevati za različna habilitacijska področja. Če študenti omenjenih izpitov ne vključijo v svoj predmetnik, potem jih morajo opraviti pozneje v okviru izpolnjevanja dodatnih zahtev, ko zaprosijo za priznavanje poklicne kvalifikacije. Individualno svetovanje poteka tako v živo kot na daljavo. Menijo, da je v obmejnem prostoru taka politika ozaveščanja, informiranja in svetovanja nujna, obenem pa tudi bistveno olajša postopke priznavanja. Tesno sodelujejo s tamkajšnjim šolskim uradom (it. *Direzione Istruzione e Formazione italiana della provincia di Bolzano*) in drugimi deležniki.

Za druge poklicne profile s področja vzgoje in izobraževanja je nekoliko lažje. Pri učiteljih podpornega pouka priznavajo avstrijsko poklicno kvalifikacijo inkluzivne pedagogike, vendar se morajo učitelji obvezati, da bodo na šolah z nemškim učnim jezikom poučevali najmanj pet let.

Za učitelje razrednega pouka in predšolske vzgoje v Brixnu izvajajo namenski študijski program *Scienze della formazione primaria* v nemščini. Če pa se kdo odloči za študij v Avstriji, pridobi tam poklicno kvalifikacijo za poučevanje na osnovni šoli, nato zaprosi za priznavanje poklicne kvalifikacije v Italiji in na koncu postopka z manjšimi dopolnilnimi ukrepi pridobi poklicno kvalifikacijo za poučevanje na osnovnih šolah z nemškim jezikom v Italiji. Po tej poti kandidatom ni priznana diploma, ampak samo poklicna kvalifikacija za dostop do opravljanja učiteljskega poklica.

Študij predšolske vzgoje je v Avstriji krajši, vendar se z zadostitvijo dopolnilnim ukrepom prizna poklicna kvalifikacija.

Delo mešane komisije za vzajemno priznavanje je močno pripomoglo k vzajemnemu zaupanju in olajšanju postopkov priznavanja.

Primer Bocna je pokazal dva pomembna ukrepa: svetovanje študentom in delo mešane komisije. S prvim informirajo študente in jih opolnomočijo, da lahko ustrezno izbirajo na študijski in nato še poklicni poti. S tem se omili tudi beg možganov, saj posamezniki vedo, kaj morajo narediti, da bi se po končanem študiju v Avstriji lahko zaposlili v Italiji. Delo mešane komisije in njeno redno srečevanje pa prispevata k dialogu in skupnemu iskanju rešitev pri izzivih v postopkih priznavanja reguliranih poklicev, še posebej v vzgoji in izobraževanju, kjer so v Italiji reforme in nove ureditve stalnica.

6 Priporočila strokovnjakov in deležnikov

Pri intervjuvanju so sogovorniki izrazili tudi mnenja, priporočila in stališča, ki so lahko dragocena pri iskanju rešitev na področju priznavanja naslovov in poklicnih kvalifikacij iz Slovenije na obmejnem območju v Italiji. V nadaljevanju smo omenjena priporočila zbrali v ločeno poglavje. Zaradi ključnih vsebinskih razlik jih prikazujemo ločeno po sogovornikih. Vsebina priporočil se razlikuje glede na vlogo, pristojnosti in izkušnje, ki jih ima sogovornik v postopkih priznavanja, saj je vsak strokovnjak za svoje področje.

CIMEA

Strokovnjaka centra CIMEA poudarjata, da sta Slovenija in Italija skupaj z drugimi članicami EU vpeti v intenzivne procese internacionalizacije visokega šolstva. Obe sta podpisnici Lizbonske konvencije in obe sta svoj sistem visokega šolstva uredili skladno s politikami bolonjske reforme, kar ponuja odlično podlago in iztočnice za intenzivno sodelovanje pri postopkih priznavanja. Podatki o slovenskem sistemu izobraževanja in slovenskih listinah so vključeni tudi v podatkovno bazo ARDI, ki je na voljo na portalu CIMEA.

Obe državi sodelujeta tudi v multilateralnih pobudah, kot je na primer mreža ADREM, ki povezuje države ob Jadranskem morju, članice in nečlanice EU. Poleg omenjenih večstranskih oz. multilateralnih ukrepov, ki prinašajo novejšje pristope in rešitve, poznamo še bilateralne pobude. V Italiji imamo tri primere dobrih praks z mejnimi državami, ki so še zelo aktualne, in sicer bilateralni sporazum o priznavanju diplom z Vatikanom, z republiko San Marino in z Avstrijo. Sicer je vsak sporazum nastal na podlagi drugačnih potreb in izhaja iz nekoliko zastarelih pojmov, kot je nekdanja *equipollenza* ali nostrifikacija, bolj kot iz ciljnega priznavanja. Ta oblika sporazumov je danes nekoliko zastarela. Velikokrat se izhaja iz domneve, da je *equipollenza* ali nostrifikacija najboljša rešitev, vendar je najzahtevnejša, ker se mora za njeno uspešno izvedbo ujemati več dejavnikov. Zanimivejši in aktualnejši so danes postopki, po katerih lahko naziv neposredno vpliva na študijsko ali poklicno pot (dostop do natečajev in razpisov prostih delovnih mest ali reguliranih poklicev). V tem primeru so postopki prožnejši. Od pojma *equipollenza* oz. nostrifikacije prehajamo k bolj poenostavljenim pojmom, ki predvidevajo prožnejše postopke in lajšajo mobilnost kvalificirane delovne sile. Tudi dogovor med Avstrijo in Italijo nima učinka na priznavanje poklicnih kvalifikacij. Dogovor ima tudi določene omejitve, ker izhaja iz tedanje ureditve. Danes bi bilo treba nov dogovor vključiti v skupne procese internacionalizacije in jih vrednotiti za razvoj hitrejših in prožnejših postopkov, ki bodo imeli neposredne učinke. Se pravi v smeri razvijanja bilateralnih dogovorov znotraj multilateralnih dogovorov, za katere sta državi že pokazali skupen interes. Obstajajo lokalne in regionalne posebnosti, ki jih je treba tako tudi obravnavati. Pri iskanju rešitve priporočamo delovanje v okviru večstranskih ukrepov, ki ponujajo širši okvir. Zato je smiseln predlog po sklicevanju na dejstvo, da sta obe državi vpeti v zavezujoče mednarodne procese. V tem okviru sta se državi namreč že zavezali k izpolnjevanju dogovorov.

Pravna podlaga za dogovore naj bi bili torej dogovori na mednarodni ravni. Med univerzami sicer obstajajo bilateralni dogovori o vzajemnem priznavanju diplom, vendar so vedno vključeni v neki širši dogovor o mednarodnem sodelovanju in nikoli omejeni le na vzajemno priznavanje diplom. Obstajajo pa dvojne diplome (angl. *double degree*), pri katerih univerze razvijajo skupen program in potem podelijo dvojno diplomsko listino.

Diplome, s katerimi v Italiji diplomanti neposredno pridobijo poklicno kvalifikacijo, zahtevajo obsežno delovno prakso, na kar moramo biti pozorni pri priznavanju tujih naslovov. Brez prakse neposredno priznavanje tuje diplome ni mogoče. Je pa odločitev v pristojnosti visokošolskih zavodov. Vendar tudi priznavanje takih diplom ni nemogoče, saj imamo primer nedavnega dogovora o neposrednem priznavanju diplome iz psihologije, ki jo podeljujejo univerze v Vatikanu. Gre za diplomu, ki neposredno vključuje tudi poklicno kvalifikacijo (it. *corso abilitante*). Tako posameznik, ki je diplomu iz psihologije pridobil v Vatikanu, s priznanjem diplome v Italiji pridobi tudi poklicno kvalifikacijo.

Pri diplomah za poučevanje na šolah druge stopnje s slovenskim učnim jezikom bi bilo treba poiskati ustrezen skupek postopkov.

Na koncu je treba vendarle poudariti, da je priznanje pridobljene izobrazbe osebna pravica: za to se mora uporabiti najprimernejši postopek, torej tisti, ki imetniku naslova predstavlja najlažjo pot do cilja.

Univerza v Trstu

Služba tržaške univerze, ki je pristojna za priznavanje tujih študijskih naslovov, meni, da so pri njihovem delu bilateralni sporazumi zelo koristni in pomembno vodilo v postopkih priznavanja. Zato svetujejo osvežitev bilateralnega sporazuma med Italijo in Slovenijo, da se postopki čim bolj avtomatizirajo. Zanje

so tovrstni sporazumi zelo dragoceni pri normiranju mikrookolij, kakršno je čezmejni prostor, v postopkih priznavanja pa so zelo uporaben mehanizem, ki olajša potek reševanje vlog. Ugotavljajo sicer, da je prejšnji sporazum zastarel in bi ga bilo dobro preoblikovati na podlagi novejših okoliščin, npr. tako, da bi pri diplomah, ki so predmet priznavanja, navajali predmetna področja in ne poimenovanj posameznih študijskih programov. Obenem poudarjajo, da so danes spremembe zelo pogoste, zato bi moral biti sporazum zasnovan dovolj prožno; nekatera vprašanja bi morala denimo sproti uravnnavati mešana komisija strokovnjakov, ki naj bi jo predvidel že sam sporazum. Razrešiti bi bilo treba tudi drugo težavo, in sicer star sporazum ni predvideval priznavanja izpitov, temveč samo diplomske listine, kar je ovira za poklice s področja vzgoje in izobraževanja. Pri naslovih za poučevanje na drugostopenjskih šolah bi bilo treba področje urediti tako, da bi zaobšli akademsko priznavanje in bi priznali samo poklicne kvalifikacije. Če je posameznik usposobljen za poučevanje v Sloveniji, naj bo to samodejno tudi v Italiji. Poiskati je torej treba drugačen dogovor, saj je italijanska ureditev za imetnike tujih listin na tem področju izredno omejujoča.

Pokrajina Bocen - Južna Tirolska in Univerza v Bocnu

Strokovnjaki z Univerze v Bocnu in Avtonomne pokrajine Bocen - Južna Tirolska poudarjajo, da je treba veliko vlagati v svetovalno delo za študente, ki se odločijo za študij v sosednji državi. Zaradi svoje izbire ob vrnitvi v Italijo ne smejo biti oškodovani. Z bilateralnim sporazumom se ureja mikrokontekst čezmejnega prostora. V administrativnih postopkih je treba poiskati ustrezne rešitve, ki omogočijo, da se sosednja država ne obravnava kot tujina.

Poudarjajo tudi, da v zadnjem sporazumu iz leta 2007 ni predvidenih t. i. diferencialnih izpitov, ki pa so bili za nekatere študijske programe v prejšnjem sporazumu predvideni. Diferencialni izpiti so bili večkrat kamen spotike, ker njihovo opravljanje ni bilo vedno na voljo, spreminjala pa so se tudi poimenovanja posameznih predmetov, zato so bili v novi različici sporazuma ukinjeni.

106

Sindikata slovenske šole

Sindikata slovenske šole opozarja tudi, da je bil leta 2002 na pobudo Avtonomne dežele FJK podpisan sporazum med univerzama v Ljubljani in Mariboru in univerzama v Trstu in Vidmu za vzpostavitev sodelovanja na področju visokošolskega usposabljanja, namenjenega učnemu kadru v šolah s slovenskim učnim jezikom v Furlaniji - Julijski krajini. Tudi ta sporazum bi bil lahko dobra osnova za reševanje nekaterih težav, s katerimi se srečujemo pri postopkih priznavanja. Mešana posvetovalna srečanja nedvomno prispevajo k hitrejšemu reševanju zapletov. Delitev italijanskega ministrstva na ministrstvo za izobraževanje in ministrstvo za visoko šolstvo in raziskovanje ni pripomoglo k hitrejšemu reševanju postopkov. Postopki zaposlovanja učnega kadra za nedoločen čas so v Italiji zelo zapleteni, imetniki tujih naslovov pa morajo pred tem urediti še postopek priznanja.

7 Možni razvojni scenariji in sklepna priporočila

Na podlagi analiz smo v sklepnem delu pripravili nekaj iztočnic, ki pristojnim deležnikom lahko pomagajo pri iskanju in zasnovi ustreznih rešitev.

Kot kaže praksa, ki jo je razvila nemška manjšina v Bocnu, je pri odpravljanju težav v postopkih priznavanja nazivov in poklicnih kvalifikacij potrebno tesno sodelovanje med pristojnimi deležniki, kar se kaže tudi v rednih bilateralnih srečanjih in drugih sorodnih pobudah.

Z bilateralnimi sporazumi in omizji ter komisijami bi se moral čezmejni prostor urejati tako, da sosednja država v postopkih ne bi bila enačena s katerokoli drugo državo članico EU oz. tujino. Za ustrezno upravljanje obmejnega prostora je treba razviti ustrežnejše in hitrejše namenske postopke, predvsem pa zamenjati pogled: izbira študija v Sloveniji je za Slovenca ali Slovenko v Italiji lahko naravna izbira, ki mora biti enakovredna študiju v Italiji. Zaradi te izbire na študijski in poklicni poti ne sme biti oškodovan oz. v slabšem položaju kot kolegi, ki so se odločili za študij v Italiji. Zato morajo pristojne institucije in

službe poiskati ustrezne rešitve za nemoteno vrnitev in prenos pridobljenih pravic. Zamejski Slovenec ali Slovenka, ki doštudira v Sloveniji, ne more biti obravnavana kot kolega, ki je npr. doštudiral v drugi državi članici. Gre za vidik urejanje mikrokonteksta čezmejnega prostora med Italijo in Slovenijo, a najverjetneje tudi Hrvaško, v kateri živi italijanska manjšina, znotraj makrokonteksta EU.

Na podlagi analiz lahko predlagamo sestavo dveh mešanih komisij strokovnjakov: ene za bilateralni sporazum in druge za poklice s področja vzgoje in izobraževanja. Prva naj poskrbi za pravno podlago bilateralnega dogovora med Italijo in Slovenijo, ki sledi sodobnejšim pristopom priznavanja. Druga pa je namenjena reševanju vprašanj, povezanih s priznavanjem naslovov in poklicnih kvalifikacij za poklice s področja vzgoje in izobraževanja. Omejeno področje je za manjšino strateškega pomena, zato je treba dodatno zaježiti beg možganov oz. nevračanje diplomantov, saj se mnogi med njimi tudi zaradi težav s postopki priznavanja nazivov in poklicnih kvalifikacij po koncu študija v Sloveniji ne vrnejo; tam pa imajo tudi dobre možnosti za zaposlitev. Sestava mešane komisije in redno srečevanje njenih članov veliko pripomoreta k prepoznavanju težav in k rešitvam, kar kažejo tudi izkušnje iz Avstrije in Italije.

Drugi nujno potreben ukrep je vzpostavitev svetovalne storitve za študente, ki se odločajo za študij v Sloveniji. Ta aktivnost mora biti skrbno načrtovana, določiti pa je treba tudi referenčno institucijo. Mladim je treba v oporo pri odločanju ponuditi natančne, zanesljive in izčrpne informacije o priznavanju diplom in poklicnih kvalifikacij, še posebej na področju vzgoje in izobraževanja, kjer so vsi poklici regulirani, italijanski sistem pa je zelo zapleten in podvržen pogostim spremembam in reformam, zlasti za sekundarno raven.

Sodelovanje med visokošolskimi zavodi na obeh straneh meje je dobrodošlo, vendar je treba poudariti, da gre za dogovore in izbire, ki so v pristojnosti posameznih visokošolskih zavodov. Ne morejo pa dogovori, ki jih univerze sklepajo avtonomno, nadomestiti diplomatskega dogovora med državama. Zato je treba pravno podlago za priznavanje naslovov in poklicnih kvalifikacij urediti na višji ravni, torej na ravni bilateralnega sporazuma med državama.

Skupni evropski visokošolski prostor, procesi internacionalizacije visokega šolstva, Lizbonska konvencija in usmeritve Evropske komisije po čim bolj avtomatičnem priznavanju nazivov so odlična iztočnica in okvir, znotraj katerega je treba kakovostno razvijati in nadgraditi procese priznavanja nazivov in poklicnih kvalifikacij v obmejnem prostoru med Italijo in Slovenijo.

Ne nazadnje pa je treba omeniti tudi jezikovni vidik. Čeprav čezmejne študijske priložnosti primarno koristijo pripadnikom narodnih manjšin, imajo pomembne učinke tudi za večinske govorce v obmejnih regijah. Usvajanje in učenje jezika sosednje države prispevata k razvoju jezikovne pestrosti, kulturne senzibilnosti in regionalne kohezije. V evropskem prostoru v 21. stoletju, ko tehnologija – če že ne politika – premaguje meje med jeziki, postajata večjezična razgledanost in medjezikovna ozaveščenost pomembni kompetenci v odnosih med narodi, skupnostmi, državami in regijami.

Sistematično spodbujanje študija v sosednji državi lahko prispeva k zmanjšanju jezikovnih in kulturnih pregrad ter h krepitvi medkulturnega dialoga. Študenti večinskega naroda, ki se znajdejo v situacijah, v katerih morajo aktivno uporabljati jezik, ki je v njihovem domačem okolju manjšinski, pridobijo dragocene jezikovne izkušnje, ki vplivajo na njihovo percepcijo večjezičnosti in medkulturne komunikacije.

Neposredna izpostavljenost različnim sporazumevalnim praksam, popolna jezikovna potopitev in interakcija z različnimi govorci omogočajo optimalne pogoje za zagotavljanje jezikovne razgledanosti, ozaveščenosti in opolnomočenosti, kar bodo v naslednjih desetletjih, tudi ob hitrem razvoju novih tehnologij, vse bolj iskane veščine.

Zato bi morale izobraževalne in politične institucije na sistemski ravni spodbujati programe čezmejnega izobraževanja na vseh stopnjah in v vseh oblikah, kratko- in dolgoročnih mobilnosti ter delovnih praks, s tem pa pripomoči k razvijanju jezikovne pestrosti in kulturne raznolikosti v obmejnih regijah.

Bibliografija

Baloh, B. in Mezgec, M. (2017): Procesi internacionalizacije visokega šolstva s čezmejne perspektive: izobraževanje zamejskih študentov na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem. V: Rutar, S. idr.: Vidiki internacionalizacije in kakovosti v visokem šolstvu = Perspectives of internationalisation and quality in higher education. Koper, Založba Univerze na Primorskem, 93–107.

Bogatec, N. (ur.) (2019): Čezmejni razredi: skupne didaktične poti za šole čezmejnega območja. Trst, Slovenski raziskovalni inštitut.

Bogatec, N. in Zudič Antonič, N. (ur.) (2014): Vzgajati k različnosti: interdisciplinarna primerjalna raziskava med Italijo in Slovenijo. Koper, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.

Bufon, M. (2014): Spatial and social (re)integration of border and multicultural regions: creating unity in diversity?. V: Bufon, M., Minghi, J. V. in Paasi, A. (ur.): The new European frontiers: social and spatial (re)integration issues in multicultural and border regions. Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 2–23.

Cavaion, I. M. (2019): Priročnik didaktike jezikov v stiku. Koper, Znanstveno-raziskovalno središče.

Čok, L. in Pertot, S. (2010): Bilingual education in the ethnically mixed areas along the Slovene-Italian border. *Comparative education*. 46, 1, 63–78.

Jagodic, D. (2014): Cross-border residential mobility in the Italian-Slovenian borderland: a transnational laboratory for the creation of European space or a new hotbed of national tensions?. V: Bufon, M., Minghi, J. V. in Paasi, A. (ur.): The new European frontiers: social and spatial (re)integration issues in multicultural and border regions. Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 173–195.

108

Krmac, N., Kovačič, M., Mezgec, M. (2021). Čezmejni študentje na UP PEF : izkušnje in izzivi = Crooss border students at UP PEF : experiences and challenges. V: Omelčenko S. (ur.). Škil'ni perspektivy. Bakhmut: Donbaskyj deržavnyj pedagogičnyj univerzitet: Horlivs'kyj instytut inozemnih mov. Str. 155-176.

Krmac, N., Kovačič, M., Mezgec M. (2019). Model informiranja in svetovanja za čezmejne študente = Modello di informazione e orientamento rivolto agli studenti transfrontalieri. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta; = Capodistria: Università del litorale, Facoltà di studi educativi; Trst: Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI); = Trieste: Istituto sloveno di ricerche (SLORI), Eduka 2 - čezmejno upravljanje izobraževanja. www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/model-informiranja-in-svetovanja-za-cezmejne-studente/, Digitalna knjižnica Slovenije - dLib.si.

Mezgec M., Kovačič M., Krmac N. (2019). Priročnik za čezmejne študente. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut, 2019. www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/prirocnik-za-cezmejne-studente/.

Mezgec, M. (2019): Cross-border higher education for primary school teachers : the case at the italo-slovene border. *Razprave in gradivo*, 83, str. 21-34.

Mezgec, M. (2023). Slovensko-italijanski obmejni prostor : dejavniki vpliva na izbiro šole in vrtca v sosednji državi. *Annales: Series historia et sociologia*. 33 (1), str. 167-180.

Sossi, N. (2015): Posebnosti inkluzivnega pouka v šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji: diplomsko delo. Koper, Pedagoška fakulteta, Univerza na Primorskem.

Sossi, N. (2017): Inkluzivni pouk v osnovnih šolah v Sloveniji in v šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji. Magistrsko delo. Koper, Pedagoška fakulteta, Univerza na Primorskem.

Intervjuji

Intervju z Vpisno službo Univerze v Trstu z dne 21.3.2025

Intervju z vpisno službo za habilitacijske tečaje za učitelje Univerze v Trstu z dne 3.4.2025

Intervju z Službe za mobilnost in mednarodne odnose Univerze v Vidmu z dne 9.4.2024

Intervju s predstavnikom Sindikata slovenske šole z dne 20.3.2025

Intervju z vpisno službo univerze v Bocnu z dne 24.3.2025

Intervju s predstavnikom Avtonomne pokrajine Bocen-Južna Tirolska, službe za visokošolsko informiranje z dne 28.3.2025

Intervju s predstavnikom Urada za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu z dne 11.4.2025

Intervju z glavnim direktorjem CIMEA z dne 26.3.2025

Intervju z direktorjem CIMEA- Naric Italija z dne 9.4.2025

Spletne strani

portale.units.it/it/studiare

www.provincia.bz.it/diritto-allo-studio/info-studenti/1030.asp?ID=32

www.unibz.it/it/services/recognition-foreign-qualifications/special-procedure/bachelor-und-masterstudien/
www.eduka2.eu

www.uniud.it/it/international-area/equipollenze

sindikat.it/

www.enic-naric.net/page-homepage

www.cimea.it

www.affarieuropei.gov.it/it/attivita/riconoscimento-qualifiche-professionali/

www.mim.gov.it/web/guest/normativa19

Zakonodaja in druge pravne podlage⁸

Accordo tra l'Italia e l'Austria per lo sviluppo dei rapporti culturali tra i due Paesi, legge 9 agosto 1954, n. 844

Decreto legge n. 115/2022 »Misure urgenti in materia di energia, emergenza idrica, politiche sociali e industriali«

www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:2022;115~art33terlvig~art10

Direktiva Evropskega Parlamenta in Sveta 2005/36/ES o priznavanju poklicnih kvalifikacij

www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/Directives/2005-36-EC/SL_CELEX_32005L0036_SL_TXT.pdf

Direktiva 2013/55/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. novembra 2013 o spremembi Direktive 2005/36/ES o priznavanju poklicnih kvalifikacij in Uredbe (EU) št. 1024/2012 o upravnem sodelovanju prek informacijskega sistema za notranji trg (uredba IMI).

eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=celex:32013L0055

Izvedbeni program kulturnega sodelovanja med Italijansko republiko in republiko Slovenijo za obdobje 2004–2007

www.esteri.it/mae/doc/4_28_67_81_91_89_137.pdf

Legge n. 79/2022 »Ulteriori misure urgenti per l'attuazione del Piano nazionale di ripresa e resilienza (PNRR)

www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2022/06/29/22G00091/SG

Lizbonska konvencija - Konvencija o priznavanju visokošolskih kvalifikacij v evropski regiji

⁸ Navedba poimenovanja v izvornem jeziku oz. jezikih.

www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publikacije/konvencije/165/index.html

Scambio di note Italia Austria

www.gazzettaufficiale.it/atto/serie_generale/caricaArticolo?art.versione=1&art.idGruppo=0&art.flagTipoArticolo=1&art.codiceRedazionale=000G0374&art.idArticolo=1&art.idSottoArticolo=1&art.idSottoArticolo1=10&art.dataPubblicazioneGazzetta=2000-11-08&art.progressivo=0

Sporazum med Avtonomno deželno Furlanijo Julijsko krajino, Univerzama v Trstu in Vidmu ter Univerzama v Ljubljani in Mariboru za vzpostavitev sodelovanja na področju visokošolskega usposabljanja namenjenega učnemu kadru v šolah s slovenskim učnim jezikom v deželi Furlaniji - Julijski krajini.

Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja

pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO4387

Zakon o ratifikaciji Memoranduma o soglasju o vzajemnem priznavanju slovenskih in italijanskih diplom in strokovnih naslovov

www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/1996-02-0016/zakon-o-ratifikaciji-memoranduma-o-soglasju-o-vzajemnem-priznavanju-slovenskih-in-italijanskih-diplom-in-strokovnih-naslovov-bitvpd

DRUGA POROČILA

URBAN KODRIČ

GENERALNI DIREKTOR DIREKTORATA ZA VISOKO ŠOLSTVO,
MINISTRSTVO ZA VISOKO ŠOLSTVO, ZNANOST IN INOVACIJE REPUBLIKE SLOVENIJE

Vsaka evropska država ima na podlagi Konvencije o priznavanju visokošolskih kvalifikacij svojo zakonodajo in različne postopke priznavanja tujega izobraževanja. Države podpisnice navedene konvencije naj bi tuje izobraževalne kvalifikacije pozitivno priznavale/ocenjevale, razen če se ugotovi bistvena razlika. Na vrste postopkov v Italijanski republiki, njihove izide oziroma predpisane dodatne obveznosti v posameznih postopkih priznavanja v Italijanski republiki naša država nima vpliva. V Republiki Sloveniji medtem pri veljavnem postopku vrednotenja italijanskih javnoveljavnih izobraževanj ne zaznavamo težav. Italijanska izobrazba se v RS sprejme, oceni in primerja po ravni s slovenskimi izobraževanji (brez predpisovanja dodatnih diferencialnih izpitov). Pri tem se v celoti sprejmejo učni izidi zaključenih italijanskih visokošolskih bolonjskih izobraževalnih kvalifikacij. Tak postopek je v mednarodnem prostoru, ki stremi k samodejnemu priznavanju in sprejemanju tujih kvalifikacij (*acceptance*), ocenjen kot primer primerne sodobnega postopka. Po večkratni proučitvi problematike so zaznali težave pri Slovencih, ki se želijo zaposliti v Italijanski republiki, in sicer zaradi neizvajanja priznane pravice o polni poklicni kvalifikaciji v reguliranih poklicih (področje reguliranih poklicev po Direktivi EU 2005/36/EC je v domeni pristojnih ministrstev: za učitelje npr. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, za zdravstvene poklice Ministrstvo za zdravje itd.). Pri izvajanju delovne zakonodaje v Italijanski republiki namreč polno kvalificirane posameznike (kvalificirali so se v RS in v Italijanski republiki prejeli priznanje polne poklicne kvalifikacije), če se želijo zaposliti za nedoločen čas, napotujejo še na podrobne postopke vsebinskega pregleda slovenske izobrazbe pri italijanskih izobraževalnih institucijah, kjer slovenske izobrazbe ne sprejmejo (*acceptance*), temveč predpisujejo dodatne obveznosti. Večkrat je bil izpostavljen primer zaposlovanja učiteljev in vzgojiteljev. Pri njih priznavanje poklicne kvalifikacije poteka brez težav – če ima diplomant v RS poklicno kvalifikacijo za učitelja, jo prejme tudi za poučevanje v Italiji. S preneseno poklicno kvalifikacijo se lahko učitelj ali vzgojitelj zaposli za določen čas in v Italiji opravlja le omejene naloge. Ko se želi prijaviti na razpis za delo za nedoločen čas, pa je pogoj specifična izobrazba, ki jo omogočajo le italijanske univerze.

V preteklosti je takšne zagate v precej primerih reševal dvostranski sporazum med Italijo in RS (ki je bil sprejet v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji in še vedno velja, a se več kot desetletje ne izvaja) o medsebojnem priznavanju diplom in akademskih naslovov, ki vsebuje prilogo pregleda predbolonjskih diplom in naslovov, ki se ujemajo (38 diplom). V času nastajanja novih bolonjskih programov so predvidevali, da bo potreben nov dvostranski sporazum. Obe strani sta imeli na voljo pregledne informacije o novih bolonjskih programih, ki so predvsem v RS postali zelo raznovrstni. Ker se je torej število akreditiranih programov v RS po uvedbi bolonjske strukture izobraževanja v visokošolskem prostoru izrazito povečalo, dopolnitev dvostranskega sporazuma za bolonjske programe ni preprosta. V preteklih letih so skrbno proučili možnosti. Posebna strokovna komisija za presojo bolonjskih programov naj bi po vzoru veljavnega dvostranskega sporazuma za predbolonjske programe pripravila tabelo, a so presodili, da je naloga prezahtevna glede na občasen posamezni učinek v praksi. Poleg tega naj bi se pri primerjanju kvalifikacij izpostavile razlike, ki zdaj v posameznih postopkih zahtevajo predpisovanje dodatnih izpitov za priznanje v Italiji. Posledično so v preteklosti v RS že večkrat podali stališče, da priprava take tabele z vidika RS ni smiselna. Zahtevala bi tudi redno posodabljanje glede na akreditacijo novih študijskih programov v obeh državah. Trenutno niso izpolnjeni niti pogoji za medsebojno priznavanje italijanskih in slovenskih naslovov po sporazumu, sprejetem v SFRJ. Veljavna slovenska zakonodaja pozna postopke vrednotenja izobraževanja, ki so informativno-svetovalne narave in ne omogočajo več postopkov priznavanja izobraževanja, kakršne je predvideval sporazum med (SFRJ) RS in Italijansko republiko s podeljevanjem slovenskih naslovov. Taka opustitev pravic do podeljevanja slovenskih naslovov je posledica sprememb zakonodaje pri regulatorjih v RS, kjer enakovrednost naslovov (tujega s slovenskim) ni več pogoj za zaposlitev. Dvostranski sporazum (s tabelo predbolonjskih diplom in naslovov) je trenutno še v veljavi, a se v praksi (za dostop na trg dela v RS) že več kot desetletje ne uporablja (ni več zakonske podlage).

Podrobno je bil proučen tudi sporazum med Italijo in Avstrijo (univerza v Bocnu) glede olajšanja medsebojnega priznavanja akademskih stopenj in naslovov z enačenjem s sklopi področij. Državi sporazum vsakih

nekaj let posodobita z izmenjavo diplomatskih not. Kljub temu morajo študenti, ki so doštudirali v Avstriji, v Italiji opraviti administrativni postopek za priznavanje naziva. Precej akademskih nazivov z olajšanim priznavanjem je vezanih na pedagoške kadre. Podobno možnost za olajšano priznanje pedagoške izobrazbe imajo Slovenci v Italiji pri Uradu za slovenske šole, ki deluje pod okriljem Deželnega šolskega urada FJK. Novembra 2024 je univerzo v Bocnu obiskal generalni konzul v Trstu Gregor Šuc. Ta je po obisku presodil, da priznavanje diplom med Italijo in Avstrijo ni tako poenostavljeno, kot se ocenjuje, in da ne gre za avtomatizem, temveč še vedno za administrativni postopek, ki mu morajo študentje slediti. Postopek je tudi generalni konzul primerjal s tistim, ki ga za študente, ki doštudirajo v RS, izvaja Deželni šolski urad FJK. Prav tako je na šolstvo in profesorski kader vezana večina akademskih nazivov z olajšanim priznavanjem med Avstrijo in Italijo, je ocenil Šuc.

Dodatno je treba opozoriti, da bi dopolnitev dvostranskega sporazuma med takratno SFRJ in Italijo ali sklenitev novega dvostranskega sporazuma med RS in Italijo (po vzoru sporazuma med Italijo in Avstrijo) pomenila spremembo zakonodaje v RS in ponovno uvedbo vsebinskih postopkov, kakršni so veljali pred sprejetjem sodobnega zakona, ki ureja vrednotenje izobraževanja. Tudi v dokumentu *Izvedbeni program sodelovanja v kulturi in izobraževanju med Vlado Republike Slovenije in Vlado Italijanske republike v letih 2024–2029*, podpisanem 29. oktobra 2024, je zato poudarjeno spodbujanje avtomatičnega priznavanja visokošolskih diplom in spričeval višjega sekundarnega izobraževanja za nadaljevanje izobraževanja na obeh straneh, kar sledi evropskim usmeritvam.

Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije ter Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje (kot resor, pri-sojen za poklicno kvalifikacijo učiteljev) sta podrobno proučili problematiko in pristopili k aktivnemu iskanju rešitev. Glede na prepoznano problematiko, ki se kaže predvsem na trgu dela oz. konkretno pri zaposlitvi za nedoločen čas za učitelje, oba resorja ugotavljata, da je središče problematike v pristojnosti ministrstev obeh držav, pristojnih za delovno zakonodajno (na slovenski strani Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, na italijanski Ministrstvo za delo in socialno politiko). Trg dela je v ospredje svojih prizadevanj za rešitev nastale težave postavila tudi senatorka v rimskem parlamentu Tatjana Rojc. Poleg tega poudarja, da ne gre za težavo, s katero se srečujejo le diplomanti iz RS, ampak tudi diplomanti preostalih jezikovnih manjšin v Italiji – francoske in avstrijske. Zakon, ki ga predlaga, nagovarja vstop na trg dela za vse diplomante omenjenih držav, ki so izobrazbo pridobili v matični državi, na trg dela pa želijo vstopiti v Italiji.

Kot najprimernejša rešitev problematike se tako kažeta aktivna povezava obeh ministrstev, pristojnih za delovno zakonodajo, in iskanje rešitev, specifično usmerjenih v poklica učiteljev in vzgojiteljev.

CHIARA FINOCCHIETTI

DIREKTORICA CENTRA CIMEA-NARIC ITALIJA

V svojem prispevku ne bom veliko govorila o zakonodajnih vidikih, o katerih je bilo že marsikaj povedanega, temveč se bom osredotočila na informacije in razpoložljiva orodja, ki so lahko koristni za priznavanje visokošolskih kvalifikacij, in na postopke, ki se nanašajo na njihovo avtomatsko priznavanje.

Informacijski center CIMEA (it. *Centro Informazioni su Mobilità ed Equivalenze Accademiche*) zastopa Italijo v mreži ENIC-NARIC, ki jo sestavljajo informacijske točke 56 držav, med drugim tudi slovenski informacijski center ENIC-NARIC. Delovanje centra CIMEA se od leta 1984 osredotoča na: a) promocijo akademske mobilnosti v vseh njenih oblikah; b) nudenje informacij o možnostih za priznavanje v tujini pridobljenih študijskih naslovov ter tudi o temah, ki so povezane z visokošolskim izobraževalnim sistemom v Italiji in drugod po svetu; c) spodbujanje priznavanja pridobljene izobrazbe tudi z vzpostavljanjem stikov in mednarodnega sodelovanja. Center CIMEA je aktiven tudi na področju digitalizacije, ki je pomemben pripomoček pri priznavanju visokošolske izobrazbe z vidika zagotavljanja transparentnosti in preverjanja verodostojnosti listin.

Priznavanje študijske izobrazbe, pridobljene v tujini, je mednarodno pomembna tema. Zaradi vse večje mobilnosti na področju študija in dela so bili v zadnjih letih sprejeti različni pravni okviri, med drugim tudi regionalne konvencije o priznavanju visokošolskega in podiplomskega študija. Lizbonska konvencija, ki je bila večkrat omenjena v drugih referatih, spada k t. i. konvencijam druge generacije in zadeva priznavanje visokošolskih kvalifikacij znotraj evropske regije. Podobne konvencije so bile sprejete tudi drugod po svetu, natančneje za območje Afrike, Latinske Amerike in Karibov, Azije in Tihega oceana. Zadnjim moramo dodati še Konvencijo o priznavanju visokošolskega študija, diplom in kvalifikacij, ki velja za arabske države: njeno besedilo je bilo sicer sprejeto, vendar se konvencija še ni začela izvajati v praksi, ker je še ni ratificiralo dovolj držav. Najnovejša konvencija, ki je začela veljati marca 2023, je Globalna konvencija Unesca o priznavanju visokošolskih kvalifikacij na mednarodni ravni, h kateri je doslej pristopilo 38 držav.

Druga zelo aktualna tema v zadnjih letih je vprašanje samodejnega vzajemnega priznavanja. Razprave na tem področju je spodbudilo Priporočilo Sveta EU z dne 26. novembra 2018 o spodbujanju avtomatičnega vzajemnega priznavanja visokošolskih diplom in spričeval višjega sekundarnega izobraževanja ter izidov iz učnih obdobij v tujini. Poročilo je opremljeno s terminološkim slovarjem, v katerem se prva definicija nanaša prav na »avtomatično vzajemno priznavanje kvalifikacije«, ki je opredeljeno kot »pravica imetnikov kvalifikacije na določeni ravni, ki jo je podelila ena država članica, da jim je omogočen dostop do visokošolskega izobraževanja na naslednji ravni v kateri koli drugi državi članici, ne da bi morali skozi ločen postopek priznavanja«.

V okviru svojih dejavnosti in skladno z izvajanjem Lizbonske konvencije ponuja center CIMEA vse potrebne informacije in svetovanje o načinih in postopkih, ki se uporabljajo za priznavanje v tujini pridobljenih študijskih naslovov, hkrati pa ponuja še dodatne storitve, ki so dostopne na uradni spletni strani ustanove.

Če se omejimo na priznavanje visokošolske izobrazbe zgolj med Italijo in Slovenijo, so za pridobivanje informacij na voljo naslednja orodja:

- 1) Skupna spletna stran mrež ENIC-NARIC (www.enic-naric.net). Mreže ENIC-NARIC spodbujajo stalno sodelovanje med nacionalnimi informacijskimi točkami v zvezi s priznavanjem v tujini pridobljenih študijskih kvalifikacij. Mreža vključuje 56 držav regije UNESCO Evropa – Severna Amerika, ki so ratificirale Lizbonsko konvencijo; med njimi sta seveda tudi Italija in Slovenija. Na spletni strani so na voljo: informacije o akreditiranih zavodih, o njihovih izobraževalnih sistemih in naslovih, ki jih podeljujejo; zbirke podatkov; orodja za preverjanje in primerjanje; certifikati o zagotavljanju kakovosti.
- 2) Zbirka podatkov Q-ENTRY (www.q-entry.eu). Zbirka je nastala v sklopu projektov Q-ENTRY in qENTRY+, ki ju je sofinancirala EU s sredstvi iz programa Erasmus+. Javnosti ponuja informacije o približno 60 izobraževalnih sistemih (med drugim o italijanskem in slovenskem) in navaja seznam 121 kvalifikacij sekundarnega izobraževanja, ki omogočajo dostop do visokošolskega izobraževanja. Podatkovna zbirka Q-ENTRY je primarni vir informacij, ki jih v sistem neposredno vnašajo pristojni organi.

- 3) Raziskave. Sodelovanje med pristojnimi zavodi poteka tudi prek raziskav in analiz. Na Slovenijo in Italijo se na primer nanašata naslednji raziskavi:
- *Scuole estere in Italia e scuole italiane all'estero – Normativa, caratteristiche e riconoscimento dei titoli di studio* [Tuje šole v Italiji in italijanske šole v tujini – Zakonodaja, značilnosti in priznavanje študijskih kvalifikacij] (CIMEA, 2021). Publikacija ima dvojen namen: podati želi pregled nad različnimi vrstami tujih šol na italijanskem ozemlju in predstaviti italijanske šole (ali šole z italijanskim učnim jezikom) v tujini. Raziskava se osredotoča predvsem na končna spričevala višjega sekundarnega izobraževanja, ki omogočajo dostop do visokošolskega študija. Posebej se obravnavajo tudi t. i. obmejne šole. Pri preverjanju informacij so sodelovali tudi kolegi iz drugih centrov ENI-C-NARIC.
 - *Accordo Italia-Austria sul riconoscimento automatico dei titoli di studio. Storia, attuazione e impatto sociale* [Sporazum med Italijo in Avstrijo o avtomatičnem priznavanju študijskih kvalifikacij. Zgodovina, izvajanje in družbene posledice] (Laterza, 2023). Publikacija, ki je rezultat sodelovanja z Avtonomno pokrajino Bocen na Južnem Tirolskem in bocensko univerzo, raziskuje prakse avtomatičnega priznavanja strokovnih naslovov, ki so se uveljavljale v preteklosti, začeni s kulturnim sporazumom med Italijo in Avstrijo iz leta 1952, ki je bil sprejet po koncu druge svetovne vojne prav z namenom spodbujanja mobilnosti in sodelovanja med obema državama.
- 4) Korelacijske tabele, s katerimi lahko primerjamo strokovne naslove, ki jih podeljujejo različni nacionalni sistemi izobraževanja. Namenjene so študentom oz. imetnikom kvalifikacij, ki želijo preveriti, kateremu naslovu ustreza njihova izobrazba v drugačnem izobraževalnem sistemu. Te preglednice, ki jih sicer preverijo pristojni organi in ki so zanesljive za primerjanje posameznih strokovnih kvalifikacij, nikakor ne zagotavljajo tudi formalnega priznavanja študijskih kvalifikacij znotraj določenega nacionalnega sistema niti nimajo pravne vrednosti. Potrdila o primerljivosti dejansko niso obvezujoča in ne zavezujejo posameznih organov k priznanju strokovnih naslovov. Kot primer lahko navedemo primerjalne preglednice projektov AdReN (države jadranske regije: www.adren.info) in MAREN (države sredozemske regije: marenetwork.info). Pri teh projektih je na voljo tudi primerjalna tabela naslovov, ki so se uporabljali pred bolonjsko reformo in po njej v različnih partnerskih državah, v povezavi z okvirom QF-EHEA (Okvir kvalifikacij za evropski visokošolski prostor) in naprednejšim okvirom EQF (Evropski okvir za priznavanje kvalifikacij). Dodaten pripomoček za primerjalno preverjanje je t. i. *match your qualification*, ki je bil razvit v sklopu projekta AdReN ter se nanaša izključno na jadransko in sredozemsko regijo, s čimer zajema tudi Italijo in Slovenijo.
- 5) Zbirka podatkov ARDI (*Automatic Recognition Database Italia* – ardi.cimea.it/it). Gre za brezplačno orodje, ki so ga razvili strokovnjaki centra CIMEA po evropskih zahtevah glede digitalizacije in avtomatičnega priznavanja. ARDI opredeljuje glavne visokošolske diplome in spričevala višjega sekundarnega izobraževanja v državah podpisnicah Lizbonske konvencije in predlaga ustrezne strokovnih kvalifikacij, ki se podeljujejo v Italiji. Orodje je informativne narave in podaja nezavezujoče strokovno mnenje. Zbira informacije, ki se nanašajo na 55 držav, in zajema 426 študijskih kvalifikacij, od katerih se jih 318 nanaša na visokošolske diplome, 108 pa na šolska spričevala, ki omogočajo dostop do visokošolskega izobraževanja.

Očitno je, da postaja digitalizacija potrdil vse pomembnejša tudi za namene preverjanja verodostojnosti strokovnih naslovov. Center CIMEA že vrsto let uporablja tehnologijo veriženja blokov (*blockchain*). Veriženje blokov je register informacij, katerih nedotakljivost zagotavljajo zelo napredni sistemi za šifriranje podatkov, ki preprečujejo vdor vanje in njihovo manipulacijo. Zlasti umetna inteligenca ponuja na tem področju celo paleto novih priložnosti, hkrati pa se z njo pojavljajo tudi nova tveganja, ki se nanašajo na varnost, varstvo osebnih podatkov in enako obravnavo. Te teme obravnava tudi pred kratkim objavljena publikacija centra CIMEA.

CRISTINA PELLINI

REFERENTKA ZA VISOKOŠOLSKO INFORMIRANJE NA JUŽNEM TIROLSKEM, AVTONOMNA POKRAJINA BOCEN – JUŽNA TIROLSKA – ENOTA PRAVICA DO ŠTUDIJA

Leta 2022 je minilo sedemdeset let od sklenitve sporazuma o kulturnem sodelovanju med Italijo in Avstrijo: njegova prva različica je bila sprejeta leta 1952, medtem ko se je zadnja mešana strokovna komisija sestala marca letos. Sporazum temelji na dogovoru med takratnima zunanjima ministroma De Gasperijem in Gruberjem iz leta 1946, s katerim sta se italijanska in avstrijska vlada med drugim zavezali, da bosta nemško govorečim državljanom zagotovili pravico do pouka v lastnem maternem jeziku in posledično tudi nadaljevanje študija na visokošolski ravni na enak način.

Skozi leta je bil univerzitetni sistem deležen pomembnih sprememb. Do reforme iz leta 1999 so bili v veljavi t. i. stari študijski programi, po letu 2000 se je uveljavila formula 3 + 2: v Italiji se podeljujeta univerzitetna diploma po triletnem študiju in magistrska (specialistična) univerzitetna diploma, v Avstriji sta to *Bachelorstudium* in *Masterstudium*.

Sporazum je zelo pomemben tudi s socialnega vidika. Uporablja se na splošno za italijanske in avstrijske državljane, največ koristi pa prinaša državljanom Avtonomne pokrajine Bocen – Južna Tirolska: če se izobražujejo v maternem jeziku, se jim pridobljena izobrazba tudi avtomatsko prizna. V odboru z Univerzo v Bocnu formalno preverjamo izpolnjevanje pogojev, in sicer ali so študijski naslovi zaobjeti v veljavnih korelacijskih tabelah. Za ponazoritev našega dela naj navedem naslednji statistični podatek: od 11. aprila letos je Univerza v Bocnu obravnavala 12.103 zahtev za priznanje izobrazbe.

Praktično uporabnost tega sporazuma zagotavljamo tudi z našimi dejavnostmi usmerjanja in svetovanja. Kaj to pomeni? Študentje in študentke se lahko brezplačno obrnejo na naše pisarne, da preverijo, ali se bodo strokovni naslovi, ki jih želijo pridobiti na avstrijski univerzi – v Innsbrucku, Salzburgu ali na Dunaju –, potem tudi avtomatsko priznali. Do te storitve imajo dostop tudi študentje, ki se odločijo za *Lehramtsstudium*, tj. študijski program za poklic učitelja, po katerem se v Avstriji podeljuje poklicna kvalifikacija za poučevanje: v tem primeru se poklicna kvalifikacija lahko prizna v Italiji.

Pri delu uporabljamo dve temeljni orodji.

Najprej je tu *svetovanje*. Avstrijski sistem ima seveda svoje visokošolske programe in ne pozna italijanskih izbirnih postopkov. Zaradi tega študentom svetujemo in jim pomagamo pri izbiri takih visokošolskih programov, ki jih bodo usposobili za delo tudi v Italiji. Usmerjamo jih pri upravljanju lastnega študijskega programa, tako da bodo s pridobljenim strokovnim naslovom izpolnjevali čim več pogojev, ki jih zahteva italijanska zakonodaja, in da jim bo pridobljena izobrazba priznana, če že ne avtomatsko, pa vsaj po čim hitrejši poti. Na Južnem Tirolskem imamo tri različne vrste šolanja glede na jezik, v katerem se poučujejo predmeti: imamo šole z italijanskim učnim jezikom, šole z nemškim učnim jezikom, v ladinskih dolinah pa tudi ladinsko šolo. Vse te šole imajo državni ali paritetni status, to pomeni, da so del italijanskega vzgojnega in izobraževalnega sistema. Razumljivo je, da se morajo za poučevanje v teh šolah izpolnjevati enaki pogoji, kot veljajo na splošno za italijanske šole. Naša glavna dejavnost se osredotoča prav na primerjanje avstrijskega in italijanskega šolskega sistema, s posebnim poudarkom na univerzitetnem sistemu. Leto za letom smo tudi poskušali izboljšati orodja, ki jih imamo na voljo. Pri tem je zelo pomembno stalno sodelovanje s pristojnimi ministrstvi v Rimu in na Dunaju ter s posameznimi avstrijskimi univerzami. Vzpostavili smo odlične odnose in sklepamo dogovore z referenti avstrijskih univerz, predvsem z Univerzo v Innsbrucku, ki nam je geografsko najbližje in na kateri študira približno 3300 študentov in študentk iz naše pokrajine.

Drugo bistveno orodje je *informiranje*. Dejavnost informiranja nam omogoča, da se nam študentje in študentke vsaj enkrat na leto približajo na njim namenjenih dogodkih. Sicer pa lahko kadarkoli pridejo z nami v stik po elektronski pošti ali v naših pisarnah. Tako jim lahko posredujemo čim več koristnih informacij, da lahko potem ravnajo pravilno.

Kar zadeva priznavanje, ki je potrebno za poučevanje v nemških šolah, imajo naši študentje na voljo dve možnosti: 1) priznanje visokošolskega naslova po posebnem postopku, ki ga predvideva izmenjava di-

plomatskih not ali 2) priznanje zgolj poklicne kvalifikacije. V zvezi s tem je Pokrajina Bocen pridobila od države posebno pooblastilo z Zakonom št. 107/2015, ki se v praksi izvaja s sklepom pokrajinskega odbora št. 1112/2015: direkciji za izobraževanje in usposabljanje v nemščini (nekdanji upravi za nemške šole) so poverjene funkcije za priznavanje v tujini pridobljenih strokovnih naslovov za opravljanje učiteljskega poklica v šolah z nemškim učnim jezikom. Za priznavanje visokošolske izobrazbe in poklicnih kvalifikacij ne zahtevamo dokumentov v prevodu.

Spodbujanje učenja v maternem jeziku ima pri nas zgodovinske korenine. S časom se je marsikatero področje izboljšalo, tako da imajo vsi možnost nadomestiti zamujene priložnosti. Glede splošno znanih 60 kreditnih točk, ki jih ponujajo italijanske univerze, smo na primer razmislili, kako lahko zagotovimo dostop do poklicne kvalifikacije. Trenutno poteka tudi razprava o posebnem kvalifikacijskem postopku v okviru natečajnih postopkov za poučevanje v nemških šolah in tudi o specifičnih izbirnih postopkih za Južno Tirolsko.

Naziv pokrajinske enote, pri kateri sem zaposlena, je Pravica do študija (it. *Diritto allo studio*). Pristojna je za dodeljevanje gospodarsko-finančnih spodbud, hkrati pa ponuja storitve usmerjanja in svetovanja v dveh ločenih pisarnah, to sta Urad za usmerjanje in Urad za visokošolsko informiranje. Kolegi iz Urada za usmerjanje obiskujejo šole in tam pomagajo dijakom pri izbiri univerzitetne ali poklicne izobrazbe. Če imajo dijaki vprašanja o univerzitetni izobrazbi v tujini in možnostih zaposlitve po vrnitvi iz tujine, se te zahteve preusmerijo na naš Urad za visokošolsko informiranje. Toda mi ne obiskujemo šol kot naši kolegi s področja usmerjanja. Naš glavni sedež je v Bocnu, manjše pisarne pa imamo tudi na drugih lokacijah naše pokrajine (v Brixnu, v Brunecku in tudi v manjših vaseh Pustriške doline in Vinšgaua). Če želi kdo diplomirati iz biologije na Univerzi v Innsbrucku, se kolegi s področja usmerjanja obrnejo name in na še dve kolegici, ki z mano sodelujeta. Svetovanje zagotavljamo tako neposredno v pisarni kot tudi po telefonu in elektronski pošti. Sami dajemo prednost osebnemu srečanju, tako da lahko študentom posredujemo čim več nasvetov in smernic, da lahko svoj študijski program mirno izpeljejo brez kakršnih koli presenečenj ob koncu univerzitetne izobrazbe. Na začetku visokošolskega leta organiziramo tudi informativno popoldansko srečanje.

Na tem področju delam že veliko let in lahko zatrdim, da so zadeve pomembno napredovale. Pred ustanovitvijo Univerze v Bocnu smo s takratnim direktorjem naše enote vlagali veliko energije v ozaveščanje italijanskih univerz o tem, kako naj izvajajo sporazum. Univerza v Bocnu je bila ustanovljena leta 1997 in od leta 1999 lahko priznava vse naslove iz sporazuma. Čeprav gre za manjšo univerzo, ki zajema samo pet fakultet, smo pridobili pooblastilo, da se lahko zahteva za priznanje izobrazbe vloži tudi v elektronski obliki s skeniranjem potrebnih dokumentov, kar pomeni, da je postopek zelo preprost. Tudi stroški so precej omejeni.

Priznavanje z izmenjavo diplomatskih not – vendar se pri tem ne bi želela ponavljati – ima pomembne socialne posledice. Seveda si tudi mi želimo, da se naši študentje vrnejo v domovino: beg možganov je pojav, ki bremeni tudi našo pokrajino. Če že na začetku priskrbimo več zagotovil v tem smislu, lahko marsikoga spodbudimo, da se odloči za študij čez mejo, ki je od Bocna oddaljena slabih sto kilometrov. Bilateralni sporazum je zelo koristno orodje, ki poleg svetovanja, informiranja in spremljanja pomaga študentom, da se lahko pogumno odločijo za študijske programe na tujih univerzah. To je tudi glavno poslanstvo naše službe.

Kot dopolnilo temu, kar so povedali drugi poročevalci, bi še poudarila, da je priznanje visokošolske izobrazbe – torej »sprememba« avstrijskega ali slovenskega naslova v italijanskega (enakovrednost) – v izključni pristojnosti visokošolskih zavodov. Dobro je, da o tem ozaveščamo pristojno ministrstvo, ki pa ni pristojno za dokončno priznavanje visokošolskih naslovov. Sicer pa je ministrstvo pristojno za neakademsko priznavanje v posebne namene, kot npr. za dostop do javnih natečajev/vpis v lestvice ali za odkup študijskih let za prejemanje pokojnine. Glede teh vidikov se strinjam s stališčem senatorke Rojčeve. Žal je ministrstvo kadrovsko podhranjeno: ministrske pisarne prejemajo zahteve iz najrazličnejših koncev Italije. Za Italijo je še vedno zelo pomemben koncept pravne vrednosti strokovnega naslova, zaradi tega je za sodelovanje pri javnem razpisu neizogibno potrebno priznanje pridobljene izobrazbe. Zakonski odlok, sprejet 14. marca 2025, je olajšal postopek, kar pomeni, da se postopek priznavanja izpelje do konca

samo za zmagovalce natečajev. Celoten postopek lahko opišemo takole: kandidati se prijavijo na razpis, nato se udeležijo izbirnega postopka; uspešni kandidati morajo vložiti zahtevo po priznanju naslova v 15 dneh od objave končne lestvice, sicer so izločeni iz postopka; šele takrat pristojni organ izda odlok o enakovrednosti študijskih dokazil. Če hočemo pridobiti potrdilo o absolutni enakovrednosti strokovnega naslova, pa naj bo ta avstrijski ali slovenski, se moramo nujno obrniti na univerzitetno ustanovo. Pred ustanovitvijo Univerze v Bocnu smo prav zaradi tega s tako vnemo ozaveščali italijanske univerze o tej temi in o konkretnem izvajanju sporazuma.

Prepričana sem, da bi bilo treba za samodejno priznavanje slovenskih strokovnih naslovov v Italiji in italijanskih naslovov v Sloveniji nujno sprejeti dvostranski sporazum med Italijo in Slovenijo. Tvrstni sporazum je glavno in neizogibno potrebno sredstvo, ki ga na Južnem Tirolskem že imamo, saj se lahko uporablja za vse italijanske in avstrijske, zdaj že evropske državljane.

RAZPRAVA

KSENIJA DOBRILA

PRESEDNICA SLOVENSKE KULTURNO-GOSPODARSKE ZVEZE (SKGZ)

Današnja tema je za prihodnost naše skupnosti zelo pomembna, saj neposredno zadeva mlade, njihove življenjske izbire in s tem tudi razvoj našega prostora in naše narodne skupnosti. Prav zato se vam najprej iskreno zahvaljujem – Avtonomni deželi FJK, svetniku Marku Pisaniju in SLORI-ju –, da ste to vprašanje postavili v ospredje.

Gre za strateško vprašanje, ki določa perspektivo razvoja. Predstavitve, ki smo jih danes slišali – tako z zakonodajnega vidika kot tudi z vidika postopkov –, so zelo jasne in ne zahtevajo posebnih pripomb. Kakršnakoli razprava bi bila zgolj variacija na že dobro pripravljeno osnovo. Pot, ki je bila načrtovana, je jasna. Pred nami so konkretne naloge, zlasti na ravni politike in bilateralnih odnosov med Slovenijo in Italijo.

Zelo občudujem sistem priznavanja diplom, ki so ga vzpostavili v Bocnu za nemško narodno skupnost. To je uprava, ki je res prijazna ljudem, družinam in mladim, saj jih zna usmerjati, spremljati in podpirati. Prepričana sem, da bi lahko nekaj podobnega oblikovali tudi pri nas. Morda v dogovoru s pedagoško svetovalko, ki na tem področju že dela, in ob podpori Avtonomne dežele FJK, ki ima izkušnje pri usmerjanju študentov. Tudi Deželni šolski urad FJK ima posebno službo, ki podpira tiste, ki končajo šolanje pri nas. Prav v sinergiji med temi akterji bi lahko našli enoto ali povezovalni sistem, s katerima bi študente spremljali, jim stali ob strani in nakazovali možnosti – tako pri izbiri študija v Sloveniji kot ob njihovi vrnitvi domov.

V preteklosti smo te težave znali reševati. Težko razumem, zakaj se je postopek ustavil in sporazuma ni bilo mogoče nadgraditi. Imeli smo ga, bil je učinkovit in je omogočal, da so zdravniki, inženirji, arhitekti in drugi, ki so študirali v Sloveniji, uspešno nadaljevali poklicno pot tudi pri nas. Zakaj tega zdaj ne bi mogli urediti v Evropski uniji, kjer obstaja jasna direktiva iz leta 2005? Treba jo je le umestiti v odnose med Slovenijo in Italijo – obe članici EU.

Zato mislim, da se morajo ta vprašanja urediti brez odlašanja. Potrebujemo jasen in učinkovit postopek za priznavanje diplom, ki bo temeljil na evropski zakonodaji ter bilateralnih dogovorih med Italijo in Slovenijo. Zelo pomembno je, da ustvarimo stabilen okvir, ki bo mladim omogočil predvidljivost in enake pogoje pri vstopu na trg dela. To ni le vprašanje posameznikov, temveč strateška naložba v človeški kapital in prihodnost naše skupnosti.

Na prvem mestu zahvala organizatorjem in pobudnikom Četrte deželne konference o varstvu slovenske jezikovne manjšine in doktoricama Maji Mezgec in Matejki Grgič za opravljeno delo, saj je pisanje takih referatov vse prej kot lahka naloga.

Slovensko šolstvo v Italiji sloni na trdni zakonski podlagi, ki jo zagotavljajo mednarodni sporazumi (Mirovna pogodba 1947, Londonski sporazum 1954 ter iz njiju izhajajoči dogovori) in notranja italijanska zakonodaja. Če je Zavezniška vojaška uprava načelo slovenskega učnega jezika enkrat za vselej postavila že leta 1945 in ga kasneje nihče več ni spreminjal (dvojezični značaj šole v Špetru je v tem pogledu izjema, ki izhaja iz specifične zgodovine Benečije), pa se večina kasneje sprejetih zakonskih in upravnih norm nanaša na vprašanje osebja in načina njegovega imenovanja. To vprašanje je za manjšinsko šolo še bolj pomembno kot za večinsko, saj na osebju v našem primeru ne sloni le ves vzgojni proces, ampak tudi njena dodana vrednost, to se pravi njen slovenski značaj.

Težave slovenske šole s kadrovanjem pa ne izhajajo le iz normativnih in upravnih aktov, ki včasih ne zajamejo v polnosti njene specifik, ampak tudi iz zapletov pri priznavanju študijskih naslovov, pridobljenih v Republiki Sloveniji, za delo na slovenski državni šoli v Italiji. O tem problemu smo ravnokar slišali, kajti omenjene težave niso toliko upravnega, ampak največkrat prav vsebinskega značaja. Študijski naslovi, ki jih za poučevanje določenega predmeta predpisuje RS, v številnih primerih ne veljajo za poučevanje istega predmeta v Italiji in narobe.

Ne bom ponavljala ničesar od tistega, kar smo že slišali, bi pa želela biti za spoznanje provokativna. Ni mi namreč jasno, zakaj ostaja mrtva črka akt/sporazum, ki so ga že davnega leta 2001 podpisale vse takratne univerze – ljubljanska, mariborska, tržaška ter videmska skupaj z Avtonomno deželno FJK – o sodelovanju pri izobraževanju slovenskih šolnikov v Italiji.

Za vsakim postopkom za priznavanje kateregakoli tujega študijskega naslova, morda pozabljamo, stoji človek, človek, ki je opravil študijsko pot, ki ji je posvetil energijo in čas. Človek, ki želi svoje znanje deliti z drugimi, z mladimi, s šolajočo se mladino. In ne želi nič drugega kot to, da bi mu bila dana priložnost, da lahko opravlja poklic, za katerega se je šolal. Sama bi rekla, da ne gre za priložnost, ampak za pravico.

Še besedo o novih vsedržavnih smernicah za vrtce, osnovne in srednje šole, ki so v tem času predmet obravnave na več ravneh. S kolegi predstavniki manjšinskih skupnosti v Višjem šolskem svetu smo na informativnem srečanju 15. aprila v Rimu vse navzoče spomnili na specifik, manjšin. V tej spomenici, ki smo jo izročili predsedniku Višjega šolskega sveta, zahtevamo, da se v vsedržavne smernice v obliki aneksa vnesejo tudi smernice za vse manjšinske šole v državi.

JASNA TOMSIC

PODPRESEDNICA KLUBA ZAMEJSKIH ŠTUDENTOV

V veliko čast mi je biti danes tukaj na dogodku, ki je posvečen priznavanju strokovnih naslovov in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji in tretjih državah.

Naj se predstavim: sem Jasna Tomšič, podpredsednica Kluba zamejskih študentov, danes pa sem tukaj skupaj s predsednico kluba Tino Hussu.

Klub zamejskih študentov je prostovoljna, nepolitična in nevladna organizacija, ki združuje mlade zamejske Slovence, ki študiramo na slovenskih univerzah. Klub, ki je letos aprila praznoval deset let delovanja, v svoje vrste sprejema zamejske Slovence iz Italije, Hrvaške, Avstrije in Madžarske, ki se odločajo za izobraževanje v matici. Zamejski študentje iz Italije smo v klubu v veliki večini. Odločitev vsakega zamejca za študij v matici se nam zdi hvalevredna – njihovo odločitev podpiramo in jih spremljamo na študijski poti.

V desetih letih delovanja smo se spoprijeli z marsikaterim izzivom. Če se ozrem nazaj, naj omenim le pandemijo: za nas, ki smo rojeni v letih, ko so padale meje, je bilo njihovo zaprtje velika ovira pri opravljanju laboratorijskih, terenskih in kliničnih vaj. Kazati »prepustnice« na mejnih prehodih je bil velik udarec za osnovne svoboščine, ki nam jih zagotavlja Evropska unija – prosto gibanje in izmenjava znanja.

V zadnjih letih pa je stopila v ospredje nova pereča težava, ki beli glave mladim diplomantom in diplomantkam, ki zaključujejo študij v Sloveniji. To je seveda problem nepriznavanja študijskih nazivov, pridobljenih v Sloveniji, zaradi katerega smo se danes zbrali tukaj. Na to problematiko smo že večkrat opozarjali tudi na naših dogodkih, tematskih srečanjih in na lanskem Vseslovenskem srečanju v Državnem zboru RS.

V klubu vestno spremljamo vse novosti na tem področju. Februarja smo v Primorskem dnevniku prebrali poročilo o dvojni diplomji razrednega pouka, ki jo načrtujeta Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem in Oddelek za humanistične študije Univerze v Trstu, v katerega spada pedagoška smer. Olajšano priznavanje diplom bi bilo videti takole: bodoči učitelji in učiteljice, ki končujejo študij na tržaški univerzi, naj bi v prihodnje lahko peti letnik opravili na koprski pedagoški fakulteti, njihovi vrstniki iz Slovenije pa bi medtem obiskovali predavanja v Trstu. Zamisel popolnoma podpiramo, saj bi tako diplomantke in diplomanti

pridobili dva strokovna naziva, kar bi jim nedvomno olajšalo pot do zaposlitve v vrtcih in osnovnih šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji.

Naše vprašanje je: ali je to res končna rešitev? Odgovor nanj smo dobili že v naslednjem prispevku našega dnevnika v izjavi študentke tržaške pedagoške fakultete na to temo, ko je rekla: »Dobrodošla bi bila možnost opravljanja dela študijskih obveznosti tudi v Sloveniji. Na ta način bi tržaški študentje pilili tudi znanje slovenskega jezika, ki ga bomo uporabljali pri delu z otroki.« Prav v tej misli je bistvo: zakaj bi šla zamejska mladina na študij v Slovenijo? Zato da vrstnikom in drugim iz matice predstavijo temo slovenstva izza meja Slovenije, predvsem pa zato, ker z odhodom na študij v Slovenijo obogatijo in utrdijo znanje materne jezika ob stiku z živo slovenščino in postanejo strokovnjaki na posameznem znanstveno-humanistično-umetnostnem področju, in to z zakladom slovenskega strokovnega izrazoslovja. Ko se nato vrnejo domov, pridobljeno znanje širijo med domačimi in bližnjimi. To pa je še toliko bolj pomembno za učitelje in vse, ki bodo v prihodnosti poučevali v vrtcih, osnovnih šolah, prvostopenjskih ali drugostopenjskih srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji, saj morajo dobro obvladovati slovenski jezik, da lahko nemoteno izobražujejo mlajše generacije. Vsak izmed nas, ki bi se po študiju rad vrnil v Italijo, je pravi zaklad znanja in idej za našo narodno skupnost. Če ob vrnitvi nimamo priznanega študija, ni čudno, da se iz zamejstva umaknemo drugam ali da se mladi upi sploh ne odločijo za študij v Sloveniji. Koliko učiteljev, profesorjev, novinarjev, zdravnikov in drugih zdravstvenih delavcev ter drugih profilov, ki tekoče obvladajo slovenski jezik, bi narodna skupnost zaradi nepriznavanja diplom potencialno izgubila v prihodnjih letih? Če smo lani podobno razmišljanje strnili v Narodnem domu v Trstu – simbolu enotnosti Slovencev v Italiji – ob našem tradicionalnem dnevu odprtih vrat, kaj ni mar to še bolj žalostno letos, ko v Gorici praznujemo Evropsko prestolnico kulture GO! 2025, ko si Slovenija in Italija pred evropskim občestvom delita najvišjo čast in breme promocije sobivanja, sodelovanja in bratstva?

Naj končam: klub žal trenutno nima ne osebja ne finančnih sposobnosti, da bi se aktivno ukvarjal z reševanjem nepriznavanja diplom. To, kar je v naši moči, je zbiranje informacij o postopkih priznavanja, njihovo stalno posodabljanje na naši spletni strani, spremljanje naših nekdanjih članov in članic, ki se trenutno srečujejo s temi birokratskimi in finančnimi zapleti, saj je nepriznavanje diplome za posameznika tudi velik finančni zalogaj, ter posredovanje naših izkušenj političnim odločevalcem in ozaveščanje javnosti o tej težavi. Ponižno si upamo trditi, da smo danes tu ne *zaradi* nas, ampak *za* nas in za našo prihodnost.

TATJANA ROJC

SENATORKA V ITALIJANSKEM PARLAMENTU

Hvala lepa za besedo, predvsem pa za poglobljen uvod v temo, ki ni izredno pomembna le za nas, temveč jo je čutiti tudi po Italiji.

Večkrat sem že povedala, da sem se o priznavanju diplom pogovarjala in dogovarjala s predstavniki vladne večine, s številnimi rektorji italijanskih univerz in seveda s slovenskimi sogovorniki, saj sem prepričana, da je to tema, ki je rešljiva samo na politični ravni.

Rektorji so mi povedali, da imajo težave s priznavanjem evropskih diplom pri uvajanju novih kadrov, tako da je to tema, ki zadeva vse nas. Veliko pogovorov je bilo tudi med vladno večino in opozicijo, med diplomatskimi predstavniki, prišli pa smo do dveh možnih rešitev, ki so ju predlagali pravniki.

Problematika je zelo kompleksna in ne zadeva le nas, temveč tudi vse diplomante in doktorje znanosti, ki se vračajo z izredno prestižnih svetovnih univerz, a jim italijanski univerzitetni sistem samodejno ne priznava pridobljenih akademskih naslovov. S tem sem se posebej srečevala s predstavniki Južnotirolske ljudske stranke – zlasti s kolegico in predsednico skupine Autonomie v senatu, Julio Unterberger, ki je bila izvoljena s stranko Südtiroler Volkspartei kot Južna Tirolka, a tudi s predstavniki francosko govoreče manjšine iz Doline Aoste. Na pristojnem vladnem uradu v Rimu je glede tega vprašanja precejšnja zmeda. Za priznavanje diplom iz tujine sta pristojna le dva uradnika, prejemata pa na tisoče prošenj iz vse Italije, ki ima 60 milijonov prebivalcev. O tem sem se zelo poglobljeno pogovorila tako z ministrico Anno Mario Bernini, ki popolnoma podpira ureditev tega vprašanja, pa tudi s slovensko delegacijo in italijansko ministrico po bilateralnem srečanju med ministroma za raziskovanje in univerzo, ki je potekalo lani v Rimu.

Kar zadeva doktorske nazive, smo v senatu že izglasovali priznavanje doktorskega naslova šestdesetih prestižnih univerz. Predlog je podal senator Andrea Crisanti.

Skupaj s predstavniki Južnotirolske ljudske stranke ter usklajeno z avstrijskim in slovenskim veleposlaništvom pa sem kot prva podpisnica vložila dva predloga. Prvi je zakonski osnutek (it. *disegno di legge*) za priznavanje diplom tujih univerz pri javnih razpisih. Če se namreč kdo prijavi na razpis za zaposlitev v javni upravi, študij pa je opravil v tujini, nima zagotovila, da mu bodo v predvidenem roku priznali študijski naslov. Zato smo predložili zakonski osnutek, ki sta ga podpisali tudi senatorka Julia Unterberger in predstavnik skupine Autonomie, senator Luigi Spagnolli iz Tridentinskega - Gornjega Poadižja, ki bi izbranim na razpisu omogočil samodejno priznavanje akademske dokumentacije. To je bil tudi predlog, ki smo ga predstavili kot popravek pri sprejemanju novega zakona po reformi javne uprave. Vladna večina ga ni sprejela, zato smo vložili zakonski osnutek.

Drugi je parlamentarni predlog (it. *mozione parlamentare*), ki temelji na Zakonu 482/99 o varstvu zgodovinskih manjšin. Tudi v tem primeru je predlog podpisala senatorka Julia Unterberger skupaj s senatorjem Spagnollijem in vsemi senatskimi predstavniki Demokratske stranke, ki so člani pristojne senatske komisije. Predlog, ki je bil vložen prve dni aprila 2025, podpira podpis bilateralnih sporazumov, kar bi bila ustrezna rešitev za tri specifične manjšine: za francosko v Dolini Aoste z dogovorom med Italijo in Francijo, za nemško na Južnem Tirolskem z dogovorom med Italijo in Avstrijo in za slovensko manjšino v FJK z dogovorom med Italijo in Slovenijo. Vse to seveda tudi na podlagi Lizbonske konvencije. Naj še dodam, da sem se z vodjo kabineta ministrice Bernini o tem pogovarjala na posebnem sestanku, ona pa me je začudeno vprašala, kako je mogoče, da države članice Evropske unije nimajo samodejnega priznavanja diplom. Ta vloženi parlamentarni predlog predvideva torej predvsem podpis bilateralnih sporazumov, ki naj bodo skladni z Lizbonsko konvencijo. Upam, da bodo tisti podpisniki, ki so tudi predsedniki svojih parlamentarnih senatskih skupin, spodbujali italijansko vlado, da bo končno sprožila bilateralna srečanja za podpis konvencij.

Če mi dovolite, bi nekaj misli dodala še o pedagoškem delu, saj smo se v senatu ukvarjali tudi s tem vprašanjem in o njem volili. Bil je tudi citiran poziv oziroma besedilo, ki ga je pristojni komisiji na moj predlog vročil vodja Urada za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu FJK Igor Giacomini, o pedagoškem delu in težavah, ki jih imajo naši diplomirani pedagogi pri priznavanju pedagoških naslovov iz Slovenije, kar je seveda velika šibkost našega šolskega sistema. Osebnostno poudarjam potrebo po trajnem sodelovanju med tržaško in vidensko univerzo z univerzami v Sloveniji. Prav je torej, da spodbujamo te bilateralne dogovore, pa tudi, da se italijanska država ne neha ukvarjati s pravico, ki jo imamo italijanski državljani, do primernega izobraževanja v slovenskem jeziku tudi na akademski ravni v Italiji.

Najprej bi se rad zahvalil deželnemu svetniku Marku Pisaniju, predstavniku slovenske narodne skupnosti v Italiji, njegovim sodelavcem in vsem predstavnikom slovenske manjšine, ki so uspešno sodelovali pri tej pobudi. Danes zbiramo pomembne informacije, ki bodo zelo koristne pri načrtovanju skupnih dejavnosti Italije in Slovenije. Naj se posebej zahvalim slovenski narodni skupnosti, ki je lani tudi prek konzulata v Trstu in veleposlaništva v Rimu spodbudila poglobljeno razpravo o temi, ki jo obravnavamo danes na tej konferenci in ki je bila v osrčju pomembnega bilateralnega srečanja med ministrico Anno Mario Bernini in ministrom Igorjem Papičem, kot je poudarila že senatorka Tatjana Rojc. Mislim, da je bilo podobno srečanje že pred poldrugim letom, ko je bil za ta slovenski resor pristojen minister Darjo Felda. Slovensko ministrstvo takrat še ni bilo razdeljeno na Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje RS in Ministrstvo za visoko šolstvo RS.

Današnja razprava je izredno pomembna, saj smo tudi sami zelo angažirani na tem področju že od daljnega leta 1999, ko je prenehal veljati sporazum med Italijo in Jugoslavijo o vzajemnem priznavanju spričeval in visokošolskih diplom.

Že skoraj trideset let si prizadevamo doseči cilj vzajemnega priznavanja, a se nam še vedno izmika. Naši dijaki in študentje, tako pripadniki italijanske narodne skupnosti v Sloveniji kot pripadniki slovenske narodne skupnosti v Italiji, se morajo izobraževati v maternem jeziku, če želijo ohraniti svoje jezikovno znanje in poznati strokovno terminologijo na najvišji ravni. Gotovo pri tem še vedno zamujamo, vendar bomo to vrzel lahko zapolnili, če bomo še naprej sodelovali. Te cilje moramo čim prej doseči. V zvezi s tem smo poslušali tudi podpredsednico Kluba zamejskih študentov: dvojna diploma (ang. *double degree*), ki se priznava v Italiji in Sloveniji, je nedvomno korak naprej, pa čeprav gre le za začasno rešitev. Ubrali smo pravo pot, ki jo moramo zdaj prehoditi do konca.

Dosežki, ki jih je omogočil bilateralni sporazum med Italijo in Avstrijo in ki so bili predstavljeni danes, so bili predvideni tudi v okviru sporazuma med Italijo in Jugoslavijo, vendar se niso uresničili. Zaradi tega moramo nadaljevati delo v tej smeri. Predstavniki obeh narodnih manjšin – italijanske v Sloveniji in slovenske v Italiji – moramo še naprej zagovarjati svoje zahteve pri vladi RS, predvsem na Ministrstvu za visoko šolstvo. Slovensko vlado moramo skupaj prepričati, da naj sklene sporazum s predstavniki italijanske vlade za ponovno obuditev delovnih komisij, ki že dolgo niso več operativne, ki naj se posvetijo priznavanju visokošolskih in strokovnih naslovov, vključno z državnimi izpiti. Mislim, da lahko vse to dosežemo v kratkem, če delujemo složno. O tem smo razpravljali tudi na sestanku Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu v parlamentu RS. Ponavljam: nadaljevati moramo po tej poti, pri tem vztrajati in sodelovati.

Sodelovanje med slovensko in italijansko vlado je neizogibno potrebno za varstvo obeh manjšin, italijanske v Sloveniji in slovenske v Italiji. Slovenska vlada je sicer pisno prevzela več obveznosti v odnosu do italijanske narodne skupnosti v Sloveniji: zavezala se je, da bo izpeljala določene projekte, med drugim, da bo vzpostavila sklad za razvoj gospodarske osnove obeh narodnih skupnosti. V treh letih slovenska vlada kljub našim pritiskom še ni uresničila tega cilja. Verjamem, da lahko vi veliko vplivate na slovenske ustanove. Zaradi tega prosim predstavnike slovenske narodne skupnosti v Italiji, da se tudi vi zavzamete za pospešitev tega postopka. Prepričan sem, da lahko slovenska vlada začne več posvetovanj z italijansko vlado za doseganje različnih ciljev, ne zgolj za vzajemno priznavanje visokošolskih diplom. Eno izmed teh področij je bilateralni sporazum med Slovenijo in Italijo, o katerem so pred kratkim razpravljali v Kopru na delovnem omizju; ta sporazum je predvideval že memorandum o soglasju med Hrvaško, Italijo in Slovenijo iz daljnega leta 1992. Nerešenih vprašanj je še veliko in zato bi bilo dobro, da bi se sestali obe naši vladi. Če bomo pri tem uspešni, bodo rezultati prišli hitro in sami od sebe, tako kot sporazum med Italijo in Avstrijo jasno nakazuje, po kateri poti moramo naprej.

Upam, da bo lahko ta dogodek pospešil postopke, seveda če bomo delali v navezi, zato da bodo prvi rezultati pred nami že čez nekaj mesecev in ne šele po nekaj letih. Če zadeve prelagamo na naslednje leto, pomeni, da jih prelagamo na naslednje zakonodajno obdobje, s čimer bi zamudili pomembne priložnosti. Nekateri, ki so danes tu z nami, mogoče čez leto ali dve ne bodo več na istem položaju. Izkoristiti moramo ugoden trenutek in vztrajati, da se ne bo izjalovilo še tisto, kar smo že dosegli.

NIVES COSSUTTA

PRESEDNICA VZHODNOKRAŠKEGA RAJONSKEGA SVETA OBČINE TRST

Obravnavana tema mi je izredno pri srcu, tudi zato, ker sem 26 let delala na Univerzi v Trstu in sem se s tem vprašanjem ukvarjala neposredno. Delala sem na oddelku za zdravstvene študijske smeri. Pred letom 1999 sem tudi sama v svojem uradu skrbela za priznavanje študijskih naslovov, pridobljenih v Sloveniji, saj je bil takrat veljaven še seznam, o katerem smo danes veliko slišali in govorili. Po tem, po letu 1999, se je to končalo.

Upam si zanikati, da danes nimamo instrumentov, treba jih je le posodobiti. Občutek imam, da so se v letih, ko so bile razmere za slovensko manjšino veliko težje, institucije veliko resneje ukvarjale s temi vprašanji, saj so bili prvotni sporazumi izredno daljnosežni. To smo videli že leta 1983 – govorim o sporazumu med Italijo in Jugoslavijo – , potem pa tudi v letih 1995, 2001 in 2006. Tudi Zakon 164 iz leta 2017, ki je začel veljati aprila 2018, ima v svojem šestem členu navedeno takole: »Enakovrednost nazivov v visokošolskem izobraževanju ureja – do uveljavitve novih sporazumov – Memorandum o soglasju o vzajemnem priznavanju italijanskih in slovenskih študijskih naslovov ter pridobljene univerzitetne izobrazbe z dne 10. julija 1995« in »Pogodbenici potrjujeta potrebo in zavezo, da bosta čim prej uredili celotno področje skladno z veljavno visokošolsko zakonodajo v obeh državah.« To pomeni, da imamo 40-letno podlago, ki nam daje vse možnosti, da na tem področju primerno ukrepamo. Težava je seveda v posodabljanju, stalnem posodabljanju. Videli smo, da je bila to težava tudi v Bocnu, vendar so tam znali iti v korak s časom.

Poudariti je treba, da so v pedagoškem izobraževanju težave zelo kompleksne, ne le z vidika priznavanja diplom. To področje je izredno zapleteno tudi za italijanske študente; predvsem pri zaposlovanju učnega osebja so v Italiji uvedli različne reforme. Trenutno smo še vedno v nedorečenem položaju, kajti dokončnega postopka za to, da na šoli prideš do stalnega mesta, še ni, kar velja tudi za italijanske študente. To je velika težava. Vprašanje je sicer zelo obširno in po mojem mnenju zadeva vse študijske naslove. Težave z naslovi prve in druge stopnje, se pravi s triletno in petletno oziroma triletno in potem dvoletno specializacijo, lahko še upravičimo, ne moremo pa upravičiti težav na tretji stopnji, saj so na njej študijski naslovi evropsko in mednarodno že priznani, kar pomeni, da bi moral biti npr. naslov doktor/doktorica znanosti priznan povsod. Žal pa opažamo, tudi na tržaški univerzi, da so stroški, povezani s priznavanjem tega naslova, neutemeljeno visoki. Morda bo z novim vodstvom na omenjeni univerzi ob začetku mandata priložnost, da se vsi ti problemi spet obravnavajo.

Opozorila bi še na vprašanje vzajemnosti, kot je bilo tu večkrat poudarjeno. Italijanska manjšina v Sloveniji in na Hrvaškem ima popolnoma enake težave, tako da bi bila povezava, vsaj tehnična, med državama zelo dobrodošla. Veljavni sporazumi vedno poudarjajo, kako sta sodelovanje obeh držav in skupno načrtovanje pomembni. Tudi na tem področju imamo torej zelo dobre pogoje. Zadnji sporazum s Slovenijo, ki je bil ratificiran leta 2017, govori o sodelovanju med konferenco rektorjev italijanskih univerz in konferenco rektorjev slovenskih univerz. Ne vem, ali ima Slovenija podoben organ, ampak mislim, da bi bilo na tem področju možno marsikaj narediti. Za zdaj pa ostajajo samo lepi cilji.

Navajam še en primer, ki se mi zdi bistven in zadeva skupne naslove: »izvajanje skupnih doktorskih študijev in medsebojno povezanih študijskih programov med italijanskimi in slovenskimi univerzami«. Spet to, kar smo govorili leta 2001. Dejansko je naša univerza skupaj z drugimi skrbela za izobraževanje naših šolnikov, Dežela je ta projekt tudi financirala, potem pa se je vse ustavilo.

Mislim, da je na teh skupnih prizadevanjih vredno delati. Časi se spreminjajo, naš prostor je vedno manjši. Štiri ali pet univerz na tako majhnem ozemlju je vedno večji izziv, zato bodo zelo pomembni skupno projektiranje, skupno delo in iskanje skupnih poti na področjih, kot so okolje, energetski viri itd. Sodelovanje dveh ali več univerz, ki načrtujejo nekaj skupnih študijskih programov, bi premagalo tudi težavo prepoznavanja diplom. Če je smer skupna, bo namreč naziv veljaven na eni in drugi strani meje.

Tukaj se bom ustavila in se zahvalila za vse povedano. Upam, da smo z današnjim posvetom zaorali ledino. Skrajni čas je, da zapolnimo to praznino in čim prej uredimo področje.

PETER FERFOGLIA

ŽUPAN OBČINE DOBERDOB

Kot župan občine Doberdob, še prej pa kot šolnik in samostojni podjetnik, vpisan v poklicne registre, želim predstaviti predlog, ki izhaja iz vsakdanjih izkušenj naše obmejne skupnosti, kjer je povsem naravno in pogosto, da se mladi odločajo za študij v Sloveniji (ali Avstriji) zaradi zemljepisne bližine, kulturne in jezikovne povezanosti ter kakovostnega izobraževanja. Toda po koncu študija se pogosto znajdejo v nejasnem položaju, zlasti pri postopkih zaposlovanja v italijanski javni upravi. Ni namreč vedno jasno, ali sploh lahko kandidirajo na javnih razpisih za zaposlitev na občini ali deželi oziroma pod kakšnimi pogoji. Čeprav obstajajo evropski in mednarodni pravni okviri, kot sta Lizbonska konvencija in Evropska direktiva 2005/36/ES, so poti do konkretnega vključevanja teh diplomantov v javne ustanove še vedno neurejene in nejasne.

Zato predlagam, da Avtonomna dežela FJK kot napredna in čezmejno povezana regija v okviru svojih višjenivojskih zakonodajnih pristojnosti jasno normira oziroma poudari pravico diplomantov iz sosednjih držav (npr. Slovenije, Avstrije) do sodelovanja na vseh javnih razpisih občinskega in deželnega značaja – ne glede na posamezne občinske statute, pravilnike ali notranje razlage. Takšna odločitev bi bila sistemska in nadobčinska ter bi vsem lokalnim javnim ustanovam – od Trbiža do Doberdoba – omogočila, da izkoristijo širši nabor visoko izobraženih kandidatov iz našega evropskega prostora.

Naj poudarim: tehnična in strokovna priprava kandidatov se bo v vsakem primeru preverjala na razpisu, zato tuje diplome ne pomenijo nobene grožnje za kakovost javnih služb. Nasprotno, lahko prispevajo k njihovi večji učinkovitosti, svežini in odprtosti.

Takšna rešitev bi bila v duhu evropskih vrednot mobilnosti in vključevanja, hkrati pa bi se Avtonomna dežela FJK uveljavila kot zgleden primer na vsedržavni ravni, kako odgovorno in praktično urediti to pomembno vprašanje.

Zato pozivam k razmisleku in dejanjem – v korist naših skupnosti, mladih generacij in javnih služb, ki si zaslužijo najboljši kader, ne glede na državo pridobljene diplome. To bi lahko postal konkreten korak na poti do priznavanja strokovnih naslovov in poklicnih kvalifikacij.

FULVIA PREMOLIN

UPOKOJENA ŠOLNICA, NEKDANJA RAVNATELJICA, NEKDANJA ŽUPANJA IN TRENUTNA DEŽELNA TAJNICA STRANKE SLOVENSKA SKUPNOST

Posebno hvaležna sem obema predavateljicama, dr. Maji Mezgec in dr. Matejki Grgič, za tako zanimivo in nazorno poročilo o postopkih priznavanja diplom in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji, tu, v italijanski državi. Danes je marsikomu izmed nas bolj jasno, kje se je v zadnjih letih zatikalo s priznavanjem študijskih naslovov, pridobljenih v Sloveniji. Še zlasti nam šolnikom, danes že nekdanjim ravnateljem, ki živimo ob meji in smo delali v naših šolah, ko smo potrebovali novih učnih moči, je bilo težko razumljivo, zakaj so se postopki za priznavanje diplom v bližnji Sloveniji največkrat zatikali, ko bi moralo biti naravno, da bi bili na obmejnem pasu v skupni Evropi poenostavljeni in vzajemni.

Z mislijo bi se vrnila v bližnjo preteklost, ko je meja med Italijo in Slovenijo dokončno izginila. Drznem si reči, da je bila ta meja dolga desetletja kljub železni zavesi, ki je simbolično za marsikoga pomenila prostor medsebojnih napetosti in še prej tragedij prve in druge svetovne vojne, najprejstnejša meja med vzhodom in zahodom. Že po letu 1954 se je ubrala samoumevna pot dobrososedskih odnosov, ki so pomenili izdajo prepustnic ljudem ob meji, in dolge kolone vozil so se pomikale v eno in drugo smer za nakupe, počitnice pa tudi za izobraževanje in delo. Zato še bolj preseneča dejstvo, da ko je meja res padla, kot smo si Primorci od vedno želeli, v marsičem še vedno ostaja, nevidna, a oprijemljiva, saj še vedno ni pravega in v evropskem duhu popolnega čezmejnega prostora.

Evropska unija je namreč v zadnjih petindvajsetih letih izpeljala nekaj zgodovinskih dosežkov, ki so rešili več čezmejnih vprašanj in popolnoma spremenili vsakdanje življenje ljudi ob meji. Med najpomembnejše ukrepe gotovo spada uvedba prostega pretoka ljudi, storitev, blaga in kapitala znotraj schengenskega prostora, kar je bila velika pridobitev za vse. Prav ta mobilnost, ki je ena izmed temeljnih pravic, ki jih Evropska unija zagotavlja svojim državljanom, pa tudi šolstvo in verjetno še kaj ostajajo vezani, kot ugotavljamo tudi danes, na različne direktive posameznih držav, kar je še zlasti v času koronskega zaprtja družbe povzročalo precejšnje težave.

Do pred kratkim je vladalo zanimanje za izobraževanje v Sloveniji predvsem za visokošolski študij, ker so v Sloveniji pogoji drugačni: ni šolskih taks in je možnost prejemanja štipendije, zlasti za učiteljske poklice oziroma za poučevanje v šoli s slovenskim učnim jezikom pa je še posebno koristno izobraževanje v slovenskem jeziku in v slovensko govorečem okolju. Govorci so v takem okolju bolj motivirani, da uporabljajo jezik v različnih kontekstih, spoznavajo različne pogovorne in narečne oblike jezika ter tako širijo besedni zaklad in jezikovne spretnosti. Predavateljici navajata, kako je na primer že več zamejcev v Sloveniji naročilo sladoled s »tri žogice sladoleda, prosim«, kar sem tudi sama večkrat slišala, a dodajam še svoj primer. Ko se je skupina mladih zamejcev odpravila na glasbeno srečanje na Gorenjsko in so v kavarni naročili »en panin in eno birco«, jih je natakar začudeno spraševal, kaj pravzaprav želijo. Naši so se potožili: »Kaj tukaj ne znate slovensko?«

Danes se povečuje tudi zanimanje za jasli v Sloveniji, ker jih žal na Tržaškem Krasu nimamo. Mlade družine z ene in druge strani se zanimajo tudi za otroške vrtce, osnovne in srednje šole, čeprav se v zadnjih letih število vpisov v naše šole zmanjšuje predvsem zaradi demografskega upadanja rojstev, ne pa zato, ker bi se učenci v velikem številu vpisovali v osnovne šole v Sloveniji. Prepričana sem, da si mlade družine želijo potrebnih storitev in infrastrukture v bližini doma, vedno več pa je čezmejnih študentov, še zlasti odkar je bila ustanovljena Univerza na Primorskem. Zato postaja toliko bolj občuten problem priznavanja pridobljene izobrazbe, saj se brez rešitve omenjene problematike diplomanti ne morejo prosto premikati in iskati službe v eni ali drugi državi, kot bi imeli pravico. Načeloma bi se morali diploma, spričevalo ali drugo dokazilo o opravljenem izobraževanju priznati kot taki, a v okviru zakonodaje EU ni seznama diplom, ki bi se lahko v evropskem prostoru priznavale avtomatično. Pravila za priznavanje diplom, pridobljenih v drugih državah članicah EU, so določena v direktivah posameznih držav in dvostranskih sporazumih med državami članicami in univerzami. Vedno pogosteje diplomanti ostajajo v Sloveniji, kjer z večjo lahkoto dobijo službo, in smo tako zamejci prikrajšani za dobršen del učnega kadra z dobrim znanjem slovenskega jezika, toliko bolj, ker vemo, da to znanje žal upada. Brez jezika in utrjevanja identitete pa ni razvoja slovenske manjšine, kar pomeni obubožanje celotnega obmejnega prostora.

Če se vrnem k problematiki priznavanja študijskih diplom v Italiji, iz današnjega referata Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) se da jasno razumeti, kje naj iščemo vzrok za zatikanje pri priznavanju diplom na področju vzgoje in izobraževanja, »ki je v izključni pristojnosti posameznih univerz v okviru njihove avtonomije, a v skladu z veljavnimi medvladnimi sporazumi«. Ob Lizbonski konvenciji iz leta 1997, ki je še v veljavi, a je bolj splošne narave, obstaja še bilateralni sporazum med Italijo in Slovenijo iz leta 1995, ki vključuje seznam visokošolskih diplom, ki jih državi pogodbenici priznavata, a žal je ta po tako imenovani bolonjski reformi visokošolskega študija povsem zastarel, kar pomeni, da ne ustreza več spremenjenim okoliščinam in ga je treba obnoviti. Sprašujem se, zakaj tega niso naredili. Tako kot sta naredili na primer Italija in Avstrija že leta 2007.

Na uradu Avtonomne pokrajine Bocen na Južnem Tirolskem delujeta tudi svetovalna služba za študente, ki se odločijo za izobraževanje v Avstriji, ter mešana komisija strokovnjakov, ki se sestaja približno dvakrat na leto in je ključnega pomena za posodabljanje bilateralnega sporazuma in reševanje sprotih vprašanj med državama pogodbenicama. Univerza v Bocnu vsako leto prejme približno petsto prošenj za priznavanje avstrijskih diplom, postopek pa povprečno traja manj kot dva meseca.

Malo lažje je pri priznavanju poklicnih kvalifikacij, ki so v seznamu tako imenovanih reguliranih poklicev. Zanje mora posameznik izpolnjevati zakonsko določene pogoje, in tu se po mojem mnenju že omejuje mobilnost imetnikov poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v eni ali drugi državi, zaradi različnih izobraževalnih sistemov in tudi zaradi različnega števila reguliranih poklicev: v Italiji jih je 95, v Sloveniji pa 211. Tako je tudi pri priznavanju poklicnih kvalifikacij iz vzgoje in izobraževanja, predmet priznavanja pa mora biti poklicna usposobljenost in ne pridobljena izobrazba. Če za neki poklic ni primerljive povezave z določenim študijskim naslovom, se mora kandidat za priznanje obrniti na pristojni državni organ. Postopke za priznavanje poklicev s področja vzgoje in izobraževanja vodi Ministrstvo za šolstvo in zaslužnost, v FJK je pooblaščen Urad za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu FJK, zato je tudi v naši deželi za prosilce priznanja poklicnih kvalifikacij malo lažje. Vlog je malo, zato se pristojna komisija sestane bolj poredkoma, kar lahko postopek zavleče in povzroči nelagodje med zainteresiranimi, ki imajo občutek, da je njihova poklicna kvalifikacija, pridobljena v Sloveniji, slabše vrednotena in deležna najrazličnejših obravnav, namesto da bi bila sprejeta avtomatično.

Na koncu bi poudarila, da je na vrsti politika! Problem obstaja in ne teži samo imetnikov naslovov, pridobljenih v tujini, temveč tudi manjšinske institucije, ki nujno potrebujejo priliv novih moči, novih kadrov. Vemo, da je italijanska birokracija precej zapletena in se iz njenih meandrov težko pride, a poskusiti je treba. Najprej na višji ravni, na bilaterali Italija – Slovenija, nadaljevati je treba po zgledu, ki ga ponujajo Južni Tirolci in je že utečen. Pozivam deželno vlado FJK, da se zavzame za prvi korak pri italijanski vladi glede posodobitve sporazuma Italija – Slovenija iz leta 1995 in tako še enkrat izkaže svojo skrb za razvoj slovenske manjšine v deželi. Z naše strani se bomo potrudili z vedno dragoceno pomočjo južnotirolskih predstavnikov v italijanskem parlamentu dobiti stik z ministrico za univerzo in raziskave, da bi se ponovno vzpostavile trdnjše vezi med univerzami v FJK in Sloveniji. Nazadnje bi še zaprosila našo senatorko Tatjano Rojc, da se zavzame za čimprejšnje reševanje nastale situacije zaradi zastaranja sporazuma Italija – Slovenija v zvezi s priznavanjem strokovnih naslovov in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji, za kar ji bomo vsi Slovenci v Italiji gotovo hvaležni v prepričanju, da imamo vsi državljani EU pravico do učenja v svojem jeziku in do enakih zaposlitvenih možnosti.

MARIJA DOROTEJA BRECELJ

POKRAJINSKA PREDSEDNICA ZA TRŽAŠKO PRI SVETU SLOVENSКИH ORGANIZACIJ (SSO)

Dovolite mi, da začnem z nekaj splošnimi ugotovitvami. Deželna konferenca je prav gotovo pomembna priložnost tako za soočanje z deželnimi odločevalci, pa tudi med nami samimi, saj se redko zgodi, da smo zbrani v tolikšnem številu in s takšnimi – imenujmo jih tako – kvalifikacijami. Ta soočanja so v glavnem šablonska, danes pa smo doživeli drugačen scenarij, kar je razveseljivo! Težko si izprašamo vest, damo roko na srce in smo čim bolj iskreni! Ko npr. govorimo o jezikovnih pravicah – številne med njimi so že del pravnega ustroja – se vprašajmo, koliko jih mi, člani slovenske narodne skupnosti, sploh uporabljamo. Nekaj primerov: Koliko ljudi povpraša za dvojezično osebno izkaznico? Ali naši izvoljeni predstavniki, tudi tam, kjer je ta pravica zagotovljena, uporabljajo slovenščino pri svojih opravilih? Ali v odnosu do javne uprave dosledno uporabljamo slovenščino? Se poleg krajevnih imen, ki so seveda izredno pomembna, potrudimo svoja potujčena imena in priimke povrniti v slovensko obliko? Postavila bi lahko še veliko podobnih vprašanj in žal bi bili odgovori najverjetneje precej porazni. Če torej posplošim, je naša naloga, da še naprej odločno zahtevamo svoje pravice, da pa se tudi v naših sredinah zanje dosledno zavzemamo.

Pa še nekaj samokritike: večkrat govorimo na pamet, brez resnejše poglobitve v dejansko stanje. In zato je zelo pomembno, da smo temo, o kateri smo govorili danes, tokrat res poglobili in nam je marsikaj bolj jasno. Mislim, da so posebno dragoceni nekateri sklepi, ki so bili nakazani v poročilu in so jih predlagali razni intervjuvanci: predvsem je potrebno korektno informiranje tistih, ki se odločajo za študij v Sloveniji, kar je – kot smo slišali – na Južnem Tirolskem ustaljena praksa, in ne, da se informacije širijo kar tako – in se vračam nekaj vrstic nazaj – na pamet! Potem je treba napeti vse sile – in tu je veliko predstavnikov institucij, ki lahko pripomorejo k uspehu tega podviga –, da se obnovi in posodobi mednarodni sporazum med Italijo in Slovenijo, saj se mi zdi to najprimernejša pot za rešitev številnih zagonetk na tem področju. Kot smo slišali, so nekateri zadržki na Ministrstvu za visoko šolstvo RS, ki jih je treba razumeti in proučiti. Strinjam se z ustanovitvijo dveh strokovnih komisij, ki bi omogočali hitrejše in učinkovitejše preverjanje. Pa še ena možnost je po mojem zelo pomembna (sicer se mi zdi, da se nekaj že premika v to smer) – vzpostavitev nekaterih dvojnih diplom med italijanskima univerzama v naši deželi in slovenskimi univerzami bi bila lahko korak naprej.

Naj končam s povabilom vsem nam, da se zares potrudimo in uresničimo sklepe te četrte deželne konference, in v tem smislu so dragocena prizadevanja senatorke Rojc, obenem pa da uresničimo tudi poglavje o jezikovni politiki, ki je sad prejšnje konference. Glede te je odbornik Roberti napovedal, da bo na dnevnem redu naslednje seje Deželne posvetovalne komisije za slovensko manjšino, kar je zelo pomembno. Hkrati pa je potrebno še kaj drugega. Če se ne motim, je izmed številnih predlogov takratnega zaključnega dokumenta na to temo vsaj delno uresničen le tisti, ki predlaga vidno dvojezičnost v gostinskih lokalih in trgovinah, za kar gre zasluga SLORI-ju in njegovi akciji *PosluJEMO (tudi) v slovenščini*. In ravno to je pot, ki ji po mojem velja slediti, ne smemo se omejevati in skoraj prosjačiti s klobukom v roki, ampak si moramo, vsaj za to, kar je v našem dometu, zavihati rokave in stvari uresničiti tudi sami! To nam bo dalo več samozavesti, več navdušenja, več zagona. Da se ne bo zgodilo, da bo najučinkovitejša raznarodovalna praksa v naši narodni skupnosti obup, kot piše v današnjem Primorskem dnevniku David Bandelj, oziroma – to dodajam sama – otopelost in ravnodušnost.

ZAKLJUČKI

JADRANKA CERGOL

IZREDNA PROFESORICA NA ODDELKU ZA ITALIJANISTIKO UP FHŠ V KOPRU

Moderatorica tretjega sklopa konference

Zahvaljujem se številnim razpravljavkam in razpravljavcem, ki so prispevali k bogati debati. Ta je pokazala, da je tema priznavanja strokovnih naslovov in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji, za slovensko manjšino v Italiji zelo aktualna. Gre za pomembno vprašanje, saj se mladi Slovenci iz Italije zelo pogosto odločajo za študij v Sloveniji, kar je za slovensko narodno skupnost v Italiji bistveno. S tem namreč krepijo svoje jezikovne in kulturne kompetence, kar je še posebej pomembno na vzgojnem in izobraževalnem področju, a tudi na drugih. Številni pa se nato v Sloveniji tudi zaposlijo, kar po svoje osiromaši slovensko manjšino v Italiji, ki bi z učinkovitejšimi postopki priznavanja odnesla veliko več, če bi se ti mladi potem vrnil domov in gradili skupnost tukaj med Slovenci v Italiji.

V nadaljevanju bom povzela nekaj idej razpravljavcev, seveda izhajajoč tudi iz sklepov strokovnega poročila.

Slišali smo, da je bilo na to temo narejenih kar nekaj korakov, kar kaže, da problem zares je. Prav tako smo slišali, da nekateri dogovori že obstajajo, na primer iz leta 2001 med univerzami v Ljubljani, Mariboru, Trstu in Vidmu in Avtonomno deželo FJK, tako da nekaj pravnih podlag imamo. Slišali smo tudi za hvalevredno pobudo senatorke Tatjane Rojc za dostop do javnih natečajev in idejo dvojnih diplom, ki je zelo dobrodošla. Vsa ta prizadevanja so usmerjena v eno in isto problematiko, izkazalo pa se je, da bi bilo treba te težave rešiti na višji, krovni ravni, ki bi zajela vsa področja, ne samo vzgojno-izobraževalna. Kot smo slišali, študenti opozarjajo na potrebo po rešitvi tudi na drugih strokovnih področjih: na zdravstvenem, prevajalskem, novinarskem, znanstvenem ipd.

Iz povedanega izhaja, da je posodobitev bilateralnega dogovora med Slovenijo in Italijo najbolj verodostojna in prepričljiva rešitev, ki bi jo bilo treba zagotoviti čim prej. Ta korak pa je treba narediti na politični ravni, na kateri ima Avtonomna dežela FJK pomembno vlogo. Na vlado Dežele zato naslavljamo prošnjo, naj se aktivira pri posredovanju med Slovenijo in Italijo za posodobitev bilateralnega dogovora.

Kljub temu pa bi rada omenila še en sklep strokovnega poročila, in sicer pomen svetovalnih služb. Študenti so izpostavili, da pravzaprav ne vedo, na koga se lahko obrnejo za preverjene in verodostojne informacije in napotke, kako ravnati. Od sogovornice iz Bocna smo slišali, da svetovalna služba močno olajša izbiro študija, saj mladi, ko se odločajo za študijsko pot, že spoznajo, čemu gredo naproti in kaj jih čaka ob priznavanju pridobljene izobrazbe. Vzpostavitev svetovalne službe pa je v pristojnosti slovenske manjšine, torej njenih institucij, ki naj v dogovarjanju z deželno vlado in drugimi akterji študentom ponudijo to obliko podpore in informiranja.

Ob koncu bi tako še enkrat poudarila potrebo, da se za rešitev priznavanja diplom, pridobljenih v Sloveniji, aktivira deželna vlada ter posreduje med slovensko in italijansko vlado za sklenitev bilateralnega sporazuma med državama. Slovenske institucije pa naj vzpostavijo svetovalno službo, ki bo dajala študentom natančne, preverjene in usklajene informacije.

SKLEPNE MISLI

MARKO PISANI

SVETNIK AVTONOMNE DEŽELE FURLANIJE - JULIJSKE KRAJINE

Koordinator konference

Sklepov posameznih sklopov konference ne bom podrobno obnavljal, saj mislim, da so jih moderatorji celovito podali ob koncu razprav, ki so sledile predstavitev strokovnih poročil. Dovolite mi samo nekaj vsebinskih poudarkov.

Prihodnost naše narodne skupnosti sloni predvsem na prilagajanju in ureditvi našega vzgojno-izobraževalnega sistema, kar je v pozdravnem nagovoru poudarila tudi senatorka Tatjana Rojc, v svojem vsebinskem prispevku pa je to razkril tudi marsikateri razpravljavec. Razvoj našega zamejskega šolskega sistema (sam vedno uporabljam besedo razvoj, raje kot racionalizacija) temelji na poglobljeni

analizi trenutnega stanja, na projekcijah demografskega gibanja naše narodne skupnosti v prihodnjih dvajsetih letih in na spremenjenih zahtevah trga dela ob posledičnem prilagajanju izobraževalnih programov. Mislim, da je tretji sklop konference, ki je obravnaval priznavanje strokovnih naslovov in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji, le zametek te prepotrebne analize, ki bi morala zajeti vse deležnike in vidike omenjenega razvoja zamejskega šolstva. Prihodnje leto bo minilo petdeset let od odmevnega Posveta o slovenskem šolstvu v Italiji, ki ga je Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) organiziral v prvih letih delovanja. Primerno bi bilo, da pod pokroviteljstvom primarnih ustanov pol stoletja kasneje organiziramo podoben posvet, zato da poglobimo še druge vidike, ki nam jih danes ni uspelo obravnavati.

Iz prvega vsebinskega sklopa konference, ki je bil namenjen oceni izvajanja varstvenih ukrepov iz Deželnega zakona 26/2007, bi – ob nekaterih ukrepih, ki bi jih bilo mogoče uresničiti že v bližnji prihodnosti – omenil predvsem možnost širjenja delovanja Deželne posvetovalne komisije za slovensko manjšino. Zakon namreč omenjeni komisiji dodeluje širše pristojnosti, ki presegajo golo mnenje o porazdelitvi finančnih sredstev, namenjenih slovenski narodni skupnosti. Mnenja in stališča tega posvetovalnega organa lahko pomembno vplivajo na odločitve deželne vlade in drugih deželnih organov v zvezi z vsemi izbirami, ki zadevajo našo narodno skupnost. Zato bi bilo dobro premisliti o delovanju tega telesa in ga ustrezno nadgraditi.

Organizacije v videmski pokrajini, ki se lahko prav zaradi okolja in okoliščin, v katerih delujejo, ponašajo z živim in razvejenim delovanjem, bi potrebovale več posluha in predvsem strokovne kadrovske podpore, ki bi – ob razumevanju specifičnih lokalnih potreb – usmerjala in optimizirala porabo finančnih sredstev pri različnih strateških projektih. Ob tem bi lahko ustanovitev Evropskega združenja za teritorialno sodelovanje (EZTS) v povezovanju s Posočjem dala nov zagon lokalnemu gospodarstvu in tako omilila odseljevanje mlajše populacije.

Zadnji vsebinski poudarek zadeva sam koncept Deželne konference, ki je bil določen pred petindvajsetimi leti in bi ga bilo treba vsaj delno nadgraditi ali posodobiti. Med razpravo smo večkrat slišali, da se konferenčni sklepi v politični praksi večinoma ne izvajajo, zaradi česar se marsikdo sprašuje o smislu konference. Zato je treba razmisliti o ustreznih načinih evalvacije, ki bi omogočali preverjanje uresničevanja sklepov, kar bi konferenci dalo večjo težo.

Napovedujem še, da bo v prihodnjih mesecih izšel zbornik, ki bo zbral vse konferenčne prispevke. Nato bo na vrsti skupna konferenca za vse tri manjšine, ki bo primerjala izsledke vseh treh deželnih konferenc. 23. maja bo namreč na Trbižu konferenca za nemško manjšino, na začetku junija pa še konferenca za furlansko manjšino v Gorici. Ob sklepi deželni konferenci bi lahko predlagali vzpostavitev skupnega

organa, s pomočjo katerega bi se predstavniki treh manjšin srečevali, si delili izkušnje in dobro prakso ter načrtovali skupne projekte.

Na koncu mi, prosim, dovolite, da se zahvalim vsem tistim, ki so pripomogli k organizaciji in izvedbi Četrte deželne konference o varstvu slovenske jezikovne manjšine: članom organizacijskega odbora za načrtovanje smernic in določitev vsebin, SLORI-ju, ki mu je dežela tudi letos zaupala organizacijo konference, pod vodstvom predsednice dr. Sare Brezigar in direktorja dr. Devana Jagodica, ter vsem strokovnim sodelavkam SLORI-ja za pripravo strokovnih podlag, ki predstavljajo smernice za nadaljnje delovanje. Zahvala gre tudi deželnim vodstvenim kadrom, uslužbencem in tehničnemu osebju Deželnega sveta ter tolmačkam. S svojo navzočnostjo so nas počastili župan Roberto Dipiazza, senatorka Tatjana Rojc, odbornik Pierpaolo Roberti, generalni konzul Gregor Šuc, konzul Peter Golob, minister Matej Arčon in državna sekretarka Vesna Humar, ki je bila na obeh dneh konference v spremstvu Irene Vadnjal in Brede Zalašček, poslanec v Državnem zboru RS Felice Ziza, predsednica SKGZ Ksenija Dobrila in pokrajinska predsednica SSO Marija Doroteja Brecelj. Zahvaljujem se predsedniku Deželnega sveta FJK Mauru Bordinu, ki mi je zaupal koordinacijo in vodenje četrte deželne konference, in odvetniku Marku Jarcu, Giorgiju Banchigu in prof. Jadranki Cergol za moderiranje vsebinskih sklopov ter tudi današnjim strokovnjakom, ki so prispevali k debati. Navzočih je bilo kar nekaj županj in županov ter odbornikov, kar me je res razveselilo. Posebna zahvala gre medijem in časnikarjem, ki so poročali o konferenci, ter deželni agenciji ACON za pravočasno obveščanje. Hvala vsem vam, ki ste prisostvovali konferenci in na njej sodelovali. Prirčna zahvala tudi Roberti Bortolato, Petri Bandi in mojemu sodelavcu Milošu Čotarju za dragoceno pomoč.

POVZETEK REZULTATOV KONFERENCE

UVOD

- Na podlagi 10. člena Deželnega zakona 26/2007 predsednik Deželnega sveta FJK skliče vsaj enkrat na pet let *Deželno konferenco o varstvu slovenske jezikovne manjšine*. Konferenca je namenjena preverjanju izvajanja ukrepov iz tega zakona, zbiranju predlogov za prilagoditev ukrepov ugotovljenim potrebam in pripravi novih smernic. Po novem je deželna konferenca sklicana na polovici mandata Deželnega sveta, saj naj bi to olajšalo izvajanje sklepov, sprejetih na konferenci.
- *Četrta deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine* je potekala 9. in 16. maja 2025 v dvorani Deželnega sveta FJK v Trstu, na Trgu Oberdan 6. V obeh dneh se je udeležilo veliko število vabljenih predstavnikov institucij in manjšinskih organizacij, ki so poskrbeli za poglobljeno razpravo. Predstavniki slovenske skupnosti so sicer tudi tokrat pričakovali večjo udeležbo deželnih svetnikov italijanske narodnosti in predstavnikov deželne vlade.
- Pri *organizaciji konference* so sodelovali Deželni svet FJK, Organizacijski položaj za koordinacijo manjšinskih jezikov in Centralni urad za slovenski jezik FJK ter glavne predstavniške organizacije slovenske manjšine. Organizatorji so pripravo strokovnih poročil tudi tokrat zaupali Slovenskemu raziskovalnemu inštitutu (SLORI), ki je bil hkrati odgovoren za pripravo in izdajo zbornika konferenčnih prispevkov.
- V organizacijskem odboru, ki je svoje delo začel poleti leta 2024, so se odločili za nekoliko spremenjen koncept, tudi na podlagi izzivov, s katerimi se spoprijema slovenska skupnost, posebej njena mlajša generacija. Konferenco so sestavljali *trije tematski sklopi*. Prvi dan je bil v uvodnem delu namenjen preverjanju izvajanja varstvenih ukrepov iz Deželnega zakona 26/2007 z vidika doseženih rezultatov, opredeljenih težav in morebitnih pomanjkljivosti. V drugem tematskem sklopu je bil nato na vrsti pregled izvajanja ukrepov v korist rezijansčine ter jezikovnih različic v Nadiških, Terski in Kanalski dolini po 20. in 22. členu Deželnega zakona 26/2007. Drugi dan konference, ki je potekal 16. maja, pa je bil namenjen problematiki priznavanja strokovnih naslovov in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji. To vprašanje ni v neposredni pristojnosti deželnih uradov, vendar so organizatorji presodili, da je zelo aktualno in tesno povezano z razvojem ter novimi potrebami manjšinskega šolstva, saj je najbolj pereče in občuteno prav na pedagoškem področju.
- V *pozdravnih nagovorih* so predstavniki različnih institucij poudarili, da je jezikovno bogastvo dežele FJK vrednota, ki jo je treba varovati in negovati. Jezikovne manjšine so bogastvo celotne deželne družbe, ne samo pripadnikov teh skupnosti. Po uvodnih besedah predsednika Deželnega sveta Maura Bordina je Avtonomna dežela FJK zgleden primer dobrega sožitja, ki je sad dolgotrajnega dialoga in sodelovanja – ta pa nista nikoli dokončna in ju moramo ves čas spremljati, potrjevati in prilagajati novim izzivom. Zaradi tega je Deželna konferenca zelo pomembna, saj omogoča razmislek o izvajanju Deželnega zakona 26/2007; proučuje rezultate, izpostavlja kritične točke in predlaga konkretne rešitve.

POVZETEK REZULTATOV KONFERENCE PO TEMATSKIH SKLOPIH

1. Ocena izvajanja varstvenih ukrepov iz Deželnega zakona 26/2007: doseženi rezultati, opredeljene težave in morebitne pomanjkljivosti

- Četrta deželna konferenca priznava nekatere *napredke* pri izvajanju varstvene zakonodaje v primerjavi s preteklimi konferencami. Najpomembnejši zadeva konsolidirano delovanje in razvoj Centralnega urada za slovenski jezik, tj. enote, ki pomembno prispeva k utrjevanju in širjenju rabe slovenščine v deželni upravi, predvsem pa k povečanju kakovosti prevajanja in tolmačenja. Pohvaljeno je bilo tudi delovanje deželne Službe za manjšinske jezike in rojake v tujini, ki slovenskim organizacijam ponuja dragoceno pomoč pri vseh administrativnih postopkih.
- Iz konferenčne razprave obenem izhaja *vrsta težav, pomanjkljivosti in izzivov*, ki jih povzemamo po glavnih točkah.

Potreba po povečanju obsega državnih in deželnih sredstev za izvajanje Deželnega zakona 26/2007

- Po mnenju številnih razpravljavcev se mora obseg državnih sredstev iz Zakona 38/2001, ki ga deželna uprava upravlja po členu 18 ante, nujno povečati, tudi glede na letno inflacijo. Določanje višine državnih sredstev sicer ni v pristojnosti deželne uprave, konferenca pa je na več mestih opozorila na to temeljno nerešeno vprašanje.
- Izražena je bila tudi potreba po povečanju obsega sredstev iz Deželnega sklada za slovensko jezikovno manjšino, saj bi to omogočilo izvajanje dejavnosti pod točkami b, c in d 21. člena Deželnega zakona 26/2007.

Širjenje in utrjevanje rabe slovenskega jezika v deželni in lokalni upravi

- Deželna uprava naj na spletni strani nujno razširi ponudbo informacij v slovenščini, hkrati pa čim prej poskrbi za primerno rabo slovenščine na javnih izobešenih napisih in oznakah deželnih uradov in operativnih enot. Institucije v Mreži za slovenski jezik FJK je treba spodbujati k čim bolj obsežni rabi jezikovne ponudbe Centralnega urada za slovenski jezik.
- Raba slovenščine je pomanjkljiva predvsem na nekaterih občinskih upravah in med koncesionarji za opravljanje javnih služb, kar sicer ni pod okriljem Deželnega zakona 26/2007, vendar je bilo kljub temu to večkrat poudarjeno. Posebno skrb vzbujajoče so razmere na Občini Trst, ki občinskemu svetu in tudi rajonskima svetoma na vzhodnem in zahodnem Krasu ne ponuja prevajalskega servisa. Posebej je bila poudarjena potreba po prilagajanju poslovnikov teh izvoljenih teles, kar bi omogočilo uradno uporabo slovenščine in tolmačenje vsaj ob slavnostnih priložnostih.
- Financiranje rabe slovenskega jezika po 8. členu Zakona 38/2001 je bilo načrtovano kot prehodno in zagonsko. Po začetni fazi naj bi deželna in lokalna uprava ter koncesionarji za opravljanje javnih služb osebje z znanjem slovenščine v čim večjem obsegu zaposlovali z lastnimi sredstvi. Namesto tega se je ustalil sistem financiranja osebja prek agencije za posredovanje dela, ki črpa državna sredstva iz 8. člena Zakona 38/2001. Tovrstni način zaposlovanja za določen čas onemogoča učinkovito dolgoročno načrtovanje in je namenjen upravljanju le tekočih zadev. Potreben je jasen sistemski okvir, z dolgoročno vizijo in stabilnim financiranjem, ki ga morajo zagotoviti deželne in lokalne uprave in ki bo omogočilo tudi ustrezno zaposlitev osebja, ki zdaj deluje kot začasna zunanja delovna sila.
- Kot je bilo poudarjeno že na prejšnjih deželnih konferencah, ima delovanje slovenskih jezikovnih okenc, ki delujejo v sklopu Mreže za slovenski jezik FJK, nekatere pomanjkljivosti. Med njimi izstopajo časovna omejitve financiranja in delovanja na obdobje treh let ter težave z dostopnostjo do okenc zaradi omejenih urnikov in slabe vidnosti.

Neuresničevanje Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino

- Med neizpoljenimi cilji je treba poudariti tudi neuresničitev predlaganih korakov za vzpostavitev Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino. Na Tretji deželni konferenci je bilo opredeljeno, da slovenska skupnost v Italiji potrebuje strokovno zasnovan program aktivne in eksplicitne jezikovne politike, saj lahko le tako preseže golo izvajanje zaščitnih določil iz veljavne zakonodaje in se dejavno zavzame za krepitev slovenščine v tem prostoru. Ob tem je bila poudarjena potreba po večji vlogi in vključenosti Avtonomne dežele FJK po zgledu že vpeljanega modela za furlanščino. Za uresničitev Deželnega programa jezikovne politike za slovenščino je v prvi vrsti nujna prilagoditev deželnega zakonodajnega okvira.
- V konferenčni razpravi so na več mestih poudarili, da bi morali vprašanje jezikovne politike upravljati sistemsko in v sodelovanju z deželno upravo. Nekateri so do tega predloga sicer nekoliko zadržani, saj menijo, da bi bilo treba o njem predhodno premisliti glede na družbeno-kulturne potrebe slovenske manjšine. Tako meni tudi pristojni deželni odbornik, ki poudarja, da se pri slovenskem jeziku ne more preprosto ponoviti to, kar velja za furlanščino, saj gre za dva različna zakonodajna in operativna konteksta. Zato je potrebna širše zasnovana razprava, ki mora zajemati tudi novo opredelitev prednostnih nalog za financiranje in presojo vplivov na splošno ureditev.

Neprimerno zapisovanje imen in priimkov ter raba strešic

- Kljub pozivom na prejšnjih deželnih konferencah in različnih institucionalnih omizjih je nepravilno zapisovanje imen in priimkov še vedno prisotno. Težave se odpravljajo sproti, rešitve pa so odvisne od dobre volje vodilnih oseb. Konferenca opozarja na pomanjkljivosti v Zakonu 38/2001 in Deželnem zakonu 26/2007, saj nobeden ne predvideva administrativnih posledic, zaradi katerih bi se postopek v primeru nepravilnega zapisovanja strešic v imenih in priimkih razveljavil.

Povečanje učinkovitosti evalvacije Deželnega zakona 26/2007

- Evalvacije izvajanja Deželnega zakona 26/2007 na deželnih konferencah so bile doslej koristne in kakovostne, vendar so same sebi namen, če se sprejeti sklepi ne vključijo v nadaljnjo politično razpravo in procese političnega odločanja na deželni in širši ravni. Poudarjen je bil tudi predlog za ustanovitev skupnega telesa med predstavniki treh jezikovnih skupnosti, ki bi pod okriljem deželne uprave deloval z namenom soočanja mnenj in praks ter krepitev sodelovanja.
- Vprašanje evalvacije se postavlja tudi na ravni učinkov financiranja javnih ustanov v Mreži za slovenski jezik FJK. Deželna uprava namreč nima primernih orodij, s katerimi bi preverila: a) ali se financiranje zares porabi za utrjevanje in širjenje slovenščine ter b) učinke v rabi slovenščine v okolju, v katerem deluje lokalna uprava.

Širjenje delovanja Deželne posvetovalne komisije za slovensko manjšino

- Konferenca odločno potrjuje potrebo po širjenju delovanja Deželne posvetovalne komisije za slovensko manjšino skladno s pravno vlogo, opredeljeno v 8. členu Deželnega zakona 26/2007. Kot je bilo poudarjeno že na Tretji deželni konferenci, se komisija večinoma ukvarja s porazdelitvijo sredstev, namenjenih slovenski manjšini. Vendar pa so njene pristojnosti po zakonu širše, saj gre za splošen posvetovalni organ za vsa vprašanja in vsebine v zvezi z manjšino. Deželna posvetovalna komisija se mora uveljaviti kot temeljni instrument demokratične participacije manjšinske skupnosti pri upravljanju vseh tistih vidikov, ki jo zadevajo, zato mora zaživeti v vsem svojem potencialu.

Zagotavljanje participacije predstavnikov slovenske manjšine v deželnih organih

- Slovensko predstavništvo v deželni upravi ni urejeno v skladu s 14. členom Deželnega zakona 26/2007, kar bi omogočilo, da so interesi slovenske manjšine neposredno zastopani v deželnih posvetovalnih kolegijskih organih, pristojnih za področja, povezana z upravno ureditvijo, rabo tal, prostorskim, gospodarskim in družbenim načrtovanjem. Ta člen se dejansko ne izvaja.

Zagotavljanje digitalne frekvence za Radio Trst A

- V skladu s 17. členom Deželnega zakona 26/2007 o ukrepih za oddajanje radijskih in televizijskih programov v slovenskem jeziku naj deželna uprava na pristojnih omizjih z RAI-jem zagotovi digitalno frekvenco, namenjeno oddajanju slovenskih programov Radia Trst A v sklopu novega sistema oddajanja DAB+, in tako omogoči signal na celotnem poselitvenem območju slovenske manjšine.

2. Pregled izvajanja ukrepov za rezijanščino ter jezikovnih različic Nadiških dolin, Terske in Kanalske doline

- Konferenčna razprava je pokazala, da je delovanje organizacij v videmski pokrajini, ki prejemajo sredstva na podlagi 20. in 22. člena Deželnega zakona 26/2007, živo in razvejeno ter v manjšinskem kontekstu bistveno za razvoj okolja in jezika, kar uresničujejo s financiranimi družbenimi, gospodarskimi in jezikovnimi dejavnostmi. Oba obravnavana člena sta zelo pomembna: na eni strani upoštevata posebnost lokalne skupnosti, na drugi pa jo povezujeta s celotno slovensko manjšino v Italiji in s slovenskim kulturnim prostorom v širšem pomenu besede.
- Organizacije, ki so deležne prispevkov, tako v skladu z 20. kot tudi z 22. členom Deželnega zakona 26/2007, izražajo *relativno zadovoljstvo* s postopkom dodeljevanja sredstev. Nepremagljivih težav na konferenci niso omenili, temveč le nekatere *kritične točke ali predloge izboljšav*, ki jih povzemamo v nadaljevanju.

Kritične točke na podlagi 20. člena Deželnega zakona 26/2007

- Sredstva bi bilo treba povečati oziroma dopolniti glede na opredeljene strateške cilje celotnega obravnavanega območja.
- Pomanjkljivo je posvetovanje z lokalnimi akterji, predvsem s skupnostma gorskega območja, in sicer glede ciljne uporabe in namembnosti sredstev.
- Časovnica, na kateri temelji postopek dodeljevanja sredstev, ne ustreza potrebam organizacij. Ključno bi bilo prejemanje sredstev že na začetku leta, kar bi omogočilo ciljno načrtovanje projektov, ustrezno razporeditev dejavnosti in kontinuiteto delovanja.

Kritične točke na podlagi 22. člena Deželnega zakona 26/2007

- Višina dodeljenih prispevkov v nekaterih primerih ne zadošča za pokritje vseh finančnih potreb, posebej pri večjih projektih.
- Dobrodošla bi bila večja prilagodljivost pri načrtovanju postopkov in pravilnikov, zlasti ob upoštevanju naslednjih ugotovitev:
 - priprava projektne vloge zahteva posredovanje natančnih informacij, ki niso vedno na voljo, njihova nepopolnost pa lahko negativno vpliva na končni izid;
 - pri postopku priprave projektne vloge je veliko formalnosti, zaradi česar prijavitelji zapostavljajo dejanske zahteve projektov in organizacij;
 - pravila o sestavi partnerstev omejujejo potencial možnega sodelovanja in krepijo občutek pomanjkanja sodelovanja in povezanosti;
 - zahteva po inovativnosti, ki jo prednostno zagovarjajo razpisi, ima pri lokalnih skupnostih drugačen pomen kot med pripadniki večine.
- Nekateri pogrešajo soudeležbo strokovnjakov za rezijanščino in narečne različice pri pripravi razpisa, kar bi prispevalo k boljšemu opredeljevanju potreb in večji kakovosti projektov.
- Časovnica dodeljevanja sredstev ne ustreza potrebam nekaterih organizacij, saj onemogoča njihovo neprekinjeno delovanje in torej pokrivanje stroškov v vseh projektnih fazah.

- Dojemanje prednostnih nalog in načini izvajanja ukrepov se lahko zlasti med odločevalci in načrtovalci postopkov na eni strani ter konkretnimi izvajalci projektov in prejemniki prispevkov na drugi pomenljivo razlikujejo. Zaradi tega sta redna komunikacija in soočanje med različnimi soudeleženi mi akterji ključnega pomena za načrtovanje strateških in učinkovitih ukrepov.
- V razpravi so posebej omenili nekaj dodatnih izzivov:
 - Prvi zadeva pereči *problem izseljevanja mlajše generacije iz Nadiških in Terske doline*. Konferenca je opozorila na možno obliko podpore, ki jo ponuja Evropsko združenje za teritorialno sodelovanje (EZTS), saj bi bilo lahko to sredstvo za razvoj turizma in posledično zadrževalo lokalno delovno silo pred izseljevanjem. Razpravljavci so Deželo pozvali, naj se angažira pri vzpostavitvi EZTS med Benečijo, Rezijo, Kanalsko dolino in občinami na drugi strani meje – od Bovca do Kobarida in Tolmina. Pozvali so jo tudi, naj pripravi celovit in učinkovit načrt za preporod obravnavanega ozemlja. Dežela naj od vlade zahteva prilagoditev postopkov deljenja majhnih sredstev, pri čemer je treba vedno upoštevati mnenje slovenskih izvoljenih predstavnikov.
 - Drugi izziv zadeva potrebo po *spodbujanju pouka slovenskega jezika v italijanskih šolah* na celotnem ozemlju, na katerem je slovenska manjšina zgodovinsko prisotna, še posebej pa v drugostopenjskih srednjih šolah v Špetru.
 - Konferenca poziva deželno upravo, naj dobro premisli, kdo naj bo upravičen do sredstev iz 20. in 22. člena Deželnega zakona 26/2007. Te naj bi namreč prejela tudi nekatera društva, ki niso naklonjena slovenskemu jeziku in narečju.
 - Občinski svetnik opozicije v Bardu je ob koncu ostro obsodil politiko občine, ki jo vodi trenutni župan, češ da ustvarja mračno vzdušje, podobno tistemu, ki je obmejna območja v Benečiji dušilo v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Z navedbo primerov utemljuje, kako naj bi sedanje vodstvo Občine Bardo s svojim delovanjem izoliralo, delilo in šibilo lokalno skupnost, ki se mora že tako spopadati s težavami življenja v goratih krajih.

3. Priznavanje strokovnih naslovov in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji: stanje, nerešena vprašanja in možni razvojni scenariji

- Glede na bogato ponudbo študijskih programov, možnost šolanja v slovenskem jeziku in finančno ugodnejše pogoje študija se vsako leto določeno število maturantov iz zamejstva odloči za študij v Sloveniji. Študij v RS namreč prinaša številne koristi – ne nazadnje tudi na jezikovnem področju, saj je enkratna priložnost za potopitev v okolje, v katerem je slovenščina prevladujoč sporazumevalni kod. Dodana vrednost šolanja v slovenskem jeziku je pomembna zlasti za poklice s področja vzgoje in izobraževanja: za pedagoški kader je namreč ustrezno obvladovanje jezika prednostna naloga, saj pomeni jezikovni vzor mlajšim generacijam.
- Ob koncu študija v Sloveniji so v postopkih priznavanja diplome ali pridobljene poklicne kvalifikacije študenti iz zamejstva izenačeni s kolegi, ki so doštudirali v drugi članici EU. Zaradi zapletov na področju priznavanja nazivov in poklicnih kvalifikacij se poveča tveganje, da se mladi po koncu študija v Sloveniji ne vrnejo v domovino, krepki pa se tudi bojazen, da se čedalje manj odločajo za študij v Sloveniji.
- Na podlagi natančne analize ureditve priznavanja izobraževanja in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji, so v strokovnem poročilu podali nekaj iztočnic, ki lahko pristojnim deležnikom pomagajo pri zasnovi ustreznih rešitev:
 1. Kot kaže praksa, ki jo je razvila nemška manjšina v Bocnu, je pri odpravljanju težav v postopkih priznavanja nazivov in poklicnih kvalifikacij potrebno tesno sodelovanje med vsemi pristojnimi deležniki na obeh straneh meje. Z bilateralnimi sporazumi in omizji bi se moral čezmejni prostor urejati tako, da sosednja država v postopkih ne bi bila enačena s katerokoli drugo državo članico EU oz. tujino. Izbira študija v Sloveniji je za Slovenca ali Slovenko v Italiji namreč naravna izbira, ki mora biti enakovredna študiju v Italiji. Zato morajo pristojne institucije in službe poiskati ustrezne rešitve za nemoteno vrnitev in prenos pridobljenih pravic. Gre za vidik urejanja mikrokonteksta čezmejnega prostora med Italijo in Slovenijo, a najverjetneje tudi Hrvaško, v kateri živi italijanska manjšina, znotraj makrokonteksta EU.
 2. Predlagana je bila tudi sestava dveh mešanih komisij strokovnjakov. Prva naj poskrbi za pravno podlago, v prvi vrsti za posodobitev bilateralnega dogovora med Italijo in Slovenijo, ki naj sledi sodobnejšim pristopom priznavanja. Druga naj bo namenjena reševanju vprašanj, povezanih s priznavanjem naslovov in poklicnih kvalifikacij za poklice s področja vzgoje in izobraževanja. Sestava mešane komisije in redno srečevanje njenih članov veliko pripomoreta k prepoznavanju težav in k rešitvam, kar kažejo tudi izkušnje iz Avstrije in Italije.
 3. Drugi nujno potreben ukrep je vzpostavitev svetovalne storitve za študente, ki se odločajo za študij v Sloveniji. Ta aktivnost mora biti skrbno načrtovana, določiti pa je treba tudi referenčno institucijo. Mladim je treba v oporo pri odločanju ponuditi natančne in zanesljive informacije o priznavanju diplom in poklicnih kvalifikacij, še posebej na področju vzgoje in izobraževanja, kjer so vsi poklici regulirani, italijanski sistem pa je zelo zapleten in podvržen pogostim spremembam in reformam, zlasti za sekundarno raven.
 4. Sodelovanje med visokošolskimi zavodi na obeh straneh meje je dobrodošlo, vendar je treba poudariti, da gre za dogovore in izbire, ki so v pristojnosti posameznih visokošolskih zavodov. Ne morejo pa dogovori, ki jih univerze sklepajo avtonomno, nadomestiti diplomatskega dogovora med državama. Zato je treba pravno podlago za priznavanje naslovov in poklicnih kvalifikacij urediti na višji ravni, torej na ravni bilateralnega sporazuma med državama.
 5. Skupni evropski visokošolski prostor, procesi internacionalizacije visokega šolstva, Lizbonska konvencija in usmeritve Evropske komisije po čim bolj avtomatičnem priznavanju nazivov so odlična iztočnica in okvir, znotraj katerega je treba kakovostno razvijati in nadgraditi procese priznavanja nazivov in poklicnih kvalifikacij v obmejnem prostoru med Italijo in Slovenijo.

- Iz nadaljnje razprave je izšlo, da je bilo glede priznavanja strokovnih naslovov in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v Sloveniji, narejenih *kar nekaj korakov*. Nekatere pravne podlage že obstajajo – med njimi tudi dogovor iz leta 2001 med univerzami v Ljubljani, Mariboru, Trstu in Vidmu in Avtonomno deželo Furlanijo - Julijsko krajino. Predstavljena so bila tudi prizadevanja senatorke Tatjane Rojc za dostop do javnih natečajev in tudi ideja dvojnih diplom (ang. *double degree*), ki je bila deležna široke podpore. Izkazalo pa se je, da bi bilo treba te težave rešiti na višji, krovni ravni, ki bi zaobjemala vsa strokovna področja, ne samo vzgojno-izobraževalnega.
- Najbolj verodostojno in prepričljivo rešitev so na konferenci prepoznali v *posodobitvi bilateralnega sporazuma med Slovenijo in Italijo*, ki bi jo bilo treba zagotoviti čim prej. Leta 1983 je Italija namreč z Jugoslavijo podpisala bilateralni sporazum o vzajemnem priznavanju visokošolskih listin, ki ga je leta 1995 Slovenija prevzela kot naslednica Jugoslavije. Sporazum vključuje seznam visokošolskih diplom, ki jih državi pogodbenici samodejno priznavata, vendar gre za diplome in študijske programe iz časa pred bolonjsko reformo. Državi pogodbenici seznama nista osvežili, niti se nista dogovorili o enakovrednosti starih programov, zajetih v sporazumu, in novih programov. Sporazum tudi ni bil nikoli preklican, vendar zaradi navedenega njegovih določil ne moremo uveljavljati.
- Ta korak je treba narediti na politični ravni, na kateri ima lahko Avtonomna dežela FJK pomembno vlogo. Zato so s konference na deželno vlado naslovili prošnjo, naj se aktivira pri posredovanju med Slovenijo in Italijo za posodobitev bilateralnega dogovora, zlasti pa priloženega seznama visokošolskih diplom. Predstavniki Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in inovacije RS je v svojem prispevku sicer prikazal vrsto ovir, povezanih s tem postopkom; ker se je število akreditiranih programov v RS po uvedbi bolonjske strukture izobraževanja v visokošolskem prostoru izrazito povečalo, dopolnitev dvostranskega sporazuma za bolonjske programe namreč nikakor ni preprosta. Zato je treba te zadržke za njihovo odpravo temeljito proučiti.

OKRAJŠAVE IN KRATICE

OKRAJŠAVE

Centralni urad / Centralni urad za slovenski jezik = Centralni urad za slovenski jezik pri Avtonomni deželi FJK

Deželna konferenca = Deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine

Deželna posvetovalna komisija = Deželna posvetovalna komisija za slovensko manjšino

Deželna šolska komisija = Deželna šolska komisija za izobraževanje v slovenskem jeziku

Deželni register = Deželni register organizacij slovenske jezikovne manjšine

Deželni zakon 26/2007 = Deželni zakon št. 26 z dne 16. 11. 2007 *Norme regionali per la tutela della minoranza linguistica slovena* (»Deželna pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine«)

Mreža / Mreža za slovenski jezik FJK = Mreža za slovenski jezik v javni upravi FJK

Paritetni odbor = Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine

Skupni odbor = Skupni odbor RS in Avtonomne dežele FJK

Urad za slovenske šole FJK = Urad za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu FJK

Zakon 38/2001 = Zakon št. 38 z dne 23. 2. 2001 *Norme per la tutela della minoranza linguistica slovena della regione Friuli Venezia Giulia* (»Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini«)

Zakon 482/199 = Zakon št. 482 z dne 15. 12. 1999 *Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche* (»Pravila o varstvu avtohtonih jezikovnih manjšin«)

KRATICE

EPK = Evropska prestolnica kulture

EZTS = Evropsko združenje za teritorialno sodelovanje

EU = Evropska unija

FJK = Furlanija - Julijska krajina

KT = kreditne točke

RAI = italijanska nacionalna radiotelevizija (*Radiotelevisione Italiana*)

RS = Republika Slovenija

SFRJ = Socialistična federativna republika Jugoslavija

SKGZ = Slovenska kulturno-gospodarska zveza

SLORI = Slovenski raziskovalni inštitut

SSO = Svet slovenskih organizacij

PRILOGE

Zakonodaja

ZAKON ŠT. 482 Z DNE 15. 12. 1999

»PRAVILA O VARSTVU AVTOHTONIH JEZIKOVNIH MANJŠIN«

(objavljen v Uradnem listu št. 297 z dne 20. 12. 1999)

1. člen

1. Uradni jezik Italijanske republike je italijanščina.
2. Italijanska republika, ki med vrednote uvršča jezikovno in kulturno dediščino italijanskega jezika, promovira tudi druge jezike in kulture, ki jih ščiti ta zakon.

2. člen

1. Za izvajanje 6. člena Ustave in v skladu s splošnimi načeli, ki so jih določili evropski in mednarodni organi, Italijanska republika ščiti jezik in kulturo albanskih, katalonskih, germanskih, grških, slovenskih in hrvaških prebivalcev ter tistih, ki govorijo francoski, frankoprovansalski, furlanski, ladinski, okcitanski in sardinski jezik.

3. člen

1. Po posvetovanju s posameznimi občinami, na zahtevo najmanj petnajstih odstotkov državljanov, ki so vpisani v volilne imenike in imajo stalno prebivališče v tistih občinah, ali na zahtevo tretjine občinskih svetnikov istih občin, pokrajinski svet sprejme opredelitev zemljepisnega območja občin oziroma delov občin, na katerem se uveljavljajo določbe o varstvu avtohtonih jezikovnih manjšin, ki jih predvideva ta zakon.
2. Če ni izpolnjen noben od dveh pogojev iz prvega odstavka, vendar pa na ozemlju občine živi jezikovna manjšina iz seznama iz 2. člena, se postopek začne, če se zanj izreče prebivalstvo s posebnim referendumom, ki ga sprožijo upravičenci ter poteka v skladu z veljavnim občinskim statutom in pravilniki.
3. Jezikovne manjšine iz 2. člena, ki so prisotne na ozemlju različnih pokrajin ali dežel, lahko ustanovijo telesa za usklajevanje in oblikovanje predlogov, ki jih lokalne uprave lahko priznajo.

4. člen

1. V vrtcih v občinah iz 3. člena jezikovna vzgoja pri izvajanju vzgojnih dejavnosti poleg italijanskega predvideva tudi rabo manjšinskega jezika. V osnovnih in prvostopenjskih srednjih šolah je predvidena tudi raba manjšinskega jezika kot učnega jezika.
2. Osnovne in prvostopenjske srednje šole v skladu z določbami prvega odstavka 3. člena tega zakona pri uveljavljanju organizacijske in didaktične avtonomije, kot jo določata osmi in deveti odstavek 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997, v mejah predmetnika, določenega na državni ravni, in ob upoštevanju določb o delovnih obveznostih pedagoškega osebja, ki izhajajo iz državnih kolektivnih delovnih pogodb, z namenom, da se zagotovi učenje jezika manjšine, tudi na podlagi zahtev staršev določijo način izvajanja pouka jezika in kulturne tradicije lokalnih skupnosti, in sicer trajanje in metodo poučevanja ter merila za ocenjevanje učencev in oblike zaposlitve kvalificiranega pedagoškega kadra.
3. Vzgojno-izobraževalne ustanove, navedene v drugem odstavku, lahko na podlagi desetega odstavka 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997 posamezno ali povezano razširijo izobraževalno ponudbo tudi na odrasle. V okviru izvajanja avtonomije na področju raziskovanja, eksperimentiranja in razvoja, ki jo določa deseti odstavek omenjenega 21. člena, lahko vzgojno-izobraževalne ustanove tudi v povezani obliki izvedejo dejavnosti na področju preučevanja jezikov in kulturne tradicije pripadnikov jezikovne manjšine, priznane na podlagi 2. in 3. člena tega zakona, ter skrbijo za izobraževanje in izpopolnjevanje pedagoškega osebja, zadolženega za te predmete. V ta namen lahko vzgojno-izobraževalne ustanove sklepajo sporazume na podlagi dvanajstega odstavka 21. člena Zakona št. 59 iz leta 1997.
4. Vzgojno-izobraževalne ustanove same izvajajo dejavnosti, ki jih predvidevata drugi in tretji odstavek tega člena, ter pri tem uporabljajo razpoložljivo osebje, finančne dotacije, dodeljene na podlagi petega odstavka 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997, ter dodatna sredstva, ki jih pridobijo s sporazumi, pri čemer se med prioritete iz omenjenega petega odstavka uvrščajo tudi prioritete iz tega zakona. Pri porazdelitvi sredstev na podlagi petega odstavka 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997 se upoštevajo dodatne prioritete, določene v tem odstavku.
5. Ob prijavi k vpisu starši sporočijo vzgojno-izobraževalni ustanovi, ali nameravajo izbrati pouk jezika manjšine za svoje otroke.

5. člen

1. Minister za izobraževanje s svojimi uredbami predpiše splošne kriterije za izvajanje določb 4. člena in lahko spodbuja ter uresničuje državne in krajevne projekte na področju preučevanja jezikov in kulturne tradicije pripadnikov priznane jezikovne manjšine na podlagi 2. in 3. člena tega zakona. Za izvedbo teh projektov je od leta 1999 predviden letni izdatek 2 milijard lir.

2. Osnutki uredb iz prvega odstavka se pošljejo parlamentu za pridobitev mnenja pristojnih stalnih parlamentarnih odborov, ki se lahko izrečejo v šestdesetih dneh.

6. člen

1. Na podlagi 6. in 8. člena Zakona št. 341 z dne 19. 11. 1990 univerze v upravičenih deželah v okviru svoje avtonomije in rednih proračunskih sredstev izvedejo vse potrebne ukrepe za spodbujanje znanstvenih raziskav ter kulturnih in izobraževalnih dejavnosti za uresničevanje ciljev tega zakona, tudi z uvedbo tečajev jezika in kulture iz 2. člena.

7. člen

1. V občinah iz 3. člena lahko člani občinskih svetov in drugih kolegijskih organov pri delovanju teh teles uporabljajo zaščiteni jezik.

2. Določba iz prvega odstavka se uporablja tudi za svetnike gorskih skupnosti, pokrajin in dežel, katerih ozemlje zajema občine, v katerih je zaščiteni jezik priznan, če prebivalstvo teh občin skupaj predstavlja najmanj petnajst odstotkov vsega prebivalstva.

3. Če eden ali več članov kolegijskih organov, navedenih v prvem in drugem odstavku, izjavi, da ne pozna zaščitenega jezika, mora biti zagotovljen takojšen prevod vsebine v italijanščino.

4. Če so listine, namenjene javnosti, pripravljene v dveh jezikih, imajo pravne učinke samo akti in sklepi v italijanskem jeziku.

150

8. člen

1. V občinah iz 3. člena lahko občinski svet zagotovi objavo javnih listin države, dežele, lokalnih uprav in drugih javnih organov v zaščitenem jeziku, pri čemer gredo stroški za objavo v breme občinskega proračuna, če za ta namen ni drugih razpoložljivih virov, pravno pa so veljavne izključno listine v italijanskem jeziku.

9. člen

1. Brez poseganja v določbe 7. člena je v uradih javne uprave v občinah iz 3. člena dovoljena ustna in pisna raba zaščitenega jezika. Za oborožene sile in policijske enote se ta odstavek ne uporablja.

2. Da se dejansko uveljavijo pravice iz prvega odstavka, organi javne uprave, tudi na podlagi sporazumov z drugimi institucijami, zagotovijo prisotnost osebja, ki lahko zahteve prebivalcev obravnava v zaščitenem jeziku. V ta namen je pri Predsedstvu ministrskega sveta – Direktoratu za deželne zadeve ustanovljen Državni sklad za varstvo jezikovnih manjšin z letno finančno dotacijo 9.800.000.000 lir od leta 1999. Ta sredstva, ki ne smejo preseči omenjene vsote, se letno razdelijo z uredbo predsednika ministrskega sveta po posvetovanju z upravičenimi organi. (1)

3. V postopkih pred mirovnim sodnikom je dovoljena raba zaščitenega jezika. V veljavi ostanejo določbe 109. člena Zakonika o kazenskem postopku.

Opombe:

(1) S 549. odstavkom 1. člena Zakona št. 160 z dne 27. 12. 2019 se določi, da se »Državni sklad za varstvo jezikovnih manjšin iz drugega odstavka 9. člena Zakona št. 482 z dne 15. 12. 1999 poveča za 250.000 evrov v letu 2020, za 500.000 evrov v letu 2021 in za 1.000.000 evrov v letu 2022.«

10. člen

1. V občinah iz 3. člena lahko ob uradnih krajevnih imenih občinski sveti sprejmejo tudi uporabo krajevnih imen, ki so v skladu s tradicijo in krajevnimi običaji.

11. člen

1. Državljeni, ki pripadajo jezikovni manjšini, priznani skladno z 2. in 3. členom, imajo stalno prebivališče v občinah iz 3. člena in jim je bil spremenjen priimek ali ime pred uveljavitvijo tega zakona ali jim je bila v preteklosti onemogočena dodelitev lastnega imena v jeziku manjšine, imajo pravico, da se jim na podlagi ustrezne dokumentacije povrne prvotna oblika imena in priimka. Vrnitev prvotne oblike priimka velja tudi za mladoletne potomce upravičencev, za polnoletne pa, če so za to dali soglasje.

2. V primerih iz prvega odstavka je treba v vlogi navesti ime ali priimek, ki se ga želi pridobiti. Vlogo je treba nasloviti na župana občine, v kateri ima prosilec stalno prebivališče, župan pa jo po uradni dolžnosti posreduje prefektu s priloženim izpiskom iz matičnega registra o rojstvu. Če so izpolnjeni pogoji iz prvega odstavka, prefekt izda odločbo o vrnitvi prvotne oblike imena ali priimka. Za člane iste družine lahko prefekt izda eno samo odločbo. Ob zavrnitvi zahteve se v tridesetih dneh od prejema obvestila lahko vloži pritožba na ministrstvo za pravosodje, ki sprejme odločitev na podlagi predhodnega mnenja državnega sveta. Postopek je brezplačen in mora biti zaključen v devetdesetih dneh od dneva vložitve zahteve.

3. Matični uradi upravičenih občin vodijo evidenco sprememb, nastalih zaradi izvajanja določb tega člena. Vse druge sezname, spiske in registre imen morajo po uradni dolžnosti spremeniti občina ali drugi pristojni organi.

12. člen

1. V sporazumu med ministrstvom za komunikacije in koncesionarjem za storitve javne radiotelevizijske službe ter v povezani pogodbi o izvajanju javne službe so zagotovljeni pogoji za varstvo jezikovnih manjšin na območjih, kjer so te prisotne.

2. Upravičene dežele lahko prav tako sklepajo posebne sporazume s koncesionarjem za storitve javne radiotelevizijske službe, za novinarske in druge oddaje v zaščitenih jezikih v okviru deželnih radijskih in televizijskih sporedov omenjenega koncesionarja; v isti namen lahko dežele sklepajo posebne sporazume z lokalnimi postajami.

3. Za varstvo jezikovnih manjšin v sredstvih javnega obveščanja je pristojen neodvisni organ za komunikacijska omrežja in storitve iz Zakona št. 249 z dne 31. 7. 1997 brez poseganja v naloge usmerjanja, ki jih ima parlamentarni odbor za usmerjanje in nadzor nad radiotelevizijskimi službami.

151

13. člen

1. Dežele z navadnim statutom na področjih, za katera so pristojne, prilagodijo svojo zakonodajo načelom, ki jih določa ta zakon, razen veljavnih deželnih zakonskih določb, ki jezikovnim manjšinam že zagotavljajo ugodnejše pogoje.

14. člen

1. Iz lastnih proračunskih sredstev in na podlagi objektivnih kriterijev lahko dežele in pokrajine, v katerih so prisotne jezikovne skupnosti iz 2. člena, ter občine na ozemlju teh pokrajin določijo prispevke za založništvo, časopise in zasebne radiotelevizijske postaje, ki uporabljajo enega od zaščitenih jezikov, pa tudi za priznana in na območju redno delujoča društva, ki imajo za cilj varstvo jezikovnih manjšin.

15. člen

1. Poleg določb prvega odstavka 5. člena in drugega odstavka 9. člena gredo stroški lokalnih uprav za izpolnjevanje obveznosti, ki izhajajo iz tega zakona, od leta 1999 v breme države do višine 8.700.000.000 lir letno. (2)

2. Ocenjeni odhodki za potrebe prvega odstavka se vključijo v proračun lokalne uprave šele po porazdelitvi sredstev iz omenjenega prvega odstavka med upravičene lokalne uprave na podlagi uredbe predsednika ministrskega sveta.

3. Izplačilo sredstev, porazdeljenih v skladu z drugim odstavkom, se izvede na podlagi ustreznega obračuna, ki ga predloži pristojna lokalna uprava, z navedbo razlogov za ukrepanje in utemeljitvijo ustreznosti stroškov.

Opombe:

(2) S 549. odstavkom 1. člena Zakona št. 160 z dne 27. 12. 2019 se določi, da se »največja letna obremenitev, ki jo predvideva prvi odstavek 15. člena Zakona 482/1999, poveča za 250.000 evrov v letu 2020, za 500.000 evrov v letu 2021 in za 1.000.000 evrov v letu 2022.«

16. člen

1. Dežele in pokrajine lahko poskrbijo za ustanovitev ustreznih inštitutov za zaščito jezikovne in kulturne tradicije skupnosti, ki jih obravnava ta zakon, oziroma spodbujajo ustanovitev samostojnih oddelkov pri že obstoječih krajevnih kulturnih ustanovah. Stroški za to grede v breme deželnih in pokrajinskih proračunov.

17. člen

1. Izvedbeni predpisi tega zakona se sprejmejo v šestih mesecih od datuma uveljavitve zakona in po posvetovanju z upravičenimi deželami.

18. člen

1. V deželah s posebnim statutom se uveljavljanje ugodnejših določb, ki jih predvideva ta zakon, uredi z izvedbenimi predpisi posameznih statotov. Ta zakon ne posega v zaščitne določbe, ki veljajo v deželah s posebnim statutom ter v avtonomnih pokrajinah Trento in Bocen.

Člen 18 bis

1. Določbe 3. člena Zakona št. 654 z dne 13. 10. 1975 z nadaljnjimi spremembami ter določbe Uredbe z zakonsko močjo št. 122 z dne 26. 4. 1993, potrjene in spremenjene z Zakonom o potrditvi uredbe št. 205 z dne 25. 6. 1993, se uporabljajo tudi za preprečevanje in zatiranje pojavov nestrpnosti in nasilja nad pripadniki jezikovnih manjšin. (3)

Opombe:

(3) Člen 18 bis se doda s prvim odstavkom 23. člena Zakona št. 38 z dne 23. 2. 2001 (objavljenega v UL št. 56 z dne 8. 3. 2001).

19. člen

1. Italijanska republika spodbuja razvoj jezikov in kultur iz 2. člena, razširjenih v tujini, na način in v obliki, ki ju bodo za vsak primer posebej določali ustrezni sporazumi, ter na podlagi načela o recipročnosti s tujimi državami, če so državljani omenjenih skupnosti ohranili in razvili izvorno družbeno-kulturno in jezikovno identiteto.

2. Ministrstvo za zunanje zadeve spodbuja sklenitev ustreznih sporazumov z drugimi državami, da se zagotovijo ugodni pogoji za italijansko govorečo skupnost na teh ozemljih ter za širitev italijanskega jezika in kulture v tujini. Italijanska republika spodbuja čezmejno in medregionalno sodelovanje tudi v okviru programov Evropske unije.

3. Vlada predloži parlamentu letno poročilo o izvajanju obveznosti iz tega člena.

20. člen

1. Sredstva za kritje obveznosti iz tega zakona, ki so ocenjena na 20.500.000.000 lir letno, se zagotovijo od leta 1999 dalje z ustreznim zmanjšanjem predvidenih sredstev, ki so za triletno proračunsko obdobje 1998–2000 pripoznana na tekoči odhodkovni proračunski postavki »Posebni sklad« Ministrstva za zakladništvo, proračun in gospodarsko načrtovanje za leto 1998, pri čemer se delno – v višini 18.500.000.000 lir – uporabijo rezervacije za predsedstvo ministrskega sveta in delno – v višini 2.000.000.000 lir – rezervacije za ministrstvo za izobraževanje.

2. Ministrstvo za zakladništvo, proračun in gospodarsko načrtovanje je pooblaščen, da s svojimi uredbami poskrbi za potrebne spremembe v proračunu.

ZAKON ŠT. 38 Z DNE 23. 2. 2001

PRAVILA O VARSTVU SLOVENSKE JEZIKOVNE MANJŠINE V DEŽELI FURLANIJI - JULIJSKI KRAJINI (objavljen v Uradnem listu št. 56 z dne 8. 3. 2001)

1. člen

(Priznanje slovenske manjšine)

1. Italijanska republika priznava in štiti pravice italijanskih državljanov, ki pripadajo slovenski jezikovni manjšini, prisotni v tržaški, goriški in videmski pokrajini, po 2., 3. in 6. členu Ustave, po 3. členu Ustavnega zakona št. 1 z dne 31. 1. 1963 o sprejetju Posebnega statuta dežele Furlanije - Julijske krajine in v skladu s splošnimi pravnimi načeli ter z načeli Splošne deklaracije človekovih pravic, z mednarodnimi konvencijami in s pogodbami, ki jih je podpisala italijanska vlada.

2. Za italijanske državljane, ki pripadajo slovenski jezikovni manjšini, se uporabljajo določbe Zakona št. 482 z dne 15. 12. 1999, razen če ni s tem zakonom izrecno drugače določeno.

2. člen

(Sprejemanje načel Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih)

1. Ukrepi za varstvo slovenske manjšine, predvideni s tem zakonom, se zgledujejo po Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin, ki je bila sprejeta v Strasbourgu 1. februarja 1995 in jo je italijanski parlament ratificiral z Zakonom št. 302 z dne 28. 8. 1997, ter po sledečih načelih, utemeljenih v Evropski listini o regionalnih ali manjšinskih jezikih, ki je bila sprejeta v Strasbourgu 5. novembra 1992:

- a) priznanje regionalnih ali manjšinskih jezikov kot izraza kulturnega bogastva;
- b) spoštovanje zemljepisnega območja vsakega jezika;
- c) potreba po odločnem ukrepanju za spodbujanje rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov, da se varujejo;
- d) spodbujanje čezmejnega in medregionalnega sodelovanja, tudi v okviru programov Evropske unije.

3. člen

(Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine)

1. Šest mesecev po uveljavitvi tega zakona se z uredbo predsednika republike in po predhodnem sklepu ministrskega sveta ustanovi Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine, v nadaljevanju Odbor. Sestavlja ga dvajset članov; od teh je deset italijanskih državljanov, govorcev slovenskega jezika.

2. Odbor sestavljajo:

- a) štiri člani, ki jih imenuje ministrski svet; od teh je en član govorec slovenskega jezika;
- b) šest članov, ki jih imenuje deželni odbor Furlanije - Julijske krajine; od teh so štiri člani govorcev slovenskega jezika, ki jih določijo najbolj reprezentativne organizacije manjšine;
- c) trije člani, ki jih imenuje skupščina slovensko govorečih izvoljenih predstavnikov v lokalnih upravah na ozemlju iz 1. člena; skupščino skliče predsednik deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine najkasneje tri mesece po uveljavitvi tega zakona;
- d) sedem članov, ki jih imenuje deželni svet Furlanije - Julijske krajine; od teh sta dva pripadnika slovenske jezikovne manjšine; svetniki se izrečejo po sistemu omejenega glasovanja.

3. Z uredbo o ustanovitvi iz prvega odstavka se določijo pravila delovanja Odbora. Sedež Odbora je v Trstu.

4. Za sodelovanje pri delu Odbora se članom povrnejo samo potni stroški.

5. Za namene, ki jih določa ta člen, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 98,5 milijona lir letno.

4. člen

(Območje izvajanja zakona)

1. Ukrepi za varstvo slovenske manjšine, predvideni s tem zakonom, se pod pogoji in na način, ki jih določa ta zakon, izvajajo na ozemlju, kjer je manjšina zgodovinsko prisotna. V to območje so vključene občine ali nji-

hovi zaselki, navedeni v posebnem seznamu, ki ga v osemnajstih mesecih po ustanovitvi sestavi Odbor na zahtevo najmanj 15 odstotkov državljanov, vpisanih v volilne imenike, oziroma na predlog tretjine občinskih svetnikov posameznih občin. Seznam se nato sprejme z uredbo predsednika republike.

2. Če Odbor v predvidenem roku ne more sestaviti seznama iz prvega odstavka, seznam v naslednjih šestih mesecih sestavi predsedstvo ministrskega sveta po posvetovanju s posameznimi lokalnimi upravami in ob upoštevanju dela Odbora, brez poseganja v 25. člen tega zakona.

5. člen

(Varstvo nemško govorečega prebivalstva v Kanalski dolini)

1. V okviru določb Zakona št. 482 z dne 15. 12. 1999 in načel tega zakona se nemško govorečemu prebivalstvu Kanalske doline ob upoštevanju štirijezičnosti območja zagotovijo posebne oblike varstva brez nove ali večje obremenitve državnega proračuna.

6. člen

(Enotno besedilo)

1. Vlada je pooblaščen, da po posvetovanju z Odborom v 120 dneh od uveljavitve tega zakona izda zakonsko uredbo o enotnem besedilu veljavnih zakonskih predpisov v zvezi s slovensko manjšino v deželi Furlaniji - Julijski krajini. V uredbi se ti predpisi združijo in povežejo ter uskladijo s pravili tega zakona.

7. člen

(Slovenska imena, priimki in poimenovanja)

1. Pripadniki slovenske manjšine imajo pravico svojim otrokom dajati slovenska imena. Obenem imajo pravico, da sta njihovo ime in priimek v vseh javnih listinah pravilno natisnjena ali zapisana v skladu s pravili slovenskega pravopisa.

2. Pravico do poimenovanja, simbolov in napisov v slovenskem jeziku imajo tako slovenska podjetja kot druge pravne osebe ter slovenski zavodi, ustanove, združenja in fundacije.

3. Državljeni, pripadniki slovenske manjšine, imajo pravico, da svoje ime v italijanski obliki, vsiljeni pred uveljavitvijo Zakona št. 935 z dne 31. 10. 1966, spremenijo v ustrezno obliko v slovenskem jeziku ali v obliko, prav tako v slovenskem jeziku, ki jo običajno uporabljajo pri svojih družbenih stikih.

4. Vsak državljan, ki so mu v preteklosti priimek spremenili ali drugače potvorili in ne more izpeljati postopka, ki ga predvideva Zakon št. 114 z dne 28. 3. 1991, lahko zahteva spremembo svojega sedanjega priimka v slovensko obliko, skladno s slovenskim pravopisom, na podlagi postopka iz 11. člena Zakona št. 482 z dne 15. 12. 1999.

5. Kraljevi odlok št. 16 z dne 10. 1. 1926, spremenjen v Zakon št. 898 z dne 24. 5. 1926, je razveljavljen.

6. Postopek za spremembo imena in priimka iz tega člena je prost vsakršnih davkov, taks ali dajatev, kar velja tudi za akte in postopke po spremembi. Uveljavljanje pravice iz drugega odstavka ne ustvarja dodatne davčne obveznosti.

8. člen

(Raba slovenskega jezika v javni upravi)

1. Ob uradnem italijanskem jeziku je slovenski manjšini na območju iz 1. člena priznana pravica do rabe slovenščine na način, določen v četrtem odstavku tega člena, v odnosih z lokalnimi upravnimi in sodnimi oblastmi, kakor tudi s koncesionarji za opravljanje javnih služb, ki imajo sedež na območju iz 1. člena in opravljajo službo v občinah iz 4. člena tega zakona. Priznava se tudi pravica do prejemanja odgovora v slovenskem jeziku:

- a) v ustnih sporočilih praviloma neposredno ali s tolmačem;
- b) v pisnih sporočilih vsaj s prevodom, ki je priložen italijanskemu izvorniku.

2. Določbe prvega odstavka se ne uporabljajo za oborožene sile in policijske enote med opravljanjem uradnih nalog, razen v primeru upravnih postopkov – za oborožene sile samo tistih, ki se vodijo na lokalni ravni, uvedenih na zahtevo slovensko govorečih državljanov, in brez poseganja v določbe 109. člena Zakonika o kazenskem postopku. Vsekakor se prvi odstavek ne uporablja v upravnih postopkih, ki jih začnejo pripadniki oboroženih sil in policijskih enot v internih odnosih z upravo, ki ji pripadajo.
3. Akti in kateri koli ukrepi, namenjeni javni uporabi in natisnjeni na predvidenih obrazcih, vključno dokumenti z osebnimi podatki, kot so osebne izkaznice in potrdila iz registra prebivalstva, se v občinah iz 4. člena izdajo na zahtevo državljanov v italijanščini in slovenščini ali samo v italijanščini. Raba slovenskega jezika je predvidena tudi za javna sporočila in uradne objave.
4. Da se pravice iz prvega, drugega in tretjega odstavka dejansko uveljavijo in lahko izvajajo, sprejmejo posamezni organi javne uprave, vključno državni, na območjih iz seznama iz 4. člena potrebne ukrepe, pri čemer prilagodijo svoje urade, kadrovske zasledbe in notranjo organizacijo ob spoštovanju veljavnih postopkov za načrtovanje zaposlitev, ki jih določa 39. člen Zakona št. 449 z dne 27. 12. 1997 z nadaljnjimi spremembami, in v mejah razpoložljivih finančnih sredstev, ki jih določa ta člen. V središčih Trsta in Gorice ter v Čedadu pa posamezne lokalne uprave ustanovijo – tudi povezano – poseben urad za državljane, ki želijo uveljavljati pravice iz prvega, drugega in tretjega odstavka, pa čeprav nimajo stalnega prebivališča na območjih iz 4. člena.
5. Način izvajanja določb iz prvega odstavka s strani koncesionarjev za opravljanje javnih služb urejajo posebni sporazumi s posameznimi javnimi subjekti v dogovoru z Odborom in v mejah razpoložljivih sredstev, ki jih določa ta člen.
6. Občine in pokrajine v okviru statutarne avtonomije poskrbijo za morebitne spremembe in dopolnila svojih statotov v skladu z določbami tega zakona.
7. Do sprejetja ukrepov iz četrtega in šestega odstavka ostanejo v veljavi že sprejeti ukrepi za varstvo pravic iz tega člena.
8. Za postopno uresničevanje ciljev, ki jih določa ta člen, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 5.805 milijonov lir letno.
9. Dežela Furlanija - Julijska krajina, lokalne uprave iz 4. člena in drugi javni subjekti lahko po posvetovanju z Odborom z dodatnimi sredstvi prispevajo k izvajanju potrebnih ukrepov za uresničevanje tega člena.
10. Minister za zakladništvo, proračun in gospodarsko načrtovanje izda vsako leto do 31. januarja po posvetovanju z Odborom uredbo, s katero določi roke in način porazdelitve sredstev iz osmega odstavka med upravičence.

9. člen

(Raba slovenskega jezika v voljenih telesih)

1. V kolegijskih organih in voljenih telesih s sedežem na območju iz 4. člena se priznava pravica do rabe slovenskega jezika v ustnem in pisnem sporočanju, pri predložitvi predlogov, glasovalnih pobud, svetniških vprašanj in interpelacij ter pri morebitnem sestavljanju zapisnikov. Način izvajanja teh določb urejajo statuti in poslovniki voljenih organov.
2. Pristojna uprava poskrbi za takojšen prevod govornih in pisnih prispevkov v italijanski jezik.
3. Člani organov in voljenih teles lahko na zahtevo opravljajo javne naloge, za katere so zadolženi, tudi v slovenskem jeziku.
4. V odnosih med javnimi uradi na območju iz 4. člena je dovoljena skupna raba slovenskega in italijanskega jezika.

10. člen

(javni napisi in krajevna imena)

1. Z uredbo predsednika deželnega odbora se na predlog Odbora in po posvetovanju s posameznimi upravami na podlagi seznama iz 4. člena določijo občine in zaselki občin ter kraji in organi, v katerih je ob italijanščini predvidena raba slovenščine na napisih javnih uradov, na pisemskem papirju z uradno glavo ter, na splošno, v vseh javnih napisih in na praporih. Te določbe se uporabljajo tudi za napise krajevnih imen in cestne oznake.

2. Za namene, ki jih določa ta člen, je med letoma 2001 in 2005 največji dovoljeni obseg izdatkov 128 milijonov lir letno.

11. člen

(javne šole s slovenskim učnim jezikom)

1. Če ta zakon ne določa drugače, se še naprej uporabljajo določbe Zakonov št. 1012 z dne 19. 7. 1961 in št. 932 z dne 22. 12. 1973. V prvem in drugem odstavku 2. člena Zakona št. 932 z dne 22. 12. 1973 se za besedami »slovenskega maternega jezika« doda »ali s popolnim znanjem slovenskega jezika.«

2. Brez poseganja v tretji odstavek 1. člena Zakona št. 1012 z dne 19. 7. 1961 se za reorganizacijo šol s slovenskim učnim jezikom uvedejo operativni postopki iz 2., 3., 4., 5. in 6. člena Uredbe predsednika republike št. 233 z dne 18. 6. 1998, ob spoštovanju pristojnosti, ki jih določajo 137., 138. in 139. člen Zakonske uredbe št. 112 z dne 31. 3. 1998, in po posvetovanju z Deželno šolsko komisijo za izobraževanje v slovenskem jeziku iz tretjega odstavka 13. člena tega zakona.

3. V 4. členu Zakona št. 1012 z dne 19. 7. 1961 se na koncu dodajo besede: »po posvetovanju z Deželno šolsko komisijo za izobraževanje v slovenskem jeziku«.

4. V šolah s slovenskim učnim jezikom je dovoljena raba slovenskega jezika v odnosih s šolsko upravo, v dokumentih in sporočilih, na pisemskem papirju z uradno glavo in v javnih napisih.

5. S 1. januarjem 2001 se razpoložljiva letna sredstva, ki jih določa 8. člen Zakona št. 932 z dne 22. 12. 1973, povišajo na 250 milijonov lir. Ta sredstva se lahko uporabljajo tudi za honorarje, ki se izplačajo za pripravo in tiskanje učbenikov in drugega učnega gradiva; honorarji so lahko namenjeni tudi avtorjem učbenikov in gradiva, ki niso italijanski državljani in pripadajo slovenskemu kulturnemu prostoru. Upravljanje s sredstvi, določitev meril za njihovo uporabo – tudi na podlagi večletnih finančnih načrtov – ter predlog za redno revalorizacijo so v pristojnosti komisije iz tretjega odstavka 13. člena. Za namene, ki jih določa ta odstavek, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 155,5 milijona lir letno.

12. člen

(Določbe za videmsko pokrajino)

1. V vrtcih občin videmske pokrajine, ki so navedene v seznamu iz 4. člena, bo vzgojno-izobraževalni program vključeval tudi vsebine, ki so povezane z lokalno tradicijo, jezikom in kulturo in se bodo poučevale tudi v slovenskem jeziku, brez nove ali večje obremenitve državnega proračuna.

2. V ustanovah obveznega izobraževanja v občinah iz prvega odstavka je pouk slovenskega jezika, lokalne zgodovine ter lokalnih kulturnih in jezikovnih tradicij vključen v obvezni predmetnik, ki ga same določijo vzgojno-izobraževalne ustanove v okviru organizacijske in didaktične avtonomije iz osmega in devetega odstavka 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997. Posamezne šole določijo način izvajanja pouka teh obveznih predmetov, in sicer trajanje in metodo poučevanja ter merila za ocenjevanje učencev in oblike zaposlitve kvalificiranega pedagoškega kadra. Ob prijavi k vpisu starši sporočijo vzgojno-izobraževalni ustanovi, ali nameravajo izbrati pouk jezika manjšine za svoje otroke.

3. V drugostopenjskih šolah tržaške, goriške in videmske pokrajine, ki jih obiskujejo dijaki občin iz prvega odstavka, se lahko uvede izbirni pouk slovenskega jezika, tudi če je število prijavljenih dijakov manjše od tistega, ki ga predvidevajo šolski predpisi.

4. Za obvezne predmete iz drugega odstavka minister za izobraževanje z uredbo določi splošne in specifične učne cilje, standarde kakovosti storitev ter pogoje za zaposlovanje pedagoškega kadra po posvetovanju s komisijo iz tretjega odstavka 13. člena.

5. Zasebni vrtec in osnovna šola s slovenskim in italijanskim učnim jezikom z javno veljavnim programom, ki ju upravlja Inštitut za slovensko izobraževanje iz Špetra v videmski pokrajini, se priznata kot državni vrtec oziroma šola. Zanju se uporabljajo zakonske in podzakonske določbe, ki veljajo za državne vrtce oziroma

šole. Za namene, ki jih določa ta odstavek, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 1.436 milijonov lir letno.

6. V občinah videmske pokrajine, ki so vključene v seznam iz 4. člena, je po posvetovanju z Odborom in v skladu z operativnimi postopki, določenimi v drugem odstavku 11. člena, predvidena ustanovitev dvojezičnih državnih šol ali njihovih oddelkov s poukom v italijanskem in slovenskem jeziku, brez nove in večje obremenitve državnega proračuna. Ukrepi, ki jih je treba sprejeti za delovanje teh šol, se pripravijo po posvetovanju s komisijo iz tretjega odstavka 13. člena.

7. Avtonomne vzgojno-izobraževalne ustanove uresničujejo dejavnosti iz drugega odstavka z razpoložljivim osebjem, s finančnimi sredstvi, ki so jim dodeljena v skladu s petim odstavkom 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997, in z dodatnimi sredstvi, pridobljenimi na podlagi sporazumov, pri čemer se med prioritete iz omenjenega petega odstavka uvrščajo tudi prioritete iz tega zakona.

13. člen *(Šolski upravni organi)*

1. Za vprašanja, ki zadevajo izobraževanje v slovenskem jeziku, se pri Deželnem šolskem uradu za Furlanijo - Julijsko krajino ustanovi poseben urad, ki ga vodi deželni vodstveni uslužbenec; tega imenuje minister za izobraževanje, izbran pa je med stalno zaposlenim vodstvenim osebjem osrednjih in perifernih organov šolske uprave ter ravnatelji šol s slovenskim učnim jezikom. Urad je pristojen za zaposlovanje osebja šol in vzgojno-izobraževalnih ustanov s slovenskim učnim jezikom.

2. Osebe urada iz prvega odstavka mora imeti popolno znanje slovenskega jezika.

3. Da se izobraževanju v slovenskem jeziku zagotovi avtonomija, se ustanovi Deželna šolska komisija za izobraževanje v slovenskem jeziku; predseduje ji deželni vodstveni uradnik iz prvega odstavka tega člena. Sestava komisije, način imenovanja njenih članov in njeno delovanje se določijo z uredbo predsednika ministrskega sveta na predlog ministra za izobraževanje in po posvetovanju z Odborom. Uredba se izda v osemnajstih mesecih od uveljavitve tega zakona, brez nove in večje obremenitve državnega proračuna. Komisija iz tega odstavka nadomesti komisijo, predvideno z 9. členom Zakona št. 932 z dne 22. 12. 1973, brez poseganja v določbe 24. člena tega zakona.

4. Za namene, ki jih določa ta člen, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 895 milijonov lir letno.

14. člen *(Deželni inštitut za raziskovanje na področju vzgoje)*

1. Na podlagi 288. člena Enotnega besedila veljavnih zakonskih predpisov s področja vzgoje in izobraževanja za šole vseh vrst in stopenj, ki je bilo sprejeto z Zakonsko uredbo št. 297 z dne 16. 4. 1994, se brez nove in večje obremenitve državnega proračuna ustanovi namenski oddelk Deželnega inštituta za raziskovanje na področju vzgoje v Furlaniji - Julijski krajini s pristojnostjo za šole s slovenskim učnim jezikom. Sestava oddelka in njegovo delovanje sta urejena s Pravilnikom o preureditvi deželnih inštitutov za raziskovanje na področju vzgoje, ki ga predvidevata deseti odstavek 21. člena Zakona št. 59 z dne 15. 3. 1997 in 76. člen Zakonske uredbe št. 300 z dne 30. 7. 1999, po posvetovanju s komisijo iz tretjega odstavka 13. člena.

15. člen *(Glasbeno izobraževanje)*

1. Z uredbo ministra za visoko šolstvo ter znanstveno in tehnološko raziskovanje, izdano v soglasju z ministrom za zakladništvo, proračun in gospodarsko načrtovanje, se v treh mesecih od uveljavitve tega zakona ustanovi avtonomna sekcija glasbenega Konservatorija Giuseppeja Tartinija v Trstu s slovenskim učnim jezikom. Z isto uredbo se določijo obseg sistemiziranih delovnih mest pedagoškega, upravnega, strokovno-tehničnega in pomožnega kadra ter pripadajoče zadolžitve; za obdobje treh let niso dovoljene premestitve oziroma prezaposlitve na druga področja poučevanja. Sedanje število sistemiziranih delovnih mest glasbenega Konservatorija Giuseppeja Tartinija ostane nespremenjeno za obdobje treh let, razen v primeru začetka izvajanja novih programov oziroma odprtja novih šol ter uvedbe rednega poučevanja predmeta italijanskega jezika za tujce.

2. Z odredbo ministra za visoko šolstvo ter znanstveno in tehnološko raziskovanje se določijo način delovanja in predmeti avtonomne sekcije iz prvega odstavka ter način izbora pedagoškega, upravnega, strokovno-tehničnega in pomožnega kadra. Pri izboru pedagoškega kadra se delo v slovenskih glasbenih šolah Glasbena matica in Emil Komel obravnava kot delo na konservatorijih ali glasbenih šolah z javno veljavnim programom. Pri zaposlovanju pedagoškega in drugega kadra za določen ali nedoločen čas se upoštevajo določbe 425. člena Enotnega besedila, sprejetega z Zakonsko uredbo št. 297 z dne 16. 4. 1994.

3. Profesorji avtonomne sekcije iz prvega odstavka so polnopravni člani profesorskega zbora konservatorija, ki ga sestavljata dve sekciji, ena z italijanskim in ena s slovenskim učnim jezikom. Za mnenja in sklepe, ki zadevajo specifična vprašanja in teme posamezne sekcije, na primer uvedbo eksperimentalnih programov, ravnatelj konservatorija ločeno skliče sestanek zadevne sekcije. V tem primeru mnenja in sklepi veljajo samo za tisto sekcijo. Dejavnost vsake sekcije mora biti v skladu z letnim načrtom izobraževalnih dejavnosti konservatorija in s splošnim didaktično-umetniškim načrtovanjem, ki sodi v pristojnost profesorskega zbora v plenarni sestavi.

4. Profesorji avtonomne sekcije s slovenskim učnim jezikom med sabo izvolijo koordinatorja sekcije, ki je za celotno trajanje mandata oproščen poučevanja. Sklepi ravnatelja konservatorija, ki zadevajo avtonomno sekcijo, se sprejmejo po predhodnem mnenju koordinatorja.

5. Koordinator iz četrtega odstavka je med svojim mandatom član upravnega odbora Konservatorija Giuseppeja Tartinija; člana upravnega odbora sta tudi dva strokovnjaka, ki ju imenuje deželni odbor Furlanije - Julijske krajine in od katerih je eden pripadnik slovenske manjšine.

6. Za namene, ki jih določa ta člen, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 1.049 milijonov lir letno.

16. člen

(Institucije in dejavnosti slovenske manjšine)

1. Dežela Furlanija - Julijska krajina skrbi za podporo kulturnih, umetniških, športnih, rekreativnih, znanstvenih, izobraževalnih, informativnih in založniških dejavnosti ter programov, ki jih izvajajo manjšinske ustanove in združenja. V ta namen se dežela posvetuje z manjšinskimi ustanovami in združenji. Za namene, ki jih določa ta odstavek, ima prednost delovanje tiska v slovenskem jeziku. Za namene, ki jih določa ta odstavek, država vsako leto dodeli finančna sredstva, ki se stekajo v namenski proračunski sklad dežele Furlanije - Julijske krajine.

2. Skladu iz prvega odstavka je za leto 2001 namenjenih 5.000 milijonov lir, za leto 2002 pa 10.000 milijonov lir. Za naslednja leta se višina sklada določi letno s finančnim zakonom v skladu s črko d) tretjega odstavka 11. člena Zakona št. 468 z dne 5. 8. 1978 z nadaljnjimi spremembami. (1)

Opombe:

(1) Z enajstim odstavkom 41. člena UZM št. 207 z dne 30. 12. 2008, potrjene in spremenjene z Zakonom št. 14 z dne 27. 2. 2009, se določi, da se »veljavnost ukrepov v korist slovenske manjšine iz 16. člena Zakona št. 38 z dne 23. 2. 2001 podaljša v leto 2008 in da je zato dovoljeni obseg izdatkov, ki se ga za leto 2008 dodeli deželi Furlaniji - Julijski krajini, milijon evrov.«

17. člen

(Odnosi z Republiko Slovenijo)

1. Vlada sprejme vse potrebne ukrepe za omogočanje in spodbujanje odnosov med obmejnimi prebivalstvom in slovensko manjšino ter kulturnimi institucijami Republike Slovenije. Vlada zagotovi razvoj medregionalnega in čezmejnega sodelovanja, tudi v okviru pobud in programov Evropske unije.

18. člen

(Slovensko stalno gledališče)

1. Brez poseganja v področno državno zakonodajo se Slovenskemu stalnemu gledališču prizna status ustanove za gledališko produkcijo v javnem upravljanju, tudi za namene prejemanja sredstev iz državnega proračuna.

19. člen (Vračanje nepremičnin)

1. Narodni dom pri Svetem Ivanu v Trstu, ki zajema stavbo in pritikline ter je v lasti dežele Furlanije - Julijske krajine, za svoje dejavnosti brezplačno uporabljajo slovenske kulturne in znanstvene ustanove. Prostori v stavbi na Korzu Verdi v Gorici, tj. v nekdanjem Trgovskem domu, se namenijo slovenskim in italijanskim kulturnim ter znanstvenim ustanovam (prednostno Narodni in študijski knjižnici), če je to združljivo z obstoječimi dejavnostmi v omenjenih stavbah ter po predhodnem dogovoru med deželno in ministrstvom za finance.

1 *bis*. Lastništvo stavbe v Ul. Filzi v Trstu, tj. nekdanjega Narodnega doma, ki je v lasti Univerze v Trstu, se brezplačno prenese na Fundacijo Narodni dom, ki sta jo ustanovili Slovenska kulturno-gospodarska zveza in Svet slovenskih organizacij.

1 *ter*. Nepremičnina v Trstu, poznana kot nekdanja Vojaška bolnišnica, se dodeli v brezplačno in trajno uporabo Univerzi v Trstu za potrebe te univerze.

1 *quater*. Stavba v Trstu, poznana pod imenom Gregoretta 2, se dodeli v brezplačno in trajno uporabo Univerzi v Trstu za potrebe te univerze.

1 *quinquies*. Postopki prenosa iz odstavkov 1 *bis*, 1 *ter* in 1 *quater* so oproščeni plačila davkov.

1. [Odstavek se razveljavi z UZM št. 139 z dne 8. 10. 2021].

2. Način uporabe in upravljanja določi deželna uprava po posvetovanju z Odborom. (2)

Opombe:

(2) S črko a) prvega odstavka 8. člena Uredbe z zakonsko močjo št. 139 z dne 8. 10. 2021 (objavljene v UL št. 241 z dne 8. 10. 2021) se spremeni prvi odstavek 19. člena; s črko b) prvega odstavka 8. člena navedene uredbe se k 19. členu dodajo odstavki 1 *bis*, 1 *ter*, 1 *quater* in 1 *quinquies*; s črko c) prvega odstavka 8. člena navedene uredbe se razveljavi drugi odstavek 19. člena.

20. člen (Varstvo zgodovinske in umetnostne dediščine)

1. Za namene, ki jih določa 9. člen Ustave, in ob spoštovanju posebnih značilnosti krajev, kjer živi slovenska manjšina, sprejmejo dežela Furlanija - Julijska krajina, pokrajine in občine iz seznama iz 4. člena ukrepe varstva zgodovinskih in umetnostnih spomenikov ter običajev in drugih kulturnih izrazov slovenskega prebivalstva, vključno projekte medkulturnega značaja.

2. Za namene, ki jih določa prvi odstavek, začnejo posamezne uprave ustrezna posvetovanja z organizacijami in drugimi reprezentativnimi združenji slovenske manjšine.

21. člen (Zaščita družbenih, gospodarskih in okoljevarstvenih interesov)

1. Na območju iz 4. člena morajo upravna ureditev, raba prostora, gospodarsko, družbeno in urbanistično načrtovanje ter njegovo izvajanje tudi v primeru razlastitev zasledovati ohranjanje zgodovinsko-kulturnih značilnosti.

2. Za namene, ki jih določa prvi odstavek, mora biti v pristojnih posvetovalnih organih sporazumno z Odborom zagotovljeno ustrezno zastopstvo slovenske manjšine.

3. Za izvajanje ukrepov, ki so namenjeni razvoju območij občin videmske pokrajine, vključenih v gorske skupnosti za Železno in Kanalsko dolino, Tersko dolino in Nadiške doline, v katerih je zgodovinsko prisotna slovenska manjšina, država od leta 2001 dalje letno dodeli deželi Furlaniji - Julijski krajini posebna finančna sredstva v višini 1.000 milijonov lir.

4. Za namene, ki jih določa ta člen, je od leta 2001 največji dovoljeni obseg izdatkov 1.000 milijonov lir letno.

22. člen

(Sindikalne organizacije in dejavnosti)

1. Pravice, ki jih zakon priznava združenjem in organizacijam, ki so člani najbolj reprezentativnih zvez sindikatov na državni ravni, se po posvetovanju z Odborom razširijo na sindikalne organizacije in panožna združenja, ki opravljajo svojo dejavnost pretežno v slovenskem jeziku ter so zaradi svoje velikosti in razširjenosti na območju iz 4. člena reprezentativne znotraj manjšine. Te pravice zadevajo opravljanje sindikalne dejavnosti in uveljavljanje pravice do zastopstva v kolegijskih organih javne uprave in zavodov, ki delujejo na interesnih področjih.

23. člen

(Dopolnitve Zakona št. 482 z dne 15. 12. 1999 o kazenskoprnem varstvu jezikovnih manjšin)

1. Za 18. členom Zakona št. 482 z dne 15. 12. 1999 se doda naslednji člen:

»Člen 18 bis. - 1. Določbe 3. člena Zakona št. 654 z dne 13. 10. 1975 z nadaljnjimi spremembami ter določbe Uredbe z zakonsko močjo št. 122 z dne 26. 4. 1993, potrjene in spremenjene z Zakonom o potrditvi uredbe št. 205 z dne 25. 6. 1993, se uporabljajo tudi za preprečevanje in zatiranje pojavov nestrpnosti in nasilja nad pripadniki jezikovnih manjšin.«

24. člen

(Prehodna določba)

1. Do ustanovitve komisije iz tretjega odstavka 13. člena opravlja njene naloge komisija iz 9. člena Zakona št. 932 z dne 22. 12. 1973, ki jo ustrezno dopolnjujejo vodja urada za šolstvo v Vidmu ali njegov pooblaščenec in dva državljana, govorca slovenskega jezika, ki ju določi pokrajinski svet v Vidmu in ju svetniki izvolijo po sistemu omejenega glasovanja.

25. člen

(Spremembe območja izvajanja tega zakona)

1. Seznam iz 4. člena se lahko spremeni z uredbo predsednika republike na predlog Odbora, brez nove ali večje obremenitve državnega proračuna.

2. Na predlog Odbora se ukrepi varstva iz tega zakona smiselno uporabljajo tudi zunaj območja iz 4. člena v korist pripadnikov slovenske manjšine, kadar gre za dejavnosti, ki so namenjene ohranjanju in promociji njihove kulturne ter zgodovinske in jezikovne identitete, brez nove ali večje obremenitve državnega proračuna.

3. Državljanom iz drugega odstavka je vsekakor zagotovljeno uveljavljanje pravic iz prvega, drugega in tretjega odstavka 8. člena, vendar samo v odnosih z organi na nadobčinski ravni, ki že poslujejo v skladu s četrtem odstavkom 8. člena.

4. Seznam iz 10. člena se lahko na predlog Odbora in po posvetovanju s posameznimi upravami spremeni z uredbo predsednika deželnega odbora.

26. člen

(Volilna zakonodaja)

1. Zakoni o volitvah v Senat republike in Poslansko zbornico vsebujejo določbe, ki olajšajo izvolitev kandidatov, pripadnikov slovenske manjšine.

27. člen

(Finančno kritje)

1. Za finančno kritje obveznosti iz 3., 8., 10., 11., 12., 13., 15., 16. in 21. člena tega zakona, ki za leto 2001 znašajo 15.567.000.000 lir, od leta 2002 pa 20.567.000.000 lir, se zagotovijo predvidena sredstva, ki so za tri-letno proračunsko obdobje 2000–2002 pripoznana na tekoči odhodkovni proračunski postavki »Posebni sklad« Ministrstva za zakladništvo, proračun in gospodarsko načrtovanje za leto 2000, pri tem pa se delno uporabijo rezervacije istega ministrstva.
2. Minister za zakladništvo, proračun in gospodarsko načrtovanje je pooblaščen, da s svojimi uredbami poskrbi za potrebne proračunske spremembe.

28. člen

(Končne določbe)

1. Brez poseganja v določbe tega zakona ostajajo v veljavi ukrepi za varstvo manjšine, ki so bili kakor koli že sprejeti za izvajanje Posebnega statuta v prilogi k Londonskemu memorandumu z dne 5. 10. 1954, na katerega se sklicuje 8. člen Pogodbe med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Italijansko republiko s prilogami. Pogodba je bila skupaj s sporazumom med istima strankama in njegovimi prilogami, sklepnim aktom ter izmenjanimi notami, podpisanimi v Osimu (Ancona) 10. 11. 1975, ratificirana z Zakonom št. 73 z dne 14. 3. 1977.
2. Nobene določbe tega zakona ni mogoče tolmačiti na način, ki bi slovenski manjšini zagotavljal nižjo raven varstva od tiste, ki jo že uživa na podlagi predhodnih določb.
3. Morebitne določbe, ugodnejše od tistih iz tega zakona, ki izhajajo iz državne zakonodaje za varstvo jezikovnih manjšin, se po posvetovanju z Odborom in brez nove ali večje obremenitve državnega proračuna uporabljajo tudi v korist slovenske in nemške manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini.
4. Izvajanje tega zakona ne sme ustvarjati novih ali večjih obremenitev javnih financ razen tistih, katerih največji dovoljeni obseg je izrecno določen s tem in z drugimi zakoni, ki zadevajo varstvo slovenske manjšine.

29. člen

(Opredelitev pojma)

1. Za namene tega zakona je zaselek naseljena enota, ki je avtonomno središče s svojo lastno individualnostjo.

DEŽELNI ZAKON ŠT. 26 Z DNE 16. 11. 2007

DEŽELNA PRAVILA O VARSTVU SLOVENSKE JEZIKOVNE MANJŠINE

(objavljen v Uradnem listu dežele št. 047
z dne 21. 11. 2007)

Opombe v zvezi s spremembami, ki veljajo za celotno besedilo:

1 Člen 21 *bis* se doda iz črke b) devetintridesetega odstavka 7. člena DZ 12/2009.

2 Člen 18 *ante* se doda iz črke a) petega odstavka 6. člena DZ 20/2015.

3 Člen 19 *bis* se doda iz črke c) enainštiridesetega odstavka 4. člena DZ 34/2015.

I. poglavje

Splošne določbe

1. člen

(Splošna načela)

1. Dežela ob spoštovanju temeljnih človekovih pravic ter v skladu z ustavo, načeli in konvencijami mednarodnega prava ter državnimi in evropskimi predpisi priznava slovensko jezikovno manjšino kot sestavni del svoje zgodovinske, kulturne in človeške dediščine ter prispeva k njenemu varstvu in razvoju.

2. Dežela v okviru svojih pristojnosti s tem zakonom prispeva k uresničevanju načel zlasti iz:

a) 6. člena Ustave;

b) 3. člena Statuta;

c) Splošne deklaracije človekovih pravic, ki jo je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948;

d) Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ratificirane z Zakonom št. 848 z dne 4. 8. 1955 (Ratifikacija in izvajanje Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, podpisane v Rimu 4. novembra 1950, ter Protokola k tej konvenciji, podpisanega v Parizu 20. marca 1952);

e) Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin Sveta Evrope, ratificirane z Zakonom št. 302 z dne 28. 8. 1997 (Ratifikacija in izvajanje Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, sestavljene v Strasbourgu 1. februarja 1995);

f) Instrumenta Srednjeevropske pobude za varstvo manjšinskih pravic, podpisanega v Budimpešti 15. novembra 1994;

g) listin Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) s področja zaščite jezikov, ki jih je podpisala Italija;

h) Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih, sprejete v Strasbourgu 5. novembra 1992.

3. Določbe tega zakona dopolnjujejo in izvajajo področne državne predpise, kot je določeno zlasti z Zakonom št. 482 z dne 15. 12. 1999 (Pravila o varstvu avtohtonih jezikovnih manjšin), Zakonom št. 38 z dne 23. 2. 2001 (Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini) in Zakonsko uredbo št. 223 z dne 12. 9. 2002 (Izvedbeni predpisi Posebnega statuta dežele Furlanije - Julijske krajine o prenosu pristojnosti na področju zaščite jezika in kulture avtohtonih jezikovnih manjšin na območju dežele), ter skupaj z drugimi deželnimi predpisi, namenjenimi furlanski in nemški jezikovni manjšini, opredeljujejo temeljne smernice aktivne deželne politike za kulturno in jezikovno raznolikost na njenem ozemlju.

2. člen (Območje izvajanja)

1. Določbe tega zakona se uporabljajo na celotnem ozemlju dežele, razen v primerih, ko se izrecno nanašajo na poselitveno območje slovenske jezikovne manjšine.
2. Poselitveno območje slovenske jezikovne manjšine obsega območja, določena v skladu z Zakonom 38/2001.
3. Ukrepi iz tega zakona veljajo na ozemlju iz drugega odstavka tega člena tudi za rezijanščino ter za jezikovne različice v Nadiških, Terski in Kanalski dolini.

3. člen (Mednarodni odnosi)

1. Dežela v okviru svojih pristojnosti v mednarodnih institucionalnih odnosih spodbuja in podpira politike ter dejavnosti za krepitev in razvoj kulturne in jezikovne raznolikosti, s posebnim poudarkom na politikah in dejavnostih, ki so povezane s prisotnostjo jezikovnih manjšin na območju dežele.
2. Dežela zlasti v okviru institucionalnih odnosov z Republiko Slovenijo spodbuja in podpira dejavnosti za zagotavljanje višje ravni varstva slovenske jezikovne manjšine v Furlaniji - Julijski krajini in italijanske narodne skupnosti v Sloveniji ter za izboljšanje znanja in rabe manjšinskih jezikov na posameznih območjih poselitve.
3. Za doseganje boljše vključenosti obeh manjšin v kulturni, družbeni in gospodarski čezmejni prostor se lahko sporazumno z oblastmi Republike Slovenije, referenčnimi organizacijami slovenske jezikovne manjšine iz 6. člena tega zakona in reprezentativnimi organi italijanske narodne skupnosti v Sloveniji vzpostavijo oblike sodelovanja in ustanovijo skupna telesa.

4. člen (Sodelovanje med deželnimi jezikovnimi skupnostmi)

1. Dežela spodbuja dejavnosti, ki pospešujejo sodelovanje, razumevanje in vzajemno poznavanje slovenske jezikovne manjšine in italijanske jezikovne skupnosti, pa tudi medsebojno poznavanje slovenske, furlanske in nemške jezikovne manjšine ter njihovih ustanov na deželnem ozemlju in združenj, ki podpirajo poznavanje in širjenje manjšinskih jezikov.
2. Dežela podpira izvajanje skupnih projektov, ki spodbujajo kulturno in jezikovno raznolikost ter krepijo pojem medkulturnosti, vključno eksperimentalne projekte v sodelovanju s šolami, v zvezi z manjšinskimi jeziki, priznanimi na deželnem ozemlju. (1)

Opombe:

1 Drugi odstavek se dopolni z besedami iz prvega odstavka 1. člena DZ 20/2019.

II. poglavje Institucionalna ureditev

5. člen

(Deželni register organizacij slovenske jezikovne manjšine)

1. Pri centralni direkciji, pristojni za manjšinske jezike, se vzpostavi Deželni register organizacij slovenske jezikovne manjšine, v nadaljevanju deželni register. (2)

2. Deželni register vsebuje šest razdelkov, v vsakem od teh pa je navedena ena kategorija ustanov ali organizacij slovenske jezikovne manjšine, in sicer:

a) referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine iz 6. člena tega zakona;

b) kulturna društva, vključno nepridobitna združenja, organizacije in zadruge, dejavne na področju kulture, šolstva in znanstvenega raziskovanja, ter njihove reprezentativne organizacije na nekdanji pokrajinski ali deželni ravni;

c) športna društva, vključno nepridobitna združenja in organizacije, dejavne na področju športa in rekreacije;

d) socialne in panožne organizacije, kot so:

1) nepridobitna združenja, inštituti in organizacije, vključno zadruge, ki izvajajo dejavnost na področju zdravstvenega in socialnega varstva, prostovoljstva ter varstva in pomoči mladostnikom, vključno z vzgojnimi ali obšolskimi dejavnostmi, ter organizacije, ki delujejo na področju upravljanja in razvoja prostora;

2) gospodarska panožna združenja in sindikalne organizacije v skladu z 22. členom Zakona 38/2001;

e) sredstva javnega obveščanja, vključno založbe, organizirane tudi v obliki zadrug ali gospodarskih družb, ki izdajajo revije in časopise, knjige, avdiovizualne in multimedijske izdelke, tudi na magnetnih ali digitalnih nosilcih zapisa, ter radijske in televizijske postaje;

f) ustanove, ki so lastnice nepremičnin in/ali upravljajo nepremičnine, namenjene kulturnim, vzgojnim, raziskovalnim, športnim, rekreativnim, socialno-varstvenim, panožnim ali založniškim dejavnostim, ki jih izvajajo ustanove ali organizacije iz tega odstavka. (3)

3. Vpis v deželni register je nujen pogoj za sklepanje sporazumov z deželo in upravičenost do finančnih sredstev iz tega zakona.

4. Vpis, ki se opravi na podlagi vloge, predložene centralni direkciji, pristojni za manjšinske jezike, in izbris iz deželnega registra odredi direktor službe, pristojne za manjšinske jezike. (1)

5. Način in merila za vpis v deželni register in izbris iz njega ter za njegovo vodenje se predpišejo z deželnim pravilnikom, ki mora biti sprejet najpozneje v šestih mesecih od uveljavitve tega zakona, in sicer po pridobitvi mnenja posvetovalne komisije iz 8. člena tega zakona in mnenja pristojnega odbora deželnega sveta, ki se izreče v tridesetih dneh od prejema zahteve; po tem obdobju se pridobitev mnenja opusti.

6. Za vpis v deželni register je treba vlogi priložiti računovodske izkaze zadnjega zaključenega poslovnega leta.

7. Za vpis sindikalnih in panožnih organizacij v deželni register, in sicer v razdelek iz črke d) drugega odstavka tega člena, se kot pogoj šteje priznanje reprezentativnosti v okviru slovenske manjšine po 22. členu Zakona 38/2001.

Opombe:

1 Četrty odstavek se nadomesti s prvim odstavkom 39. člena DZ 9/2019.

2 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke a) prvega odstavka 2. člena DZ 20/2019.

3 Črka b) drugega odstavka se spremeni z besedami iz črke b) prvega odstavka 2. člena DZ 20/2019.

6. člen

(Referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine)

1. Referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine so organizacije, ki so zanjo najbolj reprezentativne.

2. Kot referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine se lahko priznajo drugostopenjska združenja, ki so bila ustanovljena pred najmanj petimi leti in odtlej opravljajo dejavnost usklajevanja združenj slovenske jezikovne manjšine ter izpolnjujejo naslednje pogoje:

a) imajo vsaj eno delujočo enoto v vsaki od nekdanjih treh pokrajin – to je v tržaški, goriški in videmski pokrajini;

b) njihovi člani so pretežno ali izključno združenja, ki izpolnjujejo naslednje pogoje:

1) so vpisana v razdelke deželnega registra iz črk b), c), d), e) in f) drugega odstavka 5. člena tega zakona, pri čemer mora biti vpisanih združenj najmanj dvajset, v vsakem od navedenih razdelkov pa mora biti vpisano vsaj eno združenje;

2) med njimi ima vsaj eno združenje sedež v nekdanji tržaški, vsaj eno v nekdanji goriški in vsaj eno v nekdanji videmski pokrajini. (2) (3)

3. Za preverjanje pogojev iz črke b) drugega odstavka tega člena se združenja, ki pripadajo več referenčnim organizacijam, upoštevajo zgolj enkrat.

4. Priznanje referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine se odredi z uredbo predsednika dežele na predlog pristojnega deželnega odbornika.

5. Združenja, ki želijo pridobiti priznanje iz četrtega odstavka in izpolnjujejo pogoje iz drugega odstavka tega člena, predložijo vlogo pristojni centralni direkciji v sto osemdesetih dneh od uveljavitve tega zakona. Vlogi je treba priložiti dokumente, ki dokazujejo, da združenje izpolnjuje zahtevane pogoje, in računovodske izkaze zadnjega zaključenega poslovnega leta.

6. Uredba o priznanju je podlaga za vpis v deželni register, in sicer v razdelek iz črke a) drugega odstavka 5. člena tega zakona.

7. Če združenje preneha izpolnjevati enega ali več pogojev iz drugega odstavka tega člena, se mu priznanje preklicuje na način in po postopku iz četrtega odstavka.

8. Združenja, ki so priznana kot referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine, se obravnavajo kot zastopniška telesa manjšine; kadar zakoni, pravilniki in drugi akti omenjajo najbolj reprezentativne organizacije slovenske manjšine, se sklicevanje razume kot sklicevanje na referenčne organizacije.

9. Deželna uprava je pooblaščenca, da referenčnim organizacijam slovenske jezikovne manjšine vsako leto dodeli prispevek za njihovo uradno delovanje. Z odločbo o odobritvi prispevkov se odredi vnaprejšnje izplačilo omenjenega prispevka v enem samem obroku ter roki in način predložitve obračuna. (1)

10. Znesek letnega prispevka za referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine se določi v deželnem finančnem zakonu in se krije iz sredstev iz 16. člena Zakona 38/2001.

Opombe:

1 Deveti odstavek se dopolni z besedami iz devetindvajsetega odstavka 1. člena DZ 12/2018.

2 Črka a) drugega odstavka se dopolni z besedami iz črke a) prvega odstavka 3. člena DZ 20/2019.

3 Številka 2) črke b) drugega odstavka se nadomesti s črko b) prvega odstavka 3. člena DZ 20/2019.

7. člen

(Sindikalne organizacije in dejavnosti)

1. Reprezentativne organizacije slovenske jezikovne manjšine se v skladu z določbami 22. člena Zakona 38/2001 določijo s sklepom deželnega odbora.

8. člen

(Deželna posvetovalna komisija za slovensko jezikovno manjšino) (1) (2)

1. Pri centralni direkciji, pristojni za manjšinske jezike, se ustanovi Deželna posvetovalna komisija za slovensko jezikovno manjšino, v nadaljevanju: posvetovalna komisija). (3)

2. Posvetovalna komisija je splošni posvetovalni organ za vse vsebine in vprašanja v zvezi s slovensko jezikovno manjšino, ki živi na ozemlju dežele. Natančneje komisija:

a) poda mnenja za primere, ki jih določa ta zakon;

b) poda mnenja o predlogih za porazdelitev finančnih sredstev, ki jih država v skladu z Zakonsko uredbo 223/2002 dodeli deželi za projekte, ki spodbujajo rabo slovenskega jezika;

c) poda mnenja na zahtevo deželnega sveta in odbora ali deželnih organov in agencij;

d) na lastno pobudo pripravi pripombe in predloge za namene iz 1. člena tega zakona.

3. Posvetovalna komisija se ustanovi z uredbo predsednika dežele, ki se izda na podlagi sklepa deželnega odbora, sprejetega na predlog pristojnega deželnega odbornika, njen mandat pa preneha s koncem mandatne dobe zakonodajnega organa.

4. Posvetovalno komisijo sestavljajo:

- a) pristojni deželni odbornik ali njegov pooblaščenec, ki opravlja funkcijo predsednika;
- b) šest članov, po dva za vsako od nekdanjih treh pokrajin – tržaško, goriško in videmsko –, ki jih določijo referenčne organizacije slovenske jezikovne manjšine iz 6. člena tega zakona;
- c) trije člani, po eden za vsako od nekdanjih treh pokrajin – tržaško, goriško in videmsko –, ki jih izvoli skupščina slovensko govorečih izvoljenih predstavnikov v lokalnih upravah iz črke c) drugega odstavka 3. člena Zakona 38/2001, ki jo v ta namen skliče predsednik deželnega sveta;
- d) en član Deželne šolske komisije za izobraževanje v slovenskem jeziku iz 13. člena Zakona 38/2001, ki ga pooblasti Deželna šolska komisija.

d *bis*) predsednik Skupščine slovenske jezikovne skupnosti iz 21. člena Deželnega zakona št. 26 z dne 12. 12. 2014 (Preureditev odnosov med deželo in lokalnimi upravami v Furlaniji - Julijski krajini. Ureditev medobčin-skih teritorialnih unij in prerazporeditev upravnih nalog), če se skupščina ustanovi. (4) (5) (8)

5. Sodelovanje člana iz črke d) četrtega odstavka tega člena v posvetovalni komisiji se zagotovi po dogovoru s pristojnimi državnimi organi.

6. Za vsakega od članov iz črk b) in c) četrtega odstavka tega člena je imenovan namestnik, ki rednega člana nadomešča v primeru odsotnosti ali prenehanja mandata.

7. Seje posvetovalne komisije so sklepčne, če je navzoča večina njenih članov. Sklepi posvetovalne komisije so sprejeti, če zanje glasuje večina prisotnih. Če je izid glasovanja neodločen, je odločilen glas predsednika.

8. V posvetovalni komisiji je priznana raba slovenščine. Deželna uprava po potrebi zagotovi tolmačenje in prevajanje.

8 *bis*. Člani komisije za opravljanje svojih nalog prejmejo le povračilo potnih stroškov skladno z veljavnimi predpisi. (6) (7)

9. Posvetovalna komisija nasledi Posvetovalno komisijo za kulturne in umetnostne dejavnosti slovenske jezikovne manjšine iz 8. člena Deželnega zakona št. 46 z dne 5. 9. 1991 z nadaljnjimi spremembami (Ukrepi za podporo kulturnim in umetnostnim dejavnostim v korist slovenske manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini). Komisija, imenovana v skladu z 8. členom Deželnega zakona 46/1991, opravlja svojo funkcijo do prvega imenovanja posvetovalne komisije.

Opombe:

1 V zvezi s tem členom glej prehodne določbe iz dvainštiridesetega odstavka 5. člena DZ 5/2013.

2 V zvezi s tem členom glej prehodne določbe iz tridesetega odstavka 1. člena DZ 12/2018.

3 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke a) prvega odstavka 4. člena DZ 20/2019.

4 Črka b) četrtega odstavka se dopolni z besedami iz črke b) prvega odstavka 4. člena DZ 20/2019.

5 Črka c) četrtega odstavka se dopolni z besedami iz črke c) prvega odstavka 4. člena DZ 20/2019.

6 Odstavek 8 *bis* se doda iz črke d) prvega odstavka 4. člena DZ 20/2019.

7 Odstavek 8 *bis* se nadomesti s prvim odstavkom 27. člena DZ 13/2020.

8 Črka d *bis*) četrtega odstavka se doda iz šestinsedemdesetega odstavka 9. člena DZ 13/2021.

9. člen

(Sekretariat Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine)

1. Deželna uprava zagotovi organizacijsko podporo in sekretariat Institucionalnemu paritetnemu odboru za vprašanja slovenske manjšine iz 3. člena Zakona 38/2001 in Uredbe predsednika republike št. 65 z dne 27. 2. 2002 (Pravila o ustanovitvi in delovanju Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine, sprejeta po 3. členu Zakona št. 38 z dne 23. 2. 2001).

10. člen

(Deželna konferenca o varstvu slovenske jezikovne manjšine) (1) (2) (4) (6) (7) (8)

1. Za preverjanje stanja izvajanja ukrepov iz tega zakona, zbiranje predlogov za njihovo prilagoditev ugotovljenim potrebam in oblikovanje novih smernic skliče predsednik deželnega sveta vsaj enkrat vsakih pet let, vsekakor pa v prvih štiriindvajsetih mesecih od začetka mandata, Deželno konferenco o varstvu slovenske jezikovne manjšine, na kateri z izmenjavo mnenj in izkušenj sodelujejo subjekti in organi, ki jih zadevajo vprašanja s tega področja. (3)

2. K sodelovanju na konferenci so vabljeni deželni svetniki, člani deželnega odbora, člani posvetovalne ko-

misije iz 8. člena tega zakona, člani Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine in Skupščine slovensko govorečih izvoljenih predstavnikov v lokalnih upravah iz 3. člena Zakona 38/2001 ter predstavniki organizacij, vpisanih v deželni register iz 5. člena tega zakona. Prav tako so k sodelovanju na konferenci vabljeni generalni direktor ter vodstveni uradniki deželne uprave in deželnih zavodov, pristojnih za področja, na katera se nanašajo ukrepi iz tega zakona.

3. V okviru konference se preveri tudi stanje izvajanja ukrepov v korist rezijanščine ter jezikovnih različic v Nadiških, Terski in Kanalski dolini.

4. Potek in dnevni red konference določi predsedstvo deželnega sveta v razširjeni sestavi z vodji političnih skupin po posvetovanju s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona. (5)

Opombe:

1 Ureditev tega člena se dopolni z 211. odstavkom 6. člena DZ 14/2012.

2 Ureditev tega člena se dopolni s prvim odstavkom 23. člena DZ 12/2017.

3 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz četrtega odstavka 6. člena DZ 44/2017.

4 Ureditev tega člena se dopolni z desetim odstavkom 11. člena DZ 13/2019.

5 Četrti odstavek se dopolni z besedami iz prvega odstavka 5. člena DZ 20/2019.

6 Ureditev tega člena se dopolni s prvim odstavkom 30. člena DZ 13/2020.

7 Ureditev tega člena se od 1. 1. 2021 dopolni s črko c) 123. odstavka 10. člena DZ 26/2020.

8 Ureditev tega člena se od 1. 1. 2022 dopolni s četrtem odstavkom 10. člena DZ 23/2021.

III. Poglavje

Raba slovenskega jezika

11. člen

(Odnosi med deželo in državljani, pripadniki slovenske jezikovne manjšine)

1. Pri uresničevanju pravice iz 8. člena Zakona 38/2001 lahko državljani, pripadniki slovenske jezikovne manjšine, v odnosih z deželno upravo uporabljajo slovenski jezik, tako ustno kot pisno; prav tako imajo pravico, da prejmejo odgovor v slovenskem jeziku ali v italijanskem jeziku s priloženim slovenskim prevodom, in to v rokih, ki jih določajo veljavni predpisi.

2. Da bi omogočila dejansko izvajanje pravice iz prvega odstavka, deželna uprava v uradih deželnega sveta, v svojih uradih in v odvisnih zavodih zagotavlja, da je med zaposlenimi tudi osebje z znanjem slovenskega jezika. Obenem deželna uprava v središčih Trsta, Gorice in Čedadada – tudi v sodelovanju z drugimi organi javne uprave – ustanovi posebne urade, namenjene institucionalnemu komuniciranju in odnosom z javnostmi tudi v slovenskem jeziku.

3. Za namene širjenja znanja slovenskega jezika med svojimi zaposlenimi deželna uprava podpira organiziranje jezikovnih in izpopolnjevalnih tečajev ter spodbuja udeležbo osebja na omenjenih tečajih.

4. Uradi deželnega sveta, deželne uprave in njenih odvisnih zavodov informacije za javnost in informacije, ki so posebnega pomena za manjšino, sporočajo tudi v slovenskem jeziku ter zagotavljajo, da se uradne in promocijske informacije na deželnem ozemlju objavljajo tudi v slovenskem jeziku v periodičnem tisku.

5. Uradi obrazce in vloge za uveljavljanje pravic iz tega zakona pripravljajo v dvojezični obliki, to je v italijanskem in slovenskem jeziku.

6. Na poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine iz drugega odstavka 2. člena tega zakona so napisi in oznake, javno izobešeni v stavbah, v katerih imajo sedež uradi in operativne enote dežele, opremljeni s slovenskim prevodom.

12. člen

(Slovenska imena, priimki in poimenovanja)

1. V skladu s 7. členom Zakona 38/2001 je državljanom, pripadnikom slovenske jezikovne manjšine, v deželnih aktih zagotovljeno pravilno zapisovanje njihovih imen in priimkov, vključno z diakritičnimi znaki slovenske abecede.

2. Od uveljavitve tega zakona se v besedilih deželnih zakonov in pravilnikov ter v drugih aktih in listinah, objavljenih v Uradnem listu dežele, ob italijanskem imenu nekdanjih pokrajin, občin in zaselkov zapisujejo tudi slovenska imena, in sicer v obliki, ki je zapisana v posameznih pokrajinskih in občinskih statutih, vključno z diakritičnimi znaki slovenske abecede. (1)(2)

3. Za zagotavljanje izvajanja določb iz prvega in drugega odstavka tega člena deželna uprava prilagodi tehnično in računalniško opremo deželnih uradov.

Opombe:

1 Drugi odstavek se dopolni z besedami iz prvega odstavka 6. člena DZ 20/2019.

2 V drugem odstavku se besede črtajo skladno s prvim odstavkom 6. člena DZ 20/2019.

13. člen

(Raba slovenskega jezika za posameznike)

1. Na poselitvenem območju slovenske manjšine iz drugega odstavka 2. člena tega zakona lahko združenja in podjetja na javno izobešenih napisih in oznakah, vključno na nalepkah na kmetijskih, obrtniških ali industrijskih proizvodih, poleg italijanskega uporabljajo tudi slovenski jezik.

IV. poglavje

Sektorski ukrepi

14. člen

(Zaščita družbenih, gospodarskih in okoljskih interesov)

1. Za zagotavljanje pogojev za boljše poznavanje in varstvo zgodovinsko-kulturnih posebnosti na poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine, določenem v drugem odstavku 2. člena tega zakona, se v skladu z določbami iz prvega in drugega odstavka 21. člena Zakona 38/2001 v deželnih posvetovalnih kolegijskih organih, pristojnih za področja, povezana z upravno ureditvijo, rabo tal, prostorskim načrtovanjem, gospodarskim in družbenim načrtovanjem ter z ustreznimi izvedbenimi ukrepi, določi ustrezna zastopanost slovenske jezikovne manjšine.

2. Deželna uprava in deželni zavodi določijo z odločbo, sprejeto v skladu s 26. členom Deželnega zakona št. 7 z dne 20. 3. 2000 (Enotno besedilo zakonov o upravnem postopku in pravici do vpogleda), in po posvetovanju s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona kolegijske organe, v sestavo katerih je treba za namene iz prvega odstavka tega člena vključiti ustrezno število predstavnikov manjšine.

3. Dopolnitev organov deželne uprave, ki so določeni v skladu z drugim odstavkom tega člena in ki jih ne predvidevajo zakoni in pravilniki, se izvede z uredbo predsednika dežele, ki se izda na podlagi sklepa deželnega odbora.

4. Dopolnitev organov deželne uprave, ki so določeni v skladu z drugim odstavkom tega člena in ki jih predvideva veljavna deželna zakonodaja, se izvede s sprejetjem pravilnika.

5. V primeru organov, ustanovljenih z deželnim zakonom, se pravilnik iz četrtega odstavka tega člena sprejme po pridobitvi mnenja pristojnega odbora deželnega sveta, ki se izreče v tridesetih dneh od prejema zahteve; po tem obdobju se pridobitev mnenja opusti. Z uveljavitvijo pravilnika se zakonske določbe v zvezi s sestavo kolegijskih organov, za katere je bila odrejena dopolnitev sestave, spremenijo skladno s pravilnikom.

15. člen

(Razvoj in promocija kulturne, zgodovinske in umetnostne dediščine slovenske jezikovne manjšine)

1. Deželna uprava v okviru svojih pristojnosti spodbuja izvajanje dejavnosti, katerih cilj je varstvo in razvoj kulturne, zgodovinske in umetnostne dediščine slovenske jezikovne manjšine, in sicer predvsem tako, da skrbi za vodenje in posodabljanje registra te dediščine s pomočjo Deželnega centra za katalogizacijo in restavriranje kulturne dediščine Furlanije - Julijske krajine ter ob strokovni pomoči in svetovanju kulturnih in znanstvenih ustanov manjšine.

16. člen

(Ukrepi za promocijo znanja slovenskega jezika)

1. Deželna uprava v okviru ukrepov za krepitev in diverzifikacijo izobraževalne ponudbe vzgojno-izobraževalnih ustanov ter razvoj in širitev kulturne dejavnosti v deželi spodbuja učenje in znanje slovenskega jezika in kulture ter tudi v skladu z določbami 4. člena Zakona 482/1999 podpira dejavnosti za spodbujanje poučevanja slovenskega jezika v šolah vseh vrst in stopenj.

2. Za izboljšanje izobraževanja in specializacije državljanov, pripadnikov manjšine, v slovenskem jeziku zlasti na področju univerzitetnega in podiplomskega izobraževanja ter za priznavanje univerzitetnih diplom in državnih strokovnih izpitov za opravljanje poklicev dežela spodbuja sodelovanje med univerzami Furlanije - Julijske krajine in Republike Slovenije, ki se izvaja tudi na podlagi sporazumov in memorandumov o soglasju.

3. Dežela lahko podpira pobude za sodelovanje, namenjene priznavanju strokovnih izpitov za opravljanje poklicev, tudi med subjekti, ki niso univerze.

17. člen

(Ukrepi za oddajanje radijskih in televizijskih programov v slovenskem jeziku)

1. Z namenom, da se zagotovi sprejem radijskih in televizijskih oddaj v slovenskem jeziku na celotnem poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine iz drugega odstavka 2. člena tega zakona je deželna uprava pooblaščenca za financiranje izvedbe in dokončanje del, namenjenih vzpostavitvi ali nadgradnji naprav za radiodifuzijo koncesionarja za storitve javne radiotelevizijske službe, tako da lokalnim upravam na tem območju odobri sredstva za kapitalске naložbe na način, določen v Deželnem zakonu št. 71 z dne 10. 10. 1981 (Deželni ukrepi za nadgradnjo in razširjanje javnih storitev oddajanja radijskih in televizijskih programov v Furlaniji - Julijski krajini).

2. Za spodbujanje razvoja informiranja in radiotelevizijskega oddajanja v slovenskem jeziku lahko deželna uprava skladno z določbami drugega odstavka 12. člena Zakona 482/1999 in po pridobitvi mnenja Deželne komisije za komunikacije (Co.Re.Com.) s koncesionarjem za storitve javne radiotelevizijske službe in z zasebnimi lokalnimi radiotelevizijskimi postajami sklene ustrezne sporazume za pripravo programov in prispevkov v slovenskem jeziku.

V. poglavje

Finančni instrumenti

Člen 18 ante

(Prerazporeditev finančnih sredstev iz državnega sklada za slovensko jezikovno manjšino) (1)

1. V okviru prerazporeditve sredstev, ki jo predvideva 524. odstavek 1. člena Zakona št. 190 z dne 23. 12. 2014 (Določbe o sestavi letnega in večletnega državnega proračuna – Zakon o stabilnosti 2015), deželna uprava za namene iz 8., 16. in 21. člena Zakona št. 38 z dne 23. februarja 2001 (Pravila o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini) v deželnem finančnem zakonu določi delež državnih sredstev, ki bo dodeljen za ukrepe in dejavnosti iz 18., 19. in 20. člena tega zakona.

1 bis. S prerazporeditvijo iz prvega odstavka se lahko določi tudi delež sredstev za rezervacije, ki se jih v primeru nepredvidljivih ali izrednih potreb dodeli za iste namene na podlagi sklepa deželnega odbora po pridobitvi mnenja komisije iz 8. člena. (2) (3)

Opombe:

1 Člen se doda iz črke a) petega odstavka 6. člena DZ 20/2015.

2 Odstavek 1 bis se doda iz črke a) enainštiridesetega odstavka 4. člena DZ 34/2015.

3 Odstavek 1 bis se spremeni z besedami iz prvega odstavka 7. člena DZ 20/2019.

18. člen

(Sklad za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske jezikovne manjšine) (3)

1. Za izvajanje določb 16. člena Zakona 38/2001 se v deželnem proračunu oblikuje sklad za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske jezikovne manjšine, v katerega se stekajo državna sredstva na podlagi prerazporeditve v skladu s členom 18 *ante* tega zakona. (4)

2. Iz sklada iz prvega odstavka tega člena se financirajo dejavnosti in projekti, ki jih predlagajo in izvajajo ustanove in organizacije slovenske manjšine, ki jim dežela priznava status organizacije primarnega pomena in so v interesu slovenske manjšine.

3. Dežela priznava ustanove, ki trajno in neprekinjeno izvajajo informativno in založniško dejavnost v slovenskem jeziku in so v primarnem interesu slovenske jezikovne manjšine; to so:

- a) DZP - Družba za založniške pobude, d.o.o. v Trstu;
- b) Zadruga, z.o.o., Goriška Mohorjeva v Gorici;
- c) Zadruga, z.o.o., Novi Matajur v Čedadu (Videm);
- d) Zadruga, z.o.o., Mladika v Trstu;
- e) Zadruga, z.o.o., Most v Čedadu (Videm);
- f) Založništvo tržaškega tiska (ZTT), d.o.o., v Trstu.

4. Dežela priznava ustanove in organizacije, katerih dejavnost zajema neposredno ustvarjanje in ponujanje storitev primarnega pomena za slovensko jezikovno manjšino na področju humanistične, književne in znanstvene kulture, znanstvenega in humanističnega raziskovanja, kinematografije, muzejskih dejavnosti in ohranjanja zgodovinske dediščine; to so:

- a) Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) v Trstu;
- b) Narodna in študijska knjižnica (NŠK) v Trstu;
- c) Združenje Kinoatelje v Gorici;
- d) Inštitut za slovensko kulturo v Špetru. (5) (11)

4 *bis*. Dežela priznava ustanove, katerih dejavnost zajema produkcijo in ponudbo gledaliških in drugih predstav z organizacijo gledaliških sezonskih programov, festivalov in kulturnih dogodkov; to so:

- a) Slovensko stalno gledališče (SSG) v Trstu;
- b) Združenje Kulturni dom Gorica v Gorici;
- c) Kulturni center Lojze Bratuž v Gorici. (6)

5. Dežela priznava zveze in združenja, katerih dejavnost zajema predvsem spodbujanje, podpiranje in združevanje društev in združenj slovenske jezikovne manjšine s področja kulturnih, umetnostnih, rekreativnih in športnih dejavnosti na širšem ozemlju, vsaj na nekdanji pokrajinski ravni; to so:

- a) Zveza slovenskih kulturnih društev (ZSKD) v Gorici;
- b) Slovenska prosveta v Trstu;
- c) Zveza slovenske katoliške prosvete (ZSKP) v Gorici;
- d) Združenje slovenskih športnih društev v Italiji (ZSŠDI) v Trstu. (12)

6. Dežela priznava ustanove in organizacije, ki opravljajo vzgojne dejavnosti in obšolsko izobraževanje za slovensko govoreče mladoletnike; to so:

- a) Glasbena matica v Trstu;
- b) Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel v Gorici;
- c) Združenje Slovenski dijaški dom Srečko Kosovel v Trstu;
- d) Združenje Slovenski dijaški dom Simon Gregorčič v Gorici.
- e) Združenje Mladinski dom v Gorici;
- f) Slovenski taborniki v Italiji – Rod modrega vala Trst - Gorica;
- g) Slovenska zamejska skavtska organizacija (SZSO);
- h) Zavod za slovensko izobraževanje v Špetru. (7) (10) (13)

6 bis. Dežela priznava ustanove in organizacije, ki opravljajo družbene, vzgojne in rekreativne dejavnosti in so v primarnem interesu slovenske jezikovne manjšine; to so:

- a) Sklad Mitja Čuk v Trstu;
- b) Krožek za kulturno, športno in podporno udejstvovanje KRUT v Trstu;
- c) Študijski center Melanie Klein. (14)

7. Dežela podpira delovanje organizacij, navedenih v kategorijah iz tretjega, četrtega, četrtega *bis*, petega, šestega in šestega *bis* odstavka tega člena. V ta namen se z deželnim zakonom o stabilnosti določi delež sredstev, ki se ga iz sklada iz prvega odstavka nameni vsaki kategoriji. Znesek finančne podpore, ki se nameni vsaki priznani organizaciji primarnega pomena in se izračuna kot odstotek finančnih sredstev, namenjenih vsaki kategoriji, se določi na podlagi ocene programa dejavnosti in projektov za zaščito in razvoj jezika, kulture in identitete slovenske manjšine v Furlaniji - Julijski krajini, ki ga posamezna organizacija predloži vsaki dve leti. (8) (15)

7 bis. Poseben pravilnik določa način in merila za ocenjevanje v kategorije razdeljenih programov, ki jih predložijo priznane organizacije primarnega pomena ter se izvajajo v obdobju dveh let. Oceno pripravijo komisije, ki so posebej imenovane za vsako od kategorij, navedenih v tretjem, četrtem, četrtem *bis*, petem, šestem in šestem *bis* odstavku, in v katerih so tudi strokovnjaki, ki jih predlaga Deželna posvetovalna komisija za slovensko manjšino iz 8. člena. (9) (16)

8. V primeru zvez ali združenj iz petega odstavka tega člena je v skupnem deležu, dodeljenem vsakemu od njih, izrecno navedena kvota, namenjena podpori programom manjših ustanov in organizacij slovenske jezikovne manjšine, ki so v te zveze in združenja včlanjene ter delujejo na področju kulturnih, umetnostnih, rekreativnih in športnih dejavnosti. Manjše ustanove in organizacije slovenske jezikovne manjšine, ki za svoje programe dejavnosti prejemajo zgoraj navedeno podporo, morajo biti vpisane v register organizacij slovenske manjšine iz 5. člena.

9. Delež zneska iz sklada iz prvega odstavka tega člena se nameni podpori manjšim ustanovam in organizacijam slovenske manjšine, ki so vpisane v register iz 5. člena tega zakona in katerih delovanje zajema pretežno vzgojno dejavnost in vzgojne storitve, kot so na primer obšolske in poletne dejavnosti v slovenskem jeziku, ter spodbujanje kulturnih izmenjav in mladinskih dejavnosti tudi na čezmejni ravni. Delež iz tega odstavka se navede v preglednici, priloženi finančnemu zakonu.

10. Preostali delež zneska iz sklada iz prvega odstavka tega člena se nameni podpori pomembnejšim projektom za promocijo jezika ter zgodovinske in kulturne dediščine slovenske manjšine, ki jih ustanove in organizacije slovenske manjšine, vpisane v register organizacij slovenske manjšine iz 5. člena tega zakona, izvajajo tudi v medsebojnem sodelovanju.

11. Pred sprejetjem osnutka deželnega finančnega zakona se deželni odbor o predlogu porazdelitve deležev, do katerih so upravičene navedene ustanove in kategorije, posvetuje s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona. Pristojni odbor deželnega sveta v zvezi z istim predlogom skliče javno predstavitev s člani Deželne posvetovalne komisije za slovensko jezikovno manjšino.

12. Način predložitve vloge in obračuna, vrsto izdatkov, ki veljajo kot upravičeni v obračunu finančnih prispevkov, dodeljenih iz sklada iz prvega odstavka tega člena, ter vrsto in delež upravičenih splošnih izdatkov za delovanje predpisuje deželni pravilnik. Z istim pravilnikom se določijo tudi postopkovni roki.

Opombe:

- 1 Od določb iz črke a) drugega odstavka se odstopa na podlagi štirinajstega odstavka 6. člena DZ 6/2013.
- 2 Od določb iz črke b) drugega odstavka se odstopa na podlagi štirinajstega odstavka 6. člena DZ 6/2013.
- 3 Člen se nadomesti s prvim odstavkom 17. člena DZ 6/2014.
- 4 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke b) petega odstavka 6. člena DZ 20/2015.
- 5 Četrty odstavek se nadomesti s črko a) sedeminpetdesetega odstavka 7. člena DZ 31/2017.
- 6 Odstavek 4 bis se doda iz črke b) sedeminpetdesetega odstavka 7. člena DZ 31/2017.
- 7 Šesti odstavek se nadomesti s črko c) sedeminpetdesetega odstavka 7. člena DZ 31/2017.
- 8 Sedmi odstavek se nadomesti s črko d) sedeminpetdesetega odstavka 7. člena DZ 31/2017.
- 9 Odstavek 7 bis se doda iz črke e) sedeminpetdesetega odstavka 7. člena DZ 31/2017.
- 10 Šesti odstavek se nadomesti z osemindvajsetim odstavkom 1. člena DZ 12/2018.
- 11 Črka d) četrtega odstavka se dopolni z besedami iz črke a) prvega odstavka 8. člena DZ 20/2019.
- 12 Peti odstavek se spremeni z besedami iz črke b) prvega odstavka 8. člena DZ 20/2019.
- 13 Šesti odstavek se od 1. 1. 2025 nadomesti s črko a) 116. odstavka 9. člena DZ 13/2024.
- 14 Odstavek 6 bis se od 1. 1. 2025 doda iz črke b) 116. odstavka 9. člena DZ 13/2024.
- 15 Sedmi odstavek se od 1. 1. 2025 spremeni z besedami iz črke c) 116. odstavka 9. člena DZ 13/2024.
- 16 Odstavek 7 bis se od 1. 1. 2025 spremeni z besedami iz črke d) 116. odstavka 9. člena DZ 13/2024.

19. člen

(Letni državni prispevki za rabo slovenskega jezika v javni upravi) (3)

1. Deželni odbor na podlagi prerazporeditve državnih sredstev v skladu s členom 18 *ante* in na predlog Institucionalnega paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine določi porazdelitev sredstev za namene iz 8. člena Zakona 38/2001, tudi na večletni osnovi, in pooblasti pristojne službe za sprejetje povezanih upravnih odločb. (4)

2. Porazdeljena sredstva iz prvega odstavka se dodelijo deželni upravi za delovanje Centralnega urada za slovenski jezik iz člena 19 *bis*, lokalnim upravam, vzgojno-izobraževalnim ustanovam prek Urada za slovenske šole pri Deželni šolski direkciji za Furlanijo – Julijsko krajino, organom javne uprave in koncesionarjem za opravljanje javnih služb na poselitvenem območju slovenske jezikovne manjšine v skladu z Uredbo predsednika republike z dne 12. 9. 2007 (Potrditev seznama občin v Furlaniji – Julijski krajini, v katerih veljajo ukrepi za varstvo slovenske manjšine, v skladu s 4. členom Zakona št. 38 z dne 23. 2. 2001). (5)

Opombe:

- 1 Odstavek 2 *bis* se doda iz petinštiridesetega odstavka 5. člena DZ 5/2013.
- 2 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke c) petega odstavka 6. člena DZ 20/2015.
- 3 Člen se nadomesti s črko b) enainštiridesetega odstavka 4. člena DZ 34/2015.
- 4 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke a) prvega odstavka 9. člena DZ 20/2019.
- 5 Drugi odstavek se spremeni z besedami iz črke b) prvega odstavka 9. člena DZ 20/2019.

Člen 19 bis

(Centralni urad za slovenski jezik) (1)

1. Za izvajanje določb 8. člena Zakona 38/2001 se v okviru deželne uprave ustanovi Centralni urad za slovenski jezik, zadolžen za vodenje in usklajevanje dejavnosti, povezanih z rabo slovenskega jezika v javni upravi. (2)

2. Urad iz prvega odstavka vodi odgovorna oseba z ustrežno izobrazbo in jezikovnim znanjem; urad ima avtonomijo pri organizaciji dela in so mu dodeljena sistemizirana delovna mesta za zagotavljanje izvajanja dejavnosti, sodeluje z drugimi deželnimi službami ter se poslužuje njihovih storitev in storitev podjetja Insiel SpA.

3. Urad iz prvega odstavka je pristojen zlasti za vzpostavitev in upravljanje spletnega portala, namenjenega rabi slovenskega jezika v javni upravi, za storitve tolmačenja, prevajanja in lektoriranja, za jezikovno izobraževanje uslužbencev, ki uporabljajo slovenščino pri svojem delu v deželni in lokalnih upravah na deželnem ozemlju, ter za terminološko normiranje in jezikovno usklajevanje. (3)

Opombe:

- 1 Člen se doda iz črke c) enainštiridesetega odstavka 4. člena DZ 34/2015.
- 2 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke a) prvega odstavka 10. člena DZ 20/2019.
- 3 Tretji odstavek se nadomesti s črko b) prvega odstavka 10. člena DZ 20/2019.

20. člen

(Ukrepi za razvoj območij Nadiških dolin ter Terske, Železne in Kanalske doline) (1) (4)

1. Letni prispevek, ki ga država določi za namene iz tretjega odstavka 21. člena Zakona 38/2001, se dodeli medobčinskim teritorialnim unijam, med katerimi so Unija za Železno in Kanalsko dolino, Unija za Tersko dolino in Unija za Nadiške doline, in sicer za financiranje ukrepov, namenjenih družbenemu, gospodarskemu in okoljskemu razvoju občin, ki spadajo v navedena območja, opredeljena v Prilogi C *bis* iz člena 4 *ter* Deželnega zakona št. 26 z dne 12. 12. 2014 (Preureditev odnosov med deželo in lokalnimi upravami v Furlaniji - Julijski krajini. Ureditev medobčinskih teritorialnih unij in prerazporeditev upravnih nalog), in so del poselitvenega območja slovenske jezikovne manjšine, določenega v drugem odstavku 2. člena. (5)
2. Navedene medobčinske teritorialne unije ob upoštevanju področnih ureditev, določenih z evropskimi uredbami ter državnimi in deželnimi zakoni, lahko za namene in na ozemlju iz prvega odstavka tega člena dodelijo finančna sredstva malim in srednje velikim podjetjem, ki opravljajo gospodarsko dejavnost.
3. Finančna sredstva iz prvega odstavka tega člena se po posvetovanju s posvetovalno komisijo iz 8. člena tega zakona ter ob upoštevanju značilnosti in ciljev predlaganih ukrepov porazdelijo na podlagi sklepa deželnega odbora glede na potrebe slovenske jezikovne manjšine, ki živi na obravnavanih območjih.
4. Medobčinske unije lahko pri načrtovanju in vodenju ukrepov iz tega člena v skladu z drugim odstavkom 24. člena DZ 26/2014 sklepajo medsebojne sporazume in sporazume s posameznimi občinami, ki spadajo v omenjeno območje, a niso del unije.

Opombe:

- 1 Naslov člena se nadomesti s prvim odstavkom 12. člena DZ 4/2008.
- 2 V prvem odstavku se besede črtajo skladno z drugim odstavkom 12. člena DZ 4/2008.
- 3 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz črke d) petega odstavka 6. člena DZ 20/2015.
- 4 Člen se nadomesti z enainpetdesetim odstavkom 6. člena DZ 14/2016.
- 5 Prvi odstavek se spremeni z besedami iz prvega odstavka 24. člena DZ 12/2017.

21. člen

(Deželni sklad za slovensko jezikovno manjšino) (1)

1. V deželnem proračunu se vzpostavi deželni sklad za slovensko jezikovno manjšino.
2. Iz sklada iz prvega odstavka tega člena se z odobritvijo prispevkov do celotnega zneska upravičenih izdatkov financirajo naslednje dejavnosti:
 - a) dejavnosti, ki jih izvajajo javne vzgojno-izobraževalne ustanove za spodbujanje razvoja vzgojne in izobraževalne ponudbe šol vseh vrst in stopenj s sedežem na poselitvenem območju slovenske manjšine iz drugega odstavka 2. člena tega zakona, zlasti glede izmenjav učencev, dijakov in pedagoškega osebja v sodelovanju z vzgojno-izobraževalnimi ustanovami Republike Slovenije;
 - b) dejavnosti za razvoj vzajemnega spoznavanja različnih kulturnih in jezikovnih stvarnosti v deželi Furlaniji - Julijski krajini, ki jih izvajajo ustanove in organizacije, dejavne na področju varstva manjšin ter promocije jezikovne in kulturne raznolikosti;
 - c) dejavnosti za spodbujanje čezmejnega sodelovanja na področju kulture, vzgoje, športa in rekreacije, ki jih v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi Republike Slovenije izvajajo lokalne uprave na poselitvenem območju slovenske manjšine;
 - d) obnovitvena dela in izredno vzdrževanje, ki jih izvedejo lastniki, upravitelji ali najemniki nepremičnin, na stavbah, ki se uporabljajo za kulturne, rekreativne, športne in družbene dejavnosti slovenske jezikovne manjšine, vključno na nepremičninah iz 19. člena Zakona 38/2001. (2)
3. Merila za pripravo načrta porazdelitve sredstev iz Deželnega sklada za slovensko jezikovno manjšino in rok za predložitev vlog se določijo z vsakoletnim sklepom deželnega odbora po posvetovanju s komisijo iz 8. člena. S sklepom deželnega odbora se potrdi načrt porazdelitve sredstev iz sklada. (3)

Opombe:

- 1 Člen se nadomesti s črko a) devetintridesetega odstavka 7. člena DZ 12/2009.
- 2 V črki a) drugega odstavka se besede črtajo skladno s prvim odstavkom 11. člena DZ 20/2019.
- 3 Tretji odstavek se nadomesti z drugim odstavkom 11. člena DZ 20/2019.

Člen 21 bis
(Posebni prispevek za Občino Špeter) (1) (2)

1. Občini Špeter lahko deželna uprava vsako leto odobri poseben prispevek za kritje višjih stroškov, ki jih ima občinska uprava za redno vzdrževanje in vodenje Večstopenjske dvojezične šole v Špetru, vključno stroškov za vzpostavitev dodatnih šolskih storitev ter za prilagoditev in ureditev šolskih prostorov. Višina prispevka se določi vsako leto ob sprejetju letnega finančnega zakona.

Opombe:

1 Člen se doda iz črke b) devetintridesetega odstavka 7. člena DZ 12/2009.

2 Odstavek se dopolni z besedami iz sedmega odstavka 6. člena DZ 12/2010.

22. člen

(Prispevki za ukrepe v korist rezijanščine ter jezikovnih različic v Nadiških dolinah ter Terski in Kanalski dolini) (1) (2)

1. Za spodbujanje dejavnosti in projektov v korist rezijanščine se lahko financirajo programi ukrepov, ki jih predložijo Občina Rezija ter organizacije in združenja, ki imajo registrirani sedež v isti občini, čeprav niso vpisana v register iz 5. člena.

2. Za spodbujanje jezikovnih različic v Nadiških dolinah ter Terski in Kanalski dolini se lahko financirajo programi dejavnosti in projektov, ki jih predložijo občine ter organizacije in združenja, ki imajo registrirani sedež in delujejo na istem območju, čeprav niso vpisana v register iz 5. člena.

3. Z deželnim pravilnikom se določijo merila in način dodeljevanja finančnih sredstev iz prvega in drugega odstavka ter roki in način predložitve vloge in obračuna, vrste upravičenih izdatkov za namene obračunavanja ter vrste in delež upravičenih splošnih izdatkov za delovanje.

4. Financiranje se ne seštevava z drugimi spodbudami iz 18. in 21. člena.

Opombe:

1 Člen se nadomesti s štiriinštiridesetim odstavkom 4. člena DZ 34/2015.

2 Člen se nadomesti s prvim odstavkom 12. člena DZ 20/2019.

VI. Poglavje

Prehodne, končne in finančne določbe

23. člen

(Prehodne določbe)

1. Do finančnih sredstev iz tega zakona so do sprejetja pravilnika za vodenje deželnega registra iz 5. člena tega zakona upravičene ustanove in organizacije, ki so bile ustanovljene vsaj dve leti pred predložitvijo vloge za prispevek in izjavijo, da dejavnost, namenjeno slovenski manjšini, izvajajo pretežno v slovenskem jeziku. (1)

2. Ob začetku izvajanja in do izvedbe postopka iz 6. člena tega zakona sta kot referenčni organizaciji slovenske jezikovne manjšine priznani naslednji organizaciji:

a) Slovenska kulturno-gospodarska zveza;

b) Svet slovenskih organizacij.

3. Do uveljavitve določb pravilnika iz petega odstavka 18. člena tega zakona ostanejo v veljavi pravilniki, izdani v skladu s petim odstavkom 5. člena DZ 23/2001, če niso v nasprotju z določbami tega zakona.

Opombe:

1 Prvi odstavek se nadomesti s črko c) devetintridesetega odstavka 7. člena DZ 12/2009.

24. člen (Razveljavitve)

1. Razveljavijo se naslednje določbe:

- a) 8. člen DZ 46/1991;
- b) drugi odstavek 208. člena Deželnega zakona št. 5 z dne 28. 4. 1994 (ki spreminja 8. člen DZ 46/1991);
- c) četrti odstavek 25. člena Deželnega zakona št. 31 z dne 19. 8. 1996 (ki spreminja 8. člen DZ 46/1991);
- d) 5. člen DZ 23/2001;
- e) šestinsedemdeseti odstavek 7. člena Deželnega zakona št. 3 z dne 25. 1. 2002 (ki spreminja 5. člen DZ 23/2001);
- f) 48. člen Deželnega zakona št. 33 z dne 20. 12. 2002 (ki spreminja 5. člen DZ 23/2001);
- g) tretji, četrti, peti in šesti odstavek 5. člena Deželnega zakona št. 14 z dne 20. 8. 2003 (ki spreminja 5. člen DZ 23/2001);
- h) 112., 113. in 114. odstavek 5. člena Deželnega zakona št. 1 z dne 2. 2. 2005 (ki spreminja 5. člen DZ 23/2001);
- i) prvi odstavek 1. člena Deželnega zakona št. 17 z dne 25. 8. 2006 (ki spreminja 5. člen DZ 23/2001);
- j) Deželni zakon št. 16 z dne 5. 11. 2003 (Določbe v zvezi s Posvetovalno komisijo za kulturne in umetnostne dejavnosti slovenske manjšine);
- k) dvaintrideseti odstavek 5. člena Deželnega zakona št. 19 z dne 21. 7. 2004 (Rebalans proračuna za leto 2004 in večletnega proračuna za obdobje 2004–2006 v skladu z 18. členom Deželnega zakona št. 7 z dne 16. 4. 1999).

2. Razveljavitve iz črk d), e), f), g), h), i) prvega odstavka tega člena začnejo veljati 1. januarja 2008.

25. člen (Finančne določbe)

- 1. Morebitni stroški, ki izhajajo iz 8. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 52.2.300.1.549 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 9805 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma.
- 2. Morebitni stroški, ki izhajajo iz 9. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.260.1.3018 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5568 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma.
- 3. Morebitni stroški, ki izhajajo iz četrtega odstavka 11. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 6.2.270.1.52 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 399 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma.
- 4. Stroški, ki izhajajo iz tretjega odstavka 12. člena tega zakona, gredo v breme osnovnih proračunskih enot načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezujejo na našteje postavke tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma: OPE 52.2.280.1.664 / postavka 156, OPE 52.2.280.1.3016 / postavka 20, OPE 52.2.280.2.666 / postavki 180 in 182.
- 5. Stroški, ki izhajajo iz prvega odstavka 18. člena tega zakona, gredo od leta 2008 dalje v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5571 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma, katere poimenovanje se nadomesti z naslednjim: »Sklad za podporo dejavnostim ustanov in organizacij slovenske manjšine – državna sredstva«.
- 6. Stroški, ki izhajajo iz črke a) drugega odstavka 18. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5590 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma, katere poimenovanje se nadomesti z naslednjim: »Letne subvencije za podporo dejavnostim ustanov in organizacij primarnega pomena za slovensko manjšino, ki v slovenskem jeziku ustaljeno in neprekinjeno izvajajo dejavnosti na področju informiranja in založništva, ki so posebnega pomena in v interesu slovenske manjšine – državna sredstva«.

7. Stroški, ki izhajajo iz črke b) drugega odstavka 18. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5591 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma, katere poimenovanje se spremeni tako, da se besede »ustanov, institucij in organov v primarnem interesu slovenske manjšine« nadomestijo z besedami »ustanov in organizacij primarnega pomena za slovensko manjšino – državna sredstva«.

8. Stroški, ki izhajajo iz črke c) drugega odstavka 18. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavko 5592 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma, katere poimenovanje se spremeni tako, da se besede »institucij in združenj« nadomestijo z besedami »ustanov in organizacij«, na koncu poimenovanja pa se dodata besedi »– državna sredstva«.

9. Stroški, ki izhajajo iz črke d) drugega odstavka 18. člena tega zakona, gredo od leta 2008 v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007 s sklicevanjem na postavko 5593 (1.1.162.2.06.06), ki se za leto 2008 vnese »pro memoria« v tehnični dokument, priložen navedenima proračunoma, v razdelek št. 300 – Služba št. 193 – Jezikovne in kulturne identitete ter deželni rojaki v tujini, s poimenovanjem »Sporazumi z ustanovami in organizacijami slovenske manjšine za izvajanje dejavnosti posebnega pomena za promocijo zgodovinske in kulturne dediščine manjšine«.

10. Stroški, ki izhajajo iz 20. člena, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.330.2.1920 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007 s sklicevanjem na postavko 1640 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma, katere poimenovanje se nadomesti z naslednjim: »Deželni sklad za razvoj gorskih območij, namenjen Gorski skupnosti za Huminsko, Železno in Kanalsko dolino ter Gorski skupnosti za Tersko dolino, Nadiške doline in Brda za sofinanciranje ukrepov za družbeni, gospodarski in okoljski razvoj občin v videmski pokrajini, ki so vključene v navedene gorske skupnosti in so del poselitvenega območja slovenske jezikovne manjšine – državna sredstva«.

11. Za namene iz prvega odstavka 21. člena tega zakona in v zvezi z ukrepi iz črke a) drugega odstavka 21. člena se v osnovno proračunsko enoto 8.4.300.2.316 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007 v tehnični dokument, priložen navedenima proračunoma, v razdelek št. 300 – Služba št. 193 – Jezikovne in kulturne identitete ter deželni rojaki v tujini, s poimenovanjem »Deželni sklad za slovensko jezikovno manjšino – kapitalske naložbe«, vnese postavka »pro memoria« 5585 (2.1.242.3.06.06).

12. Stroški, ki izhajajo iz prvega odstavka 21. člena tega zakona in v zvezi z ukrepi iz črk b), c), d), e) in f) drugega odstavka 21. člena, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007 s sklicevanjem na postavko 5575 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma, katere poimenovanje se nadomesti z naslednjim: »Deželni sklad za slovensko jezikovno manjšino – tekoče poslovanje«.

13. Stroški, ki izhajajo iz 22. člena tega zakona, gredo od leta 2008 v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007 s sklicevanjem na postavko 5594 (1.1.162.2.06.06), ki se za leto 2008 vnese »pro memoria« v tehnični dokument, priložen navedenima proračunoma, v razdelek št. 300 – Služba št. 193 – Jezikovne in kulturne identitete ter deželni rojaki v tujini, s poimenovanjem: »Prispevki za ukrepe v korist rezijansčine in jezikovnih različic v Nadiških, Terski in Kanalski dolini«.

14. Stroški, ki izhajajo iz 23. člena tega zakona, gredo v breme osnovne proračunske enote 8.4.300.1.305 načrta odhodkov večletnega proračuna za obdobje 2007–2009 in proračuna za leto 2007, ki se navezuje na postavki 5571 in 5575 tehničnega dokumenta, priloženega navedenima proračunoma.

PRILOGE

Institucionalna telesa in komisije

INSTITUCIONALNI PARITETNI ODBOR ZA VPRAŠANJA SLOVENSKE MANJŠINE

(sestava odbora na dan 15. 12. 2025)

Predsednik: Marko Jarc

Podpredsednik: Paolo Rovis

Štirje člani, ki jih je imenoval ministrski svet:

Igor Giacomini

Domenico Morelli

Bojan Brezigar

Marko Jarc

Šest članov, ki jih je imenoval deželni odbor:

Livio Semolič

Peter Močnik

Ksenija Dobrila

Walter Bandelj

Paolo Sardos Albertini

Paolo Rovis

Trije člani, ki so jih imenovale lokalne uprave:

Nino Ciccone

Marko Pisani

David Peterin

Sedem članov, ki jih je imenoval deželni svet:

Marco Frandolic

Sandor Tence

Andrea Crismani

Ivo Gherbassi

Livia Lutman

Sabrina Morena

Elisabetta Pian

DEŽELNA KOMISIJA ZA SLOVENSKE ŠOLE

(sestava komisije na dan 15. 12. 2025)

Predsednik: Igor Giacomini (vodja Urada za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu FJK)

Člani:

Elisabetta Kovic
(ravnateljica večstopenjske šole)

Maja Lapornik
(ravnateljica drugostopenjske srednje šole)

Antonella Bucovaz
(Večstopenjska šola Pavla Petričiča – Špeter)

Dario Bertinazzi
(osnovna šola)

Sanja Širec
(prvostopenjska srednja šola)

Sara Superina
(drugostopenjska srednja šola)

Andrea Iussa
(nepedagoško osebje)

Marija Mamolo
(predstavnica staršev – Trst)

Vesna Tomšič
(predstavnica staršev – Gorica)

Stefania Carlig
(predstavnica staršev – Špeter)

Nik Emili
(predstavnik dijakov – Trst)

Aleksija Primosig
(predstavnica dijakov – Gorica)

Katja Pasarit
(predstavnica slovenskih šol v Višjem šolskem svetu)

DEŽELNA POSVETOVALNA KOMISIJA ZA SLOVENSKO MANJŠINO

(sestava komisije na dan 15. 12. 2025)

Predsednik: deželni odbornik Pierpaolo Roberti ali njegov pooblaščenec

Člani:

Elisabetta Kovic, pooblaščenka Deželne komisije za slovenske šole

Tržaška pokrajina:

- člana, ki ju je imenovala SKGZ:
 - Ksenija Dobrila – članica
 - Martin Lissiach – namestnik
- člana, ki ju je imenoval SSO:
 - Marija Doroteja Breclj – članica
 - Tomaž Petaros – namestnik
- člana, ki ju je imenovala skupščina slovenskih izvoljenih predstavnikov v javni upravi:
 - Sandy Klun – član
 - Igor Gabrovec – namestnik

Goriška pokrajina:

- člana, ki ju je imenovala SKGZ:
 - Livio Semolič – član
 - Marino Marsič – namestnik
- člana, ki ju je imenoval SSO:
 - Walter Bandelj – član
 - Filip Hlede – namestnik
- člana, ki ju je imenovala skupščina slovenskih izvoljenih predstavnikov v javni upravi:
 - Vlasta Jarc – članica
 - Martina Valentincic – namestnica

Videmska pokrajina:

- člana, ki ju je imenovala SKGZ:
 - Stefano Predan – član
 - Antonio Banchig – namestnik
- člana, ki ju je imenoval SSO:
 - Anna Wedam – članica
 - Sandro Quaglia – namestnik
- člana, ki ju je imenovala skupščina slovenskih izvoljenih predstavnikov v javni upravi:
 - Michele Coren – član
 - Claudio Garbaz – namestnik

USTANOVE IN ORGANIZACIJE SLOVENSKE MANJŠINE

(stanje na dan 31. 1. 2025)

Register organizacij slovenske jezikovne manjšine, ki ga predvideva 5. člen Deželnega zakona 26/2007, sestavljajo naslednje ustanove, organizacije in društva (podatki za januar 2025):

To so:

a) dve krovni organizaciji:

(6. člen Deželnega zakona 26/2007)

- Slovenska kulturno-gospodarska zveza (SKGZ)
- Svet slovenskih organizacij (SSO)

b) 28 ustanov in organizacij primarnega pomena za slovensko manjšino:

(tretji odstavek 18. člena Deželnega zakona 26/2007)

- Družba za založniške pobude, d. o. o. – DZP
- Zadruga Goriška Mohorjeva
- Zadruga Novi Matajur
- Zadruga Mladika
- Zadruga Most
- Založništvo tržaškega tiska (ZTT)

(četrti odstavek 18. člena Deželnega zakona 26/2007)

- Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI)
- Narodna in študijska knjižnica (NŠK)
- Združenje Kinoatelje

– Inštitut za slovensko kulturo

(četrti odstavek 18. člena Deželnega zakona 26/2007)

- Slovensko stalno gledališče (SSG)
- Kulturni dom Gorica
- Kulturni center Lojze Bratuž

(peti odstavek 18. člena Deželnega zakona 26/2007)

- Zveza slovenskih kulturnih društev (ZSKD)
- Slovenska prosveta
- Zveza slovenske katoliške prosvete (ZSKP)
- Združenje slovenskih športnih društev v Italiji (ZSŠDI)

(šesti odstavek 18. člena Deželnega zakona 26/2007)

- Glasbena matica
- Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel (SCGV)
- Združenje slovenski dijaški dom Srečko Kosovel
- Združenje slovenski dijaški dom Simon Gregorčič (SDD)
- Društvo Mladinski dom
- Slovenski taborniki v Italiji Rod modrega vala Trst-Gorica
- Slovenska zamejska skavtska organizacija (SZSO)
- Zavod za slovensko izobraževanje iz Špetra

(šesti odstavek bis 18. člena Deželnega zakona 26/2007)

- Sklad Mitja Čuk
- Krožek za kulturno, športno in podporno udejstvovanje (KRUT)
- Študijski center Melanie Klein

c) 197 manjših ustanov, organizacij in društev, vpisanih v Register organizacij slovenske jezikovne manjšine:

(osmi odstavek 18. člena Deželnega zakona 26/2007).

